

P. M. Blake

De Iure Matrimoniali

ST. MARY'S COLLEGE LIBRARY

iuxta

Codicem iuris canonici.

Scholarum usui accommodavit

H. Noldin S. J.

Lincii 1919.

Typis Associationis Catholicae.

X
939
13
54
919

Nil obstat.

Dr. Josephus Rettenbacher m. p.,
Censor ex officio.

Nr. 8406.

Imprimatur.

Ordinariatus eppalis Linciensis,
die 24. m. Martii 1919.

Balth. Scherndl m. p.,
Vicarius generalis.

Carolus Angerbauer,
Secretarius.

Imprimi potest.

Carolus M. Andlau S. J.
Praep. Prov. Austr.

Viennae, 24. Martii 1919.

Codex iuris canonici integram de Matrimonio doctrinam non exhibet. Complura, quae ex antiquo iure vim suam adhuc retinent, cum iis, quae novus Codex praecipit, in unum conflanda sunt, ut perfecta de Matrimonio doctrina teneatur. Tirones non sine difficultate ex utroque iure unum veluti systema apte sibi componere poterunt. Ad eorum studia iuvanda in hocce fasciculo integram de Matrimonio theoriam ex antiquo et novo iure compositam edendam putavi. Etiam sacerdotibus in cura animarum laborantibus ex eadem ratione libellus forte aliquid utilitatis afferre poterit. Non dubito, quin nonnulla reperiantur, quae immutanda atque corrigenda sint: cum enim commentarii novi Codicis eo tempore, quo fasciculus exaratus est, pauci exstiterint, unus alterve canon falsam interpretationem nactus erit. Menda igitur occurrentia quaeso, ut benignus lector mihi ignoscat.

Auctor.

Corrigenda.

Pag. 73 litt. d. delendum ex S. C. Cons. 25 apr. 1918.

Pag. 77 lin. 9 pro 6 lege 5.

Pag. 77 lin. 3 infra dele Austria.

Pag. 113 lin. 4 infra dele Austria.

Pag. 117 lin. 10 pro et notorio lege vel notorio.

Pag. 117 lin. 21 lege aut in publico vel notorio.

Pag. 122 lin. 12 infra pro negans lege affirmans.

Pag. 125 litt. f. delendum ex en 1075, 1.

Pag. 126 lin. 8 inter baptizatum ... vel ad eam conversum.

Pag. 155 lin. 13 infra dele confirmationis.

De iure matrimoniali.¹⁾

Quaestio prima.

De natura matrimonii.

1. 1. Matrimonium (coniugium, connubium, nuptiae), si consideratur tamquam institutio naturalis et socialis, est viri et mulieris coniunctio ad prolem generandam atque educandam legitime inita.

a. Vitae coniunctio ad conservandum propagandumque genus humanum est perfecta vita coniugalitatis, quae secum fert ius et officium coeundi et communionem tori, mensae et habitationis: haec enim plane necessaria sunt, ut finis matrimonii a natura intentus apte obtineri possit.

b. Ad hanc coniunctionem, quae est medium conservandi et propagandi generis humani et simul fundamentum societatis civilis, instituendam auctor naturae generum diversitatem condidit; ad eandem promovendam convenientes appetitus (Triebe) naturae humanae indidit.

c. Hac coniunctione diversi sexus personae quadantenus se mutuo complent atque perficiunt, quatenus mas et femina constituunt adaequatum atque completum principium generationis, educationis et vitae domesticae; nullatenus autem affirmari potest marem et feminam per matrimonium se mutuo complere in ratione personalitatis, quasi homo non coniugatus esset imperfectus et indigeret complemento, ut sit homo perfectus.

2. Matrimonium Deus instituit in paradiso terrestri, ut constat ex verbis, quae Adam ex divina inspiratione pro-

¹⁾ S. Alphonsus l. 6. n. 831—1147. Thomas Sanchez, De sancto matrimonii sacramento (Antverpiae 1626). Basilius Pontius, De sacramento matrimonii (Lugduni. 1640). Mich. Rosset, De sacramento matrimonii (Parisiis, Roger et Chernoviz 1895—1896). Ios. Carrière, De matrimonio (Parisiis. 1877). Petrus Gaspärr, Tractatus canonicus de matrimonio⁴ (Parisiis. 1904). H. J. Feije, De impedimentis et dispensationibus matrimonialibus³ (Lovanii, Peeters. 1885)

nuntiat: Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem et adhaerebit uxori suae et erunt duo in carne una.¹⁾ Iam ab initio Deus matrimonium ita instituit, ut esset imago et repraesentatio tum unionis Verbi divini cum natura humana tum unionis Christi et Ecclesiae,²⁾ illudque ab initio proprietate unitatis et indissolubilitatis insignivit, quam de iure usque ad diluvium saltem retinuit. Postea vero matrimonium a primaeva sua institutione defecit: nam praeterquam quod post lapsum protoparentum coepit fieri etiam remedium concupiscentiae, amisit insuper praerogativam unitatis et indissolubilitatis, cum patriarchis, quin etiam gentilibus, per dispensationem concessa fuerit polygamia³⁾ et populo israelitico libellus repudii.⁴⁾ Christus autem matrimonium, sublata pro omnibus hominibus dispensatione de polygamia et libello repudii, primaevae suae dignitati et puritati restituit, illudque ad rationem sacramenti elevavit, ubi referens verba geneseos addidit: Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.⁵⁾

Julius de Becker, De sponsalibus et matrimonio² (Bruxellis. 1904). Ballerini-Palmieri, Opus theologicum morale¹ (Prati. Giachetti. 1900). Vol. VI. De matrimonio. Lehmkuhl, Theologia mor.¹² (Friburgi. Herder) II. tract. VIII. De matrimonio. M. Matharan, Casus de matrimonio (Parisiis. Victor Retaux. 1893). Fr. Heiner, Grundriß des katholischen Eherechtes⁴ (Münster. Schöningh. 1892). Joseph Schnitzer, Katholisches Eherecht⁵ (Freiburg. Herder. 1898). Rud. v. Scherer, Handbuch des Kirchenrechtes (Moser. Graz. 1898). II. S. 84—593. M. Leitner, Lehrbuch des katholischen Eherechtes (Paderborn. Schöningh. 1902). Fr. Wernz, Ius decretalium IV. (Prati. Giachetti. 1912). Freisen, Geschichte des kanonischen Eherechtes (Tübingen 1888). Van de Burgt-Schaepmann, Tractatus de matrimonio³ (Ultraieci. Van Rossum. 1908). Epistola encyclica Leonis XIII. Arcanum (De sacramento matrimonii) 10. Febr. 1880. Codex iur. can. de matrimonio agit en 1012—1143.

¹⁾ Gen. 2, 23. 24.

²⁾ Eph. 5, 22—33.

³⁾ Cf. Gen. 16, 1 ss.; 25, 1; 29, 27.

⁴⁾ Deut 24, 1. ss.

⁵⁾ Matth. 19, 6.

a. Verba, quibus matrimonium instituitur: Quamobrem relinquet etc. ab auctore geneseos tribuuntur quidem Adamo; Adam vero ea solum inspirante Domino edicere potuit. Ideo Christus haec verba ipsi Deo tribuit.¹⁾ Matrimonii unitas atque indissolubilitas continentur verbis; Et erunt duo in carne una, ex quibus Christus Dominus infert: Itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.

b. De facto quidem unitas iam prius in particularibus casibus (e. g. a Lamech)²⁾ violata est, de iure tamen quoad polygamiam dispensatio divina iuxta alios³⁾ facta est Noe eiusque filiis, ut celerius multiplicaretur genus humanum, iuxta alios primum concessa est Abrahae. Polygamia etiam gentilibus a Deo concessa est, libellus repudii autem solis iudaeis permissus videtur.

c. Disputant quidem, utrum libellus repudii id effecerit, ut vinculum matrimonii solveretur, an solum id, ut coniuges impune se separare potuerint; sed praeferenda est sententia, quae tenet per libellum repudii solutum fuisse matrimonium, adeo ut utraque pars ad alias nuptias valide et licite transire potuerit.⁴⁾

3. Matrimonium dupliciter considerari potest, prout est contractus, et prout est sacramentum. Etsi matrimonium rationem contractus habeat, a ceteris tamen contractibus in his potissimum differt: a. ceteri contractus non eadem speciali ratione in natura fundantur nec in bonum naturale totius generis humani ordinantur; b. in ceteris contractibus contrahentes condiciones contractus pro arbitrio determinare possunt, in contractu vero matrimoniali tum obiectum tum condiciones tum etiam officia a iure naturae vel ecclesiastico ita determinatae sunt, ut arbitrio contrahentium immutari nequeant; c. ceteri contractus mutuo contrahentium consensu dissolvi possunt, contractus vero matrimonialis consensu contrahentium solvi nequit, adeo ut obligationes et onera vi contractus semel suscepta abiici non possint, quamdiu ambo contrahentes in vivis existunt; d. ceteri contractus mere profani sunt, contractus vero matrimonialis considerata sola natura sua res sacra est.

¹⁾ Matth. 19, 4.

²⁾ Gen. 4, 19.

³⁾ Benedictus XIV. De syndo l. 13. c. 21. n. 8.

⁴⁾ Cf. Pesch, Praelectiones dogmat. VII, n. 772 ss.

Matrimonium considerata sola rei natura, praescindendo a ratione sacramenti, rem sacram atque religiosam esse, patet, quia immediate a Deo institutum est; quia est adumbratio unionis Verbi et naturae humanae, Christi et ecclesiae; quia ratione finis in Deum ordinatum est, eo quod institutum est ad perpetuandum genus humanum, quod ad Deum colendum et glorificandum destinatum est. Ideo populi antiquitatis cultiores matrimonium considerarunt ut rem cum religione et sanctitate coniunctam.¹⁾

2. De necessitate matrimonii.²⁾ a. Matrimonium ab auctore naturae institutum humano generi dicendum est necessarium, cum solum per matrimonium genus humanum apte conservari et propagari possit. Ideo omnibus et singulis ab eodem auctore naturae tum ius ad matrimonium tum generatim etiam inclinatio ad illud indita sunt. Attamen affirmari nequit sive omnibus et singulis hominibus sive generi humano ut communitati per se et directe impositam esse legem divinam sive naturalem sive positivam contrahendi matrimonium.

Nam verum praeceptum, quod obliget genus humanum, nullas autem determinatas personas, vix intelligi potest. Insuper ad finem propagationis generis humani obtinendum generalis inclinatio hominum ad matrimonium sufficiens est: ea enim fit, ut plerique matrimonium contrahant et consumment. Tandem ecclesia ex s. scriptura docet, coelibatum licitum, immo statu matrimoniali perfectiorem esse.³⁾

b. Attamen fieri potest, ut indirecte et per accidens pro singulari aliquo homine ex speciali ratione existat obligatio ineundi matrimonium, scilicet ad vitandam incontinentiam, ad reparandum damnum illatum, ad implendam promissionem; insuper ab initio mundi pro primis parentibus exstitit positiva obligatio ad matrimonium eiusque usum, quam Deus significavit his verbis: Crescite et multiplicamini et replete terram:⁴⁾ finis enim propagationis generis humani, qui necessario obtinendus erat, in hoc ordine alio medio obtineri non poterat.

¹⁾ Cf. encyclica Arcanum circa medium.

²⁾ Wernz IV. n. 34; Gasparri I. 212 s.; Leitner § 4

³⁾ Concil. trid sess. 24. can. 10.

⁴⁾ Gen. 1, 28.

Articulus primus.

De matrimonio ut contractus est.

3. Notio. Matrimonium, prout contractus est, definitur consensus, quo vir et mulier de iure habiles mutuo sibi ius in corpora tradunt in ordine ad actum coniugalem.

a. Sicut omnes alii contractus ita et matrimonium considerari potest in fieri seu prout est actus voluntatis inducens statum coniugalem, et in facto esse, prout est status coniugalis per ipsum illum actum productus et definitur legitima coniunctio viri et mulieris ad prolem generandam et educandam.

b. De iure habiles dicuntur personae, quibus neque ex iure naturali neque ex iure positivo obstat impedimentum, quo eorum matrimonium reddatur invalidum aut illicitum, proindeque personae, quae valide et licite matrimonium inire possunt.

c. Ius in corpus, quibus verbis significatur obiectum contractus matrimonialis, quod etiam innuit s. Paulus his verbis: mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.¹⁾ Quod mutuum ius et, quod cum eo cohaeret, mutuum officium significatur, si obiectum contractus matrimonialis dicitur; individua vitae consuetudo, quae essentialiter in illo ipso iure et officio consistit; integraliter etiam commune torum et cohabitationem continet.

d. Essentiale obiectum contractus matrimonialis est igitur ius et potestas in corpus, sed eatenus tantum, quatenus ex se aptum est ad actum coniugalem seu ad generandam prolem. Scilicet distingui debet ius et potestas in coniugis corpus, quatenus aptum est ad actum generationis, quod est ius utendi corpore ad actum coniugalem seu ius petendi debitum coniugale; usus seu exercitium iuris per ipsum actum coniugalem; iam vero primum ad essentialia obiectum matrimonialis contractus pertinet; alterum vero ad eius essentiam non requiritur, ideoque salva matrimonii essentia ab obiecto contractus matrimonialis excludi potest.

e. Quandoquidem ius in corpus suum relate ad generationem quilibet coniugum alteri tradit, non solum contra castitatem, sed etiam contra iustitiam peccat, tum qui post initum matrimonium ipse abutitur corpore suo, tum qui alteri extraneo usum corporis sui concedit.

4. Fines matrimonii.²⁾ Fines matrimonii alii sunt essentialia et interni, quos Deus in institutione matrimonii

¹⁾ 1. Cor. 7, 4.

²⁾ Cn 1013.

intendit, alii accidentales et externi, quos contrahentes praeter essentielles intendere possunt; essentielles iterum vel sunt primarii vel secundarii.

a. Finis essentielles primarius est procreatio et educatio prolis: crescite et multiplicamini et replete terram;¹⁾ fines essentielles secundarii sunt: mutuum vitae adiutorium tum in curanda re domestica tum in prole aducanda tum in sancto amore praestando: faciamus ei adiutorium simile sibi;²⁾ deinde sedatio concupiscentiae, quae non incitat ad illicita, si ei per actum coniugalem licite satisfacit, id quod innuunt verba; quodsi non se continent, nubant: melius est enim nubere quam uri.³⁾

b. Fines accidentales complures fingi possunt e. g. ad pacem familiarum conciliandam, ad honorem familiae conservandum, ad pacem inter consanguineos componendam, ad honores, divitias, licitas voluptates obtinendas etc.

Matrimonium ante peccatum protoparentum ordinatum erat in officium naturae i. e. ad liberos procreandos et educandos atque ideo ad conservandum et propagandum genus humanum; post eorum lapsum ordinatum est etiam in remedium concupiscentiae i. e. ad vitanda carnis peccata per usum matrimonii secundum leges rationis.

Finis primarius matrimonii, etiam prout institutum est in officium naturae, non est profanus sed sacer: finis enim primarius matrimonii est procreatio et educatio prolis; prolis autem finis adequatus non est felicitas temporalis, sed est Deus religione colendus et postea aeterna beatitudine possidendus et per hoc glorificandus; ergo finis matrimonii directus est generatio et educatio prolis ad Deum glorificandum. Atqui finis iste sacer est et religiosus. Ideo matrimonium illi potestati subiiciter, cui cura ultimi finis vitae humanae demandata est i. e. potestati religiosae.

5. Bona matrimonii. Praeunte s. Augustino⁴⁾ theologi triplex bonum matrimonii distinguunt: a. bonum prolis, quod in generatione et educatione prolis consistit; b. bonum fidei, quod in mutua fidelitate consistit, quam

¹⁾ Gen. 1, 28.

²⁾ Gen. 2, 18.

³⁾ 1. Cor. 7, 9.

⁴⁾ De bono coniug. I. 32.

uterque coniux alteri servare debet; tum eo quod alteri usum corporis facit, tum eo quod nulli alteri istum concedit; c. bonum sacramenti, quod in inseparabilitate coniugum consistit. Indissolubilitatem matrimonium natura sua quidem habet, quia tamen per sacramentum ea confirmatur, bonum-sacramenti dici solet.¹⁾

Haec tria bona matrimonii essentialia sunt, quae scilicet ad matrimonii essentiam pertinent, ita ut sine illis matrimonium haberi non possit. Essentialia autem hoc modo sunt: a. bonum prolis, quatenus consistit tum in obligatione ita utendi matrimonio, ut proles generari possit, tum in obligatione prolem susceptam conservandi atque educandi; b. bonum fidei, quatenus consistit in obligatione proprium coniugem admittendi, omnem vero alium ab usu corporis excludendi; c. bonum sacramenti, quatenus consistit in indissolubili vinculo matrimoniali.

6. De consensu matrimoniali. Contractus matrimonialis mutuo consensu perficitur; consensus autem easdem qualitates habere debet, quae ad contractum onerosum generatim requiruntur; debet esse: a. verus; b. liber; c. mutuus; d. signo sensibili expressus, quarum qualitatatum si una desit, nullum est matrimonium.

1. Verus seu internus (non externus seu fictus tantum), quo coniuges sibi mutuo tradere et acceptare volunt potestatem in corpus in ordine ad generationem prolis; sufficit autem consensus implicitus, modo nihil eorum excludatur, quae ad essentiam contractus matrimonialis pertinent.²⁾

a. Qui ficte i. e. exterius tantum sine animo ineundi matrimonium contrahunt, invalide contrahunt, sive unus contrahentium sive uterque consensum fingit: deficiente enim consensu, etiam unius partis tantum, nullus est contractus.

b. Utrum ficte contrahens sacrilegium committat necne, ab eo dependet, utrum ficte contrahens sacramentum simulet necne. Complures auctores cum s. Alphonso (l. 6. n. 62) recte censent matrimonium simulari posse, quin simuletur sacramentum; ad simulationem enim sacramenti requiritur, ut aliqua saltem pars essentialis sacramenti

¹⁾ Cf. s. Thomas, Supplem. q. 49.

²⁾ Cn 1081, 2.

ponatur; sed qui matrimonium simulat, nec materiam nec formam sacramenti ponit, quae in ipso consensu matrimoniali consistunt, quem fiete contrahens non elicit.

7. 2. Liber i. e. positus cum plena mentis advertentia et perfecto voluntatis consensu, quia contractus matrimonialis gravem obligationem inducit; nemo autem censetur ultro gravem obligationem in se suscipere, nisi plene et perfecte consentiat.

a. Qui ergo sive habitualiter sive actualiter i. e. eo tempore, quo matrimonium ineunt, actus perfecte humani non sunt capaces, nequeunt valide contrahere;

Infantes, perpetuo amentes et habitualiter semifatui, qui, etsi aliquem rationis usum habeant, non tamen ea deliberatione utuntur, quae ad peccatum mortale requiritur. Si tamen lucida intervalla habeant, in quibus actus perfecte humani capaces sunt, hoc tempore valide contrahere possunt.

Ebrii, semidormientes etc., qui ratione ebrietatis, somni etc. perfecto usu rationis carent; qui tamen aliqua monomania laborant, valide matrimonium inire possunt, modo usus rationis non sit circa matrimonium turbatus.

b. Qui sciunt quidem matrimonium esse societatem permanentem inter virum et mulierem ad habendos filios institutam, sed ignorant, quo modo filii procreentur, valide contrahunt, quia implicite in verum matrimonium consentiunt; volunt enim societatem ad habendos filios institutam; ergo volunt etiam medium seu actum ad id necessarium.¹⁾

8. 3. Mutuus i. e. ab utraque parte positus: contractus enim matrimonialis est contractus bilateralis onerosus, qui ex utraque parte obligationem imponit, sed non potest ex utraque parte inducere obligationem, nisi uterque velit: nemo enim per contractum obligari potest, nisi ipse velit.

a. Mutuus contrahentium consensus debet esse simultaneus, at non requiritur, ut sit physice simultaneus, i. e. ut ab utroque eodem tempore eliciatur, sed sufficit, ut moraliter simultaneus sit, i. e. ut unius consensus adhuc perduret, quando alter consensum suum exhibet; maiorem enim simultaneitatem et unionem, quam hanc moralem nec ratio contractus nec ratio sacramenti exigit. Non ratio contractus; etenim si unius consensus semel elicitus non fuerit revocatus ideoque

¹⁾ Cf. cn 1082.

moraliter duret, alterius consensus se ei coniungere, atque ideo mutuum consensum constituere potest. Non ratio sacramenti, quia sufficit, ut materia et forma simul coëxistant ea simultaneitate, quam exigit natura sacramenti; atqui natura huius sacramenti, quippe quod in contractu consistat, aliam simultaneitatem nisi moralem non exigit.

b. Ad quaestionem, quantum temporis spatium inter unius et alterius consensum intercedere possit, ut adhuc moraliter simultanei censeantur, non una est auctorum responsio: alii enim censent quodcumque temporis intervallum, alii septennium, alii triennium, alii denique annum intercedere posse, quin impediatur moralis simultaneitas consensuum, modo prior consensus non fuerit revocatus nec pro determinato tantum tempore elicitus. Duo in hac re certa videntur: consensum per lapsum longi temporis tacite revocatum censer, nisi in aliquo effectu externo virtualiter perduret; quamdiu duret consensus semel elicitus, non absolute, sed relative determinandum esse, scilicet ratione habita adiunctorum particularium, quae efficiunt, ut consensus modo diutius, modo brevius perseveret.¹⁾

c. Si quis dicat se fecte consensisse: In foro externo ei fides non adhibetur, nisi id probet: internus enim animi consensus semper praesumitur conformis verbis et signis in celebrando matrimonio adhibitis.²⁾ In foro interno tenetur a debito petendo et reddendo abstinere, donec consenserit, et ordinarie tenetur etiam ad verum consensum ponendum, ut iniuria alteri parti illata reparetur; pars, quae verum consensum posuit, non tenetur credere alteri asserenti se fecte consensisse, etsi id iuramento confirmet, ideo licite debitum petet, donec constet de defectu consensus.

9. 4. Signo sensibili expressus: ad validum enim matrimonium ineundum tum ratione contractus tum maxime ratione sacramenti (quod essentialiter in signo sensibili consistit) non sufficit consensus internus, sed requiritur externus, signo sensibili manifestus.

Determinatum signum iure naturae non requiritur, iure autem ecclesiastico praescribitur, ut consensus verbis erprimatur.³⁾ Iis, qui loqui non possunt, adhibere licet aequipollentia signa: traditionem annuli, porrectionem manus, inclinationem capitis etc. Si alteruter contrahentium ignota lingua utatur, consensus manifestari potest per interpretem.⁴⁾

¹⁾ Cf. Sanchez l. 2. disp. 32. n. 6

²⁾ Cn 1086.

³⁾ Cn 10 8, 2

⁴⁾ Cn 1090.

10. Corollaria. Cum matrimonium natura sua sit contractus, isque bilateralis, de eo valet, quod de aliis contractibus valere demonstratur; itaque:

1. Contractus matrimonialis est individuus (unteilbar) i. e. pro utraque parte aut validus aut invalidus, ita ut nequeat claudicare seu pro una tantum parte esse validus.

Si ergo ex una parte exhibetur consensus invalidus, aut si una pars ad contrahendum est inhabilis seu impedimento dirimente irretita, matrimonium pro utraque parte est invalidum: ex natura enim individuitatis contractus pars inhabilis, ut ita dicam, inhabilitatem communicat alteri parti, minime vero pars habilis parti inhabili communicare potest habilitatem. Quodsi tamen accidit, ut pars habilis alteri parti communicet habilitatem, id non fit ex individuitate contractus, sed ex dispositione positiva legis. Dispositio autem legis hucusque vigens, vi cuius alter sponsorum a forma tridentina exemptus suam exemptionem alteri communicavit, sublata est per decretum *Ne temere*,¹⁾ adeo ut nunc pars, quae ad formam tenetur, ad se trahat partem, quae ad formam non tenetur.²⁾

2. Matrimonium valide et ex iusta causa etiam licite per interpretem celebrari potest. Requiritur autem, ut de interpretis fide dubitari non liceat et, si tempus suppetat, ordinarii licentia habeatur.³⁾

3. Valet matrimonium initum per procuratorem, sive unus sive uterque per procuratorem contrahit, modo adsint conditiones requisitae:⁴⁾ etsi enim ad validum matrimonium requiratur consensus proprius et personalis ipsorum contrahentium, hunc tamen consensum etiam per alium exhibere possunt. Licite autem id fieri potest solum ex iusta causa. Insuper de authenticitate mandati constare et, si tempus suppetat, licentia ordinarii adesse debet.⁵⁾

¹⁾ S. C. C. 2. aug. 1907.

²⁾ Boeckenhoff, De individuitate matrimonii (Berolini. Germania. 1901).

³⁾ Cn 1090.

⁴⁾ Cn 1089.

⁵⁾ Cn 1091.

Quatuor condiciones requiruntur, ut matrimonium per procuratorem valide iniri possit:

a. Ut procurator speciale mandatum acceperit ad contrahendum cum determinata persona, quod subscriptum esse debet a mandante et vel a parcho aut ordinario loci, in quo mandatum fit, vel a sacerdote ab alterutro delegato vel a duobus saltem testibus. — Si mandans scribere nesciat, id in ipso mandato adnotetur et alius testis addatur, qui scripturam ipse quoque subsignet, secus mandatum irritum est.

b. Ut mandans mandatum non revocaverit ante contractum matrimonium, neque in amentiam inciderit. In hoc casu matrimonium invalidum est, licet sive procurator sive alia pars contrahens haec ignoraverint.

c. Ut procurator per se munere suo fungatur.

d. Ut serventur statuta dioecesana, si quae insuper de hac re existant.

11. De matrimonio sub condicione inito.¹⁾ Nec natura contractus nec ratio sacramenti per se impedit, quominus matrimonium sub condicione iniri possit. De ipsis autem condicionibus semel apposis et non revocatis haec tenenda sunt:

1. Condicio de futuro contra substantiam matrimonii hoc reddit invalidum.

2. Condicio de futuro necessaria vel impossibilis vel turpis, sed non contra matrimonii substantiam, pro non adiecta habetur.

Ratio huius dispositionis iuris, vi cuius matrimonium in hoc casu potius validum praesumitur quam invalidum, est, quia haec dispositio cedit in favorem matrimonii: cavetur enim periculum solvendi matrimonium forte validum et aliud contrahendi invalidum, si nempe consensus reipsa adfuisse.

3. Condicio de futuro licita valorem matrimonii suspendit. Si non impletur condicio, nullum est, impleta autem condicione validum est, sive contrahentes sciunt sive nesciunt condicionem impletam esse. Interim vero tenentur expectare condicionis eventum, nec licet uni, altero invito, revocare consensum.

4. Condicio de praeterito vel de praesenti matrimonium reddit validum vel invalidum, prout condicio verificatur vel non.

¹⁾ Cn 1092.

Num impleta condicione de futuro requiratur novus consensus. — Certe requiritur novus consensus, si alterutra pars interim consensum revocavit; quodsi consensus revocatus non fuit, matrimonium impleta condicione fit validum, quin renovetur consensus: nulla enim est ratio de matrimonio aliud statuendi ac de aliis contractibus, quia Christus rationem contractus non immutavit, cum illum ad rationem sacramenti elevaret. Nihilominus suaderi potest, ut renovetur consensus.

Hanc doctrinam, canonistis eam passim concedentibus, complures moralistae impugnant. Verum cum nullo iure quoad matrimonium statuatur exceptio, tenendum est matrimonium aequè atque alios contractus sub condicione initos sine novo consensu validum esse.

12. De condicionibus, quae adversantur substantiae matrimonii. Sicut tria sunt bona essentialia matrimonii, ita pariter tres distinguuntur obligationes eius essentialia et tres condiciones, quae iisdem obligationibus et proinde etiam substantiae matrimonii adversantur: a. si generationem evites; b. si te adulterandam tradas; c. nisi te ditiorem reperiam.

1. Matrimonium initum cum condicione, quae sit contra essentialem obligationem matrimonii, invalidum est: etenim sine essentialibus obligationibus matrimonium exsistere nequit.

a. Qui contrahit sub condicione, qua se obligat sive ad non utendum matrimonio nisi modo onanistico sive ad generationem frustrandam vel impediendam, sive ad procurandum abortum, invalide contrahit, quia condicio appositae contraria est bono prolis.

Qui de partiali frustratione generationis conveniunt, una nempe alterave prole suscepta nonnisi onanistice congregiendi, valide contrahunt, si hac condicione non ipsam obligationem rite congregiendi, sed solum voluntatem obligationem susceptam implendi excludere intendunt. Quodsi hac condicione ipsam obligationem rite utendi matrimonio excludere intendunt, invalide contrahunt: ad essentialia enim obiectum contractus matrimonialis pertinet obligatio perpetua, non solum temporanea, actum coniugalem peragendi iuxta naturam. Si intentio contrahentium dubia esset, in praxi renovari deberet consensus.

Matrimonium sub condicione initum filios educandi in haeresi, non est invalidum: haec namque condicio est quidem contra bonum spirituale, non autem contra bonum naturale prolis; sed solum condicio, quae est contra bonum naturale prolis, adversatur substantiae matrimonii, quippe quae obligationem involvat ad actus, quibus proles generari et physice, non pie et sancte, educari possit.

b. Qui contrahit sub condicione, qua excluditur ius in corpus alterius, item qua alterutri vel utrique conceditur ius vel imponitur obligatio cum aliis se commiscendi, invalide contrahit, quia condicio apposita est contra bonum fidei.

Quaeritur, num matrimonium initum sub expressa condicione servandi virginitatem seu nunquam utendi matrimonio invalidum sit. In hac quaestione distinguendum est id, quod certum et ab omnibus admissum est, ab eo, quod inter doctores controversum est.

Certum est matrimonium esse validum, si contrahitur ab iis, qui votum emiserunt servandi continentiam in matrimonio seu non utendi matrimonio contracto; in hoc enim casu condicio de servanda continentia a coniugibus non deducitur in pactum.

Controversum est, num valeat matrimonium, si contractui matrimoniali ab utraque parte apponitur condicio de praesenti: tecum contraho, si te obligas ad servandam continentiam; uno ergo eodemque consensu traditur ius ad usum corporis et simul iniungitur obligatio non utendi iure tradito. Atqui etiam in hoc casu matrimonium validum esse videtur, quia hac condicione apposita contrahentes non excludunt mutuum ius in corpus, sed tradito hoc iure eiusdem usui renuntiant. Et sane, qui contrahit sub condicione servandae virginitatis, acquirit ius in copulam, sed simul obligationem induit non utendi hoc iure seu copulam non exigendi.¹⁾

c. Qui contrahit sub condicione in certo aliquo eventu e. g. adulterii, discordiarum etc. solvendi vinculum matrimoniale, invalide contrahit, quia condicio adiecta est contra bonum sacramenti.

¹⁾ Cf. Zeitschrift für k. Theol. XXVII. (1903) S. 719. Quoad matrimonium b. Virginis Mariae cum s. Iosepho certum est inter ipsos intercessisse verum matrimonium; pariter certum videtur eos iam ante matrimonium emisisse votum perpetuae virginitatis proindeque contraxisse sub condicione servandae virginitatis. Verum cum certum non sit eos hanc condicionem in pactum deduxisse et expresse contractui matrimoniali apposuisse, ex eorum matrimonio nequit desumi argumentum ad confirmandam doctrinam expositam.

Ex his non sequitur invalidum esse matrimonium graecorum, qui docent propter adulterium solvi matrimonium, vel haereticorum et infidelium, qui putant matrimonium in certis adiunctis solubile esse, et ideo contrahunt cum animo illud in certo eventu solvendi: condicio enim solvendi matrimonium non deducitur in pactum neque ulla ratione exterius manifestatur. Scilicet hi omnes in contrahendo matrimonio duas intentiones habent, alteram contrahendi verum et validum matrimonium, et alteram contrahendi matrimonium solubile; haec autem secunda intentio per priorem utpote praevalemtem destruitur, atque ideo valide contrahunt. Cum hac doctrina concordat praxis ecclesiae, quae acatholicorum matrimonia propter eiusmodi errorem nunquam habuit irrita et nulla.

2. Ut invalidum sit matrimonium initum sub condicione, quae eius substantiae repugnet, requiritur, ut condicio in pactum deducatur seu expresse contractui matrimoniali ab utroque contrahente apponatur.

a. Si ab uno tantum contrahente eiusmodi condicio apponatur altero contradicente, et ille nihilominus contrahat, eo ipso a prava condicione recessisse praesumitur. Si tamen reipsa haberet intentionem excludentem essentialem aliquam obligationem, matrimonium in foro interno esset nullum, quia sine vero interno consensu contractus matrimonialis fieri non potest.

b. Qui contrahit cum intentione non servandi obligationes matrimoniales, ergo non generandi, adulterandi, negandi debitum etc., illicite quidem contrahit, sed tamen valide, quia solum propositum habet non implendi obligationes susceptas. Item si condiciones turpes, quae essentiae matrimonii non adversantur, in pactum deducantur, matrimonium non fit invalidum.

Nota. Matrimonium s. Iosephi (Iosephsehe), quod dicitur, est matrimonium initum ad exemplum matrimonii s. Iosephi et beatae v. Mariae, nimirum cum voto perpetuae et perfectae castitatis. Ut eiusmodi matrimonium iniri possit, haec requiruntur: a. votum castitatis perpetuae mutuo consensu emissum: b. animi propositum contrahendi verum matrimonium i. e. acquirendi omnia iura veri coniugii, praesertim ius utendi corpore alterius partis; c. voluntas in perpetuum cedendi usu iuris in alterius corpus per matrimonium acquisiti d. moralis certitudo, quod exclusum sit periculum peccandi.

13. **Personae de iure habiles** ad valide et licite contrahendum sunt vir et femina nullo impedimento dirimente vel impediante obstrictae. De impedimentis quidem infra

sermo erit; hic solum quaeritur, num validum sit matrimonium, si a contrahentibus a. ignoratur, b. dubitatur, c. falso putatur adesse impedimentum dirimens.

1. Si reipsa adest impedimentum dirimens, etsi ignoratum ab uno vel ab utroque contrahentium, matrimonium est nullum, quaecunque est ignorantia sive iuris sive facti: ignorantia enim excusat quidem a peccato contra legem prohibentem, at non potest efficere, ut actus sit validus contra legem irritantem.

2. Si reipsa nullum adest impedimentum, sed tamen unus vel uterque contrahentium dubitat vel suspicatur inter ipsos forte aliquod impedimentum exsistere, matrimonium est validum: hi enim censentur consensum dare sub condicione de praesente: si habilis sum; quoniam autem condicio verificatur, consensus fit absolutus et validus.

3. Si unus vel uterque contrahentium certo sibi persuadet adesse impedimentum dirimens, cum tamen nullum inter ipsos exsistat, matrimonium validum esse potest: „scientia aut opinio nullitatis matrimonii consensum matrimoniale necessario non excludit.“¹⁾ Ex quibus supponi videtur, contrahentes consentire quantum possunt seu contrahere velle, si possibile sit, reipsa autem possibile est.

In praxi contrahentes diligenter examinandi sunt circa intentionem, qua contractum matrimoniale inierunt.

14. Num copula ad essentiam matrimonii requiratur.

Sunt, qui affirmant mutuum consensum ad ineundum verum matrimonium non sufficere, nisi accedat copula carnalis, siquidem copula affectu maritali peracta constituat verum proprieque dictum matrimonium. Putant enim matrimonium non esse contractum consensualem, qui mutuo consensu, sed realem, qui mutua corporum traditione per copulam carnalem perficiatur. Verum cum doctrina ecclesiae catholicae haec theoria (Kopulatheorie) non concordat.

a. Ex doctrina ecclesiae constat matrimonium solo consensu contrahi. Matrimonium, habet novus Codex, facit partium consensus inter personas iure habiles legitime manifestatus.²⁾

b. Si praeter consensum internum copula carnalis ad ineundum matrimonium essentialiter requireretur, rationem signi externi haberet,

¹⁾ Cn 1085.

²⁾ Cn 1081, 2.

quo consensus exterius manifestetur tum alteri contrahenti tum communitati (ecclesiae); atqui tale signum copula esse nequit, nec alteri contrahenti, cum non sit signum indubium, nec ecclesiae, quia non admittit testes

Articulus secundus.

De matrimonio, ut sacramentum est.

15. Definitio. Matrimonium, ut sacramentum est, definiri potest: contractus matrimonialis inter baptizatos de iure habiles initus, quo significatur et confertur gratia ex opere operato. Vel ad analogiam alioem sacramentorum: matrimonium est sacramentum, quo per mutuam viri et mulieris traditionem et acceptionem potestatis in corpus confertur gratia ad eorum coniunctionem sanctificandam.

a. Solum matrimonium in fieri est proprie dictum sacramentum producens gratiam ex opere operato; matrimonium in facto esse non est proprie dictum sacramentum, sed status matrimonialis ex consensu sacramentali ortus, qui eatenus dici potest latiore sensu sacramentum, quatenus significat unionem Christi cum ecclesia.

b. Status matrimonialis consistit in vinculo coniugali seu in mutuis iuribus et obligationibus, quibus coniuges invicem adstringuntur. Tum contractus naturalis tum contractus sacramentalis producit vinculum indissolubile, hoc tamen discrimine, quod vinculum ex contractu sacramentali ortum sit firmiter et indissolubilius.

16. Asserta. 1. Matrimonium christianum verum est novae legis sacramentum.

a. Contractum matrimonialem signo externo initum a Christo evectum esse ad sacramentum constat ex definitione concilii tridentini: „Si quis dixerit matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis evangelicae sacramentis a Christo institutum, a. s.¹⁾ Ex fontibus revelationis ostendunt dogmatici contractum matrimonialem ex institutione Christi esse signum efficax gratiae²⁾).

b. Matrimonium duplici sensu dici potest sacramentum: sensu lato, quatenus est res sacra, quo sensu matrimonia infidelium quoque sacramenta appellantur; sensu proprio, quatenus matrimonium fidelium est verum novae legis sacramentum.

¹⁾ Concilium trid. sess. 24. can. 1. Cn. 1012, 1.

²⁾ Pesch VII. n. 699 ss.

2. Sacramentum matrimonii non differt a contractu matrimoniali, sed ipse contractus matrimonialis a Christo erectus est ad dignitatem sacramenti, adeo ut contractus matrimonialis a sacramento dissociari non possit. Hinc est, quod inter christianos (etiam haereticos et schismaticos) haberi non possit contractus matrimonialis, quin simul habeatur sacramentum matrimonii.¹⁾

a. Haec quaestio antea disputata recenti tempore variis summorum pontificum declarationibus definita est. Pius IX. proscripsit hanc propositionem: „Matrimonii sacramentum non est nisi quid contractui accessorium ab eoque separabile“²⁾; Leo XIII. declarat: „Non potest huiusmodi distinctio (inter contractum et sacramentum) seu potius distractio probari, cum exploratum sit in matrimonio christiano contractum a sacramento non esse dissociabilem; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum. Nam Christus Dominus dignitate sacramenti auxit matrimonium; matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus iure.“³⁾

b. Si christiani contrahentes absolute nolunt sacramentum suscipere, neque validum matrimonium ineunt: qui enim non vult sacramentum, neque verum matrimonium velle potest. Quodsi verum matrimonium inire volunt, etiam sacramentum suscipiunt, licet sacramentum perficere nolint: qui enim ita contrahunt, de facto duas intentiones habent, alteram contrahendi verum matrimonium, alteram excludendi sacramentum; iam si prior intentio praevaleat, altera per eam destruitur. Prior autem intentio eo facilius praevalebit, quia contrahentes plerumque nesciunt, matrimonium et sacramentum indissolubili nexu invicem cohaerere.

c. Ergo etiam matrimonium initum inter absentes est verum sacramentum, sicut est verus contractus. Quamobrem contrahens per procuratorem curare debet, ut in statu gratiae sit eo tempore, quo perficitur contractus: eodem enim tempore recipit sacramentum. Patet non procuratorem, sed principalem agentem esse ministrum sacramenti; pariter non procuratoris sed principalis agentis consensum esse materiam et formam sacramenti. Quare non peccat procurator, qui eo tempore, quo pro alio contrahit, in statu peccati sit.

17. Materia et forma. Quoniam contractus matrimonialis a sacramento non distinguitur, eadem est materia et forma sacramenti, quae est materia et forma contractus.

¹⁾ Cn 1012, 2. .

²⁾ Syllabus damnat. propos. prop. 66; cf. etiam prop. 83.

³⁾ Encyclica Arcanum 10. Febr. 1880.

a. Materia remota sunt corpora contrahentium seu ius in corpora, quod contrahentes mutuo sibi tradunt; materia proxima est ipsa traditio mutua huius iuris signo sensibili expressa.

b. Forma sacramenti est mutua iuris acceptatio signo sensibili expressa. Et quia traditio et acceptatio ex praecepto ecclesiae per verba significantur, dici etiam potest verba, quibus mutua traditio et acceptatio iuris exprimitur, constituere materiam et formam sacramenti; materiam quidem quatenus exprimunt iuris traditionem, formam vero quatenus exprimunt eiusdem acceptationem.

18. Ministri huius sacramenti sunt ipsi contrahentes: si enim sacramentum a contractu non differt, conficientes contractum etiam sacramentum conficiunt. Quae quidem doctrina olim controversa hodie extra omne dubium posita est.¹⁾

Nihilominus sacramentum conferunt tum fideles, qui ignorant se esse ministros sacramenti, tum haeretici, qui non credunt matrimonium esse sacramentum, ideoque (explicite) non intendunt conficere sacramentum. Et illi quidem, quia generalem intensionem habent faciendi, quod faciunt ceteri fideles matrimonium ineuntes, atque ideo faciendi, quod Christus instituit; haeretici vero, quia plerumque saltem generalem intensionem habent contrahendi, ut christiani in ecclesia a Christo instituta contrahunt, quae intentio ad conferendum sacramentum sufficit. Ad suscipiendum autem matrimonii sacramentum in baptizatis sufficit consensus matrimonialis, modo expresse non excludatur ratio sacramenti: eo ipso enim, quod volunt contractum matrimonialem, implicite volunt etiam sacramentum.

19. Subiectum matrimonii, prout hoc merum contractum constituit, est quivis homo nullo impedimento iuris naturae vel divini inhabilis.²⁾

Subiectum matrimonii, prout simul sacramentum constituit, est quivis homo baptizatus nullo impedimento iuris naturalis, divini vel ecclesiastici inhabilis.

a. Ergo inter duos infideles matrimonium esse non potest nisi contractus, non autem sacramentum nisi latiore sensu.

¹⁾ Cf. Pesch VII. n. 868 ss.

²⁾ Cn 1035: Omnes possunt matrimonium contrahere, qui iure non prohibentur.

b. Si duo coniuges infideles ad fidem convertantur, eorum matrimonium ipsa receptione baptismi fit sacramentum sine expressa vel tacita consensus renovatione. | Haec sententia hodie dici potest certa, postquam romani pontifices expresse declararunt omne matrimonium inter fideles esse sacramentum. Et sane hinc quidem coniunctio infidelium recepto baptismo perfecte repraesentat unionem Christi et ecclesiae, inde vero consensus coniugalis virtualiter perdurat; ideo omnia adsunt, quae requiruntur, ut eorum matrimonium sine renovatione consensus fieri possit sacramentum.

c. Num matrimonium in fidei sit sacramentum, si fidelis per pontificis dispensationem cum infidele contrahat, vel si duorum coniugum infidelium unus ad fidem convertatur, non constat. Quaestionem probabilius negat Sanchez cum multis aliis: contractus enim matrimonialis, qui elevatur ad sacramentum, unus est ab utroque contrahente effectus; non sunt duo partiales contractus, ex quibus unus totalis coalescit. Quare ut esse possit sacramentum, uterque contrahens sacramenti capax esse debet, quemadmodum ut sit contractus, uterque ad contrahendum habilis esse debet.

20. Effectus matrimonii. Alii effectus a matrimonio producuntur prout contractus, alii prout sacramentum est.

1. Effectus matrimonii, quatenus contractus est, sunt iura et officia, quae ex contractu in fieri et ex vinculo matrimoniali oriuntur, quorum effectuum alii sunt communes utrique coniugi, alii sunt singulorum proprii.

a. Effectus communes sunt: vinculum coniugale, idque unum atque indissolubile; debitum coniugale; ius et officium cohabitationis; obligatio educationis et legitimitas filiorum; obligatio ad mutuum amorem specialem, ad adiutorium in temporalibus et spiritualibus, ad administrandam rem domesticam; quaedam communio bonorum.

b. Effectus pro marito: potestas maritalis, qua in gubernatione familiae superior est; potestas patria.

c. Effectus pro uxore: ius accipiendi a marito honestam sustentationem; participatio status, dignitatis, titulorum et privilegiorum mariti; acquisitio domicilii et eiusdem fori cum marito.

2. Effectus matrimonii, quatenus sacramentum est, sunt: a. augmentum gratiae sanctificantis, habitum et dono-

rum; b. ius ad gratias actuales statui coniugali necessarias, scilicet ad mutuum amorem conservandum et perficiendum, ad fidem et castitatem coniugalem integre servandam, ad prolem bene educandam, ad onera matrimonii christiane ferenda.

Nota. Bonum matrimonii per sacramentum perfici maxime cernitur in bono sacramenti, eo quod matrimonium per sacramentum maiorem firmitatem accipit. Quo perfectius enim matrimonium repræsentat unionem indissolubilem Christi cum ecclesia, eo maior est eius firmitas; sed matrimonium christianum perfectius eam repræsentat quam naturale; perfectissima autem imago illius unionis est matrimonium christianum consummatum, in quo ad unitatem animorum per contractum accedit unitas corporum per copulam effecta. Ideo matrimonium christianum consummatum est simpliciter indissolubile, sicut unio Christi et ecclesiae indissolubilis est.

Articulus tertius.

De matrimonii divisionibus.

21. Matrimonium dividitur: 1. In matrimonium legitimum, ratum et consummatum.¹⁾

a. Legitimum est matrimonium inter non baptizatos valide initum, quale nunc inter iudæos, turcas et gentiles contrahitur.

Olim hoc distinctionis membrum a canonistis etiam ad matrimonia fidelium referebatur, cum matrimonium legitimum vi nominis significet matrimonium iuxta leges initum, ideoque matrimonium validum sive fidelium sive infidelium; hodie vero communiter ad sola matrimonia infidelium restringitur.²⁾

b. Ratum est matrimonium validum inter baptizatos initum, quod ergo rationem sacramenti habet, sed nondum copula carnali consummatum est. Dicitur ratum, quia ecclesia illud ratum habet et approbat; ratum tantum, quia consummatum non est.

c. Consummatum est matrimonium validum, quod copula carnali completum est et efficit, ut coniuges fiant una caro,

¹⁾ Cn 1015.

²⁾ Cf. Benedictus XIV. De synodo l. 8. c. 12. n. 5.

Patet matrimonium tum legitimum infidelum tum ratum fidelium fieri posse consummatum. Ut matrimonium vere consummatum dici possit, requiritur: ut copula carnalis sit perfecta i. e. ex se ad generationem apta; ut ante copulam verum matrimonium adfuerit; hinc si duo ante matrimonium copulam habeant et deinde matrimonium contrahant, hoc ante novam copulam in ipso matrimonio peractam non dicitur consummatum.

2. In matrimonium verum, putativum, attentatum.

a. Verum seu validum dicitur, quod reipsa contractum et qua tale probatum est aliquo ex iis argumentis (e. g. testimonio parochi), quibus et cetera negotia probari solent.

b. Putativum dicitur, quod ob latens aliquod impedimentum invalidum, attamen rite initum est et ab ipsis coniugibus vel saltem ab alterutro validum existimatur.

Matrimonium putativum speciem veri matrimonii habet eiusdemque effectus iuridicos producit; sed ut iuris effectus reipsa producat, et praesertim ut proles in eo nata censeatur legitima, requiritur, ut contrahatur bona fide saltem ab uno ex coniugibus, qui impedimentum ignoraverit; ut contrahatur publice et in facie ecclesiae, i. e. coram paroco et duobus testibus et praemissis proclamationibus, nisi super his dispensatum fuerit.

c. Attentatum dicitur, quod invalide initum est et quidem cum cognitione utriusque vel saltem alterutrius partis, quod matrimonio obstet impedimentum dirimens voti vel ordinis vel ligaminis.

Quamvis omnis actus, qui scienter contra legem irritantem invalide pōnitur, dicatur attentatus, speciali tamen ratione iste terminus matrimonio applicatur.

Nota. Matrimonium praesumptum dicebatur matrimonium, quod, etsi forte non exsistebat, a iure tamen, posita copula a sponsis habita, ut existens praesumebatur.

Ante concilium tridentinum ad matrimonium validum mutuus contrahentium consensus sufficiens erat, id quod post tridentinum valebat in locis, ubi decretum tridentinum circa matrimonia clandestina non vigeat. Iam si post inita sponsalia inter sponsores copula carnali haberetur, haec affectu maritali potius quam fornicario peracta praesumebatur, et quoniam solus consensus ad validum matrimonium contrahendum in illis regionibus sufficiens erat, matrimonium contractum praesumebatur. Num matrimonium in hoc casu obiective validum fuerit, pendebat ab affectu, quo sponsi reipsa copulam habebant. Iam

vero matrimonium praesumptum, a s. pontifice per decretum s. Officii abrogatum est.¹⁾

3. In matrimonium canonicum et civile: canonicum dicitur matrimonium, in quo omnia servantur, quae a iure naturali et ecclesiastico ad verum matrimonium requiruntur; civile dicitur, quod ab auctoritate civili habetur tamquam validum, ita ut ei tribuantur omnes effectus civiles matrimonii validi.

4. In matrimonium sollemne et minus sollemne: sollemne dicitur matrimonium, in quo praeter formalitates substantiales a lege praescriptas etiam accidentales habentur, scilicet benedictio nuptialis et festivitates nuptiales; minus sollemne dicitur, in quo praeter sollemnitates substantiales nullae aliae habentur.

5. In matrimonium publicum et occultum: publicum dicitur, quod in facie ecclesiae i. e. praemissis proclamationibus coram parocho et testibus celebratur; occultum dicitur, quod omissis proclamationibus solum in praesentia parochi et testium celebratur. A matrimonio occulto differt clandestinum de quo infra.

6. Ad matrimonium canonicum referri solet tum matrimonium morganaticum, tum matrimonium conscientiae.

a. Matrimonium morganaticum est matrimonium cum muliere inferioris condicionis ea lege initum, ut neque uxor nec liberi in dignitate, titulis et insignibus mariti vel patris succedant et determinata solum parte paternorum bonorum contenti sint.²⁾

b. Matrimonium conscientiae seu secretum est matrimonium coram parocho vel alio sacerdote ab ordinario delegato

¹⁾ S. Officium 15. febr. 1892. Ratio abrogandi hanc iuris dispositionem erat difficultas in praxi ex eo orta, quod fideles eam ignorent.

²⁾ In eiusmodi casu tum uxori tum liberis donum nuptiale seu determinata portio bonorum tempore sponsalium addicitur; quod donum cum Morgengabe diceretur, inde per corruptionem morganaticum ortum est.

et duobus testibus absque praevis proclamationibus clam initum eo pacto, ut omnes, qui intererant, ad secretum servandum teneantur.

Haec matrimonia, etsi legibus ecclesiae contraria et periculis plena sint, ab ecclesia tamen ex gravissima et urgentissima causa sub certis condicionibus permittuntur, quas Benedictus XIV. constitutione Satis vobis (17. nov. 1741) et novus Codex en 1104 ss. determinat.

Potestas eiusmodi matrimonia permittendi est penes ordinarium loci, excluso vicario generali, nisi speciale mandatum habeat.

Recenti tempore haec permissio facta est difficilior, quia in plerisque regionibus ob leges civiles vix caveri potest periculum, ne proles habeatur civiliter illegitima.

Matrimonium celebrari debet in forma tridentina coram parrocho vel alio sacerdote delegato et duobus testibus. Testimonium celebrati matrimonii exhibendum est episcopo, qui illud in libro appposito transcribendum et in secreto curiae archivo asservandum curabit.

Proles ex eiusmodi matrimonio nata baptizanda est in ecclesia, tectis parentum nominibus atque episcopo significandum est prolem tali loco et die baptizatam esse legitimam.

Obligatio secreti servandi tenet sacerdotem assistentem, testes, ordinarium eiusque successorem et etiam alterum coniugem, nisi alter in divulgationem consentiat.

Scandalum tum apud domesticos tum apud extraneos eo caveri debet, quod coniuges publice non se gerant ut coniuges. Quodsi scandalum non caveatur, matrimonium publicandum est.

Obligatio enim secreti servandi ex parte ordinarii cessat, si ex secreti observatione aliquod scandalum aut gravis erga matrimonii sanctitatem iniuria immineat.

Articulus quartus.

De potestate ecclesiae in matrimonium.

22. De ipsa potestate. Cum paucae leges, quae ex iure naturali et divino circa matrimonium exsistunt, ad ordinandum hunc contractum aequae frequentem ac difficultatibus implexum non sufficiant, iam quaeritur, utrum Deus auctoritati ecclesiasticae an civili potestatem commiserit leges circa

matrimonium condendi. Atqui ecclesiae eique soli, non ex concessione auctoritatis civilis, sed iure proprio competit potestas in matrimonia fidelium.¹⁾ Et sane, ecclesiae eique soli a Deo commissa est potestas administrandi sacramenta atque ideo statuendi, quae ad valide et licite conferenda et suscipienda sacramenta requiruntur; contractus autem matrimonialis est sacramentum; ergo ad solam ecclesiam pertinet statuere, quae ad valide et licite ineundum contractum matrimonialem requirantur. Ex hoc canone generali in specie infertur, ecclesiam solam potestatem habere:

a. positive praescribendi condiciones (ritum, sollemnitates), quae ad validam et licitam matrimonii celebrationem requirantur;

b. statuendi impedimenta dirimentia;

c. statuendi impedimenta prohibentia;

d. diiudicandi causas matrimoniales, et quidem

de valore et solutione sponsalium propter eorum connexionem cum matrimonio;

de valore et nullitate matrimonii sive contrahendi sive iam contracti;

de dissolutione matrimonii;

de separatione coniugum a toro et mensa: agitur enim de iudicanda obligatione, quae ex ipso matrimonio immediate oritur;

de legitimitate prolis: agitur enim de effectu, qui ex valido matrimonio immediate resultat.

Nota. a. De hac materia triplex error notari debet.

Protestantium, qui matrimonium sacramentum esse negant, proindeque potestatem ordinandi matrimonium, utpote simplicem contractum, auctoritati civili adiudicant.

Illorum catholicorum, qui matrimonium sacramentum esse concedunt, sed in eo realiter distinguunt contractum a sacramento et contendunt, contractum soli potestati civili, sacramentum vero potestati ecclesiasticae subesse. Quodsi ecclede de facto iam a saeculis, statuendo impedimenta dirimentia, potestatem in contractum matri-

¹⁾ Cn 1016.

monialem exercet, id ex usurpatione et tacita principum concessione ortum esse.

Illorum catholicorum, qui realiter quidem non distinguunt inter contractum et sacramentum, sed nihilominus potestatem statuendi impedimenta dirimentia tum ecclesiae tum (consentiente tamen ecclesia) potestati civili tribuunt. Quodsi de facto ecclesia sola impedimenta dirimentia statuit, id ideo factum esse, quia ecclesia hanc potestatem sibi reservaverit.

b. Contra hos errores urgeri debet certa ecclesiae doctrina.

In matrimonio ratio sacramenti a ratione contractus separari non potest.

Ideo soli ecclesiae competit potestas ordinandi matrimonium, leges circa illud ferendo.

Haec potestas ecclesiae non competit ex concessione principum, nec ex lege positiva, qua ecclesia hanc potestatem sibi reservavit, sed ex iure divino a Christo Domino immediate ipsi concesso.

23. Quis in ecclesia statuere possit impedimenta.¹⁾

1. Sola suprema auctoritas ecclesiastica (summus pontifex et concilium generale) potest:

a. impedimenta impediencia et dirimentia pro baptizatis statuere per modum legis sive universalis sive particularis:

Complures doctores censent episcopos iure divino impedimenta impediencia et dirimentia ad modum legis statuere posse eosque hanc potestatem reipsa exercuisse, sed summum pontificem Gregorium IX. († 1241) eam sibi reservasse ad uniformitatem in usu huius sacramenti apud omnes fideles obtinendam. Eandem novus Codex romano pontifici reservat, cn 1038, 3.

b. authentice declarare, quandonam ius divinum matrimonium impediat vel dirimat;

c. impedimenta iuris ecclesiastici sive impediencia sive dirimentia abrogare aut illis derogare atque in iis dispensare, nisi haec facultas a s. sede aliis concessa fuerit.

2. Ordinarii locorum omnibus in suo territorio actu commorantibus et subditis suis etiam extra territorium iusta de causa eaque perdurante matrimonium in casu particulari, sed ad tempus tantum, vetare possunt; at clausulam irritantem vetito sola sedes ap. addere potest.

¹⁾ Cn 1038—1041.

3. Consuetudo novum impedimentum inducens aut impedimentis existentibus contraria a iure reprobatur.

Exsistunt impedimenta consuetudine introducta e. g. disparitas cultus, cognatio spiritualis; in posterum huius originis impedimenta excluduntur.

24. Quos obligent leges matrimoniales ecclesiae.

1. Leges matrimoniales ecclesiae obligant omnes fideles, non solum catholicos sed etiam haereticos (et schismaticos); quare impedimenta canonica afficiunt etiam matrimonia haereticorum. Et sane ecclesia nunquam ut valida agnovit matrimonia haereticorum, quibus obstabat impedimentum canonicum,¹⁾ et saepius declaravit ne longissimi quidem temporis consuetudinem efficere posse, ut quoad haereticos vim suam amittant leges matrimoniales ecclesiae.²⁾

Nonnulli Germaniae theologi ut Laymann et Schmalzgrueber putabant ecclesiam posse quidem, sed non velle suis legibus matrimonialibus obligare etiam haereticos, ideoque ecclesiam a quibusdam saltem impedimentis canonicis haereticos eximere. Verum hodie non est amplius theologus, qui hanc sententiam profiteatur; solum de obligatione impedimenti clandestinitatis movetur dubium, de quo infra dicetur. Nec tamen inferendum est haereticorum prolem frequenter esse illegitimam: cum enim haeretici coniuges ordinarie in bona fide sint, eorum matrimonium est putativum ideoque proles legitima.

Haereticos et schismaticos quoque legibus ecclesiasticis quoad matrimonia teneri, ex novo Codice non est dubium, id quod evincitur a. ex generali principio in 12 et in 87 stabilito, quo omnes baptizati legibus ecclesiae tenentur; b. ex in 1038, 2, quo ecclesiae ius vindicatur pro omnibus baptizatis impedimenta constituendi; c. ex in 1099, quo id expresse indicatur, si eos ab aliqua lege eximere intendit; d. nec ignorantia aut bona fides eos excusat, cum in 16 dicatur, nullam ignorantiam a legibus irritantibus et inhabilitantibus excusare.

2. Leges matrimoniales ecclesiae non obligant infideles, ideo impedimenta canonica saltem directe non afficiunt matrimonia infidelium: in infideles enim ecclesia potestatem iurisdictionis exercet nullam.

¹⁾ Cf. Becker p. 34 s.

²⁾ De hac quaestione conferri possunt tres constitutiones Benedicti XIV.: Matrimonia 4. nov. 1741; Magnae 29. iun. 1748; Ad tuas manus 8. aug. 1748. Cf. in 12 et 87.

Directe dicitur, quia indirecte, idque in triplici casu, potestas ecclesiae etiam ad matrimonia infidelium se extendit. a. Matrimonia infidelium reguntur iure naturali et divino; ecclesia autem est infallibilis interpretis iuris naturalis et divini; quare declarationes huius iuris ab ecclesia prolatae etiam ad infideles se extendunt. b. Si infidelis matrimonium contrahit cum fidei: quia hic subest legibus ecclesiae, ratione connexionis etiam infidelis indirecte subiicitur ecclesiae. c. Si infidelis matrimonio iunctus convertitur ad fidem, eius matrimonium per dispensationem summi pontificis solvi potest, quo in casu matrimonium eius, qui manet in infidelitate, ratione compartis fidelis subiicitur ecclesiae.

Articulus quintus.

De potestate auctoritatis civilis in matrimonio.

Potestas auctoritatis civilis considerari debet relate ad matrimonium fidelium et relate ad matrimonium infidelium. Insuper supremus princeps, cuius potestas in matrimonium examinanda est, ipse fidelis aut infidelis esse potest.

25. In matrimonia fidelium. 1. Potestas civilis quoad matrimonia fidelium nullum ius habet et proinde neque impedimenta sive dirimentia sive impedientia statuere neque de effectibus matrimonii essentialibus quidquam decernere potest; ideo efficere nequit, ut matrimonia fidelium per se sive invalida sive illicita sint, quod et ratio dictat et declaratio ecclesiae confirmat.¹⁾

Quodsi potestas civilis nihilominus circa matrimonium quidquam statuit, quod in se malum non sit, fideles non solum licite morem gerere possunt, sed eis etiam iniungendum est, ut servent condiciones, quas potestas civilis ad validum vel licitum matrimonium praescribit: non quod directe in conscientia illae obligent, sed ne fidelium matrimonia careant effectibus civilibus in proprium et liberorum detrimentum; indirecte ergo ex caritate erga se ipsos et liberos suos illas leges servare tenentur.

2. Etsi auctoritas civilis in effectus matrimonii essentielles influxum exercere nequeat, effectus tamen matrimonii

¹⁾ Cn 1016. Cf. Pesch VII. n. 881.

civiles propria potestate regere potest.¹⁾ Ratio primi: qui de ipso matrimonio eiusque valore iudicat, etiam de iis, quae necessario inde sequuntur, iudicare debet. Ratio secundi: cum matrimonium sit contractus socialis, etiam iura et obligationes civiles parit, quae effectus civiles nuncupari solent; iam circa hos effectus potestas civilis, eaque sola leges fert i. e. eos determinare et certis matrimoniis ex iusta causa ab iudicare potest.

a. Effectus matrimonii alii sunt essentiales, alii civiles. Essentiales sunt: obligatio cohabitandi, patria potestas in filios et legitimas proles. Hi effectus ideo essentiales dicuntur, quia ex ipso contractu matrimoniali necessario consequuntur. Effectus civiles matrimonii, qui iure proprio ad potestatem politicam pertinent, sunt: contractus coniugum circa bona temporalis; ius uxoris et filiorum participandi in bonis, dignitatibus et titulis mariti vel patris; ius succedendi tamquam heredem legitimum in bona defuncti; quantitas dotis, quantitas partis legitimae etc.

b. Leges politicae, quibus reguntur effectus civiles matrimonii, in conscientia obligant: sunt enim leges ab auctoritate competente in bonum commune latae; ergo nihil eis deest, quominus in conscientia obligent.

c. Quae matrimonia valida, quae invalida sint, potestas politica discere debet ab ecclesia; iam vero matrimoniis, quae ab ecclesia habentur valida, per se concedere, iis vero, quae ab ecclesia invalida habentur, per se negare tenetur effectus civiles. Quodsi tamen matrimonium, quod in facie ecclesiae validum est, bono communi vere adversaretur, potestas politica eiusmodi matrimonio effectus civiles negare non potest, sed ecclesiae relinquendum est, ut ipsa difficultati occurrat.

26. In matrimonia infidelium.²⁾

a. Momentum practicum huius quaestionis in dies augetur: etenim non solum missionarii catholici usque novas infidelium regiones ingrediuntur earumque incolas ad fidem christianam perducunt, sed terrae infidelium identidem etiam potestati principum christianorum subiiciuntur, immo inter ipsos fideles in dies crescit numerus eorum, qui filios suos ne baptizandos quidem curant; hi proinde more infidelium adolescunt et matrimonium civile, quod solis legibus civilibus regitur, contrahunt.

¹⁾ Cn 1016.

²⁾ Cf. Resemans, De competentia civili in vinculum coniugale infidelium (Romae. Desclée, 1887). Leitner p. 26 ss.

b. Controversia est, num matrimonia infidelium subsint potestati civili. Antiquiores quidem theologi (Sanchez, Pirhing, Schmalzgrueber, Suarez etc.) sententiam affirmantem ut veram et certam defendebant. Postea vero, praesertim saeculo praeterlapso, complures theologi (Perrone, Taparelli, Liberatore, Zigliara etc.) hanc doctrinam impugnarunt, auctoritati civili negantes potestatem condendi leges circa contractum matrimonialem infidelium. Hodie tamen sententia affirmans inter theologos iterum evasit communis: eam tuentur D'Annibale, Baller ni, Gasparri, Lehmkuhl, Rossett, De Becker, Leitner, Wernz alique. Attamen non omnes eodem modo eam explicant: alii enim putant auctoritatem civilem iure proprio leges condere posse circa matrimonia suorum subditorum infidelium, cum matrimonium sit contractus naturalis; alii econtra docent auctoritatem civilem iure quidem proprio regere matrimonia infidelium, at non vi potestatis mere civilis, cum matrimonium sit res sacra, sed vi potestatis religiosae, quae in principe infideli cum illa connexa sit. In societate enim, in qua non est auctoritas religiosa a civili distincta, potestatis civilis est res sacras ordinare, non ut est civilis, sed ut est simul religiosa. Alii tandem opinantur auctoritatem civilem matrimonia infidelium ordinare posse non iure proprio, sed iure per accidens devoluto: cum enim in societate necessaria sit potestas, quae ordinare possit contractum matrimonialem, auctoritas autem religiosa, cui illa potestas proprie competit, in principe infideli non existat, ipsa per accidens et ratione necessitatis devolvitur ad auctoritatem, quae sola ibi legitime praest, ad auctoritatem nempe civilem.

Assertum. Potestas civilis ius habet regendi matrimonia infidelium inter se; potest ergo impedimenta dirimentia et impedientia statuere, dummodo non adversentur iuri naturali, potest etiam eorum causas matrimoniales diiudicare.

Huius sententiae argumenta sunt haec.

1. Matrimonium infidelium est contractus naturalis; atqui omnis contractus naturalis praeter normas iuris naturalis et divini regitur legibus potestatis civilis; ergo matrimonium infidelium regitur legibus potestatis civilis, sive iure proprio sive iure translato, sicut etiam iuramentum et sacrificium in eiusmodi societatibus ab auctoritate civili reguntur.

2. Praeter normas iuris naturalis et divini matrimonium complures leges positivas exposcit: innumera enim sequerentur inconvenientia, si matrimonia infidelium solis legibus iuris naturalis et divini regerentur; ergo adesse debet auctoritas, quae circa matrimonia infidelium leges condant; atqui praeter auctoritatem civilem non est alia, quae eiusmodi leges condere possit.

3. Etsi ecclesia mentem suam circa hanc quaestionem explicite non manifestaverit, ipsa tamen huic sententiae favet: ex declarationibus enim sacrarum congregationum colligitur eam pro invalidis habere matrimonia infidelium, quibus obstat impedimentum dirimens a potestate civili statutum.¹⁾ Inde est, quod etiam missionarii in locis infidelium iuxta hanc sententiam matrimonia eorum, qui ad fidem convertantur, diiudicent.²⁾

Quaestio secunda.

De proprietatibus matrimonii.

Duae sunt praecipuae matrimonii proprietates, quae ex eius natura oriuntur: matrimonii unitas atque indissolubilitas.

Articulus primus.

De unitate matrimonii.

27. Quae sit unitas matrimonii. Unitas matrimonii seu monogamia in eo consistit, quod sit coniunctio unius viri cum una muliere. Unitas matrimonii est perfecta, si neuter coniux post dissolutionem prioris matrimonii aliud matrimonium contrahit; est imperfecta, si saltem unus coniugum post dissolutionem prioris matrimonii aliud contrahit.

Unitati matrimonii opponitur polygamia, quae simultanea et successiva esse potest. Polygamia simultanea aut est polyandria, si una mulier plures maritos habet, aut polygynia, si unus vir plures simul mulieres habet. Polygamia successiva dicitur bigamia, sive unus vir successive plures mulieres, sive una mulier successive plures viros ducit.

Unitatem matrimonii, quam etiam leges romanae civiles polygamiam prohibentes tuebantur, ecclesia nullo non tempore vindicavit et polygamiam, etsi a summis principibus importune expetitam, nun-

¹⁾ S. C. de propag. fide 26. iun. 1820.

²⁾ Gasparri I, n. 284. Wernz IV, n. 75 ss.

quam permisit. Inter protestantes polygamiae ab haeresiarchis admissae plura habentur exempla. Polygamiam, quam diu exercuerant Mormones, hodie Turcae et pagani exercent. Socialistae theoretice saltem non solum polygyniam, sed vel ipsam polyandriam admittunt.¹⁾

1. Polyandria repugnat iuri naturali, quia repugnat fini primario matrimonii, scilicet generationi et educationi prolis: generationi quidem, quia mulier, ad quam plures viri accedunt, redditur sterilis; educationi autem, quia ignoratur pater susceptae prolis, proindeque nullus pater eius educationem curat. Hinc polyandria semper et ubique prohibita fuit, ita ut ne Deus quidem ab hac lege dispensare possit.

2. Polygynia repugnat iuri naturali et fini matrimonii secundario; repugnat etiam legi positivae divinae: omnis qui dimittit uxorem suam et aliam ducit, moechatur.²⁾

a. Complures sunt rationes, ob quas polygynia iuri naturae adversatur: .. physice impossibilis est, cum utriusque sexus fere idem sit numerus personarum; natura ergo monogamiam intendit; .. repugnat aequalitati iurium, quae utrique sexui et universim hominibus competit; .. repugnat bono communi, cum virum enervet et mulierem dignitate sua privet; .. conturbat tranquillam vitae consuetudinem et mutuum inter coniuges adiutorium.

b. Ab hac lege Deus dispensare potest et reipsa dispensavit: post diluvium enim patriarchis et populo israelitico concessa fuit polygamia, quae concessio etiam ad gentiles extendebatur. Per Christum tamen, qui matrimonium primaevae integritati restituit, dispensatio haec etiam quoad infideles sublata est, adeo ut etiam inter infideles secundum matrimonium durante priore invalidum sit, et apud iudaeos per libellum repudii matrimonium amplius non solvatur.³⁾

3. Bigamia seu polygamia successiva tam viro quam mulieri etiam in nova lege permittitur: Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius vivit; quodsi dormierit vir eius, liberata est; cui vult nubat; tantum in Domino.⁴⁾ Quare ecclesia secundas nuptias post mortem prioris coniugis initas semper licitas habuit, quamvis eas minus probaret.

¹⁾ Bebel, Die Frau (Stuttgart).

²⁾ Luc. 16, 18. Cf. Concilium trid. sess. 24. cn 2.

³⁾ Matth. 19, 3 ss.

⁴⁾ 1. Cor. 7, 39. Cn 1142.

Articulus secundus.

De indissolubilitate matrimonii.

28. Quae sit indissolubilitas matrimonii. Duplex distinguenda est indissolubilitas, interna et externa. Interna in eo consistit, quod matrimonium per causam internam seu per mutuum contrahentium consensum solvi non possit; externa in eo consistit, quod matrimonium per causam externam scilicet divinam vel ecclesiasticam solvi non possit. De hac re dogmatici sequentes theses statuunt.

1. Matrimonium omne tum iure naturae tum lege positiva divina intrinsecus indissolubile est, adeo ut contrahentium consensu nunquam solvi possit.

2. Matrimonium fidelium ratum et consummatum etiam extrinsecus indissolubile est, adeo ut solvi nequeat nisi per mortem alterius coniugis.¹⁾

Indissolubilitas asserenda est etiam matrimonio consummato, quod per dispensationem summi pontificis a fidei cum infidei contrahitur,²⁾ sed non constat, utrum simpliciter sit indissolubile, an solum de facto nunquam in eo dispensatum fuerit.

3. Matrimonium autem ratum fidelium et matrimonium etiam consummatum infidelium potestate externa solvi potest.

§ 1. De matrimonio rato fidelium.

29. Quomodo solvatur. 1. Matrimonium ratum et non consummatum fidelium solvi potest per dispensationem s. Pontificis ex iusta causa concessam, utraque parte rogante vel alterutra, etsi altera sit invita.³⁾

a. Duplex ergo condicio requiritur, ut matrimonium ratum solvi possit: ut constet illud non fuisse actu coniugali consummatum; ut adsit gravis causa, quae solutionem exigit. Hanc causam publicam esse debere antiquitus theologi contendebant, ex novo Codice et ex hodierna autem praxi ecclesiae dispensatio haec etiam ex gravi causa boni privati conceditur.

¹⁾ Cn 1118.

²⁾ S. Officium 1. aug. 1759; 4. iul. 1855.

³⁾ Cn 1119.

b. Olim inter doctores acris controversia agitabatur, num summo pontifici divinitus collata sit haec potestas; nunc vero de ea amplius dubitari nequit: Praeterquam enim quod novus Codex eam s. pontifici dissertis verbis tribuit, ecclesia saepius utitur hac potestate solvendi matrimonia rata fidelium; atqui non solum temerarium, verum etiam impium foret ecclesiae negare potestatem, qua ipsa utitur. Obligationes iuris divini, quarum existentia in particulari casu ab humana voluntate dependent, ecclesia ex iusta causa per dispensationem solvere potest, ut de votis et iuramentis constat. Vinculum professionis religiosae fortius est, quam vinculum coniugii, quia professio religiosa matrimonium ratum solvit; atqui professionem religiosam summus pontifex solvere potest; ergo a fortiori matrimonium ratum.

c. Frequentius recenti quam antiquo tempore summi pontifices utuntur hac potestate. Nunc ea utuntur praesertim in iis adiunctis, in quibus de nullitate matrimonii agitur quaestio, nullitas autem certo demonstrari nequit. In hoc enim casu vinculum, si quod existat, solvitur. et quidem, una parte ex iustis causis solutionem petente, etiam contra voluntatem alterius partis. Immo non desunt exempla dispensationis matrimonii validi, quae tum praesertim conceditur, cum una pars cum tertia persona iam innit matrimonium civile.¹⁾

30. 2. Matrimonium ratum et non consummatum fidelium ipso iure solvitur per professionem sollemnem unius coniugis in religione (stricte tali) ab ecclesia approbata, quod de fide certum est: „Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per sollemnem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, a. s.²⁾

a. Ut matrimonium hoc modo solvatur, requiritur: ut constet illud non fuisse actu coniugali consummatum; ut emittatur valida professio religiosa: vim enim solvendi matrimonium professio religiosa habet ratione voti sollemnis castitatis, quod in ea continetur, non tamen potestate divina, sed potestate ecclesiastica illud solvit. Ideo matrimonium non solvit: votum simplex castitatis extra religionem emissum: nec votum simplex castitatis (professio simplex) in religione emissum; nec votum sollemne in subdiaconatu emissum.

b. Quamdiu matrimonium non est consummatum, coniux religionem ingredi potest. Alter coniux in saeculo manens usque ad professionem expectare debet, neque alias nuptias inire potest: etenim si ante alterius professionem novum matrimonium iniret, hoc invalidum

¹⁾ Cf. Acta s. sedis XXVIII. p. 400.

²⁾ Concilium trid. sess. 24. can. 6. Cn 1119, qui de matrimonio niter partem baptizatam et non baptizatam idem expresse affirmat

esset, cum prius matrimonium per professionem demum solvatur. Matrimonio autem semel consummato neutra pars religionem ingredi potest, nisi altera pars consentiat vel perpetuae separationis causam dederit per adulterium.

c. Quia nunc etiam in ordinibus religiosis stricte dictis sollemnis professio emitti non potest, nisi triennio post simplicem professionem elapso, si una pars ante consummatum matrimonium religionem ingrediatur, pars in saeculo remanens elapso compartis novitiatu adire potest s. sedem ad solutionem matrimonii rati nondum consummati obtinendam, ne diutius exspectare debeat. Quod si unus coniugum congregationem religiosam ingrediatur atque in ea perseverare velit, non exstat aliud medium solvendi matrimonii nisi dispensatio summi pontificis, cum professio in congregatione emissa matrimonium non solvat.

Nota. Privilegium in antiquo iure coniugibus concessum, quo primo bimestri matrimonium consummare non tenebantur, ut de capessenda religione deliberare possent, in novo iure non amplius conceditur.

§ 2. De matrimonio consummato infidelium.

Quomodo solvatur. Matrimonium etiam consummatum infidelium solvi potest iure divino in casu privilegii paulini seu in casu apostoli, ut dicunt,¹⁾ et per dispensationem summi pontificis.

Hoc privilegium dicitur paulinum, quia a s. Paulo nobis promulgatum est; dicitur etiam privilegium fidei, quia in favorem fidei seu baptismi divinitus concessum est. In interpretandis s. Pauli verbis eatenus dissentiunt theologi, quod alii affirmant illis promulgari potestatem immediate divinam, alii vero putent ea exhibere potestatem solum mediate divinam, immediate vero apostolis et ecclesiae concessam. Verum praeferenda est prior sententia, cum s. Officium expresse declaret hoc privilegium a Christo Domino in favorem fidei concessum et per apostolum Paulum promulgatum esse.²⁾

¹⁾ „Si quis frater uxorem habet infidelem et haec cōsentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si quae mulier fidelis habet virum infidelem et hic cōsentit habitare cum illa, non dimittat virum. Quodsi infidelis discedit, discedat: non enim servituti (matrimonii in infidelitate contracti) subiectus est frater aut soror in huiusmodi; in p̄ce autem vocavit nos Deus.“ 1. Cor. 7, 12 ss. Cn 1120.

²⁾ S. Officium 11. iul. 1886; Cf. Zeitschrift f. k. Th. XVI. (1892) S. 158 f.

31. De privilegio paulino.¹⁾ Privilegium paulinum est ius coniugi ex infidelitate converso et baptizato divinitus concessum in certis adiunctis aliud matrimonium ineundi, quo inito matrimonium in infidelitate contractum dissolvitur.

1. Matrimonium in infidelitate contractum et consummatum solvi posse, edicitur his verbis: Quodsi infidelis discedit, discedat: non enim servituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi. Nempe ex voluntate Christi caveri debet, ne conversio ad fidem ei, qui convertitur, sit molesta et onerosa; atqui conversio parti fideli valde onerosa esset, si ipsi ad alias nuptias transire non liceret: nam aut innupta manere aut cum molestia vitae et fidei periculo cum coniuge infideli cohabitare deberet. Ideo voluit Christus, ut vinculum matrimonii in infidelitate contractum solvi posset.

Pars conversa vi privilegii paulini facultatem non habet ineundi novas nuptias, nisi cum alia parte catholica. Ideo si contraheret cum parte infideli, matrimonium invalidum esset propter impedimentum disparitatis cultus, et si contraheret cum parte haeretica vel schismatica, matrimonium validum quidem esset, sed illicitum propter impedimentum mixtae religionis. In priore casu pontifex dispensat, in posteriore autem non datur dispensatio.²⁾

2. Matrimonium in infidelitate contractum non solvitur, quando suscipitur baptismus, nec quando pars infidelis declarat se nolle cohabitare cum parte fideli, sed quando pars fidelis aliud matrimonium init.³⁾

Si ergo pars fidelis novum matrimonium non contrahit, et postea etiam altera pars convertitur, non licet amplius uti privilegio paulino, quia cessante fine privilegii per conversionem partis infidelis, cessat ipsum privilegium; immo per se vitae consuetudinem instaurare tenentur, cum matrimonium inter ipsos adhuc existat.

32. Quatuor condiciones requiruntur, ut pars fidelis ad alias nuptias transire possit;

¹⁾ Cf. De Becker p. 438 ss. Wernz IV. n. 701 ss. Biederlack, Über das sog. paulinische Privilegium (Zeitschr. f. k. Th. VII. (1883), S. 308 ff.).

²⁾ Cf. Genicot II. n. 559, 5.

³⁾ S. Officium 11. iul. 1866. Cn. 1126.

1. Ut matrimonium in infidelitate contractum sit; quo circa si coniux a fide deficiat per apostasiam, altera pars fidelis non potest novum matrimonium inire.

Uti possunt privilegio paulino duo coniuges a parentibus haereticis vel schismaticis nati, si constet eos ante matrimonium baptizatos non fuisse.¹⁾ Eo autem uti non potest pars infidelis, quae cum parte fidei per dispensationem s. pontificis matrimonium contraxerat, si ipsa ad fidem convertatur.²⁾

2. Ut una pars per susceptum baptismum ad fidem convertatur: privilegium enim concessum est in favorem eorum, qui ad fidem convertuntur, ne scilicet ab amplectenda fide absterreantur.

Ideo catechumenus non potest uti hoc privilegio; quoniam autem conversio ad fidem per susceptionem baptismi fit, ideo hoc privilegio frui potest etiam infidelis, qui ad sectam haereticam convertitur, modo valide baptizetur.³⁾

3. Ut pars infidelis discedat; discedere autem dicitur, ubi haec duo concurrunt: a. si infidelis nolit converti, b. nec pacifice cum parte fidei cohabitare.

a. Pacifice cohabitare non vult, si cohabitare omnino non vult aut solum cum contumelia creatoris i. e. ita, ut sive directe sive indirecte partem fidelem ad peccata gravia inducat: ut si fidelis propter cohabitationem cum parte infidei exponatur periculo amittendae fidei vel si infidelis Dei laudem et domesticorum conversionem prohibeat, si prolis educationem christianam non permittat, si concubinas dimittere renuat etc.

b. Si pars infidelis renuat quidem converti, at pacifice cum conversa habitare velit, haec non potest vi privilegii paulini ad alias nuptias transire: ait enim s. Paulus: si discedit, discedat; ergo solum sub condicione discessus novae nuptiae a s. Paulo permittuntur. At tamen ab infidei quoad torum et mensam se separare, immo per dispensationem summi pontificis etiam ad alias nuptias transire potest.

c. Hoc privilegium non solum valet, ubi pars infidelis ante vel paulo post susceptum baptismum compartis discedit, sed etiam ubi postea discedit, quando iam per plures annos cum parte fidei cohabi-

¹⁾ S. Officium 14. mart. 1901.

²⁾ Cn 1120, 2.

³⁾ Cf. Palmieri, De matrim. christ. thes. 27. Archiv f. k. Kirchenrecht. XXXXVI. S. 402 ff. Wernz IV. n. 702.

taverat et matrimonium consummaverat, modo pars fidelis post baptismum non dederit ei iustam causam discedendi e. g. per adulterium commissum.¹⁾

d. Pars fidelis non potest uti privilegio paulino, si non ipse coniux infidelis sed eius cognati partem fidelem non sinunt pacifice cum coniuge cohabitare.

4. Ut praecedat interpellatio coniugis infidelis, nisi ab ea obtenta fuerit dispensatio.

Nota. De extensione privilegii paulini. Summi Pontifices Paulus III., Pius V. et Gregorius XIII. pro certis regionibus missionum concesserant, ut matrimonium in infidelitate contractum, si una pars ad fidem convertatur et baptismum suscipiat, in iis etiam adiunctis dissolveretur, in quibus privilegium paulinum applicari non potuit. Iam concessionem istae pro particularibus locis antea datae nunc extenduntur ad alias quoque regiones in iisdem adiunctis i. e. ad omnes regiones, in quibus eadem adiuncta recurrunt.²⁾

Paulus III. constitutione *Altitudo* 1. iun. 1537 concessit, ut maritus fidelis, qui plures uxores habuit, eam retineat, quae cum ipso convertatur vel saltem sine contumelia creatoris cum ipso cohabitare velit, etsi non sit prima seu legitima.

Pius V. constitutione *Romani Pontificis* 2. aug. 1571 concessit, ut maritus fidelis ex suis uxoribus eam retineat, quae cum ipso convertatur, etsi non sit legitima.

Gregorius XIII. constitutione *Populi* 25. ian. 1585 non solum dispensationem ab interpellatione concessit, si haec fieri non posset, sed etiam matrimonium omisso interpellatione contractum declaravit validum, etsi pars infidelis non interpellata cohabitare voluisset, immo etsi ipsa interim ad fidem conversa sit.

33. De interpellatione facienda.

1. Post susceptum baptismum, antequam novum matrimonium contrahitur, interpellari debet coniux infidelis: a. num velit et ipse converti ad fidem; b. num saltem pacifice cohabitare velit cum parte fidei.³⁾

¹⁾ S. Officium 5. aug. 1759; 11. iul. 1886. Cn 1124.

²⁾ Cn 1125.

³⁾ Cn 1121, 1.

Interpellatio in hunc finem praecipitur, ut certo constet de discessu alterius partis.

2. Interpellatio semper fieri debet, nisi s. sedes aliud declaraverit.¹⁾

a. De discessu coniugis infidelis non solum ex interpellatione, sed in casibus particularibus sine interpellatione ex aliis factis constare potest (ut si vir infidelis uxorem conversam e domo eiciat). Quodsi de voluntate discedendi partis infidelis aliunde iam constat, non est ideo omittenda interpellatio.

b. Sunt regiones, in quibus pars fidelis propter commune perversionis periculum et propter scandalum fidelium non permittitur cohabitare cum parte infideli. In genere permittitur cohabitatio in regionibus infidelibus et prohibetur in regionibus christianis; ubique autem prohibetur conversis cohabitatio cum iudaeis, nisi converti velint et ipsi. In regionibus, in quibus ad removendum perversionis periculum vel scandalum lege ecclesiastica cohabitatio cum infideli prohibetur, parti fideli ad alias nuptias transire licet, si infidelis converti nolit, etsi cohabitare velit.

3. Interpellatio necessaria est ad valorem novi matrimonii: „Antequam coniux conversus et baptizatus novum matrimonium valide contrahat, debet partem non baptizatam interpellare.“²⁾

4. Interpellari debet coniux infidelis.

Si maritus ad fidem conversus plures uxores habuit, interpellanda est tantum egitima, quae est prima, nisi constet matrimonium cum prima fuisse invalidum. Quodsi una ex uxoribus ad fidem convertitur, maritus conversus ex dispensatione s. pontificis aliis dimissis hanc tamquam legitimam uxorem retinere potest, etsi non sit prima, quam duxerat, et quamvis prima cohabitare consentiat sine contumelia creatoris, nisi et ipsa converti voluerit.³⁾

5. Quod formalitates interpellationis attinet, ea fieri debet a. post baptismum coniugis fidelis, idque iure ecclesiastico;

b. Auctoritate ordinarii coniugis conversi in forma iudiciali, vel saltem summarie et extraiudicialiter;

¹⁾ Cn 1121, 2.

²⁾ Cn 1121, quo controversia antea agitata in eum sensum soluta est, quem Gasparri (II, n. 1090) iam antea defenderat.

³⁾ S. Officium 28. mart. 1860. Cf. Constitut. Pii V. Romani pontificis 2. aug. 1571; S. Officium 22. nov. 1871; Wernz n. 703 ss.

c. interpellatio privata ab ipsa persona conversa semper valida, et si forma superius praescripta non sit possibilis, etiam licita est, dummodo de facta interpellatione constare possit aut per documentum authenticum aut per duos testes.

d. saltem una; plures interpellationes ad satisfaciendum praecepto non requiruntur.

Ordinarius coniugi infideli, si eas petierit, concedere potest etiam inducias ad deliberandum, attamen monendus est, fore ut, induciis inutiliter praeterlapis, responsio praesumatur negativa.

6. A facienda interpellatione summus pontifex ex gravi causa dispensationem concedit; gravis causa tunc aderit, si moraliter constat coniugem infidelem interpellari non posse, aut interpellationem inutilem vel graviter periculosam futuram esse.¹⁾

Facta semel interpellatione pars fidelis novas nuptias inire potest, quando ei placuerit etiam multo tempore post, quin opus sit nova interpellatione. At si obtenta fuerit dispensatio ab interpellatione, nova opus est dispensatione, si matrimonium ultra annum differatur.²⁾

34. Nota. Sicut pars fidelis alias nuptias inire, ita etiam religionem ingredi vel sacros ordines suscipere potest. Num matrimonium in infidelitate contractum per professionem religiosam dissolvatur, sicut per aliud matrimonium solvitur, certo non constat; per susceptionem autem sacerdotum ordinum matrimonium in infidelitate contractum non dissolvi certum est.

a. Sanchez quidem censet de dissolutione matrimonii per professionem religiosam dubitandum non esse; etsi enim neque in iure neque in divinis litteris professioni religiosae vis tribuatur solvendi matrimonii in infidelitate consummati, exstat tamen certa ratio vim illam professioni tribuendi, eo quod professio solvat matrimonium ratum fidelium, cuius vinculum matrimonio consummato infidelium firmitus est. Verum cum de hac efficacia professionis religiosae neque ex divinis litteris neque ex iure canonico constet, res dubia manet, donec ecclesia eam definierit.

b. Si mulier infidelis convertatur, postquam maritus fidelis iam sacros ordines suscepit, atque ad alias nuptias transire cupiat, petenda

¹⁾ S. Officium 13. mart. 1901.

²⁾ S. C. de propag. fide 26. iun. 1820.

est dispensatio, aut ut vir ad uxorem redire aut uxor novas nuptias inire possit.¹⁾

35. De dispensatione summi pontificis. Matrimonium in infidelitate contractum, etsi consummatum sit, per dispensationem summi pontificis solvi potest, si aut una aut utraque pars ad fidem convertitur. Matrimonium infidelium, quamdiu utraque pars in infidelitate manet, etsi nondum consummatum fuerit, a summo pontifice solvi non potest, quia infideles eius iurisdictioni non subiacent; cum primum vero saltem unus coniugum ad fidem convertitur, matrimonium ratione partis fidelis iurisdictioni summi pontificis subiicitur, qui pro potestate sua illud solvere potest, etsi in infidelitate consummatum fuerit, modo post utriusque conversionem consummatum non sit. Id ex eo constat, quod summus pontifex eiusmodi matrimonia saepius iam solvit.

Theologi de hac quaestione hodie adhuc disputant. Qui potestatem hanc summi pontificis negant, acta s. sedis circa matrimonia infidelium dicunt authenticas declarationes iuris divini seu privilegii paulini;²⁾ qui vero hanc potestatem summo pontifici tribuunt, ex ipsis actis s. sedis potissimum argumentum eam asserendi desumunt.³⁾ Ipsa sancta sedes a dirimenda quaestione consulto abstinet et in suis decisionibus nunc eos loquendi modos adhibet, qui expresse non significant dissolutionem matrimonii in infidelitate contracti, sed solum dispensationem ab interpellatione.⁴⁾

¹⁾ Sanchez I. 7. disp. 77. n. 9. Ballerini-Palmieri VI. n. 472 ss. Lehmkuhl II. n. 709 (n. 932).

²⁾ Pontius, Schmalzgrueber, Benedictus XIV., De Angelis etc.

³⁾ Sanchez, Pirhing, s. Alphonsus, D'Annibale, Ballerini-Palmieri, Gasparri, Feje, De Becker, nec tacendi sunt duodecim theologi insignes societatis Iesu, inter quos numerantur Bellarminus, Azor et Ledesma, qui disputationem a se coascriptam de hac potestate a. 1589 summo pontifici obtulerunt. Cf. Zitelli, De dispens. matr. p. 183 ss.

⁴⁾ Sicubi petita fuit solutio matrimonii in infidelitate contracti, quia interpellatio seu potius responsio ad interpellationem erat impossibilis, ut in casu, quo uxor infidelis inciderat in amentiam, s. sedes concessit dispensationem ab interpellatione. Cf. S. Officium 9. dec. 1803. *Monitore eccl.* 1904 p. 241.

Potestas solvendi matrimonia consummata infidelium, quae summo pontifici tribuenda est, ita explicanda videtur, ut dicatur ipsam potestatem, qua in favorem fidei solvantur matrimonia, esse immediate divinam et iuris divini, summum pontificem vero pro sua potestate condiciones determinare posse, sub quibus eiusmodi matrimonia solvantur, sicut s. Paulus apostolica sua auctoritate determinavit, ut matrimonium solvi possit, si pars infidelis discedat.¹⁾

a. Ratio interna, ob quam s. pontifex matrimonium in infidelitate consummatum solvere possit, cum primum eius potestati subest, desumenda est ex minore firmitate, quae matrimoniis infidelium convenit: matrimonium enim consummatum infidelium minus firmum est quam ratum fidelium, quia minus perfecte significat unionem indissolubilem Christi et ecclesiae; matrimonium autem ratum fidelium a summo pontifice solvi potest; ergo etiam matrimonium in infidelitate contractum et consummatum.

b. Ratio externa desumitur ex facto: etenim constans est praxis sanctae sedis permittendi infidelibus neoconversis aliud matrimonium etiam in iis adiunctis, in quibus privilegium paulinum applicari non potest, quia desunt requisitae condiciones, praesertim vero quia pars infidelis non discedit; atqui id permitti non posset, nisi prius matrimonium ex declaratione summi pontificis solvatur.

c. Summi pontifices expressis verbis hanc potestatem sibi tribuunt: „Nos attendentes huiusmodi connubia inter infideles contracta vera quidem, non tamen adeo rata censi, ut necessitate suadente dissolvi non possint.“²⁾

Nota. Ex declaratione novi Codicis Matrimonium gaudet favore iuris.³⁾ Hoc significat:

a. Si de celebratione constat, matrimonium validum haberi debet, donec nullitas eius probetur. Hinc principium: In dubio sive iuris sive facti standum est pro valore matrimonii.

b. Si de celebratione non constat, idem principium valet, dummodo ipsi coniuncti alique putent coniunctionem esse legitimam. Si tamen nullitas matrimonii dubii in damnum fidei cedit, illud nullum declaratur, quia In re dubia privilegium fidei gaudet favore iuris.⁴⁾ Ideo matrimonia infidelium conversorum dubia declarantur irrita.

¹⁾ Cf. Lehmkuhl, Theol. mor. II. 709 (n. 932).

²⁾ Gregorius XIII. constitutio Populis ac nationibus (25. ian. 1585); similia habet Urbanus VIII.

³⁾ Cn 1014.

⁴⁾ Cn 1127.

Quaestio tertia.

De sponsalibus.

Articulus primus.

De natura sponsalium.

36. Definitio. Sponsalia (a spondere) definiri possunt: promissio mutua futuri matrimonii.

a. Promissio, quae matrimonium ordinarie praecedit, aut est ab una parte facta et ab altera acceptata, aut est ab utraque parte facta et acceptata. Illa est unilateralis et exhibet contractum gratuitum, haec est bilateralis et solet dici sponsalitia. Hanc exhibet proposita definitio.

b. Promissio mutua: pertinent ergo sponsalia ad contractus bilaterales onerosos; quam ob rem omnia principia, quae de his contractibus in genere valent, sponsalibus applicari debent. Futuri matrimonii: his verbis obiectum exprimitur, circa quod contractus sponsalium versatur; ideo dicuntur etiam sponsalia de futuro, et qui sibi mutuo promittunt matrimonium postea contrahendum, dicuntur sponsi de futuro.

c. Obiectum contractus sponsalitiæ est matrimonium suo tempore ineundum, idque tum validum tum licitum: ad matrimonium enim invalidum vel illicitum nemo se obligare potest. Quae ergo matrimonium reddunt invalidum vel illicitum, reddunt sponsalia ex parte obiecti invalida. Ubi notandum est discrimen inter promissionem illicitam et promissionem rei illicitae: haec enim nunquam obligat, cum non possit dari obligatio praestandi rem illicitam; illa vero obligat, si res illicite promissa licite praestari potest. Hinc si quis voto castitatis obstrictus matrimonium promisit, invalida est promissio; at vero si quis in sciis parentibus matrimonium promisit, illicite egit, promissio autem valida est.

Nota. Novus Codex (en 1017, 1°) promissionem matrimonii unila teralem ut validam et licitam agnoscit, dummodo serventur condiciones necessariae: a. ut in promittente adsit voluntas se obligandi ad ineundum matrimonium; b. ut promissio ab altera parte acceptetur; c. ut promissio et acceptatio scripto firmentur: hac enim forma non servata nulla nunc oritur obligatio ineundi matrimonii in conscientia.

37. Condiciones sponsalium. Ut sponsalia veram obligationem inducant, omnes illas qualitates habere debent, quae ad contractum validum requiruntur. Quae si in definitione explicite ponantur, sponsalia uberius definiri possunt: promissio vera, deliberata, mutua, signo sensibili scripturae expressa futuri matrimonii inter personas habiles ad contrahendum.

1. Vera, i. e. interna et seria cum animo se obligandi et obligationem implendi, non externa et ficta tantum.

Num teneatur stare promissis, qui fiete matrimonium promittit.

a. In foro externo promissio habetur vera et valida, nisi probeatur ficta; in foro interno autem is, qui matrimonium promittit cum animo se obligandi quidem, sed non cum animo implendi promissionem, vera sponsalia facit, ideoque promissioni suae stare tenetur.

b. Qui verbis exterius quidem promittit, at sine animo se obligandi, vera sponsalia non facit, quare vi sponsalium non tenetur inire matrimonium, etsi fictae promissioni iuramentum addidisset; si tamen ex ficta promissione alteri parti ortum est damnum, fiete promittens hoc reparare tenetur; quodsi alio modo reparari non potest, ipse per se ex iustitia inire tenetur matrimonium promissum, non quidem vi contractus, qui nullus est, sed ad reparandum damnum iniuste illatum.

38. 2. Deliberata, i. e. cum plena cognitione obligationis, quae ex contractu sponsalium oritur, et cum perfecta voluntate se obligandi inita: gravem enim obligationem nemo sibi imponere censetur nisi ex perfecta cognitione et pleno consensu.

a. Ad valide igitur contrahenda sponsalia per se sufficit aetas septem annorum, immo iam ante septennium valide contrahi possunt, si malitia suppleat aetatem, i. e. si adsit sufficiens usus rationis.

b. Ordinarie valida sunt sponsalia, quae in aestu passionis e. g. ira vel vehementi amore impellente contrahuntur, quia hinc quidem aestus passionis raro aufert deliberationem, quae ad graviter peccan-

dum atque ideo ad contrahenda sponsalia requiritur, inde vero quia sponsalia ex vehementi passione inita nullo iure declarantur invalida.

c. Libertati sponsalium sicut aliorum contractuum maxime obsunt error et metus. Error, qui contractum matrimonialem constituit invalidum, irritat etiam sponsalia;¹⁾ de sponsalibus autem ex metu initis hæc notanda sunt.

39. De sponsalibus ex metu iniusto initis. a. Si metus gravis est, sive absolute sive relative tantum, sponsalia quidem valida sunt tum iure naturae tum iure ecclesiastico, quod sponsalia ex metu gravi et iniusto inita non declarat invalida, modo constet consensum fuisse verum et internum; attamen rescindi possunt ex parte eius, qui metum passus est.

b. Si metus levis est, sive absolute sive relative, sponsalia certe valida sunt, sed pari modo rescindi possunt ex parte eius, qui metum passus est, dummodo metus unica fuerit causa contractus.

Sunt quidem, qui doceant sponsalia gravi metu iniuste extorta utroque iure, naturali et positivo, invalida esse; verum præferenda videtur sententia proposita. Et sane

Iure naturae omnis contractus, qui gravi metu iniuste incusso extortus est, validus censetur, matrimonio et professione religiosa exceptis;²⁾ atqui nulla est ratio sponsalia ab aliis contractibus excipiendi, etsi matrimonium excipiatur.

40. 3. Mutua: sponsalia enim sunt contractus bilateralis, vi cuius contrahentes sibi mutuo obligantur. Quare non sufficit, ut una pars promittat et altera promissionem acceptet, sed requiritur, ut altera pars repromittat: solum enim si promissio acceptata per repromissionem confirmata est, habetur utriusque partis mutua obligatio.

a. Promittens ante repromissionem tenetur stare promissis, si absolute et gratuito promittere intendit, modo altera pars promissionem acceptaverit. Ordinarie vero, qui sponsalia contrahere intendit, ante repromissionem ad nihil obligatur: verba enim contrahentium intelligenda sunt secundum naturam contractus: sed

¹⁾ Cf. De praeceptis¹² n. 536.

²⁾ Cf. De praeceptis¹² n. 537, ubi huius affirmationis ratio exponitur.

sponsalia natura sua sunt contractus mutuus, qui non continet spon-
sionem simplicem, sed condicionatam: promitto, si tu quoque
promittis. Inde ortum est adagium inter canonistas usitatum: spon-
salia non claudicanti. e. aut in utroque sponso aut in neutro pariunt
obligationem.

b. Frequenter in acceptatione promissionis virtualiter continetur
repromissio; sic mulier honesta, quae post acceptationem sponsalium
in fornicationem consentit, vel quae promissionem acceptat, postquam
de sponsalibus hic et nunc contrahendis actum est, virtualiter repro-
mittere censetur.¹⁾

4. Signo sensibili (scripturae) expressa: neque enim
de acceptatione promissionis nec de repromissione constare
potest, nisi ex utraque parte adhibeantur signa externa. Ex
iure naturae quidem requiruntur et sufficiunt illa signa, quae
vel ex se vel ex usu vel ex adiunctis significant promissionem
matrimonii determinatae personae factam: verba, nutus, literae,
traditio annuli, porrectio manus, etc.; ex iure positivo autem
recenti omnino requiritur scriptura.²⁾

41. 5. Inter personas habiles. Habiles ad contra-
henda sponsalia dicuntur, qui aliquando valide et licite matri-
monium inire possunt; qui ergo aetatem debitam habent et
nullo impedimento nec dirimente neque impediante prohi-
bentur; qui vero matrimonium validum et licitum inter se
inire nequeunt, ad contrahenda sponsalia inhabiles sunt, quia
eorum sponsalia, utpote de re impossibili vel illicita, invalida
sunt.

Ad contrahenda sponsalia necesse non est, ut contrahentes inter
se inire possint matrimonium eo tempore, quo contrahunt sponsalia,
sed sufficit, ut illud aliquando inire possint, eo scilicet tempore, pro
quo promissio matrimonii facta est. Ergo inhabiles sunt:

a. Amentes (furiosi), qui ita mente capti sunt, ut peccati
gravis non sint capaces, nisi habeant lucida intervalla.

b. Ebrii, qui usu rationis carent; quin etiam semiebrii, sicut et
semifatui et semidormietes inhabiles sunt.

c. Surdi et muti et caeci simul inde a nativitate ordinarie
inhabiles sunt. Utrum absolute inhabiles sint necne, iam pridem auc-

¹⁾ Ballerini-Palmieri VI. n. 22.

²⁾ S. C. C. 2. aug. 1907. Ne temere. Cn. 1017.

tores (Sanchez, Schmalzgrueber, Pirhing) disputerunt. Absoluta inhabilitas magis adhuc nostra aetate negari potest, cum nunc praesto sint media hos quoque homines instituendi. Surdi autem vel muti, quin etiam surdi et muti ad contrahenda sponsalia inhabiles non sunt.

d. Infantes atque impuberes, qui necessariam rei cognitionem nondum habent ex rei natura.

e. Qui impedimento dirimente vel impediante laborant, de qua re infra (n. 48.).

42. Forma sponsalium: 1. Valida sponsalia, quae scripto fieri debent cum appositione diei, mensis et anni,¹⁾ duplici modo contrahi possunt: a. coram parcho (ordinario) per scripturam subsignatam a parcho et sponsis; b. coram duobus testibus per scripturam subsignatam a testibus et sponsis. Nomine parochi venit etiam quasi parochus et vicarius parochialis.

Ratio novi iuris in contrahendis sponsalibus statuendi sunt mala et pericula, quae ex privatis sponsalibus saepe orta sunt, scilicet liberior et peccaminosa conversatio inter sponsores intuitu futuri matrimonii, sponsalia temere inita, dubia de sponsalibus vere initis, fraudes, quibus praesertim puellae incautae sub promissione matrimonii decipiuntur, lites atque inimicitiae propter sponsalia rescissa inter sponsores eorumque familias ortae.

a. Quilibet parochus (ordinarius), etsi non sit proprius sponsores vel alterutrius eorum, sponsalibus interesse et scripturam tamquam testis qualificatus subsignare potest, dummodo id fiat in proprio ipsius territorio²⁾. Sed omnino consulendum est, ut coram proprio parcho fiant. Quodsi sponsi in diversis parochiis habitant, praestat, ut sponsalia coram parcho contrahantur, qui necessaria documenta et proclamationes curaturus est.

b. Parochus non potest alium sacerdotem sibi substituere; s ergo sponsalibus tamquam testis interest sacerdos, qui non est parochus, simul alius testis subscribere debet³⁾.

c. Testes esse possunt omnes (viri, mulieres, acatholici), qui de sponsalibus initis rite testari et scripturam subsignare possunt. Necessae est ergo, ut testes scribere sciant.

d. Si utraque vel alterutra pars scire nesciat (vel sciat quidem sed nunc non possit), id in ipsa scriptura adnotari et alius testi

¹⁾ S. C. C. 27. iul. 1908. Appositio diei, mensis et anni, quae antea ad valorem necessaria erat, nunc consulenda, at non amplius necessaria est.

²⁾ S. C. C. 28. mart. 1908.

³⁾ S. C. C. 28. mart. 1908.

addi debet, qui praeter parochum aut loci ordinarium aut duos testes scripturam subsignet.

Num invalida sint sponsalia, si non addatur alius testis, qui scripturam subsignet, in casu, quo uterque vel alteruter sponsorum literas nesciat, non constat.

e. Si matrimonio obstat impedimentum, sponsalia obtenta demum dispensatione contrahenda sunt, quia de valore sponsalium, quae ab iis contrahuntur, qui impedimento dirimente irretiti sunt, diversae existunt auctorum sententiae.

f. Ut valida sint sponsalia, sponsi simul praesentes esse et scripturam simul cum parochi vel duobus testibus subsignare debent. Nec potest scriptura ab una parte et parochi vel testibus subsignata mitti ad alteram partem, ut ipsa vicissim cum parochi suo vel testibus subscribat. Si ergo sponsi morantur in diversis locis nec simul coram parochi vel testibus comparere possunt, sponsalia per procuratorem iniri debent.

2. Ad hanc formam servandam tenentur omnes catholici, tum si inter se tum si cum acatholicis sive baptizatis sive non baptizatis sponsalia contrahunt, nisi pro particulari loco vel regione aliter a s. sede statutum sit.

a. Immo etiam non catholici vi Codicis cn 12 et 87 ad hanc formam servandam teneri videntur, adeo ut sponsalia, quae fiunt ab haereticis vel schismaticis inter se non servata forma stricto iure sint invalida.

b. In Hispania, in universa America latina (et insulis Philippinis) non valebant sponsalia, neque in foro externo neque interno, nisi publica scriptura coram notario (non coram parochi) confecta fuissent¹⁾. Quod tamen ius speciale per decretum Ne temere abrogatum est.²⁾

3. Promissio matrimonii occulta, sive unilateralis sive bilateralis seu sponsalitia, ex novo Codice pro utroque iure invalida est,³⁾ quae proinde nec effectus morales (fidelitatis, aequitatis) nec effectus iuridicos (fidei sponsalitiae) producit.

Nota. Quis nomine parochi in hac re intelligatur, item quinam catholici censeantur, infra, ubi de clandestinitate sermo est, dicitur.

¹⁾ S. C. C. 10. apr. 1891; S. C. pro neg. eccl. extraord. 5. nov. 1901.

²⁾ S. C. C. 12. mart. 1910.

³⁾ Cn 1017, 1.

43. Sponsalia dividuntur: a. In sollemnia, quae fiunt cum interventione auctoritatis publicae (parochi, ordinarii); privata, quae fiunt sine interventione auctoritatis publicae coram testibus privatis.

b. Publica, quae ita manifeste fiunt (per scripturam coram ordinario, parocho, testibus), ut de iis in foro externo constare possit; occulta seu clandestina, quae secreto fiunt, ita ut in foro externo probari non possint.

Ex antiquo iure sponsalia sive publica sive clandestina aequae valida erant, quia duorum consensus ad valida sponsalia sufficiebat; nunc vero ecclesia sponsalia clandestina seu occulta generali lege irrita declarat.

c. In simplicia et poenalia, in quibus poena adiecta est, si alterutra pars sine legitima causa a sponsalibus recedit.

d. In absoluta et condicionata prout sub aliqua conditione aut sine illa ineuntur.

In sponsalibus non solum condicio suspensiva, sed etiam resolutoria licite apponi potest; in celebratione matrimonii autem, quamvis ex gravi causa et accedente licentia episcopi apponi possit condicio suspensiva, resolutoria tamen apponi nequit, nisi sit condicio resolutoria, quae contractui matrimoniali ex dispositione iuris iust (nisi s. pontifex dispensaverit, nisi religionem elegero), quia contractus matrimonialis natura sua irresolubilis est.

44. Nota. a. A poena sponsalibus adiecta distingui debet arrha (Angeld), quae est omne id, quod sponsi mutuo sibi tradunt in signum sponsalium initorum et in pignus matrimonii contrahendi. Qui a sponsalibus recedit, amittit ea, quae dedit, et accepta reddere debet, matrimonio vero contracto sponsi recuperant arrham, quam dederant. Arrhae non sunt illicitae.

b. Ab arrhis iterum distinguenda sunt dona seu munera, quae praesertim a sponso tradi solent sponsae. Eiusmodi munera, si pro conditione sponsorum exigui sunt valoris, censentur absolute donata, et proinde non sunt restituenda, si matrimonium non sequatur. Quodsi magni sint valoris, donata censentur intuitu futuri matrimonii, et proinde restituenda sunt, si matrimonium non sequatur. Attamen iuxta probabilem sententiam retineri possunt, si ex culpa sponsi solvantur sponsalia.

45. De sponsalibus per procuratorem initis. Sponsalia sub certis condicionibus tum valide tum licite per procuratorem iniri possunt: matrimonium enim ceterique contractus per procuratorem iniri possunt; ergo etiam sponsalia.

Condiciones autem requisitae sunt: a. ut procurator habeat speciale mandatum contrahendi sponsalia cum determinata persona; b. ut mandatum exsequatur ipse per se et non per alium, nisi habeat potestatem alium sibi substituendi; c. ut mandatum non sit revocatum, etsi nec procuratori nec alteri parti, quacum contrahit sponsalia, revocatio innotuit.¹⁾ Mandatum non indiget condicionibus, quae ex c. 1089 pro mandato ad matrimonium requiruntur.

46. De sponsalibus invitis parentibus initis.

a. Sponsalia sine consensu parentum inita per se valida sunt, ubi nempe ipsum matrimonium non est illicitum: consensus enim parentum neque iure naturae nec lege positiva ad valida sponsalia requiritur. Insuper matrimonium certe validum est, etsi in scitis vel invitis parentibus contrahatur;²⁾ ergo etiam sponsalia, quae sunt via et praeparatio ad matrimonium.

b. Per accidens autem fieri potest, ut non quidem matrimonium sed sponsalia, quae invitis parentibus fiant, invalida sint. Scilicet si parentes iustam rationem habent dissentendi, sponsalia sunt invalida, non propter dissensum parentum, sed quia matrimonium in hoc casu illicitum est; ad rem illicitam autem nulla est obligatio. Hinc si parentes sine iusta ratione dissentiunt, sponsalia non solum valida, sed etiam licita sunt, modo eorum consilium debite exquisitum fuerit.

Omnes consentiunt parentes iuste dissentire, si matrimonium cedit in dedecus familiae vel si ex eo gravia scandala vel dissensiones oritura praevidentur: filii enim dedecus familiae ex iustitia, et scandala atque dissensiones ex caritate praecavere tenentur; unde eorum matrimonium in hoc casu illicitum esset. Utrum iuste dissentiant parentes propter notabilem disparitatem condicionis utriusque sponsis

¹⁾ Nihil impedit, quominus procuratorem agat femina; siquidem necesse non est, ut is, qui procuratorem agit, ipse sit capax illius iuris, quod mandanti acquiritur. Hinc fieri potest, ut duo viri vel duae feminae officio procuratorum fungentes sponsalia contrahant pro sponsis absentibus. Cf. Sanchez l. 2. disp. 11. n. 15.

²⁾ Cf. Concilium trid. sess. 24. c. 1. De reform. matr.

sive ex nobilitate sive ex divitiis ea oritur, an vero sponsi in hoc casu teneantur stare promissis, non aequè consentiunt auctores. Notandum est quaestionem supponere sponso tempore sponsalium disparitatis inter ipsos existentis sibi conscios fuisse: etenim si eam ignorassent, sponsalia aut invalida aut saltem rescindibilia essent. Itaque a. si matrimonium propter disparitatem condicionis utriusque sponsi affert aut dedecus familiae aut scandala sive odia et dissensiones propinquorum, sponsalia propter hos effectus futuri matrimonii invalida sunt. Quodsi b. nihil horum ex futuro matrimonio timendum est, sponsalia censi debent valida; et sane illicitum non est, ut nobilis cum plebeia, dives cum paupere matrimonium ineat.

47. De sponsalibus inter eos initis, qui aliquo impedimento sive dirimente sive impediēte laborant.

1. Sponsalia inter personas impedimento indispensabili laborantes invalida sunt: cum enim matrimonium propter impedimentum nunquam valide iniri possit, spondentes se obligant ad rem illicitam et impossibilem; ad rem autem illicitam vel impossibilem nulla est obligatio.

Indispensabile dicitur impedimentum, in quo ecclesia dispensare aut non potest, aut nunquam solet, aut dispensare quidem solet, sed in particulari casu desunt causae, quae ad obtinendam dispensationem sufficiant.

2. Idem dicendum est de sponsalibus absolute initis inter personas impedimento dispensabili laborantes: quamdiu enim impedimentum existit, licite contrahere non possunt; ergo neque ad contrahendum absolute se obligare possunt.

Ceterum si duo, qui impedimento dispensabili obstricti sunt, sponsalia ineunt, condicio de dispensatione petenda (si papa dispensaverit) semper tacite intelligitur apposita.¹⁾

3. Sponsalia condicione inita:

a. Certe valida sunt, si impedimentum aut ex se aut ex contrahentium voluntate cesset, et sponsalia sub condicione expressa vel tacita fiant celebrandi matrimonium, quando impedimentum cessaverit.

Hinc valide et licite contrahit sponsalia cessante voto implenda, qui temporaneo voto castitatis obstrictus est. — Valide et licite pars

¹⁾ S Alphonsus l. 3. n. 650 cum Lugo ibi citato.

catholica cum parte acatholica contrahit sponsalia post conversionem partis acatholicae implenda. Vi horum sponsalium pars acatholica tenetur ad conversionem, quam cum matrimonio implicite promisit.

b. Si impedimentum solum per dispensationem cessat, et sponsalia fiunt sub condicione expressa vel tacita: si papa (episcopus) dispensaverit, ipsa ex rei natura pariter valida sunt: etenim sunt contractus initus sub condicione possibili et honesta, qui verificata condicione ex se validus fit.¹⁾

Et haec quidem ex rei natura. Sunt (Feje, De Becker, Aichner), qui eiusmodi sponsalia simpliciter invalida dicant, tum quia inhabiles ad matrimonium ineundum etiam inhabiles censentur ad sponsalia sive absolute sive condicionate contrahenda, tum quia variae decisiones congregationum romanarum ea invalida declarant. Verum argumentis ex rei natura desumptis sententia de valore horum sponsalium efficaciter impugnari nequit. Quod decreta romanarum congregationem attinet, imprimis concedi debet, ecclesiam iure positivo statuere posse, personas impedimento, etsi dispensabili, laborantes ad valide sponsalia contrahenda inhabiles esse vel saltem dispensationem ab impedimento, de quo agitur, ea solum condicione concedi, ut sponsi obtenta dispensatione renovent consensum. Quamvis hucusque neutrum generali decreto statutum sit, exstant tamen complura decreta particularia, ex quibus colligi posse videtur, s. sedem haec sponsalia considerare tamquam invalida eandemque a sponsis exigere, ut obtenta dispensatione ponatur novus consensus.²⁾

Sponsalia inita cum persona acatholica, si fiant sub condicione obtinendae dispensationis, hac obtenta et acceptata valida sunt, saltem post renovatum consensum; at parti catholicae matrimonio nondum inito manet facultas recedendi a sponsalibus, nisi matrimonium sit medium necessarium reparandi iniuriam. Cum enim matrimonium mixtum raro sit plane licitum, et ecclesia illud semper dissuadeat, adest ratio sufficiens sponsalia dissolvendi.

48. De necessitate sponsalium. Etsi matrimonio non debeant necessario praemitti sponsalia, adeo ut illud tum valide tum licite sine sponsalibus contrahi possit; complures tamen exstant rationes, ob quas matrimonio sponsalia praemittantur.

¹⁾ Cf. Schmalzgrueber. Inter recentiores hanc sententiam tuentur Ballerini-Palmieri (VI. n. 57), Gasparri, De Angelis, Rossett etc.

²⁾ Cf. Wernz IV. n. 95 s.

Rationes, ob quas matrimonio praemitti soleant sponsalia, sunt: ut sponsi interim parent ea, quae necessaria sunt ad vitam coniugalem ducendam; ut alter indolem et mores alterius interim experiatur: licet enim iam ante sponsalia haec investigatio necessaria sit, ipsa tamen tempore sponsalium continuari potest et debet; et si inde constaret matrimonium infelicem exitum habiturum esse, haec praevio sufficiens ratio esset recedendi a sponsalibus; ut crescat desiderium futuri matrimonii; ut interim matrimonium futurum denuntiari, atque ut exquiri possit, num aliquod impedimentum inter sponsores subsistat.

Nota. Nova forma in sponsalibus contrahendis per decretum Ne temere et Codicem iur. can. praescripta difficilis atque ingrata apparet nupturientibus, adeo ut raro tantum sponsalia fiant. Cum tamen sponsalia in forma praescripta inita pro cura animarum maximi sint momenti (impediunt promissiones temere factas, parochi occasionem praebent salutarem exercendi influxum in futura fidelium suorum matrimonia atque in sponsores seriam piamque praeparationem ad sacramenti susceptionem), pastores magna fidelium utilitate curabunt, ut sponsalia frequenter contrahantur.

Articulus secundus.

De effectibus sponsalium.

49. Quatuor sunt effectus sponsalium: 1. Obligatio iustitiae eaque gravis ad matrimonium postea contrahendum.

a. Oritur obligatio, quia sponsalia sunt contractus, omnis autem contractus veram obligationem parit. Iustitiae, quia sponsalia sunt contractus onerosus; omnis autem contractus onerosus obligationem iustitiae parit. Gravis, quia obiectum contractus est res gravis scilicet matrimonium. Ad matrimonium aut, si iniuste a sponsalibus receditur, saltem ad reparandum damnum, quod ex solutione iniusta ortum est. Postea i. e. tempore determinato, si quod in contractu sponsalium praefinitum est, aut si nullum definitum fuit, quando una pars matrimonium rationabiliter postulat. Quare matrimonium ultra id tempus sine iusta causa notabiliter differre peccatum grave est.

b. Obligationi utriusque sponsi contrahendi cum altero matrimonium in utroque respondet ius exigendi ab altero suo tempore matrimonium. Ideo non licet iuveni, qui sponsalia contraxerat cum puella, hanc circa iniuriam derelinquere, ut aliam ducat in uxorem, etsi eam abundanter dotare velit: nam sponsa ipsum matrimonium iure suo exigere potest.

c. Sponsalia, eo quod obligant ad matrimonium postea contrahendum, obligant etiam ad omittenda omnia, quae futurum matrimonium impedire vel difficilius et gravius reddere possunt, et proinde ad omittenda ea, quae parti innocenti causam praebent rescindendi sponsalia, praesertim vero commercium carnale cum tertia persona.¹⁾

2. Invaliditas sponsalium, quae cum alia persona contra fidem priorum contrahuntur: quod enim vi promissionis uni iam debetur, non potest alteri promitti.

Hinc si iuvenis cum duabus feminis sponsalia contraxit et cum secunda peccavit:

a. Tenetur ducere primam, nisi haec iure suo sponte cedat: prima enim sponsalia vim suam non amittunt, etsi postmodum alia contraxerit. Quocirca primae sponsae suaderi potest, ut iuri suo sponte renuntiet, ad id autem non tenetur, etsi ipsa nullum vel leve tantum, secunda vero magnum detrimentum pateretur.²⁾

b. Si prima iure suo sponte cedit, iuvenis secundam ducere tenetur, non quidem vi promissionis, quae nulla fuit, sed ad reparanda damna secundae illata, ubi haec ob spem futuri matrimonii in copulam consensit, et ex ea grvida evasit.

c. Quodsi secunda, quando copulam cum eo habuit, sponsalia cum prima iam inita cognovit, iuvenis aliam obligationem erga secundam non habet, nisi ut pro educatione prolis forte susceptae solvat, quia scienti et volenti non fit iniuria.

3. Illiceitas matrimonii cum tertia persona, nisi sponsalia iam contracta rite fuerint soluta. Etsi enim sponsalia non amplius constituent impedimentum matrimonii impediens, manet tamen moralis obligatio non contrahendi contra fidem datam.

4. Ex sponsalibus, licet valida sint nec iusta causa ab ea non implenda excuset, non datur actio ad petendam matrimonii celebrationem, sed solum ad reparationem damnorum, si quae debeatur.³⁾

a. Hac iuris dispositione lex ecclesiastica circa effectus sponsalium conformatur legi civili Austriae (§ 45 s.) et Germaniae (§ 1298 s.), quae solum ad reparanda damna actionem iudicalem admittit.

¹⁾ Quale peccatum sit copula carnalis sponsorum cum tertia persona, dicitur in fasciculo De sexto praecepto¹⁴ n. 20, 2.

²⁾ S. Alphonsus n. 540.

³⁾ Cn 1017, 3.

b. Hucusque sponsalia duplicem alium effectum afferebant: impedimentum impediens matrimonium et impedimentum dirimens publicae honestatis. Nunc ergo si quis matrimonium proclamatum eo impedire tentat, quod ab alterutro sponsorum sibi promissum fuerit matrimonium, nihil efficit.

c. Episcopus, etsi iudex in hac re competens, non potest, ut antea, eum, qui valida sponsalia implere recusat nec causam ab eis resiliendi habet, ad datam fidem servandam compellere.

50. Ad quid obligent sponsalia sub condicione inita. a. Sponsalia inita sub condicione possibili et honesta (e. g. si hoc munus accepero) obligant sub gravi ex iustitia ad expectandum condicionis eventum; impleta autem condicione absque alio consensu transeunt in absoluta et ceterorum sponsalium obligationes pariunt, dummodo neutra pars consensum interim revocaverit.

Invalida sunt sponsalia, quae ante condicionis eventum cum tertia persona contrahuntur, quia sunt contra ius alterius partis.

Num impleta condicione sponsalia fiant valida, si alteruter ante impletam condicionem illicite consensum revocaverit, alii (Lugo, Wernz, Lehmkühl) affirmant, quia illicita revocatio consensus etiam invalida est; alii (Sanchez, Gasparri, D'Annibale) negant revocationem validam iudicantes.

b. Sponsalia inita sub condicione impossibili sunt invalida, nisi probetur condicionem ioco appositam et sponsalia serio inita fuisse.

c. Sponsalia inita sub condicione turpi ante impletam condicionem invalida sunt, ideo non obligant ad expectandum condicionis eventum; impleta autem condicione transeunt in absoluta et pariunt obligationem ineundi matrimonium, nisi condicio adversetur substantiae matrimonii.

Cum sponsalia sub condicione inita: si papa dispensaverit ex supra dictis non sint certo valida sponsalia, non tenetur ad ineundum matrimonium, qui post obtentam dispensationem matrimonium inire recuset.

Articulus tertius.

De dissolutione sponsalium.

51. Quomodo solvi possint. Sponsalia sunt contractus suapte natura dissolubilis, quippe cuius perpetuitatem

nec lex divina ut in matrimonio, nec lex humana ut in professione religiosa exigit. Duplici autem modo sponsalia dissolvi possunt, aut ipso iure ex utraque parte aut per voluntatem unius partis, cui iusta praebetur causa resiliendi. Iam indicandae sunt causae, quae ipso iure ex utraque parte sponsalia solvunt, et causae, quae uni parti facultatem concedunt sponsalia rescindendi. Patebit tam varias esse has causas, ut iudex ecclesiasticus vel confessarius raro obligationem sponsalium urgere possit, si alterutra pars ab eis recedere voluerit.

§ 1. Causae, ob quas sponsalia ipso iure solvuntur.

Existente causa, quae sponsalia ipso iure ex utraque parte solvit, utrique parti conceditur libertas aliud matrimonium ineundi. Eiusmodi causae tres numerantur: mutuus consensus, impedimentum superveniens, electio status perfectioris.

52. Mutuus consensus, quo sponsi obligationem sponsalium sibi remittere possunt, etsi iuramento fuissent firmata: omnis enim contractus mutuo consensu solvi potest, sicut mutuo consensu ortus est, nisi ius eius resolutioni resistat; atqui solutioni contractus sponsaliti inter puberes ius non resistit.

a. Hoc valet etiam in casu, quo sponsi post sponsalia copulam carnalem habuerint: per copulam enim ipsa sponsalia maiorem firmitatem non acquirunt. Aliae tamen obligationes implendae sunt, si sponsa facta sit gravida.

b. Qui iuramentum sponsalibus addit, erga Deum se obligat ad matrimonium promissum contrahendum; Deus autem obligationem acceptat in gratiam eius, cui matrimonium promissum est; si ergo iste obligationem remittit, eam etiam Deus remittere censetur; hinc mutuo consensu solvuntur etiam sponsalia iuramento firmata. Ideo iuramentum, quod sponsalibus additur, hac tacita condicione fit: nisi ab altera parte remittatur.

53. Impedimentum superveniens, quo matrimonium promissum redditur impossibile: quod enim sponsos prorsus

inhabiles reddit ad ineundum matrimonium promissum, penitus aufert obligationem sponsalium. Impedimenta supervenientia esse possunt:

a. Impedimenta indispensabilia sive iuris naturae (ut amentia, impotentia) sive iuris ecclesiastici, in quibus dispensari non solet.

Si superveniat impedimentum dirimens futurum matrimonium, in quo dispensari solet ut cognatio spiritualis vel affinitas illicita, sponsalia non eo ipso solvuntur, sed pars, quae voluntarie impedimentum contraxit, tenetur petere dispensationem, si pars innocens urgeat promissionis executionem. Excusatur quidem ab obligatione petendi dispensationem, si eam obtinere nequeat nisi cum magnis expensis et longa mora;¹⁾ verum hodie haec excusatio vix unquam locum habebit.

b. Professio religiosa (sive sollemnis sive simplex) et susceptio ordinis sacri: qui enim professionem emittit vel ordinem sacrum suscipit, ad contrahendum redditur inhabilis, cum professio religiosa et ordo sacer constituent impedimentum perpetuo dirimens matrimonium. Quoad professionem religiosam sollemnem accedit alia ratio: si enim ex dispositione iuris per professionem solvuntur sponsalia de praesenti, a fortiori solvuntur sponsalia de futuro, ita ut non amplius reviviscant.

c. Matrimonium cum alia persona contractum, quod tamen non certo sed probabiliter tantum sponsalia dissolvit.

Omnes concedunt alteram sponsorum partem habere ius statim aliud ineundi matrimonium; quaestio autem, utrum obligatio sponsalium per subsequens matrimonium cum alia persona initum penitus exstinguatur, an solum durante matrimonio suspendatur, adeo ut soluto matrimonio iterum reviviscat, controversa est. Qui docent sponsalia omnino solvi, hanc rationem afferunt: obligatio firmior matrimonii exstinguit obligationem minus firmam sponsalium. Insuper qui matrimonium contrahit, per se inhabilis redditur ad ineundum matrimonium promissum, cum suscipiat statum ex se perpetuum, qui matrimonio promisso repugnat. Quodsi matrimonium morte compartis dissolvatur, id fit per acciders nec rei naturam mutat. Qui vero cum s. Alphonso (n. 875) docent sponsalia solum suspendi, argumentantur in hunc modum: qui contrahit matrimonium, non redditur absolute inhabilis, cum

¹⁾ S. Alphonsus n. 858.

matrimonium contractum non repugnet matrimonio promisso pro tempore, quo prius matrimonium per obitum alterius partis solutum fuerit. Insuper qui edito voto castitatis matrimonium contraxit, tenetur soluto matrimonio votum implere; ergo etiam qui initis sponsalibus matrimonium contraxit, tenetur soluto matrimonio sponsalia implere, si altera pars velit. Tandem nemini fraus sua patrocinari debet. — Cum utraque sententia vere probabilis sit, merito scribit Ballerini: confesarius viduam cogere non potest ad pristinam illam promissionem implendam.¹⁾

54. Electio status perfectioris. 1. Sponsalia enim semper fiunt cum hac tacita condicione: nisi perfectiorem statum elegero;²⁾ ergo uterque sponsus sibi reservat ius libere et licite transeundi ad statum perfectiorem relicto statu matrimoniali.

Sunt quidem, qui hanc vim solvendi sponsalia non tribuant electioni cuiusvis status perfectioris, sed solum electioni status religiosi seu voluntati et voto profitendi religionem: hi enim dicunt illicitam esse electionem alterius status et proinde invalidum votum assumendi statum perfectiorem, quia Deus non acceptat, quod alteri iam promissum est. Verum cum eadem ratio pro omni statu perfectiore militet, ad omnes aequae extendenda est. Ratio autem est tacita condicio, sub qua sponsalia fiunt. Solvuntur enim sponsalia propter notabilem mutationem supervenientem, qua scilicet praevisa sponsalia non fuissent inita; sed eiusmodi mutatio est vocatio ad statum perfectiorem et voluntas eum assumendi.³⁾

2. Status eiusmodi perfectior est: a. Status virginitatis, quem eligit, qui emittit votum castitatis perpetuae.

In foro externo quidem sponsalia propter votum privatum castitatis perpetuae non iudicantur soluta, in foro interno autem hoc votum emittentem ab obligatione sponsalium reddit liberum, dummodo seria et sincera voluntate emissum sit.

b. Status clericalis in ordine sacro, quem eligit, tum qui facit votum suscipiendi ordines sacros, tum qui suscipit minores vel ingreditur seminarium clericale cum vera et sincera voluntate suscipiendi ordines sacros.

¹⁾ Gury-Ballerini II. n. 733.

²⁾ S. Alphonsus n. 870 ss.

³⁾ Cf. Ballerini-Palmieri VI. n. 185.

c. Status regularis in ordine vel congregatione cum votis perpetuis, quem eligit, tum qui facit votum ingrediendi religionem, tum qui religionem ingreditur cum vera et seria voluntate in ea emittendi professionem.

Auctores disputant, utrum electione status perfectioris sponsalia ex utraque parte solvantur, an alteri parti solum ius resiliendi a sponsalibus detur, si ipsa velit. Iuxta primam sententiam sponsalia (in foro interno) solvantur per ipsum actum voluntatis, quo unus sponsorum sincere servitio divino in statu perfectiore se dedicat; iuxta sententiam secundam per voluntatem eligendi statum perfectiorem altera pars fit libera, quia eligens statum perfectiorem iure suo cedit; ipse vero liber evadit suscepto demum statu perfectiore i. e. suscepto ordine sacro vel emissa professione religiosa.

Cum sententia affirmans solutionem sponsalium ex utraque parte vere probabilis sit, confessario non competit ius cogendi eum ad implenda sponsalia, qui conceptam voluntatem amplectendi statum perfectiorem non exsequitur, sed e. g. post aliquod tempus e novitiatu vel e seminario egreditur. Supponitur tamen ipsum sincere ex vero amore status perfectioris egisse: etenim si dolose animum vitae perfectioris solum affectasset, ab obligatione sponsalium certe non liberatur.¹⁾

§ 2. *Causae, ob quas sponsalia rescindere licet.*

Existente causa, quae uni parti facultatem concedit rescindendi sponsalia, haec pars pro lubitu sponsalia solvere potest; quodsi ipsa a sponsalibus recedere nolit, alteri parti, quae ansam solvendi dederat, recedere non licet, nisi forte matrimonium ei notabiliter gravius existat. Eiusmodi causae tres numerari possunt; a. fractio fidei sponsalitia; b. status rerum a cognito diversus; c. mutatio notabilis.

55. Violatio fidei sponsalitia: nam fidem frangenti fides servanda non est; actiones autem, per quas fides sponsalitia violari censetur, sunt potissimum sequentes:

¹⁾ Cf. Ballerini-Palmieri VI, n. 174 ss. Gasparri I, n. 92 s. De Becker p. 14. Wernz IV, n. 113.

a. *Nimis differre matrimonium contrahendum.* Vel enim sponsalibus praefixus est terminus matrimonii contrahendi vel nullus praefixus est. Si primum, vel terminus praefixus est ad finiendam obligationem, quo in casu elapso termino sponsalia ipso iure ex utraque parte soluta sunt, vel terminus praefixus est ad urgendam obligationem, quo in casu, sive culpabili sive inculpabili mora unius partis elapsum est tempus, pars innocens a sponsalibus resilire potest. Quod si nullus terminus matrimonii contrahendi praefixus fuit, illa pars, quae diutius moras trahit, alteri parti potestatem recedendi a contractu facere censetur. Quanto autem tempore expectare haec debeat, ut a sponsalibus iure resilire possit, prudentum iudicio consideratis adiunctis determinandum est.

b. *Sine consensu alterius partis alio se conferre.* Si una pars migrat in alium locum, inscia vel invita altera parte, nec spes est eam brevi redituram esse, pars remanens statim a sponsalibus resilire potest, sive causa migrationis fuit necessaria sive voluntaria: qui enim alio migrat, hoc ipso sponsalibus renunciare censetur, altera vero pars acquirit libertatem cum alio contrahendi.

Si pars remanens migrationis alterius partis notitiam habuit et consensit, reditum expectare debet. Quodsi altera pars in locum vicinum se contulit vel spes est eam brevi reversuram esse, eius reditus expectandus vel ipsa monenda est, ut intra certum tempus redeat ad celebrandum matrimonium promissum, et si non redeat, pars remanens libera est.

c. *Alia sponsalia inire; et sponsalia quidem contra fidem priorum contracta invalida sunt, etsi iuramento firmata essent, utpote illicita, et pars, quae fidem sponsaliciam violavit, primis sponsalibus tenetur, altera autem pars innocens ab obligatione liberatur.*

d. *Fornicationem committere cum alia persona.* — Distingui debet fornicatio ante sponsalia et post sponsalia commissa; insuper in fornicatione, quam sponsi committunt, duo attendi debent: primo is, qui fornicatur cum persona extranea, frangit fidem sponsalitiā, et deinde ob

fornicationem redditur vilior; iste tamen effectus magis sponsam afficit, quam sponsum.

Propter fornicationem ante sponsalia commissam et post sponsalia cognitam tum sponsus tum etiam sponsa habet ius recedendi a sponsalibus, etsi sponsae hoc ius nonnulli negent.¹⁾

Propter fornicationem post sponsalia commissam potest pars innocens (tam sponsus quam sponsa) a sponsalibus resilire, quia altera pars fidem fregit.

Si fornicatio ex utraque parte commissam fuit, habetur quidem delicti mutua compensatio, nihilominus sponsus recedere potest, quia sponsa, quae notabiliter facta est vilior, ius sponsi graviter laesit; sponsa autem iuxta communem sententiam resilire nequit, nisi sponsus prolem ex alia habuerit aut habitum fornicandi contraxerit;²⁾ sponsus enim ex fornicatione non censetur factus notabiliter deterior et proinde ius sponsae graviter non laesit. Sunt tamen, qui recte dicant sponsae obligationem ineundi matrimonium cum sponso fornicatore non esse certam, eam proinde ad matrimonium cogi non posse.³⁾

Si unus sponsorum tactus impudicos cum tertia persona committit, sponsus a sponsalibus resilire potest, immo etiam sponsa, si eiusmodi turpia tam crebro admittantur, ut recte timeri debeat, ne sponsus sit fidem coniugalem violaturus.

56. Status rerum notabiliter diversus ab eo, qui antea cognitus fuerat. Si nimirum contractis iam sponsalibus una pars in cognitionem circumstantiae devenit tempore sponsalium iam existentis, quam si antea cognovisset, sponsalia non fecisset, haec pars iustam habet causam a sponsalibus resiliendi: sponsalia enim non obligant ultra voluntatem contrahentium; atqui contrahentes non censentur se obligare voluisse ad futurum matrimonium tam grave et difficile. Iam quaeritur:

Num sponsa defectus, quibus laborat, sponso manifestare teneatur et vicissim sponsus sponsae.

¹⁾ Lehmkuhl, *Casus consc.* II. 848.

²⁾ S. Alphonsus n. 862.

³⁾ Lehmkuhl, *Casus consc.* II. n. 849: consentit Gury, Matharan, Genicot, Wernz.

1. In genere dicendum est:

a. Uterque sponsus ius habet cognoscendi notabiles alterius partis defectus, ut contractui matrimoniali plena libertas servetur; ideo graviter contra iustitiam peccat, qui eiusmodi defectus occultat, sicut contra iustitiam agit, qui merces inutiles vendit ei, qui mercium vitia ignorat.

b. Non omnis defectus, qui cognitus sponsis ius tribuit recedendi a sponsalibus, sub gravi manifestari debet: quandoque enim defectus eiusmodi sunt, qui alteri parti matrimonium non reddant difficilior, quia ignorantur, cogniti tamen ius tribuant recedendi; iam vero in hoc casu illius ius graviter non laeditur, si defectus plane occultentur.

2. In specie haec notanda sunt:

a. Defectus, qui matrimonium reddunt invalidum, quantumvis probrosi, manifestandi sunt, aut a matrimonio abstinendum est.

Eiusmodi defectus duplicis generis est: aut est defectus, cuius absentiam sponsus exigit tamquam condicionem sine qua non, e. g. si virgo es, si illud crimen non commisisti; aut est defectus, qui impedimentum dirimens continet.

b. Defectus, qui alteri parti matrimonium reddituri sunt vel damnosum vel notabiliter difficilior, quamvis probrosi sint, sub gravi manifestari debent, tum ante tum post sponsalia, si his iam initis supervenerint.

Eiusmodi defectus sunt: morbus praesertim contagiosus, gravis infamia personae vel familiae, proles ex alio viro relicta, sterilitas, status viduitatis, alia religio, graves defectus morales etc.

Quoad fornicationem ita distinguendum est: si sponsus ex ea prole habuit, id sponsae manifestandum est, nisi talia sint adiuncta, ut sponsa nunquam in rei cognitionem deveniat. Si sponsa ex ea facta est gravida, rem sponso revelare debet; si tamen ante matrimonium parere et partum viro plane occultare possit, defectus diiudicari potest, ac si esset simplex fornicatio.

Si de simplici fornicatione agitur, sponsus defectum revelare non tenetur, quia defectus iste in sponso non censetur notabilis; sponsa vero fornicationem revelare debet, quia in sponsa defectus iste notabilis censetur, nisi artificio rem plane occultare possit, vel nisi ex cognita sponsi indole prudenter iudicari possit ipsum hunc defectum non valde aestimare.

c. Non est obligatio (saltem gravis) manifestandi sive ante sive post sponsalia defectus, qui matrimonium non reddunt notabiliter difficilius, etsi illud minus appetibile reddant et alteri parti aliquam tristitiam afferant, sicut non est obligatio in contractibus leviores mercis defectus manifestandi. Nemo enim tenetur seipsum infamare et spe nubendi privare, ubi silentio suo ius alterius non laedit. Si tamen timendum esset, ne post matrimonium res palam fiat et exinde oriatur infaustum matrimonium, saltem ex caritate tenerentur manifestare defectum aut abstinere a coniunctione.

Eiusmodi defectus sunt: deformitas, ignobilitas, paupertas, indoles aspera et iracunda, inhabilitas ad gerenda negotia, ad administrandam domum etc.

57. Mutatio notabilis, quae sponsalibus superveniat: sponsalia enim censentur inita sub hac tacita condicione: si res in eodem statu permanent, idque ne matrimonium infelicem exitum sit habiturum.

Mutatio notabilis induci censetur quavis circumstantia, quae, si ante inita sponsalia exstitisset aut cognita fuisset, a contrahendis sponsalibus retraxisset; eiusmodi autem est quaevis circumstantia, qua promissum matrimonium vere redditur multo gravius, difficilius et molestius. Mutatio haec accidere potest vel in bonis animi vel in bonis corporis vel in bonis fortunae.

a. In bonis animi: gravis morum asperitas, propensio ad ebrietatem, ludum, impietatem; si quis atrox crimen committit: atrox crimen illud censetur, quod grave damnum vel infamiam parit ut haeresis, homicidium, grave furtum.

b. In bonis corporis: morbus insanabilis vel contagiosus, amissio venustatis praesertim in sponsa, caecitas, abscissio membri. Quaeritur, num iusta adsit causa deserendae sponsae si ipsa invita corrupta sit. — Quod quidem affirmandum est, quia notabiliter facta est vilior: id enim quod in sponsa magni fit, est integritas corporalis,

qua amissa, etsi sine culpa sponsae, notabiliter rerum condicio mutata est. Idem dicendum est, si corrupta fuerit ante sponsalia et postea tandem vitium istud detectum fuerit.

c. In bonis fortunae: superveniens paupertas in utroque sponso utrique concedit facultatem resiliendi, quia ex utraque parte accedit notabilis mutatio et matrimonium utrique redditur gravius; si alteruter amittat notabilem partem bonorum, altera pars, cuius bona immutata manent, resilire potest; si sponsa detegitur non habere dotem; si sponso adveniat pinguis hereditas: quod si bona sponsi manent immutata et solum sponsae accedit pinguis hereditas, communiter huic non conceditur ius resiliendi a sponsalibus; at non videtur improbabilis sententia, quae etiam sponsae in hoc casu ius discedendi tribuit, quia si mutationem futuram praevidisset, sponsalia non contraxisset; si alteruter est nimio aere alieno gravatus, nec adsit spes, fore ut solvere possit; si sponsus evadit ineptus ad acquirendum officium pro sustentatione familiae necessarium.

Nota. Sponsalia rescindi possunt, si consideratis omnibus adiunctis merito timetur matrimonium celebrandum infelicem exitum esse habiturum. Ob hanc autem rationem nullatenus solvi possunt sponsalia, quod alia eaque melior se offerat occasio ineundi matrimonii. Immo ordinarie saltem dissuaderi, ne dicatur prohiberi debet sponsalium rescissio, quamvis sponso se offerat alia sponsa multo ditior nec quoad alias qualitates inferior

58. Num existente iusta causa solvendi sponsalia haec solvi possint propria auctoritate. Si iusta causa solvendi sponsalia certo subsistit, ad ea solvenda per se non requiritur sententia iudicis, sed propria auctoritate per mutuum consensum solvi vel rescindi possunt: neque enim iure naturae neque iure communi positivo praecipitur, ut sponsalia non solvantur, nisi interveniente auctoritate iudicis.

Per se: ex triplici enim causa fieri potest, ut ad solvenda sponsalia requiratur auctoritas iudicis; a. iure naturae ad avertendum scandalum, si sponsalia publice nota, causa vero solutionis ignota est; b. ex statuto particulari plurium dioecesium, quo non permittitur, ut sponsalia, quae publice celebrata vel postea facta sunt publice nota, solvantur, quin causa ad episcopum deferatur; c. tandem ubi de existentia vel sufficientia causae dubitatur, solutio sponsalium permittenda non est sine auctoritate iudicis, ut periculum iniustitiae vel inimicitiae inter sponsos praecaveatur.

59. Ad quid tenetur, qui sine iusta causa a sponsalibus recedit?

a. Non solum is, qui sine iusta causa a sponsalibus recedit, sed etiam is, qui iustam resiliendi causam aut celavit aut sua culpa adduxit, tenetur reparare damnum, quod alteri parti resiliendi infertur.

b. Plena reparatio damni complectitur tum damnum positivum tum damnum negativum. Illud consistit in donis et expensis ab altera parte intuitu futuri matrimonii factis, hoc tum oritur, ubi sponsa propterea alium virum reperire nequit, aut a sponso prolem concepit.

c. Si recedit sponsa, ordinarie sufficit, ut sponso reparetur damnum positive illatum, quia vir facilius aliam sponsam reperit; quodsi sponsus recedit, plena reparatio damni plerumque tum solum habetur, si sponsa etiam convenienter dotetur.

Quaestio quarta.

De impedimentis matrimonii.

Articulus primus.

De impedimentis in genere.

60. Natura et divisio. 1. „Omnes possunt matrimonium contrahere, qui iure non prohibentur“.¹⁾ Iam vero prohibitiones a iure sive divino sive humano ortae, quae personam ad matrimonium ineundum aliquo modo reddunt inhabilem, vocantur impedimenta. Quare impedimentum matrimonii generatim dicitur circumstantia, quae hominem ex iuris statuto ad matrimonium contrahendum reddit inhabilem. Impedimenta matrimonii duplicis generis sunt, alia dirimentia, quae matrimonium sub gravi prohibent et efficiunt, ut illud nec licite nec valide iniri possit; alia solum impedientia, quae matrimonium sub gravi prohibent et efficiunt, ut illud licite iniri non possit. Impedimenta igitur matrimonii sunt leges aut solum prohibentes aut prohibentes et simul irritantes.

Vocantur dirimentia, non quod matrimonium validum dirimant, sed quod obstent, ne matrimonium attentatum valide iniri possit.

2. Impedimentum dicitur certum, si de lege et de facto constat, et dubium, si aut de lege aut de facto aut de utroque non constat. Si de lege non constat, est dubium dubio iuris; si de facto non constat, est dubium dubio facti; si de utroque non constat, dubium dubio iuris et facti.

3. Impedimentum censetur publicum, quod in foro externo probari potest, et occultum, quod in foro externo probari non potest.²⁾

Ergo non impedimenti notitia inter homines, sed possibilitas illud in foro externo probandi est ratio huius divisionis. Quare e. g.

¹⁾ Cn 1035.

²⁾ Cn 1037.

consanguinitas vel affinitas, etsi hominibus ignotae, nunquam sunt impedimenta occulta, quippe quae ex libris canonicis probari possint. Duo vel tres testes omni exceptione maiores sufficiunt ad rem in foro externo probandam, immo quandoque unius testis depositio plenam fidem facit, si sit testis qualificatus, qui deponat de rebus ex officio gestis.¹⁾

4. Quamvis impedimentum ex una parte tantum se habeat, matrimonium tamen reddit aut illicitum aut invalidum.²⁾

61. De impedimento dirimente dubio. Impedimentum dubium hic intelligitur impedimentum, quod non certo, sed probabiliter tantum existit, ubi nempe post diligentem veritatis investigationem remanet fundatum dubium de exsistentia impedimenti. Porro dubium (probabilitas) potest esse iuris vel facti; et dubium iuris potest esse iuris divini aut iuris ecclesiastici.

a. Licitum est matrimonium inire cum impedimento dubio, si dubium est iuris idque ecclesiastici, quia in hoc casu ecclesia supplet, vel potius quia lex ex voluntate ecclesiae in hoc casu non obligat: „Leges enim etiam irritantes et inhabilitantes in dubio iuris non urgent.“³⁾ Et quia cum eiusmodi impedimento licite iniri potest matrimonium, theologi dicere solent impedimentum (ecclesiasticum) dubium (dubio iuris) impedimentum nullum.

b. Non licet matrimonium inire cum impedimento dubio, si dubium est iuris divini aut dubium facti: Si dubium est iuris divini, ecclesia supplere non potest, et proinde sacramentum exponeretur periculo nullitatis; si dubium est facti, constat ipsam nolle supplere, ordinarius autem in hoc casu dispensare potest: „In dubio enim facti potest Ordinarius in legibus etiam irritantibus et inhabilitantibus dispensare, dummodo agatur de legibus, in quibus r. Pontifex dispensare solet.“⁴⁾

Si ergo e. g. probabile est sponsum esse in tertio gradu consanguinum cum sua sponsa, illicite contrahit matrimonium, et si re-

¹⁾ Cn 1791.

²⁾ Cn 1036, 3.

³⁾ Cn 15.

⁴⁾ Cn 15.

vera consanguineus est, etiam invalide. Ideo autem ecclesia matrimonium in dubio facti non reddit validum, quia in hoc dubio per se et ordinarie deprehendi potest veritas, et solum per accidens in particulari causa non deprehenditur. Hinc si matrimonio obstat impedimentum dubium dubio facti, ad cautelam petenda est dispensatio, quam in hoc casu concedere potest episcopus.

62. Impedimenta dirimentia dividuntur: 1. Ratione originis in impedimenta iuris naturae, iuris positivi divini et iuris ecclesiastici pro diversa auctoritate, quae impedimentum constituit. Impedimenta iuris naturae sunt error, impotentia et consanguinitas in primo gradu lineae rectae; iuris divini ligamen; cetera sunt iuris ecclesiastici.

Impedimentis iuris divini sive naturalis sive positivi omnes homines subiiciuntur, tum fideles tum infideles; impedimentis iuris ecclesiastici (saltem directe) soli fideles, impedimentis iuris civilis soli infideles ligantur.

2. Ratione extensionis in absoluta, quae matrimonium dirimunt cum qualibet persona: votum, ordo, ligamen aetas, clandestinitas, impotentia absoluta; et relativa, quae matrimonium dirimunt solum cum certis personis: error, condicio, cognatio, crimen, disparitas cultus, metus, honestas publica, affinitas, impotentia relativa et raptus.

3. Ratione dispensationis in impedimenta dispensabilia, in quibus ecclesia dispensare potest et solet; et indispensabilia, in quibus ecclesia aut dispensare non potest aut non solet. Primi generis sunt fere omnia impedimenta iuris mere ecclesiastici, secundi generis sunt impedimenta iuris naturalis et divini et nonnulla iuris ecclesiastici.

4. Ratione finis immediati et iuris impugnandi matrimonium in impedimenta iuris publici, quorum finis immediatus principaliter est bonum commune, ideoque ius et officium impugnandi matrimonium ex tali impedimento invalidum competit iudici ecclesiastico; et impedimenta iuris privati, quorum finis immediatus principaliter est bonum

privatum contrahentium, ideoque ius et officium impugnandi matrimonium ex tali impedimento invalidum proxime ipsis contrahentibus competit et iudex ecclesiasticus solum ad instantiam partium contrahentium contra matrimonium procedit.

Huiusmodi sunt: error, condicio, metus, impotentia; cetera sunt iuris publici. Hinc matrimonium e. g. propter impedimentum erroris invalidum ille tantum coniux, declarationem nullitatis exigendo, impugnare potest, qui de persona alterius partis erravit. Econtra cum e. g. ligamen sit impedimentum iuris publici, matrimonium propter impedimentum ligaminis invalidum iudex ecclesiasticus ex officio impugnare potest et debet.

5. Ratione gravitatis et momenti in impedimenta gradus minoris, qualia sunt:

- a. Consanguinitas in tertio gradu lineae collateralis;
- b. Affinitas in secundo gradu lineae collateralis;
- c. Publica honestas in secundo gradu;
- d. Cognatio spiritualis;
- e. Crimen ex adulterio cum promissione vel attentatione matrimonii, etiam per civilem actum tantum; et impedimenta gradus maioris, qualia sunt cetera omnia.¹⁾

In impedimentis minoribus dispensatio valida est, etsi in petitione obreptio vel subreptio intercesserit, etiamsi unica causa finalis falsa fuerit.²⁾

Articulus secundus.

De impedimentis impediens in specie.

a. Impedimenta impediens alia sunt improprie dicta, quae obstant matrimonio quatenus sacramentum est, ut peccatum mortale et excommunicatio; alia sunt proprie dicta, quae obstant matrimonio ut contractus est. De posterioribus hic est sermo.

b. Eiusmodi impedimenta in antiquo iure numerabantur quinque: Ecclesiae vetitum, tempus, sponsalia, votum et mixta religio.

¹⁾ Cn 1042.

²⁾ Cn 1054.

c. Antiquitus numerabantur duo alia impedimenta matrimonium impediencia, scilicet impedimentum catechismi et criminis. Nomine catechismi intelligitur professio fidei, quam baptizandus per interrogationes et responsiones ante fores ecclesiae antiquitus emittere debebat et partim adhuc emittit, quando interrogatur, num renuntiet satanae, num credat etc. Iam vero is, qui baptizandum in catechismo tenebat et pro eo respondebat (antiquitus a patrino baptismi diversus erat), quandam cognationem spiritualem imperfectam contrahebat, quae nomine impedimenti catechismi designabatur. Impedimentum criminis ortum est ex septem diversis delictis (ut incestus, occisio sacerdotis, occisio coniugis etc.). Impedimentum catechismi per concilium trid.¹⁾, impedimentum criminis per universalem consuetudinem abrogatum est.

d. In novo iure ex his duo tantum impedimenta impediencia referuntur: votum et mixta religio, quibus accedit tertium novum scil. cognatio legalis. Liceat hoc loco etiam de iis agere, quae Codex inter impedimenta non recenset, ideoque alio loco commemorat.

§ 1. *Ecclesiae vetitum.*

63. Declaratio. 1. Ecclesiae vetitum est particularis prohibitio ab ecclesia vel a superiore ecclesiastico ob gravem causam facta, ne determinatum aliquod matrimonium celebretur.

Prohibitio potest esse generalis aut particularis, prout ad omnia et singula matrimonia vel ad determinatum aliquod matrimonium refertur. Prohibitionem generalem constituunt omnia impedimenta tum dirimentia tum impediencia, quia ecclesia omnibus, qui aliquo impedimento irretiti sunt, eo ipso matrimonium interdicat. Ecclesiae vetitum, prout ab aliis impedimentis distinguitur, significat prohibitionem particularem.

2. Matrimonium in particulari casu ex iusta causa prohibere potest: a. summus pontifex, qui illud pro sua potestate non solum prohibere, sed etiam irritare potest; b. episcopus, qui matrimonium prohibere, sed non irritare potest; c. parochus, qui iurisdictione in foro externo caret, matrimonium ad tempus simplici prohibitione extraiudiciali interdicat, donec res ab episcopo decisa fuerit.

¹⁾ Sess. 24. c. 2. De reform. matr.

3. Causae, propter quas matrimonium iuste prohiberi potest, duae potissimum numerantur: a. suspicio probabilis impedimenti, quod matrimonium aut dirimat aut impediat; b. timor probabilis, ne ex matrimonio gravia incommoda ut scandala vel inimicitiae oriantur.

Si quando matrimonium non consummatum propter dubiam unius partis impotentiam a summo pontifice solvitur, parti forte impotenti prohiberi solet, ne aliud matrimonium absque venia s. sedis ineat. Item dispensato super impedimento voti quandoque iniungitur, ut, si coniugi supervixerit, aliud matrimonium inire nequeat.

§ 2. *Tempus clausum.*

64. Declaratio. 1. Matrimonium quovis anni tempore contrahi potest. Sed est determinatum aliquod tempus, quo sollemnis nuptiarum benedictio vetatur, quod tempus feriatum vel clausum dicitur.

2. Tempus clausum nunc est: a. A dominica prima adventus usque ad diem nativitatis inclusive; b. A die cinerum usque ad dominicam paschatis inclusive.¹⁾

a. Et igitur illud tempus anni ecclesiastici, quod recolendis praecipuis religionis christianae mysteriis et proinde ex mente ecclesiae operibus devotionis, orationibus et poenitentiae potissimum dedicandum est.

b. Tempore clauso non ipsum matrimonium prohibetur, sed sollemnis benedictio sponsae i. e. missa votiva pro sponsis et benedictio sponsae, quae in hac missa habetur.

3. Ordinarii tamen locorum ex iusta causa, salvis legibus liturgicis, tempore clauso etiam benedictionem nuptiarum permittere possunt, monitis sponsis, ut a nimia pompa abstineant.²⁾

§ 3. *Votum.*

65. Declaratio. 1. Intelligitur votum, quod matrimonio immediate vel mediate adversatur, eo quod obligatio-

¹⁾ Cn 1108, 2. Antea, praesertim ante Concilium tridentinum tempus clausum multo latius protendebatur

²⁾ Cn 1108, 3.

nem inducit, quae cum statu matrimoniali componi non potest. Quinque sunt eiusmodi vota matrimonium impediunt: a. votum non nubendi seu coelibatus; b. votum virginitatis; c. votum (simplex) castitatis (perfectae); d. votum ingrediendi religionem; e. votum suscipiendi sacros ordines. Haec vota non dirimunt matrimonium, ut constat ex iure¹⁾; ea tamen matrimonium impediunt, quia status matrimonialis cum eorum obligatione componi nequit.

Duo vota postrema matrimonio mediate adversantur; immediate obligant ad suscipiendum statum, qui deinde obligationem perfectae et perpetuae castitatis inducit; tria priora matrimonio immediate opponuntur, sed diverso modo. Vovens enim coelibatum formaliter promittit non contrahere matrimonium; vovens castitatem promittit abstinere ab omni delectatione venerea sive illicita sive licita in matrimonio. Sunt, qui votum virginitatis a voto coelibatus distinguant et, si vim terminorum respicimus, iure merito id faciunt: nam vovens virginitatem proprie et stricte promittit abstinere a primo actu, quo virginitas amittitur. Practice autem vix alicuius momenti est haec distinctio: qui enim ex voto virgines manere cupiunt, aut coelibatum aut castitatem vovent.

In praxi quandoque difficulter discerni potest, utrum aliquis votum non nubendi seu coelibatus (virginitatis), an vero votum castitatis emisit. Ad rem discernendam vovens interrogandus est, quid Deo promiserit et qua intentione votum emisit: etenim si ea intentione votum emisit, ut ab oneribus matrimonii liber facilius et perfectius Deo servire possit, coelibatum, quodsi amore puritatis votum emisit, potius castitatem promisisse censendus est.

2. Qui aliquo horum votorum ligatus matrimonium contrahit, graviter peccat: ecclesia enim cum aliquo eorum matrimonium contrahere interdicat, quia habens votum aut huius impletionem sibi reddit impossibilem vel saltem periculo se exponit violandi votum, aut aliam partem decipit atque ideo iniuriam ei infert. Ut ergo licite matrimonium inire possit, antea dispensationem a voto petat oportet.

a. Contrahens graviter peccat: Habens votum non nubendi contrahendo matrimonium graviter peccat, quia contrahendo

¹⁾ Cn 1058, 2: „Nullum votum simplex irritat matrimonium, nisi irritatio speciali sedis ap. praescripto statuta fuerit“ (ut de votis in Societate Jesu emissis factum est).

directe contra votum agit; Habens votum virginittis directe contra votum peccat primo actu coniugali, quo virginittas amittitur; contrahendo autem peccat, tum quia voluntatem habet matrimonium consummandi, tum quia voti observationem sibi reddit impossibilem, eo quod comparti ius tradit exigendi debitum. Habens votum castittis contrahendo non agit directe contra votum; attamen graviter peccat, quia voluntatem habet consummandi matrimonium et quia impletionem voti sibi reddit impossibilem, eo quod ius tradit exigendi debitum. Habens votum ingrediendi ordinem contrahendo peccat, tum quia voluntatem habet consummandi matrimonium, id quod indirecte et secundo repugnat voto, tum quia se exponit periculo laedendi votum vel decipiendi alteram partem. Habens votum sacros ordines suscipiendi contrahendo graviter peccat, quia impletionem voti sibi reddit impossibilem.

b. Duo casus sunt, sed valde rari, in quibus contrahens aliquo horum votorum ligatus non peccat: Habens votum virginittis, castittis vel ingrediendi ordinem non peccat, si firmum propositum habet ante matrimonii consummationem ingrediendi ordinem religiosum; at nisi alteram partem de hac re moneat, eam decipiendo graviter peccat. Habens votum virginittis vel castittis non peccat, si utraque pars consentit in servanda in coniugio virginittate et castittate, quod tamen propter magna peccandi pericula raro permittitur.

Ad quid tenetur, qui ligatus uno horum votorum matrimonium contraxit? — In genere dicendum est ipsum eatenus a voto solvi, quatenus observatio facta est impossibilis, teneri autem ad voti observationem, quatenus sine compartis praeiudicio adhuc observari potest, nisi obtenta fuerit dispensatio. Et ordinarie quidem consulendum est, ut obligatio voti per dispensationem penitus auferatur, propter magna peccandi pericula.

§ 4. *Mixta religio.*¹⁾

66. Natura impedimenti. Impedimentum mixtae religionis existit inter duos baptizatos, quorum unus est catholicus, alter acatholicus (haereticus vel schismaticus). Matrimonium inter eos initum matrimonium mixtum (Mischehe) vocatur.

¹⁾ A. Stolz, Der verbotene Baum (Freiburg, Herder. 1904).
H. Szillus, Eine verbotene Frucht (Essen, Fredebeul u. Könen. 1904).

1. Matrimonia mixta lege naturali et divina prohibita sunt ex triplici potissimum ratione:

a. Periculum perversionis, quod subit pars catholica; et licet non adsit periculum amittendae fidei, tamen adest saltem periculum frigescenti in fide et periculum indifferentismi.

b. Periculum perversionis, quod subit proles ex matrimonio mixto nascitura; et licet non educetur in ipsa haeresi, tamen adest saltem periculum neglectae educationis vere catholicae.

c. Communicatio in sacris, quam committunt contrahentes, eo quod pars catholica sacramentum administrat haeretico et vicissim ab haeretico sacramentum recipit. Cui insuper accedit, quod pars catholica sacramentum administret indigno et sic ad eius sacrilegium cooperetur.

2. Matrimonia mixta etiam lege ecclesiastica prohibita sunt. Ecclesia iam antiquissimis temporibus ea prohibuit; et cum recenti tempore haec matrimonia invalescerent, antiquas prohibitiones innovavit, ut fideles a tanto malo averteret.¹⁾ Novus Codex gravibus verbis a matrimoniis mixtis absterret.²⁾

Matrimonio, quod contrahitur a parte catholica cum alia parte item catholica, quae fidem abiecit, sed nulli sectae haereticae accessit, non obstat quidem impedimentum ecclesiasticum mixtae religionis; nihilominus matrimonium iure naturali et divino per se graviter illicitum est, cum eadem immineant pericula. Ex decretis s. sedis paracho, cui se sistunt eiusmodi nupturientes, haec praestanda sunt.³⁾

a. In primis eiusmodi matrimonium totis viribus impedire conetur.

b. Quodsi illud impedire nequit, exigendae condiciones, quod universa proles in religione catholica educetur et quod parti catholicae et proli futurae plena libertas concedatur exercendi suam religionem.

c. Exigendae sunt cautiones, scilicet ordinarie scripto acatholicus promittere debet se condiciones fideliter servaturum esse.⁴⁾

d. Quibus praemissis res deferenda est ad episcopum, qui facultate pollet eiusmodi matrimonia permittendi.

Dispensatio est quidem reservata pontifici, ordinariis tamen a s. Officio conceditur facultas in hoc impedimento dispensandi.

¹⁾ Cf. constitutio Benedicti XIV. Magnae nobis 29. iun. 1748., et instructio Pii IX. 15. nov. 1858 ad episcopos transmissa.

²⁾ Cn 1060 ss.

³⁾ S. Officium 30. ian. 1867; 11. ian. 1899.

⁴⁾ Cn 1061, 2.

e. Matrimonio assistere nequit, nisi consulto ordinario, qui id permittere potest, si urgeat gravis causa et si ipse iudicet condiciones promissas servatum iri.

f. Mixtis nuptiis iam celebratis sedulo invigilet, ut coniuges promissiones factas fideliter impleant.¹⁾

67. Requisita ad dispensationem obtinendam tria sunt: a. debitae condiciones; b. opportuna cautiones; c. gravis dispensationis causa.

Conditiones sunt: a. ut universa proles in religione catholica educetur; b. ut parti catholicae plena libertas concedatur exercendi suam religionem.

Nota. Duplex promissio de procuranda conversione partis acatholicae et de non adeundo ministro haeretico, quae antea tamquam condiciones exigebantur, in novo iure inter condiciones non amplius recensentur; attamen alio loco de iis sermo est atque nupturientes de iisdem moneri debent. Cn 1062 dicit: coniux catholicus conversionem partis acatholicae prudenter curare tenetur, et cn 1063: coniuges nequeunt adire etiam ministrum acatholicum ad consensum matrimonialem praestandum vel renovandum.

Antiquitus ecclesia matrimonia mixta nunquam permisit nisi hac condicione, quod pars acatholica promiserit, se ad veram fidem redituram esse. Post ortum vero haeresis lutheranae ea etiam sine hac condicione permittere incepit.²⁾

Cum his condicionibus non exhibitis matrimonium mixtum sit contra legem naturalem et divinam, patet ab iis praestandis nunquam dispensari posse,³⁾ et ecclesiam ab impedimento canonico non dispensare, nisi prohibitio legis divinae in casu particulari cessaverit.

Promissio de procuranda pro viribus conversione partis acatholicae continet obligationem caritatis, ad quam implendam pars catholica haec potissimum praestare debet, ut monitis et consiliis opportunis partem acatholicam ad veram fidem convertere prudenter conetur;

¹⁾ Cn 1064, 3.

²⁾ Episcopi provinciae ecclesiasticae Milvaukensis decreverunt non concedendam esse dispensationem ab impedimento mixtae religionis, nisi pars acatholica prius per sex hebdomadas bis in quavis hebdomada instructionem de religione catholica, praesertim de matrimonio et de obligationibus status matrimonialis, acceperit.

³⁾ Sedes apostolica nuper 26. sept. 1890 litteris ad episcopos Hungariae datis iterum affirmavit, dispensationem a debitis condicionibus concedi non posse.

ut pro eius conversione preces ad Deum fundat; praesertim vero ut virtutibus suis, maxime modestia, patientia et obsequiis (si sit uxor) fidei catholicae aestimationem et amorem insinuet.¹⁾ De hoc medio sunt verba s. Petri: Mulieres subditae sint viris suis, ut et, si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore castam conversationem vestram.²⁾

2. Cautiones opportuna*e* i. e. tales promissiones utriusque partis, quae prudentem seu moralem certitudinem praebeant fore, ut conditiones essentielles fideliter impleantur.

Qua forma debita*e* cautiones praestandae sint (viva voce vel scripto, coram testibus vel notario, cum iuramento vel cum solo verbo honoris), lege universali hucusque praescriptum non est.³⁾ Lege autem particulari cautiones quandoque scripto per litteras reversales exhiberi debent; quodsi speciales rationes impedian*t*, quominus cautiones scripto exhibeantur, episcopus permittere potest, ut pars acatholica verbis fidem seu promissionem praestet, si modo moraliter certus sit, promissa postea impletum iri.⁴⁾ Statuta tandem dioecesana quandoque etiam iuramentum vel contractum legalem vel alias insuper cautiones exigunt.

3. Gravis causa, ob quam dispensatio exigatur et concedatur, cum matrimonium mixtum sit contra legem universalem ecclesiae.

Olim ecclesia solum ex publica causa i. e. ex spe obtinendi magnum bonum commune dispensationem a lege prohibente matrimonia mixta concedebat; hodie dispensatio etiam ex causa privata conceditur, quae tamen vere gravis esse debet. Quodsi ecclesiae quandoque ad concedendam dispensationem sufficiat causa canonica, quae solum pro aliis impedimentis valeat, ipsa gravem causam habet permittendi eiusmodi matrimonia. Quare per se peccant sponsi, qui sine causa vere gravi dispensationem ad ineundum matrimonium mixtum petunt ecclesiamque timore maioris mali cogunt ad eam concedendam, quamvis cautiones debitas praestare parati sint.⁵⁾

¹⁾ Instructio S. C. de prop. fide 9. dec. 1822.

²⁾ 1. Petr. 3, 1 s. Cf. s. Augustinus, Confess. I. 9. c. 9.

³⁾ Etiam novus Codex cn 1061, 2 haec tantum habet: Cautiones regulariter in scriptis exigantur.

⁴⁾ S. Officium 10. dec. 1902.

⁵⁾ Lehmkühl, Casus conse. II n. 911.

68. Liceitas matrimonii mixti. Exhibitis cautionibus et obtenta dispensatione matrimonium mixtum per se licitum dici debet. Duo enim obstant matrimoniis mixtis: perversionis periculum, quod imminet tum parti catholicae tum proli oriundae, et prohibitio ecclesiae; sed perversionis periculum saltem proximum cessat exhibitis cautionibus, et prohibitio ecclesiae cessat obtenta dispensatione. Verum ex concessa dispensatione non semper liceitas et minus plena liceitas matrimonii mixti colligi potest: quandoque enim ecclesia prudenti consilio permittit minora mala (perversionis pericula), dummodo seria adsit voluntas servandi cautiones, ad maiora mala vitanda e. g. ne pars catholica penitus a fide deficiat, ne sponsi diutius in matrimonio civili vivant etc.

a. Si perversionis periculum in casu particulari reipsa non solum non cessaret, sed etiam proximum esset, contrahentes contra legem naturae graviter peccarent.

b. Quamvis omne periculum animae in parte catholica et in prole vix unquam penitus sit exclusum, ex causa tamen sufficienter gravi remotum aliquod periculum licite admittitur. Ex hoc ipso, quia remotum aliquod perversionis periculum fere semper remanet, ecclesia in eiusmodi matrimoniis aegre dispensat eaque nunquam non dissuadet; insuper accedunt magna damna, quae religioni catholicae ex matrimoniis mixtis ubique oriuntur.

c. Sunt, qui dicant matrimonium mixtum nunquam licitum esse posse, quia ab eo separari non possit vetita communicatio in sacris. Verum nihil occurrit, quod ob gravem causam non posset licite fieri. Et sane ex gravi causa licet indigno sacramentum administrare et hoc modo ad eius sacrilegium cooperari; licet ab haeretico sacramentum petere et recipere, quod ipse, si velit, sine peccato administrare potest (potest autem, si in mala fide sit, per contritionem perfectam statum gratiae sibi comparare); tandem communicatio in sacris cum excommunicatis post concilium constantiense non est amplius prohibita, nisi hi sint nominatim excommunicati.¹⁾

Nota. Quia matrimonia mixta per se tum legi divinae tum legi ecclesiasticae adversantur, et ecclesia ea semper detestatur; quia insuper eiusmodi matrimonia ordinarie infelicem exitum sortiuntur: parochus omnem curam adhibebit, ut partem catholicam a contrahendo

¹⁾ Cf. Lugo, De sacramentis disp. 8. n. 220 ss. Ballerini-Palmieri VI. n. 714.

eiusmodi matrimonio avertat. Et quoniam teste experientia sponsi initis sponsalibus aut praemissis iam diuturnioribus familiaritatibus vix amplius divelli possunt, conetur impedire, ne inter catholicos et a catholicos contrahantur familiaritates, ex quibus matrimonia mixta oritura sint. Quodsi omnis conatus irritus erit, id saltem curabit, ut requisitae condiciones ita exhibeantur, ut certa spes futurae executionis praebeatur, et post celebratas mixtas nuptias diligenter invigilabit, ut promissae condiciones reipsa observentur.

§ 6. *Cognatio legalis.*¹⁾

69. 1. Peculiaris relatio, quae vi adoptionis inter adoptatum et familiam adoptantis exsurgit, rationem suppeditat statuendi, ne inter personas cognitione legali coniunctas matrimonium contrahatur. Reipsa ius civile adoptionem in multis regionibus impedimentum matrimonii constituit, modo impediens modo dirimens. Utrum hoc impedimentum et quo modo subsistat, a iure canonico dependet. Iam vero novus Codex legem civilem suam fecit eamque, ut aiunt, canonizavit.

2. In iis regionibus, ubi legalis cognatio ex adoptione orta matrimonium lege civili reddit illicitum, etiam iure canonico illicitum est.²⁾

3. In unaquaque ergo regione dispiciendum est, num codex civilis cognitionem legalem impedimentum matrimonii constituat, utrum impediens an dirimens, inter quas personas vigeat et quamdiu duraturum sit. Haec omnia pari modo etiam in foro ecclesiae valent.

4. Cognatio legalis impedimentum matrimonii impediens affert in Austria, Hungaria, Germania, Helvetia, Gallia.

In compluribus aliis regionibus cognatio legalis est impedimentum dirimens, ut infra dicetur.³⁾ Nota impedimentum

¹⁾ De cognitione legali vide infra, ubi de impedimentis dirimentibus.

²⁾ Cn 1059.

³⁾ Cf. Chelodi, Ius matrimoniale, iuxta Codicem iuris canonici. Tridenti, 1918, p. 62 s.

canonicum non auferri dispensatione civili, sed solum dispensatione s. sedis.

70. De Indignis. Postquam de impedimentis impedientibus egerat, Codex statuit, quid parochus faciendum sit, si indigni matrimonium inire volunt.¹⁾ Indignos duplicis generis recenset: a. apostatas et sectae ab ecclesia damnatae adscriptos; b. publicos peccatores et censura innodatos. Quamvis eorum matrimonio proprie dictum impedimentum non obstat, peculiarem tamen pastorum curam merentur.

Ad 1. a. Fideles a matrimonio contrahendo cum apostatis vel sectae damnatae adscriptis deterrendi sunt: etenim tum alteri parti tum futurae proli non minus periculum ab his imminet, quam ab haereticis et schismaticis.

b. Parochus eiusmodi nuptiis assistere nequit, sed rem ad ordinarium referat.

c. Ordinarius licentiam assistendi concedere potest, si gravis causa urgeat et si prudenter iudicet, universam prolem catholice educandam et periculum perversionis alterius coniugis amotum esse.

Ad 2. a. Si publici peccatores vel notorie censura innodati ad confessionem accedunt, etsi sacrilege id faciant, in foro externo habentur tamquam reconciliati coram Deo et ecclesia; ideo nihil obstat, quominus ad matrimonium admittantur.

b. Si ad confessionem accedere recusant, parochus matrimonio ne assistat, nisi gravis causa (periculum matrimonii civilis, concubinatus, gravis damni etc.) urgeat.

c. De causa eiusque sufficientia, si fieri possit, ordinarius consulendus est.

Articulus tertius.

De impedimentis dirimentibus in specie.

71. In novo iure impedimenta dirimentia numerantur tredecim tantum. Codex enim tria impedimenta antiqui iuris,

¹⁾ Cn 1065 et 1066.

nempe vis, erroris et condicionis non recenset inter impedimenta, sed inter defectus consensus atque de iis in disputatione de consensu tractat.

Tredecim impedimenta dirimentia sunt: 1. Aetas, 2. Impotentia, 3. Ligamen, 4. Disparitas cultus, 5. Ordo sacer, 6. Professio religiosa, 7. Raptus, 8. Crimen, 9. Consanguinitas, 10. Affinitas, 11. Publica honestas, 12. Cognatio spiritualis, 13. Cognatio legalis. — Etiam de impedimentis ex defectu consensus hic agitur, et eo quidem ordine, quem antea tenebant auctores.

§ 1. *Error.*

72. Natura impedimenti. 1. Impedimentum erroris in eo consistit, quod matrimonium ab alterutro contrahentium cum errore substantiali initum invalidum sit. Distincto errore substantiali et accidentali, antecedente et concomitante,¹⁾ dicendum est:

a. Error substantialis matrimonium dirimit, etsi solum concomitans sit: in omni enim contractu ad valorem requiritur consensus in obiectum contractus, ideoque in matrimonio consensus in determinatam personam.

b. Error accidentalis matrimonium non dirimit, etsi antecedens, quin etsi dolo causatus sit: quod enim non aufert consensum substantialem in determinatam personam, non reddit matrimonium invalidum. Insuper quilibet censetur contractum ad eum modum inire, quem exigit eius natura; atqui natura contractus matrimonialis, utpote constituentis statum indissolubilem, exigit, ut matrimonium solum propter errorem substantialem constituatur invalidum: alias enim innumera matrimonia postea in damnum boni communis deprehenderentur invalida.

Etsi in aliis contractibus error antecedens dolo causatus contractum reddat invalidum seu potius rescindibilem, matrimonium tamen non reddit invalidum, modo error non redundet in personam, propter

¹⁾ Cf. De praeceptis¹² n. 535 s.

bonum commune ob naturam indissolubilem contractus matrimonialis: pauca enim contrahuntur matrimonia, in quibus non subsit in alterutra parte aliquis error accidentalis, qui non raro etiam dolo causatus est.

2. Hoc impedimentum matrimonium dirimit iure naturae: verus enim consensus liber et deliberatus in obiectum contractus ex ipsa natura contractus requiritur. Ergo omnium hominum, fidelium et infidelium, matrimonium dirimit.¹⁾

73. Declaratio. 1. Error substantialis est:

a. Error circa ipsam naturam (obiectum) vel proprietatem essentialem matrimonii, quia afficit essentiam contractus.

Qui matrimonium init ignorans per illud tradi ius in corpus, vel putans matrimonium esse solubile, errore substantiali laborat; si tamen verum matrimonium inire vel more aliorum contrahere intendit, valide contrahit: habet enim duas intentiones, alteram generalem ineundi verum matrimonium, alteram erroneam ineundi e. g. matrimonium solubile; iam vero intentio illa generalis praevallet, etsi non contraxisset, si indissolubile cognovisset. Qui tamen animo ita dispositus est, ut expresse nolit matrimonium indissolubile, valide non contrahit.

b. Error circa ipsam personam, quaecum contrahitur: in contractu enim matrimoniali, secus atque in aliis contractibus, persona constituit obiectum substantiale contractus.²⁾

Qui ergo ex errore cum alia persona contrahit, non cum ea, quam ipse intendit, ut si quis contrahit cum Lia putans esse Rachelem, non contrahit, etsi cognita veritate nihilominus contraxisset.

c. Error circa qualitatem personae, quae redundat in ipsam personam. In duplici autem casu error circa qualitatem in ipsam personam redundare censetur: a. si qualitas est condicio consensus i. e. si consensus solum datur dependenter ab existentia alicuius qualitatis, ut si quis nolit ducere Bertham, nisi sit nobilis; b. si qualitas est determinativa personae i. e. si qualitas in mente contrahentis determinat personam aliunde ignotam et ex sola hac qualitate notam.

¹⁾ Cf. Gen. 29. 24.

²⁾ Cn 1083: Error circa personam invalidum reddit matrimonium.

Si quis ergo velit contrahere cum primogenita, offeratur autem ei secundogenita, quae primogenitam se esse simulat, nullum erit matrimonium.

2. Error accidentalis est error circa qualitatem personae, quae non redundat in ipsam personam.¹⁾

Ergo si quis ducit Annam putans eam esse nobilem, virginem, divitem, sanam, cum non sit, valet matrimonium, etsi Annae id falso asserenti credidisset, excepto casu, quo ab eiusmodi condicione dependentem fecisset consensum. Item valet matrimonium contractum cum errore de nomine, cognomine, titulo personae aliunde notae.

§ 2. *Conditio.*

74. Natura impedimenti. 1. Impedimentum condicionis (scilicet servilis) in eo consistit, quod matrimonium sit nullum, si homo liber ignoranter contrahat cum servo.²⁾

a. Nomine condicionis intelligitur servitus stricte dicta seu perfecta, quae olim etiam inter christianos fuit recepta; cum tamen hodie extra regiones infidelium non amplius vigeat, hoc impedimentum minoris est momenti.

b. Licet error circa qualitatem personae, quae non redundet in ipsam personam, matrimonium non dirimat, excipiendus tamen est ex iure ecclesiastico error circa qualitatem condicionis servilis. Sunt quidem errores de aliis quoque qualitatibus, quae in matrimonio maioris momerti sunt, ut de carentia virginitatis, de morbo epileptico vel syphilitico: verum errorem de his qualitatibus ecclesia non constituit impedimentum dirimens matrimonii, etsi dolo causatus sit. Codices tamen civiles errorem de certis qualitatibus matrimonium dirimere statuunt.

2. Hoc impedimentum est iuris ecclesiastici; ex quo sequitur validum esse matrimonium initum inter infidelem liberum et servam infidelem, etsi pars libera ignorasset condicionem servilem alterius partis.

Error condicionis servilis iure naturae matrimonium non dirimit, quia condicio servilis non excludit absolute bona essentialia matrimonii;

¹⁾ Cn 1083, 2: Error circa qualitatem personae matrimonium irritat tantum, si error qualitatis redundet in errorem personae.

²⁾ Cn 1083, 2: Si persona libera matrimonium contrahit cum persona, quam liberam putat, cum sit serva servitute proprie dicta, irritum est matrimonium.

quia tamen hisce bonis aliquatenus adversatur, iure optimo ecclesia hoc impedimentum statuebat: „Adversatur, ait Busenbaum: a. bono sacramenti, cum servus invito domino nequeat cohabitare coniugi; b. bono fidei coniugalis, cum non possit solvere debitum ad libitum alterius; c. bono prolis, cum servus omnia acquirat domino“, nec proles maneat in parentum potestate, ut religiose educari possit.

2. Ut ignorantia circa condicionem servilem matrimonium dirimat, tria requiruntur: a. servitus, eaque perfecta unius partis; b. libertas alterius partis; c. ex parte libera ignorantia servitutis alterius partis.

Ex his sequitur validum esse matrimonium initum inter duas partes servituti subiectas, et pariter validum esse matrimonium initum inter partem liberam et servam, si pars libera condicionem servilem alterius partis cognoscit.

§ 3. *Vis seu metus.*

75. Natura impedimenti. 1. Impedimentum metus in eo consistit, quod matrimonium ab alterutro contrahentium initum ex gravi metu in ordine ad contrahendum iniuste incusso invalidum sit.¹⁾

a. Termino vis non intelligitur coactio absoluta, quae solum actibus externis renitente interius voluntate inferri potest, quae proinde voluntarium tollit, sed coactio condicionalis seu moralis, quae voluntatem ad volendum movet sub comminatione vel inflictione mali, adeo ut voluntas consentiat ad malum declinandum alias non consensura. Haec coactio, quae est inflictio vel comminatio mali, ad metum se habet ut causa ad effectum. Impedimentum igitur vis recte ad metum reducitur, et ad illum quidem metum, qui consensum minuit, sed non tollit.

b. Matrimonium ex gravi metu initum non ideo ab ecclesia declaratur invalidum, et si deesset verus consensus; sed verum consensum, metu tamen extortum, ipsa declarat invalidum, ut plenae matrimoniorum libertati consulatur, sine qua matrimonia fausta esse nequeunt.

2. Metum dirimere matrimonium iure ecclesiastico certum est; num etiam iure naturae, controvertitur.

Qui id cum Sanchez, Lugo, Schmalzgrueber, Gasparri, Kugler negant, in hunc modum argumentantur: metus iste non

¹⁾ Cn 1087: 1. Invalidum est matrimonium initum ob vim vel metum gravem, ab extrinseco et iniuste incussum, a quo ut quis se liberet, eligere cogatur matrimonium. 2. Nullus alius metus, etiamsi det causam contractui, matrimonii nullitatem secumfert.

aufert voluntarium, cum sufficientem deliberationem non impediat; ergo adest consensus, qui ad valorem contractus matrimonialis ex iure naturae requiritur. Insuper metus iniuste incussus non magis aufert libertatem, quam metus iuste vel a causa naturali incussus; sed metus a causa iusta vel naturali incussus non dirimit matrimonium. Qui id cum s. Thoma, Pontio, Tamburini, Reiffenstuel, Rosset, Ballerini, Aichner affirmant, concedunt adesse consensum, qui de iure naturae ad valorem aliorum contractuum requiratur; contractus autem matrimonialis natura sua exigit plenam omnino libertatem in contrahendo: alii enim contractus initi ex metu iniuste incusso sunt rescindibiles; cum autem matrimonium rescindi non possit, requiritur, ut ab initio sit invalidum. Utraque sententia probabilis, sed posterior praeferenda est.

3. Impedimentum hoc indispensabile est; quare solum causa metus sublata matrimonium iniri vel invalide initum convalidari potest: quamdiu enim durat metus iniuste incussus, durat etiam inhabilitas ad contrahendum.

Si metus matrimonium dirimit iure naturae, s. pontifex in hoc impedimento dispensare non potest. Reipsa ecclesia in impedimento metus numquam dispensavit, ne quidem post contractum matrimonium, tum ne s. pontifex (nondum dirempta controversia) dispensando se exponat periculo violandi ius naturae, tum ne metum incutiens per dispensationem iniquitatis suae praemium accipiat.

76. Declaratio. Ut metus certo matrimonium dirimat, debet esse: a. gravis; b. iniustus; c. incussus in ordine ad matrimonium.

1. Gravis; metus non solum absolute sed etiam relative gravis matrimonium dirimit; metus autem levis matrimonium non dirimit.

Si dubium est, num metus censendus sit gravis, standum est pro valore matrimonii tum ex generali principio: in dubio standum est pro valore actus, tum propter reverentiam sacramenti.

2. Iniustus; metus iniuste incussus dicitur: si quis minatur malum, cuius inferendi ius non habet; si quis mendacio fingit alteri grave malum imminere, ut obtineat eius consensum matrimonialem.

Ad id ergo in casibus particularibus attendendum est, num malum alteri inferendum sit contra iustitiam. Sic si stuprator a iudice sub comminatione poenae cogitur ducere personam laesam, metus in-

iuste incussus est, quia iudex solum ius habet exigendi aut matrimonium aut dotationem. — Si avunculus minatur nepti se ei negaturum esse pecuniae summam nisi determinato iuveni nubat, quam pecuniam in casu matrimonii dare decreverat, metus non est iniuste incussus, quia avunculus non tenetur pecuniam dare. — Si medicus puellae minatur nolle se curam impendere matri eius graviter aegrotanti, nisi matrimonium secum ineat, metus est iniuste incussus, si medicus curam impendere tenetur.

3. Incussus ab extrinseco et in ordine ad matrimonium. Ab extrinseco: nam metus a causa interna productus nunquam potest esse iniustus. In ordine ad matrimonium: nam ille metus dirimit matrimonium, qui contrahentem cogit eligere matrimonium, ut a metu se liberet.

Nihil autem refert, utrum incussus sit ab altero contrahente, an ab aliquo tertio e. g. a patre eius; utrum ipsi contrahenti, an eius consanguineis, affinis etc. incutiatur.

Metum gravem, sed non incussum ad extorquendum consensum, matrimonium non dirimere nunc certum est, cum Codex dicat, nullum alium metum invalidare matrimonium praeter eum, qui nupturientem cogat eligere matrimonium, ut a metu iniuste incusso se liberet. Cn 1087.

Num metus reverentialis dirimat matrimonium. — Omnes concedunt metum reverentialem si gravis sit et iniuste incussus in ordine ad contrahendum, dirimere matrimonium. Quare si e. g. filia timet odium grave vel gravem indignationem patris aut timet patrem se durissime tractaturum esse, aut si indesinenter fiunt preces importunae, matrimonium ex hoc metu initum invalidum est.

Quodsi nihilominus dissidium inter auctores in hac quaestione existit, illud magis ad modum loquendi quam ad rem ipsam referendum est: alii enim concedunt metum reverentialem etiam gravem esse posse; alii autem metum reverentialem natura sua semper levem esse contendunt et affirmant illum metum, quem alii reverentialem gravem dicunt, non esse metum mere reverentialem, sed metum mixtum ex reverentiali et non reverentiali.¹⁾

§ 4. *Raptus.*

77. Natura impedimenti. 1. Impedimentum raptus in eo consistit, quod matrimonium inter virum, qui mulierem

¹⁾ Cf. De principiis¹² n. 55.

invitam matrimonii ineundi causa abducit, et mulierem abductam, quamdiu in potestate raptoris existit, nulum sit.¹⁾

a. Raptus, prout est impedimentum dirimens matrimonii, definitur: mulieris invitae abductio matrimonii ineundi gratia.

b. Etsi cum raptu plerumque coniunctus sit metus gravis, impedimentum tamen raptus non ratione metus iniuste incussi matrimonium dirimit, sed est impedimentum speciale a metu distinctum.

2. Hoc impedimentum solum existit inter raptorem et mulierem raptam, non autem inter raptam et alios viros, qui e. g. raptum in alterius favorem exsecuti sunt.

Si quis existimans se rapientem certam mulierem amico suo rem gratam facturum, eam inscio amico rapit et in domum suam transfert, amicus valide cum ea contrahere potest, quia raptor non est.

3. Impedimentum tamdiu existit, quamdiu mulier sub potestate raptoris est, etsi post raptum libere in matrimonium consentiat; cum primum vero libertate donata est, cessat impedimentum absque dispensatione; hinc si extra raptoris potestatem constituta libere consentiat, eam raptor sibi in uxorem habere potest. Nihil autem refert, utrum raptor per se an per alios mulierem raptam in sua potestate detineat.

4. Impedimentum raptus est iuris ecclesiastici tantum, quod statutum est, ne mulier rapta ex metu in matrimonium consentiat, ideoque ad tuendam libertatem consensus matrimonialis.²⁾

In impedimento raptus ecclesia non solet dispensare. Attamen si mulier rapta libere in matrimonium consentiat, quandoque dispensando permittit matrimonium, etsi mulier nondum sit reddita loco tuto.³⁾ In extraordinaria facultate dispensandi episcopis 20. febr. 1888 concessa etiam impedimentum raptus continetur.

78. Declaratio. Ut raptus matrimonium dirimat, requiruntur sequentes condiciones:

¹⁾ Concilium trid. sess. 24. c. 6. De reform. matr. Cn. 1074: 1. Inter virum raptorem et mulierem intuitu matrimonii raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum potest consistere matrimonium. 2. Quodsi rapta, a raptoe separata et in loco tuto ac libero constituta, illum in virum habere consenserit, impedimentum cessat.

²⁾ Cf. Instructio s. Officii ad episcopos Albaniae 15. febr. 1901.

³⁾ Cf. citata instructio ad episcopos Albaniae.

1. Ut sit abductio mulieris non viri: Ius enim solum loquitur de raptu mulieris, qui fiat a viro; ideo matrimonium inter mulierem raptricem et virum raptum non est invalidum. Nihil autem refert, utrum mulier, quae rapitur, sit honesta an inhonesta, virgo an vidua, desponsata an libera, maioris an minoris aetatis.

Quaestio, num impedimentum raptus incurrat, qui rapit sponsam vel puellam minoris aetatis, per novum Codicem resoluta est. Utitur enim generica voce mulierem (Weibsperson). Insuper ubi mulieres minoris aetatis excipiendae sunt, id expresse notatur, ut cn 2353.

2. Ut sit a. vel abductio, qua mulier de loco in locum moraliter diversum transferatur, sive per ipsum raptorem sive eius nomine per alium; b. vel retentio, qua vir mulierem in loco, ubi ea commoratur vel ad quem libere accessit, violenter intuitu matrimonii detineat.¹⁾

Ergo superflua evadit quaestio de loco moraliter diverso, num e. g. sit vera abductio, si mulier transferatur ab una in aliam contignationem eiusdem domus, vel de via publica seorsim in agrum: etenim semper adest impedimentum raptus aut ratione abductionis aut ratione violentae retentionis.

3. Ut sit violenta abductio, quae nimirum fiat invita et repugnante muliere; si ergo mulier consentit in abductionem et in matrimonium, potius fuga est, quam raptus, quae non dirimit matrimonium, etsi invitis parentibus fiat; ius enim nihil aliud intendit, nisi ut libertatem matrimonii tueatur, quae non laeditur, si mulier in matrimonium consentiat.

Violenta autem censetur abductio, si fiat per vim physicam vel per metum gravem iniuste incussum; si fiat fraude et dolosa sollicitatione, etsi consentiente muliere; at non est violenta, si mulier precibus, blanditiis, muneribus, promissionibus inducatur ad fugiendum.

4. Ut fiat matrimonii ineundi causa: ecclesia enim statuens hoc impedimentum id praecipue intendit, ut salvetur libertas consensus matrimonialis. Si ergo ex alia ratione e. g.

¹⁾ Cn 1074, 3. Eo quod iste canon statuit raptui parem haberi violentam retentionem mulieris, pristinum impedimentum, qua sola abductio invalidabat matrimonium, extenditur etiam ad violentam detentionem mulieris, etsi non raptae seu abductae.

solum libidinis explendae gratia abducitur mulier, non oritur impedimentum matrimonii.

§ 5. Aetas.

79. Natura impedimenti. 1. Impedimentum aetatis in eo consistit, quod vir ante 16. aetatis annum completum, mulier ante 14. item completum matrimonium validum inire non possint.¹⁾

a. Etsi novum ius ad validum matrimonium ineundum maiorem aetatem quam antiquum exigat, fieri tamen potest, ut in nonnullis regionibus septemtrionalibus ne hac quidem aetate plena pubertas naturalis cum potentia generandi proxima habeatur, ideo monet cn 1067, 2. Licet matrimonium post praedictam aetatem contractum validum sit, curent tamen animarum pastores ab eo avertere iuvenes ante aetatem, qua matrimonium secundum regionis receptos mores iniri solet.

b. Ex duplici ratione maior aetas ad valorem matrimonii quam sponsalium requiritur, quia matrimonium tum maiorem iudicii maturitatem tum etiam potentiam generandi postulat. Etenim contractus sponsalitiis est contractus promissorius de futuro et natura sua rescindibilis, matrimonium vero est contractus traditionis de praesenti et indissolubilis; ideo in sponsalibus minor gradus cognitionis sufficit.²⁾

2. Hoc impedimentum matrimonium dirimit iure ecclesiastico, quod iam ex eo patet, quod nunc ad validum matrimonium aetas maturior exigatur quam antea. Insuper iure naturali praeter sufficientem usum rationis nulla aetas ad valide contrahendum requiritur.

3. Quia hoc impedimentum est iuris ecclesiastici, summus pontifex per se in eo dispensare potest et reipsa ex gravissima causa quandoque dispensavit; quia tamen dispensatio rarissime conceditur, hoc impedimentum inter ea numerantur, in quibus dispensari non solet.

Cum impedimentum aetatis duplicem defectum contineat, sufficientis discretionis et actualis potentiae generandi, et cum prior sit iuris naturalis, patet s. pontificem solum in posteriore dispensare posse

¹⁾ Cn 1067, 1.

²⁾ Cf. Wernz n. 314 nota 30.

80. Declaratio. Iure naturae ad valide contrahendum non requiritur nisi perfectus usus rationis, adeo ut habeatur plena cognitio iuris et obligationis, quae contrahendo suscipiuntur, quamvis usus iuris matrimonialis nondum sit possibilis. Quia tamen non convenit, ut matrimonium contrahatur, antequam coniuges ad usum matrimonii apti sint, sapienter ecclesia aetatem determinavit, qua haec aptitudo ex communiter contingentibus praesumi potest. Aetatis autem determinatio stricte intelligenda est, ita ut nullum sit matrimonium, etsi ad debitam aetatem pauci tantum dies deessent, immo si ultimus dies non esset completus.

a. In nostris regionibus vix contingit, ut impuberes matrimonium contrahant; in regionibus autem infidelium matrimonia impuberum frequentissima sunt, quae quidem inter ipsos infideles, nisi aliud obstet impedimentum, valida haberi debent.

b. Si sponsi ante aetatem canonicam matrimonium inire intendunt, parochus rem ad episcopum deferre debet, ad quem pertinet declarare, num in sponsis reapse adsitabilitas, quae requiritur, nempe prudentia et potentia generandi; dispensare autem non potest, ne quidem in casu dubii.¹⁾

§ 6. *Impotentia.*

81. Definitio. Impotentia est inhabilitas ad copulam perfectam i. e. per se aptam ad generationem proles. Tria autem requiruntur, ut copula per se ad generationem apta sit; a. ex parte viri unus saltem testiculus; b. ex parte mulieris unum saltem ovarium; c. ex parte copulae, ut semen virile cum ovulo femineo misceri possit, et ideo in viro penis, quo semen in vaginam mulieris iaculatur, et in mulieri vagina et uterus, atque inter haec communicatio, ut semen in uterum recipi et cum ovulo commisceri possit.

a. Ab impotentia distingui debet sterilitas, quae est inhabilitas ad actualem generationem, quamvis copula perfecta haberi possit, ut accidit in senibus. Patet essenziale discrimen inter steriles et impotentes: steriles enim solum propter defectum accidentalem, impotentes vero propter defectum substantialem inhabiles sunt ad generandum. Ideo senes steriles sunt, eunuchi vero et spadones (castrati) impotentes

¹⁾ Benedictus XIV. constitutione Magnae nobis

sunt:¹⁾ hi enim semine prorsus carent, sine semine autem copula naturalis haberi nequit; illi autem virili semine non carent, etsi hoc ob senium vel aliam causam non sit prolificum. Mulieres perfecte castratae impotentes, mulieres senes steriles sunt: illae enim carent ovariis, hae ovariis non carent, etsi ob senium ovula non elaborant. Causae sterilitatis ex parte viri praeter senectutem sunt potissimum diversi morbi quibus testiculi affecti sunt; in mulieribus sterilitas ex mala affectione ovariorum aliorumque organorum generationi inservientium provenire potest.

b. Ab impotentia generandi distingui debet impotentia coeundi; illa habetur, quando desunt elementa ad generationem necessaria, scilicet in viro testiculi et proinde semen, in muliere ovaria; haec est inhabilitas habendi copulam ex se idoneam ad generationem.

c. Cum per copulam perfectam mixtio fiat seminum, ut veteres loquebantur, seu, ut recentes loquuntur, ovuli feminei et seminis virilis, per eandem coniuges fiunt una caro. Attamen ut coniuges fiant una caro, non requiritur, ut utriusque semina reipsa commisceantur, sed sufficit, ut per se commisceri possint, etsi per accidens, ut in sterilibus et senibus, non commisceantur et proin foetus non concipiatur.

d. In triplici ergo casu habetur impotentia:

Si vir caret utroque testiculo; ideo eunuchos et spadones impotentes declaravit Sixtus V.;²⁾ vel si subiit vasectomiam; vel si testiculi perfecta atrophia laborant.

Si mulier caret utroque ovario vel utero aut his omnibus simul. Hodie quidem complures theologi opinantur non esse impotentem sed sterilem mulierem quae utroque ovario vel utero aut ovariis et utero caret; hi nimirum impotentiam non inhabilitatem generandi, sed inhabilitatem coeundi definiunt; sed theoretice retinenda videtur sententia olim communis, quia ex mente auctorum certum videtur ibi adesse impotentiam, ubi adest inhabilitas ad copulam ex se aptam ad generationem.³⁾ Quaestionem, num validum sit matrimonium initum cum muliere ovariis atque utero carente, s. sedes hucusque non definierat, nec Codex iur. can. eam resolvit, sed haec tantum addit: Si impedimentum impotentiae dubium sit, sive dubio iuris

¹⁾ Eunuchi dicuntur, qui absque testiculis rati sunt: spadones vocantur, qui arte vel casu testiculis orbiati sunt.

²⁾ Constitutione Cum frequenter 27. iun. 1587.

³⁾ Cf. Antonelli, De conceptu impotentiae et sterilitatis (Romae. Pustet 1900). Idem, Pro conceptu impotentiae et sterilitatis (Ibidem 1901) Idem, De mulieris excisae impotentia ad matrimonium (Ibidem, 1903). Econtra Eschbach, Disputationes etc. (Romae. Desclée. 1901) p. 14 ss. Gasparri n. 513.

sive dubio facti, matrimonium non est impediendum,¹⁾ quae erat praxis s. sedis hucusque servata.²⁾

Si deest potentia coeundi; haec autem deest in viro ex defectu physico, si eius organum virile adeo imperfecte formatum est, ut copulam naturalem habere non possit, ex defectu psychico, si propter frigiditatem irritari ad copulam non possit; deest in muliere, si vagina caret vel si vagina penitus occlusa vel si tam arcta est, ut penetrari nullatenus possit.

e. Inter causas impotentiae veteres theologi et canonistae etiam maleficium commemorant, quo daemon efficit, ut vir et femina coire non possint, etsi alias non sint inhabiles. Iam vero negari non potest, impotentiam ex maleficio ope daemonis oriri posse et quandoque de facto ortam esse;³⁾ sed item exploratum est complura impedimenta coitus quae veteres maleficio tribuebant, a causis naturalibus ortum habere.

Nota. Sunt naturae frigidae, quae libidine sexuali (Geschlechtstrieb) prorsus carent. Rarius inter viros, frequenter autem inter mulieres eiusmodi naturae reperiuntur. Et mulieres quidem actum coniugalem exercere, quin et prolem generare possunt, etsi hoc defectu laborent; viris tamen copula cum eiusmodi mulieribus, propter carentiam amoris sexualis, minus grata atque amoena existit, qui propterea non raro apud alias mulieres adulterando quaerunt amoenitates, quas propria uxor eis suppeditare nequit. Viri autem frigidi plerumque impotentes sunt, utpote erectionis atque ei aculationis incapaces.

82. Divisio. Impotentia est: a. Perpetua aut temporalis, prout mediis humanis licitis nec graviter periculis tolli potest aut non potest.

Perpetua censetur impotentia, quae removeri non potest absque periculo vitae vel gravis morbi, afferentis scilicet periculum mortis. Hinc si mulier laborans impotentia perpetua subiret operationem periculosam, quae optatum effectum adduceret eamque redderet potentem, vel ad alias nuptias transire posset, vel cum priore viro valide contrahere deberet.

b. Absoluta aut relativa, prout habetur aut relate ad quaecunque personam, aut tantum relate ad determinatam personam. Impotentia relativa potest esse perpetua i. e. fieri

¹⁾ Cn 1068, 2.

²⁾ S. C. de Sacram. 2. april. 1909.

³⁾ Cf. Tob. 6, 14 ss.; 7, 11 ss.

potest, ut non existant media, per quae determinatae personae aptae fiant ad copulam inter se habendam.

c. Antecedens aut consequens, prout matrimonium antecedit, aut contracto demum matrimonio oritur, ut si viro contracto iam matrimonio excidantur ambo testiculi.

d. Naturalis aut accidentalis, prout a natura seu a naturali corporis constitutione, aut ex causa accidentali e. g. ex morbo originem ducit.

83. Impedimentum impotentiae in eo consistit, quod matrimonium inter eos initum, qui inhabiles sunt ad copulam ad generationem aptam, nullum sit: etenim non potest esse validum matrimonium, in quo primus et principalis matrimonii finis obtineri nequit.¹⁾

1. Impotentia perpetua et antecedens dirimit matrimonium, si absoluta est, cum quavis persona, si relativa est, cum illa, quacum copula perfecta haberi nequit.

2. Nec impotentia temporalis nec impotentia consequens dirimit matrimonium: non prior, quia non facit simpliciter ineptum ad generandum, sed solum ad tempus; non posterior, quia supervenit matrimonio valido, quod est indissolubile.

a. Ad quaestionem, num obligatio sit tollendi impotentiam post matrimonium detectam, ita respondendum: si absque periculo vitae vel gravis morbi, etsi non sine gravi molestia et dolore, auferri potest, existit obligatio eam tollendi: tenetur enim mulier grave incommodum subire, ut reddere possit ius, quod vir contractu matrimoniali acquisivit, quia hoc censetur medium ordinarium; quodsi absque periculo vitae vel gravis morbi auferri non potest, non tenetur, quia obligari nequit ad subeundum tantum incommodum, ut ius viri servetur (nisi dicendum sit, matrimonium in hoc casu esse invalidum), quia hoc censetur medium extraordinarium.

b. Attamen s. Alphonsus (n. 1009) valde probabilem censet hanc sententiam mulierem non teneri ad subeundam incisionem, si prae

¹⁾ Impotentia antecedens et perpetua, sive ex parte viri sive ex parte mulieris, sive alteri cognita sive non, sive absoluta sive relativa, matrimonium ipso iure naturae dirimit, cn 1068, 1. Sterilitas matrimonium nec dirimit nec impedit, cn 1068, 3.

verecundia toto animo abhorreret se subiicere oculis et manibus chirurgi. Verum nostri temporis modus sentiendi atque agendi in hac re longe distat a modo sentiendi agendique temporum s. Alphonsi. Quare hanc sententiam innuisse sufficiat.

c. Ad quaestionem, num validum sit matrimonium, si mulier per operationem facta sit potens, ita respondendum est: si operatio fuit periculosa, matrimonium est invalidum et per renovationem consensus convalidari debet, utrum in forma praescripto an privatim tantum, dicetur infra; si operatio non fuit periculosa, matrimonium validum est; si de periculo dubium est, consensus saltem ad cautelam privatim renovandus est. Eo autem sufficienter renovatur, quod coniuges, de dubio valore matrimonii conscii, vitam coniugalem continuant.

3. Hoc impedimentum est iuris naturae: obiectum enim contractus matrimonialis est ius in corpus prout aptum est ad copulam coniugalem perfectam, sed ubi deficit essenziale obiectum, contractus ex rei natura est nullus.

Nota 1. Ex recentiorum physiologorum sententia, quae experientia innititur, ad generationem absolute non requiritur, ut semen virile intra vas femineum immittatur, sed sufficit, ut ad os vaginae affundatur. Inde orta est quaestio, num adsit impedimentum impotentiae, si vagina mulieris propter arctitudinem absolute penetrari non possit. Sunt, qui negent adesse absolutam impotentiam, quamvis vagina mulieris absolute penetrari non possit, quia generatio non est absolute impossibilis. Verum omnino assentiendum videtur Eschbach, Lehmkühl, Wernz, qui censent eos ad matrimonium impotentes esse, qui ex causa qualicunque copulam cum penetratione vasis feminei habere non possunt, quia inhabiles sunt ad praestanda ea, quae ad copulam naturalem essentialiter requiruntur. Affirmanda enim videtur absoluta impotentia ad matrimonium, ubi habetur absoluta impotentia ad copulam naturalem, etsi per accidens haberi possit generatio. Practice impedimentum in hoc casu haberi potest dubium, ideoque decisio a s. sede petenda esset.

Nota 2. Qui matrimonium contrahit, laborans impotentia temporanea, quam brevi auferendam putat, non peccat; sed qui matrimonium contrahit impotentia temporanea diu duratura laborans nec compartiri eam detegit, dupliciter peccat, eo quod compartem decepit quoad qualitatem necessariam, et eo quod periculo incontinentiae eam exponit.

4. De impotentia perpetua ante matrimonium dubitans. non potest licite matrimonium contrahere, donec re diligenter investigata dubium deposuerit: secus enim exponit sacra-

mentum periculo nullitatis et compartem periculo deceptionis in qualitate necessaria. Quodsi post investigationem dubium perdurat, positive dubitans potest licite matrimonium contrahere, dummodo alteram partem de dubio moneat, atque matrimonio uti usquedum impedimentum factum sit certum.

84. De matrimonio cum parte impotente inito.

1. Si impotentia antecedens certa est, statim propria coniugum auctoritate facienda est separatio quoad torum; omnimoda autem separatio absque iudice ecclesiastico fieri non potest; quare possunt quidem quandoque excluso incontinentiae periculo tamquam frater et soror cohabitare, ordinarie autem ad iudicem ecclesiasticum recurrendum et impedimentum rite probandum est, quo facto iudex sententiam de nullitate matrimonii fert, et coniuges separantur.

a. Antiquitus quidem praxis separandi coniuges, quorum matrimonium ob impotentiam antecedentem nullum erat, nondum ubique in ecclesia invaluerat, sed putativi coniuges ut frater et soror cohabitare mittebantur; abolita autem hac licentia per Sixtum V. praxis separandi coniuges facta est universalis¹⁾. quia semper adesse solet periculum incontinentiae. Si tamen separatio coniugum sit moraliter impossibilis, ut ubi leges civiles, quae impedimentum impotentiae non agnoscunt, coniuges simul permanere cogant, etiam nostro tempore permittitur, ut cohabitent ad modum fratris et sororis, dummodo absit periculum peccandi.²⁾

b. Si confessarius advertit coniuges esse in bona fide i. e. eos putare se in legitimo matrimonio vivere et simul advertit impotentiam esse occultam, separationem autem moraliter impossibilem, eos in bona fide relinquere potest.

2. Si impotentia dubia est (sive dubium supervenit, sive praecessit), licite possunt coniuges uti matrimonio, etsi extra vas semen effundatur: quamdiu enim impotentia dubia est, semper adest aliqua spes copulam rite exercendi. Interim tamen apta remedia ad auferendam impotentiam adhiberi debent. Quodsi adhibita remedia nihil prosint, et usus matri-

¹⁾ Constit. Cum frequenter 27. iun. 1587.

²⁾ S. C. C. 15. dec. 1877. S. Officium 8. mart. 1900.

monii cognoscatur impossibilis, res ad ordinarium deferenda est ad obtinendam aut coniugum separationem aut nullitatis declarationem.

a. Cum his consentit novus Codex: quod enim en 1068, 2 affirmat: „Si impedimentum impotentiae dubium est, sive dubio iuris sive dubio facti, matrimonium non est impediendum“, valet etiam de usu matrimonii, quamdiu impedimentum dubium est.

b. Olim coniugibus ab ecclesia concedebatur triennalis experientia, quo tempore debitum petere et reddere poterant, ut hac ratione constet, num revera adsit impotentia. Elapso demum triennio, si de impotentia constabat, matrimonium declarabatur solutum. Iuxta hodiernam praxim eiusmodi experimentum non amplius requiritur et cum novum ius de triennali experientia sileat, ea non amplius conceditur, sed conceditur dispensatio in matrimonio rato et non consummato. Etenim si constat matrimonium non fuisse consummatum, facilius et brevior exstat via solvendi matrimonium, nimirum petendo dispensationem in matrimonio rato non consummato, quam declarationem nullitatis, quia impotentia antecedens et perpetua difficulter probari potest.

De hermaphrodismo.¹⁾

85. Ut status quaestionis pateat, distinguendus est hermaphroditus perfectus, imperfectus et improprie dictus.

a. Hermaphroditi (Zwitter) proprie dicuntur homines, qui organorum utriusque sexus participes sunt, ideoque in opere generationis pro lubitu vel virum vel feminam agere possunt. Eiusmodi hermaphroditos veros atque perfectos nunquam exstitisse nec existere unquam posse hodie ex physiologiae legibus certum est; at hermaphroditos imperfectos et improprie dictos existere et antea exstitisse experientia compertum est.

Ergo antiquorum de hermaphroditis doctrina, quam s. Alphonsus ex Busenbaum ita proponit: „si alter sexus emineat, secundum illum tantum valebit matrimonium; si uterque sit par, optio illis datur, utrolibet utantur, ita tamen, ut, quem semel elegerint, semper retineant“ — haec inquam doctrina haberi debet tamquam antiquata.

b. Hermaphroditi improprie dicti sunt homines determinati quidem sexus, qui tamen praeter organa propria aliquo ex organis essentialibus alterius sexus donati sunt e. g. mas ovario vel utero fe-

¹⁾ Hermaphroditus (ἑρμαφρόδιτος) dicitur homo, qui a Mercurio (Ἑρμῆς) et Verere (Ἀφροδίτη) natus utriusque sexus participes est.

mineo, femina testiculo virili. Hi quidem ad opus generationis perficiendum non sunt inepti.

c. Hermaphroditi imperfecti (Scheinzwitter) dicuntur homines dubii sexus, qui nec veri mares nec verae feminae sunt, cum eorum organa sexualia ita formata sint, ut utriusque sexus organa haberi possint. Hi ad opus generationis perficiendum ordinarie inepti sunt, cum in eo nec virum nec feminam agere possint.¹⁾ Ab eligendo statu sacerdotali vel regulari eiusmodi homines arcendi sunt.

§ 7. *Ligamen.*

86. Natura impedimenti. 1. Impedimentum ligaminis in eo est, quod coniux vinculo matrimonii ligatus non possit validum matrimonium inire, nisi prius matrimonium rite solutum fuerit: qui enim ius in corpus suum uni iam tradidit, non potest idem ius alteri tradere, nisi prior contractus legitime solutus sit.²⁾

Nomine ligaminis intelligitur vinculum matrimoniale, quo uterque coniux alteri alligatus est. Hoc impedimentum constitutum est, ut servetur unitas matrimonii.

2. Impedimentum hoc fundatur in dogmate de unitate et indissolubilitate matrimonii, quare iuris naturalis secundarii est, si vir aliud matrimonium inire attentat vivente adhuc uxore; si autem uxor matrimonium inire attentat vivente adhuc viro, impedimentum iuris naturalis primarii est.

Existente priore matrimonio aliud novum matrimonium valide iniri non posse ecclesia nullo non tempore docuit, etsi secundum matrimonium consummatum, primum autem solum ratum fuerit. Quare secundum matrimonium simpliciter pro concubinato habet, etsi iudex saecularis vel secta religiosa primum matrimonium solutum declaraverit. In polygamia vero infidelium prima uxor habenda est pro legitima, nisi ob aliquod dirimens impedimentum matrimonium demonstretur invalidum.

87. Certitudo de statu libero. 1. Ut secundum matrimonium licite iniri possit, requiritur, ut morali certi-

¹⁾ Cf. A. Eschbach, Disputationes physiolog. theolog.² p. 53.

²⁾ Matth. 19, 9. I. Cor. 7, 39. Cn 1069, 1 Invalide matrimonium attentat, qui vinculo tenetur prioris matrimonii, quamquam non consummati, salvo privilegio fidei.

tudine constet prius matrimonium vere solutum esse, nec sufficit probabilitas de obitu coniugis licet maxima:¹⁾ sacramentum enim extra casum necessitatis periculo nullitatis exponere non licet. Quare secundum matrimonium absque certa cognitione de dissolutione prioris initum graviter illicitum, sed tamen validum est, si prius matrimonium revera solutum sit.

2. De comparanda morali hac certitudine complures instructiones romanarum congregationum prodierunt,²⁾ ex quibus haec habentur:

a. Non sufficit diutina absentia unius coniugis nec sola fama de eius obitu nec unius testis affirmatio, nisi sit omni exceptione maior eiusque testimonium ex adiunctis firmetur. Sed requiritur probatio positiva et legitima, qualis ordinarie est aut documentum authenticum aut, si hoc haberi nequeat, testimonia duorum testium, qui omni exceptione maiores sint.

b. Extraordinarie admittitur etiam probatio per indicia, quae simul sumpta sufficiant ad moralem certitudinem gignendam. Eisdem nixus iudex ecclesiasticus obitum coniugis authentice declarat.

Si mors coniugis in ipsa parochia accidit, in qua secundae nuptiae celebrantur, testimonium non requiritur, cum agatur de facto publice noto. Quodsi coniux in alio loco obiit, requiritur testimonium authenticum parochi loci, ubi mors accidit. Hoc testimonium sigillo parochiali, et si e dioecesi longinqua acquirendum sit, etiam sigillo curiae episcopalis munitum esse debet.³⁾ Si eiusmodi testimonium authenticum obtineri nequit, res non amplius ad parochum spectat, sed ad

¹⁾ Cn 1069, 2: Quamvis prius matrimonium sit irritum aut solutum, non ideo licet aliud contrahere, antequam de prioris nullitate aut solutione legitime et certo constiterit.

²⁾ Instructio s. Officii (1870) ad probandum obitum alicuius coniugis; Instructio Clementis X. 21. aug. 1670, quae plenam certitudinem de statu libero contrahentium procurandam praescribit. Cf. Acta s. sedis VI. p. 436 ss.

³⁾ Ut matrimonium in foro civili validum habeatur, in Austria (C. A. n. 112. ss.) testimonium potestatis civilis de morte coniugis requiritur, quo testimonio nondum obtento parochus ad nuptias procedere non potest. Etsi hoc testimonium civile in foro eccles. non sufficiat, iudex ecclesiasticus tamen illo iuvare potest.

ordinarium deferenda est. Quid in hoc casu agendum sit, docet citata instructio s. Officii.

Si coniux bora fide novum matrimonium contraxit vivente adhuc altera parte, hoc matrimonium post mortem compartis reipsa secutam non fit ex se validum, sed renovari debet consensus.

§ 8. *Clandestinitas.*

88. Natura Impedimenti. Impedimentum clandestinitatis in eo consistit, quod matrimonium clandestine i. e. sine sollemnitate ab ecclesia praescripta initum invalidum sit.¹⁾

a. Sollemnitas seu forma ineundi matrimonii ab ecclesia praescripta haec est, ut coram paroco loci et duobus saltem testibus contrahatur. Haec sollemnitas dicitur substantialis: duplex enim distinguitur sollemnitas matrimonii, substantialis, quae ad valorem matrimonii requiritur, et accidentalis, quae ad valorem matrimonii non requiritur, et dividitur in antecedentem, quae in proclamationibus matrimonio praemittendis consistit, et in consequentem, quae in benedictione nuptiali post matrimonium contractum impertienda consistit.

b. Matrimonium clandestinum (geheime Ehe) antiquitus dicebant matrimonium, quod (etsi aliis praesentibus) sine assistentia et benedictione sacerdotis contrahebatur. Postquam concilium lateranense IV. (1215) matrimoniorum proclamationes publicas praescripserat, matrimonium clandestinum dicebant matrimonium sine praeviis proclamationibus initum. Nunc matrimonium clandestinum dicitur matrimonium sine paroco et testibus seu sine forma ab ecclesia praescripta initum, etsi factae sint proclamationes.

c. Etsi iure naturae ad valide ineundum matrimonium aliud non requiratur, nisi mutuus contrahentium consensus, ecclesia tamen semper detestata est atque illicita declaraverat matrimonia clandestina, ea tamen ante concilium tridentinum non irritaverat; concilium autem tridentinum volens occurrere malis et peccatis, quae ex clandestinis coniugiis oriuntur, ea non solum illicita sed etiam irrita atque invalida declaravit capite celeberrimo Tametsi. Ad excludenda tamen complura incommoda ac damna, quae lex tridentina impedire non poterat, Pius X. 2. augusti 1907 per s. congr. Concilii decretum Ne temere edidit, quo dispositiones concilii trid. modificantur et accuratius determinantur.

d. Incommoda, quibus mederi intendit novum decretum, haec sunt: Diversum ius, quod in ecclesia quoad matrimonia viget; etenim

¹⁾ Sess. 24. c. Tametsi 1. De reform. matr.; decretum Ne temere S. C. C. 2. aug. 1907. Cn 1094.

propter peculiarem promulgationis modum, a concilio tridentino circa legem clandestinitatis praescriptum, factum est, ut alia loca legi subiecta, alia ab ea exempta essent, atque ideo etiam post tridentinum multa haberentur matrimonia clandestina. Dubia de valore matrimoniorum orta ex difficultate iudicandi de quasi-domicilio et proinde de proprio contrahentium parcho. — Haec omnia nostra aetate crebrius accidunt propter ingentem commeatum, quo gentes disiunctae invicem commiscuntur. Quare ut matrimonia clandestina inter catholicos penitus excluderentur atque ut de valore matrimoniorum sine difficultate unicuique constare posset, conditum est hoc decretum.

e. Matrimonium clandestine initum ne vim sponsalium quidem habet; nulla ergo ex eo oritur obligatio neque impedimentum publicae honestatis.¹⁾

f. Lex per decretum *Ne temere* statuta fere immutata in Codicem transiit. Decretum *Ne temere* die 2. augusti 1907 promulgatum valere coepit die paschatis 19. aprilis 1908; quare si iudicium ferendum sit de aliquo matrimonio, attendendum est, utrum ante 19. aprilis 1908 an post illum siem celebratum fuerit.

89. De ipsa lege clandestinitatis. Lex clandestinitatis per decretum *Ne temere* lata invalida declarat matrimonia, quae non contrahuntur coram parcho vel loci ordinario vel sacerdote ab alterutro delegato et duobus saltem testibus.²⁾

Terminus parochus hic latissimo sensu accipitur, adeo ut significet quemcunque sacerdotem, qui curam pastoralem plenam atque ab alio parcho independentem in suos subditos exercet. Imprimis distinguendi sunt parochi territoriales, qui iurisdictionem exercent in determinato territorio, et parochi personales, qui carent territorio, sed iurisdictionem exercent in determinatas personas.

a. Parochi territoriales ratione territorii, in quo iurisdictionem exercent, quadruplicis generis sunt:

Parochiae canonice erectae sunt, ut in plerisque Europae regionibus, atque in his parochus est, qui parochiae legitime praeest.

Huiusmodi est parochus tum inamovibilis tum amovibilis, vicarius parochialis tum perpetuus tum temporaneus, vicarius parochi in spiritualibus, non autem curatus vel expositus, nisi, id quod in nonnullis dioecesibus usuvenit, plenam atque a parcho independentem curam exercent.

¹⁾ S. C. C. 17. mart. 1879.

²⁾ Cn 1094.

Parochiae canonice erectae non existunt, sed tamen territoria divisa sunt, ut in Anglia, in America septentrionali, atque in his parochus est sacerdos, cui in definito territorio cura animarum legitime commissa est.

Ne territoria quidem perfecte divisa sunt, ut in regionibus missionum, atque in his parochus est quivis sacerdos missionarius a missionis moderatore ad animarum curam in aliqua statione universaliter deputatus.

Territorium non est exclusive proprium, sed parochus illud habet simul seu cumulative cum alio parocho; sic in locis, ubi fideles diversi ritus vel diversi idiomatis sunt, pro fidelibus eiusdem ritus vel eiusdem linguae proprius constituitur parochus, tum in regionibus ubi parochiae canonice erectae sunt, tum ubi canonice erectae non sunt.

b. Parochi personales triplicis generis sunt:

Parochi castrenses seu capellani militum. Hi per se non sunt militum parochi nec iurisdictionem parochialem in eos exercent. In nonnullis tamen regionibus, ut in Austria et in Germania, per indultum pontificium constituuntur veri militum parochi, addito privilegio, quo milites solum coram parocho castrensi, non item coram parocho domicilii, valide matrimonium contrahere possint.

Parochi, qui in nonnullas personas vel familias in territorio alius parochi habitantes curam pastorem et iurisdictionem exercent, ut parochi regum.

Rectores seu capellani piorum locorum e. g. hospitalium, quibus in subditos suos plena potestas parochialis commissae est sine dependentia a parocho loci.

c. Ordinarius, cuius in novo decreto saepe mentio fit, ille est, qui potitur iurisdictione in utroque foro; ergo praeter romanum pontificem episcopus, administrator dioecesis, vicarius vel praefectus apostolicus (in locis missionum), sede vacante ante electionem capitulum cathedrale, post electionem vicarius capitularis, vicarius generalis, praelatus (abbas) habens iurisdictionem cum territoria separato, episcopus castrensis tum in Austria tum in Germania, quippe qui propriam ab ordinariis independentem iurisdictionem habeat in omnes milites.

90. Quinam ad formam canonicam obligentur.¹⁾

1. Omnes in ecclesia catholica baptizati et ad eam ex haeresi aut schismate conversi, licet sive hi sive illi ab eadem postea defecerint, quoties inter se matrimonium ineunt.

2. Idem, si cum acatholicis sive baptizatis sive non baptizatis, etiam post obtentam dispensationem ab impedimento

¹⁾ Cn 1099, 1.

mixtae religionis vel disparitatis cultus, matrimonium contrahunt.

3. Orientales, si cum latinis contrahunt hac forma adstrictis.

Ergo invalidum est matrimonium, quod a catholico ritus latini contrahitur cum catholico ritus orientalis non servata forma canonica; item matrimonium mixtum, quod clandestine contrahitur a catholico ritus latini cum haeretico vel schismatico ritus orientalis.¹⁾

91. Quinam ad eam non obligentur.²⁾ 1. Aecatholici sive baptizati sive non baptizati, si inter se contrahunt matrimonium.

2. Ab aecatholicis nati, etsi in ecclesia catholica baptizati, qui ab infanti aetate in haeresi vel schismate aut infidelitate vel sine ulla religione adoleverunt, quoties cum parte aecatholica contrahunt.

Aecatholici autem a parentibus catholicis nati et in ecclesia catholica baptizati, qui ab infantia in haeresi vel schismate aut sine ulla religione educati sunt, ad catholicam matrimonii formam tenentur.³⁾

3. Catholici ritus orientalis, si inter se matrimonium contrahunt.⁴⁾

92. Quando esset.⁵⁾ 1. In duplici casu haec lex cessat: In mortis periculo, ubi parochus vel loci ordinarius vel

¹⁾ S. C. C. 28. mart. 1908.

²⁾ Cn 1099, 2.

³⁾ S. C. C. 1. febr. 1908. Attamen petentibus episcopis illarum regionum per decretum S. C. de prop. fide 5. maii 1911 extensum est decretum Ne temere tum quoad sponsalia tum quoad matrimonium ad dioeceses ruthenas provinciae Galicianae, nempe Leopoltanam (ad quam pertinet etiam parochia graeco-catholica s. Barbarae Viennae) Premiensem et Stanislaopolitanam (ad quam pertinet territorium Bukovina), nec non ad graeco. Ruthenos Americae septentr. 17. aug. 1914.

⁴⁾ S. C. C. 1. febr. 1908. Si ergo haereticus vel schismaticus, qui in infanti aetate a fide catholica defecit, cum persona catholica matrimonium contrahit, hoc non censetur mixtum, sed mere catholicum, ad cuius valorem forma canonica requiritur; et si cum persona aecatholica contrahit, matrimonium est mixtum.

⁵⁾ Cn 1098.

sacerdos delegatus haberi vel adiri sine gravi incommodo non possit, matrimonium valide et licite contrahi potest coram solis (duobus) testibus.

Ergo in periculo mortis prudenter existimato, sive ex morbo sive ex alia causa proveniat, matrimonium valide iniri potest coram solis testibus quaecunque sit condicio sponsorum et quaecunque sit causa contrahendi matrimonii.

Nota. Eiusmodi matrimonia in Germania etiam a lege civili admittuntur (§ 46); in Austria vero invalida sunt, nisi saltem a magistratu obtenta fuerit dispensatio a proclamationibus (§ 69. 74).

2. Extra mortis periculum, si testis qualificatus sine gravi incommodo haberi vel adiri nequeat, matrimonium contrahi potest coram solis testibus ordinariis, „dummodo prudenter praevideatur eam rerum condicionem esse per mensem duraturam“, sive incommodum advocandi vel adeundi testem qualificatum sit commune alicuius regionis sive particulare quorundam nupturientium.

a. Quaestio est, utrum difficultas habendi testem qualificatum debeat esse in aliqua regione communis omnium incolarum, an sufficiat particularis quorundam nupturientium, ut ideo h. coram duobus testibus tantum contrahere possint. Fieri enim potest, ut ipsi nupturientes parochum adire nequeant, vel ut parochus e. g. ob legis civilis prohibitionem sine gravissimo incommodo eis assistere non possit. Atqui complures auctores (pauci contradicentibus) tum ex nonnullis ss. Congregationum decretis¹⁾ tum ex novo Codice, qui in 1908 in genere dicit: „si parochus sine gravi incommodo haberi vel adiri nequeat“, speculative saltem probabile censent, matrimonium in hoc casu coram solis testibus valide contrahi posse. Iam vero cum ecclesia in casu dubii speculativi potestatem certo suppleat, matrimonium practice haberi debet certo validum.²⁾ Immo ex modo loquendi Codicis res etiam speculative certa esse videtur.

b. In regionibus missionum, et tempore belli vel seditionis vel persecutionis ecclesiae vel inopiae sacerdotum etiam in regionibus catholicis facile accidere potest, ut testis qualificatus haberi non possit aut difficilis nec tutus ad eum sit accessus. Necesse non est, ut haec, impossibilitas vel difficultas per mensem iam duraverit, sed sufficit, ut tamdiu duratura praevideatur, ut matrimonium iniri possit coram

¹⁾ S. C. de propag. fide 24. maii 1909. S. C. Sacram. 26. nov. 1908; S. C. Sacram. 31. ian. 1916.

²⁾ Zeitschrift f. k. Theologie 1917 s.

duobus testibus ordinariis. Si ergo missionarius, parochus a mense quidem abest, sed absque gravī incommodo haberi potest, advocari et coram ipso matrimonium celebrari debet, ut validum sit.

3. Quodsi in utroque casu adsit et haberi possit alius sacerdos non qualificatus, vocari debet, non quidem ad validitatem sed ad liceitatem. ut matrimonio una cum testibus assistat.¹⁾

Hoc statutum est. ne sponsi careant benedictione et ut dignitati et sanctitati sacramenti consulatur.

Si ergo missionarius ipsius loci quidem advocari non possit, attamen facilis sit accessus ad alium missionarium vicinum, coram ipso celebrandum est matrimonium, ut licitum sit.

93. Matrimonia mixta valide contrahi non possunt, nisi coram parochō catholicō. Privilegia enim antea compluribus locis concessa, quibus matrimonia mixta clandestine inita declarabantur valida, per decretum Ne temere revocata sunt, cepta constitutione Provida (concessa 15. april. 1906 pro imperio Germaniae, extensa 23. febr. 1909 ad regnum Hungariae), vi cuius matrimonia mixta ibi clandestine inita valida erant, saltem si nupturientes in Germania (Hungaria) domicilium vel quasidomicilium habebant. Postea s. sedes declaravit, privilegium pro iis tantum valere, qui in Germania nati sunt ibique matrimonium contrahunt, quin tamen definierit, utrum ambo coniuges debeant esse in Germania nati an sufficiat, si alteruter ibi natus sit. Tandem 18. iun. 1909 statuit ambo coniuges in Germania (Hungaria) natos esse debere. Cum hoc statutum vim retroactivam non habeat, matrimonia mixta in Germania (Hungaria) clandestine inita usque ad 18. iun. 1909 valida sunt, dummodo alteruter saltem contrahens in Germania (Hungaria) natus sit. Novo Codice tandem constitutio Provida, utpote lex particularis (en 6, 1) abrogata videtur, adeo ut nunc matrimonia mixta clandestine inita ubique terrarum invalida sint.

¹⁾ Cn 1098, 2.

§ 9. Cognatio.

Cognatio generatim sumpta definitur propinquitas personarum ex generatione orta. Pro diversitate generationis triplex distinguitur cognatio: naturalis seu consanguinitas, quae ex generatione naturali, spiritualis, quae ex regeneratione spirituali in sacramentis baptismi et confirmationis, et legalis, quae ex legis adoptione oritur.

Consanguinitas.

94. Natura Impedimenti. Impedimentum consanguinitatis in eo consistit, quod personae in certo aliquo gradu consanguineae validum matrimonium inter se inire non possint.

a. Consanguinitas est propinquitas personarum ex eodem stipite proximo per naturalem generationem descendantium; oritur ergo ex participatione eiusdem sanguinis. Dicitur proximo: qui enim a communi remoto stipite (ultra tertiam generationem) descendunt, non solent amplius vocari consanguinei.

b. Consanguinitas est: legitima, si ex matrimonio legitimo, et est illegitima, si ex coniunctione fornicaria oritur; est simplex, si ex uno tantum fonte, et multiplex, si ex duplici vel multiplici fonte oritur.

c. Patet impedimentum matrimonii aequè ex legitima atque ex illegitima consanguinitate oriri. Porro ad consanguinitatem, qua matrimonii impedimentum constituit, nihil refert, utrum uterque an alteruter tantum parens sit communis.

95. Declarationes. Ut impedimentum consanguinitatis rite intelligatur, tria explicanda sunt: quid sit stipes, quid linea, quid gradus.

1. Stipes dicitur illa persona, ex qua aliae per naturalem generationem descendunt, et in qua tamquam prima radice conveniunt; sic fratres stipitem habent patrem, filii duorum fratrum stipitem habent avum.

a. Ordinarie communem stipitem constituunt duae personae, scilicet parentes; sed fieri etiam potest, ut illum constituat una persona (sive vir sive mulier), si haec non cum una sed cum pluribus personis prolem habuit.

b. Quia ex eodem stipite nati eundem sanguinem participant, consanguinei vocantur. Consanguinei in primo gradu lineae collateralis sunt germani aut non germani, prout utrumque parentem aut unum tantum communem habent. Non germani dicuntur uterini, si eandem matrem sed diversum patrem, et dicuntur consanguinei tantum, si eundem patrem sed diversam matrem habent.

2. Linea est series personarum ab eodem stipite per varias generationes descendantium. Linea diversos gradus continet et duplex est, recta et obliqua.

a. Linea recta est series personarum, quarum una ab altera descendit, sive immediate ut filius a parentibus sive mediate ut nepos ab avis. Linea recta in duas dividitur, quarum altera est ascendentium, a quibus aliquis originem habet, scilicet pater, avus, proavus etc., altera descendantium, qui ab aliquo originem habent, scilicet filius, nepos, pronepos etc.

b. Linea obliqua (collateralis, transversalis) est series personarum, quarum una ab altera non descendit, omnes tamen communem stipitem habent ut fratres, patruales.

Linea collateralis aut est aequalis, si personae in utraque linea collocatae eodem gradu a communi stipite distant, aut inaequalis, si personae in utraque linea collocatae diverso gradu a communi stipite distant. Sic duo fratres aequalis, frater autem et fratris filia inaequalis lineae sunt.

3. Gradus est mensura distantiae unius personae ab altera in eadem linea. Gradus potest esse simplex vel mixtus.

§ 6. Principia.¹⁾ 1. In linea recta consanguinitatis matrimonium irritum est inter omnes ascendentes et descendentes tum legitimos tum naturales.

Consanguinitas ergo matrimonium dirimit in quocunque gradu iure saltem positivo, probabiliter etiam iure naturae.

Auctores, qui affirmant consanguinitatem iure naturae matrimonium dirimere indefinite, hoc utuntur argumento. Omnes posteri debent progenitoribus eandem fere reverentiam, quam liberi parentibus, ideo progenitores nomine parentum, posteri nomine liberorum vocari solent. Ob hanc rationem consanguinei in linea recta non censentur a Deo accepisse potestatem tradenti sibi mutuo ius in corpora. Qui

¹⁾ Cn 1076.

vero affirmant consanguinitatem iure positivo nunc vigente matrimonium dirimere indefinite, docent summos pontifices (Calixtum I. et Nicolaum I. in responsis ad consult. bulgaror.) dispositiones iuris romani, matrimonium inter consanguineos in quocunque gradu irritantis, in ius ecclesiasticum recepissee.

2. In linea collateralis matrimonium irritum est usque ad tertium gradum inclusive, sed non ultra, etsi remotior gradus sit mixtus cum propinquiore e. g. quartus cum secundo.

Impedimentum, quod olim extendebatur usque ad septimum gradum, a concilio lateranensi IV. sub Innocentio III. et postea a concilio tridentino¹⁾ ob magnam difficultatem tot graduum prohibitiones observandi ad quartum a novo Codice ad tertium gradum coarctatum est. Ergo quartus consanguinitatis gradus et quartus tangens tertium matrimonium non amplius dirimit.

3. Nunquam matrimonium permittatur, si subsit dubium, num partes sint consanguineae in aliquo gradu lineae rectae aut in primo gradu lineae collateralis quia dubium aut certe antprobabiliter est iuris divini.

97. Impedimenti origo. 1. In primo gradu lineae rectae (inter patrem et filiam, matrem et filium) impedimentum certo est iuris naturae; in aliis gradibus lineae rectae matrimonia pariter iure naturae (secundario) videntur esse invalida, etsi nonnulli auctores ea valida sed illicita esse dicant.

Ratio primi: ipso naturali lumine rationis intelligimus usum matrimonii inter consanguineos in primo gradu lineae rectae contrarium esse singulari reverentiae parentibus debitae; ideo fere omnes gentes moribus non depravatae nuptias in primo gradu lineae rectae tamquam nefandas detestantur.²⁾ Quare ob naturalem turpitudinem, quae eiusmodi matrimoniis inest, consanguinei in primo gradu lineae rectae iure naturae carere censentur potestate sibi mutuo ius in corpora tradendi.

Ratio secundi: omnes quidem posterius suis progenitoribus reverentiam debent, quae tamen in remotiore gradu tanta esse non debet, quanta in primo. Quare nuptiae inter consanguineos remotioris quoque gradus lineae rectae iuri naturae adversantur; verum haec repugnantia non videtur esse tanta, ut eiusmodi nuptiae iure naturae absolute irritae dici debeant, sed solum iure naturae secundario.

¹⁾ Sess. 24. c. 4. De reform. matr.

²⁾ Excipiendi sunt Assyrii et Persae, qui matrimonia inter filium et propriam matrem non respuebant; Aegyptii matrimonia inter fratrem et sororem mittebant.

2. In primo gradu lineae collateralis (inter fratrem et sororum) impedimentum est iuris naturae;¹⁾ in aliis gradibus lineae collateralis certo est iuris mere ecclesiastici.

a. Complures auctores tum antiqui tum recentes negant matrimonium inter fratrem et sororem iure naturae invalidum esse. Et recte quidem, si de iure naturae primario intelligitur: nam singularis illa reverentia parentibus debita, propter quam ipsa natura matrimonium inter parentes et liberos interdicat, in eo potissimum fundatur, quod parentes sint principium filiorum; atqui in linea collateralis haec potissima ratio non valet; ergo natura matrimonium inter fratres et sorores absolute non interdicat sicut inter parentes et filios.²⁾ Quare initio ob gravissimam necessitatem propagandi generis humani, quod Deus ab uno homine voluit, ut descenderet, per dispositionem divinam valida erant matrimonia inter filios et filias Adami; postea vero g. nere humano iam satis propagato iure naturae invalida evaserunt.

b. Quare de matrimoniis, quae infideles consanguinei intra gradus ab ecclesia prohibitos ineunt, haec tenenda sunt:

Matrimonia inter consanguineos in primo gradu lineae rectae inita certo invalida sunt. Idem dicendum est de matrimoniis consanguineorum, quae a lege civili irritantur.

Matrimonium inter avum et neptem, et matrimonium inter fratrem et sororem initum pariter invalidum est. Si eiusmodi coniuges ad fidem convertantur, novum matrimonium inire possunt iuxta praxim a s. sede servatam. Si superest dubium de valore matrimonii in infidelitate contracti, standum est pro nullitate matrimonii in favorem fidei.³⁾

Matrimonia consanguineorum in secundo et ulteriore gradu, si nihil aliud obstat, valida sunt; et si coniuges ad fidem convertantur, in contracto matrimonio absque dispensatione manere possunt.

3. Ratio prohibendi matrimonia inter consanguineos contrahenda potissimum triplex est: alia socialis, ut mutua caritas et amicitia magis dilatetur; alia moralis, ut ablata spe matrimonii refrenetur amor carnalis inter membra familiae; alia demum physica, ut prospiciatur proli: constat enim consanguineorum coniugia aut esse infocunda aut proles morbis et defectibus laborare.⁴⁾

¹⁾ Concilium trid. sess. 24. c. 5. De reform. matr.

²⁾ Gen. 20, 12.

³⁾ S. Officium 18. maii 1872.

⁴⁾ Cf. Wernz IV. n. 413 ss.

98. Computatio graduum canonica.¹⁾ Ad computandos gradus consanguinitatis in iure canonico tres regulae statuuntur, alia pro linea recta, alia pro collateralis aequali, alia pro collateralis inaequali.

1. In linea recta tot numerantur gradus, quot personae stipite dempto seu tot sunt gradus, quot sunt generationes.

Descendentes	Titius.	Ascendentes
1		1
Filius		Pater
2		2
Nepos		Avus
3		3
Pronepos		Proavus
4		4
Abnepos		Abavus

Ergo pater et filius in primo, avus et nepos in secundo, proavus et pronepos in tertio, abavus et abnepos in quarto gradu consanguinei sunt.

In adiecto schemate Titius cum patre et filio in primo, cum avo et nepote in secundo, cum proavo et pronepote in tertio, cum abavo et abnepote in quarto gradu lineae rectae consanguineus est.

2. In linea collateralis aequali tot numerantur gradus, quot personae ex una parte stipite dempto; ergo duae personae toto gradu consanguineae sunt, quoto a communi stipite distant.

Claudius.	
1	1
Anna	Titius
2	2
Iacobus	Theresia
3	3
Maria	Iulius
4	4
Paulus	Sempronia

Ergo frater et soror in primo, filii fratris et filii sororis (patrueles et consobrini) in secundo, nepotes fratris et nepotes sororis in tertio, pronepotes in quarto gradu lineae collateralis aequalis consanguinei sunt.

¹⁾ Cn 96.

In adiecto schemate Paulus et Sempronia in quarto, Iulius et Maria in tertio, Iacobus et Theresia in secundo, Titius et Anna in primo gradu lineae collateralis aequalis consanguinei sunt.

3. In linea collateralis inaequali tot numerantur gradus, quot sunt personae ex parte remotiore stipite dempto: ergo duae personae toto gradu consanguineae sunt, quoto remotior a communi stipite distat.

Sempronius.	
1	1
Flavia	Lucius
2	2
Anna	Petrus
3	3
Caesar	Victor
	4
	Melania

Si ergo ex una parte sunt tres personae, ex altera parte quatuor stipite dempto, ultimae duae personae consanguineae sunt in quarto gradu lineae collateralis inaequalis. Mixtus eiusmodi gradus in hunc modum exhiberi solet: A. et B. consanguinei sunt in quarto gradu mixto cum tertio, aut etiam in quarto gradu tangente tertium.

In adiecto schemate Melania et Caesar consanguinei sunt in quarto gradu tangente tertium, Victor et Anna in tertio gradu tangente secundum, Petrus et Flavia in secundo gradu tangente primum lineae collateralis inaequalis.

99. Nomina consanguineorum. 1. Nomina consanguineorum ascendentium in linea recta ex parte patris et matris:

Primus gradus: pater, Vater; mater, Mutter.

Secundus gradus: avus, Großvater; avia, Großmutter.

Tertius gradus: proavus, Urgroßvater; proavia, Urgroßmutter.

Quartus gradus: abavus, Ururgroßvater; abavia, Ururgroßmutter.

2. Nomina consanguineorum descendendum in linea recta ex parte patris et matris:

Primus gradus: filius, Sohn; filia, Tochter.

Secundus gradus: nepos, Enkel; neptis, Enkelin.

Tertius gradus: pronepos, Urenkel; proneptis, Urenkelin.

Quartus gradus: abnepos, Ururenkel; abneptis, Ururenkelin.

3. Nomina consanguineorum descendentium in linea collateralis ex parte patris:

Primus gradus: frater, Bruder; soror, Schwester.

Secundus gradus: patruales, Geschwisterkinder, wenn die beiden Väter Brüder sind; amitini, Geschwisterkinder, wenn der Vater des einen und die Mutter des andern Geschwister sind.

Tertius gradus: patruales magni, amitini magni, andere Geschwisterkinder.

Quartus gradus: propatruales, proamitini, dritte Geschwisterkinder.

4. Series consanguineorum descendentium in linea collateralis ex parte matris:

Primus gradus: frater, Bruder; soror, Schwester.

Secundus gradus: consobrini, Geschwisterkinder, deren Mütter Schwestern sind.

Tertius gradus: consobrini magni, andere Geschwisterkinder.

Quartus gradus: proconsobrini, dritte Geschwisterkinder.

5. Nomina consanguineorum ascendentium in linea collateralis ex parte patris:

Primus gradus: patruus, Onkel (Vatersbruder); amita, Tante (Vatersschwester).

Secundus gradus: patruus magnus, Großonkel (Großvatersbruder); amita magna, Großtante (Großvatersschwester).

Tertius gradus: propatruus, Urgroßvatersbruder; proamita, Urgroßvatersschwester.

Quartus gradus: abpatruus, Ururgroßvatersbruder; abamita, Ururgroßvatersschwester.

6. Nomina consanguineorum ascendentium in linea collateralis ex parte matris:

Primus gradus: avunculus, Oheim (Muttersbruder); matertera, Muhme (Mutterschwester).

Secundus gradus: avunculus magnus, Großoheim (Großmuttersbruder); matertera magna, Großmuhme (Großmutterschwester).

Tertius gradus: proavunculus, Urgroßoheim (Urgroßmuttersbruder); promatertera, Urgroßmuhme (Urgroßmutterschwester).

Quartus gradus: abavunculus, Ururgroßoheim (Ururgroßmuttersbruder); abmatertera, Ururgroßmuhme (Ururgroßmutterschwester).

100. De consanguinitate multiplici. Ex multiplici consanguinitate oritur impedimentum consanguinitatis multiplex. Consanguinitas autem est multiplex, si duae personae

ex pluribus stipitibus descendunt (in pluribus stipitibus conveniunt).

101. Nota 1. Ut detegatur, num et quale impedimentum consanguinitatis inter duos sponso exsistat, aptior modus, ubi nempe ignotus est stipes, is esse videtur, ut supra sponsi ac sponsae nomina scribantur nomina patris et matris, avi et aviae et sic porro usque ad tertiam generationem. Si inter utriusque ascendentes sic descriptos nullus invenitur communis stipes, nulla inter eos intercedit cognatio; quodsi inter ascendentes reperitur communis stipes, computandus est gradus, quo uterque ab eo distet, quo facto constabit, qualis consanguinitas inter eos exsistat.

Nota 2. Ex dictis patet, inter ius hucusque vicens et novum Codicem quoad impedimentum consanguinitatis duplex discrimen intercedere:

a. Hucusque consanguinitas matrimonium dirimebat in linea recta indefinite in quocunque gradu, in linea collateralis usque ad quartum gradum; nunc matrimonium dirimit in linea recta indefinite, in linea collateralis usque ad tertium gradum inclusive. Ergo consanguinitas in quarto gradu et in quarto gradu tangente tertium matrimonium non amplius dirimit.

b. Hucusque impedimentum multiplicabatur tum ex pluralitate stipitum, tum ex pluralitate viarum, per quas ad stipitem ascendi poterat; nunc multiplicatur ex pluralitate stipitum tantum.

Cognatio spiritualis.

102. Natura impedimenti. 1. Impedimentum cognitionis spiritualis in eo consistit, quod inter personas, quae ex collatione et susceptione baptismi cognitionem contraxerunt, validum matrimonium iniri non possit.

Cognatio spiritualis est propinquitas personarum orta ex regeneratione spirituali in sacramento baptismi et confirmationis. Quandoquidem regeneratio spiritualis similitudinem habet cum generatione naturali, qui in illa partes habent, minister et patrinus, considerantur ut parentes spirituales baptizati et confirmati, ideo voluit ecclesia, ut reverentia spiritualiter coniunctis debita matrimonium dirimeret, sicut reverentia consanguineis debita illud dirimit.

2. Hoc impedimentum est solum iuris ecclesiastici: iuris enim naturalis esse non potest, quia oritur ex collatione et susceptione sacramenti; iuris autem divini non est, quia nullum voluntatis divinae afferri potest argumentum. Quare in hoc impedimento dispensari potest et quidem ex quavis rationabili causa, cum sit gradus minoris.

103. Declaratio. 1. Ea tantum cognatio spiritualis matrimonium irritat, quae intercedit

a. inter baptizatum et baptizantem;

b. inter baptizatum et patrinum.¹⁾

Ex confirmatione oritur quidem cognatio spiritualis, nullum autem impedimentum matrimonii. Huius rei haec videtur esse ratio. Cognatio oritur, quia patrinus vi cognitionis filioli sui spiritualis christianam educationem curare debet; cum autem confirmatus et patrinus eiusdem sexus esse debeant, cognatio inter ipsos intercedens non habet effectum matrimonii irritantem.

a. Cognatio spiritualis, quae ex iure antiquo multo latius protendebatur, a Concilio tridentino restricta est²⁾ et per novum Codicem magis adhuc coarctatur, adeo ut solum intercedat a. inter baptizatum et baptizantem; b. inter baptizatum et patrinum; c. inter confirmatum et patrinum.

b. Cognatio spiritualis ex baptismo sollemni et privato oritur.³⁾

2. Ut cognatio spiritualis oriatur, requiritur, ut sacramentum valide conferatur, et ex parte patrini, ut valide, etsi illicite, patrinum egerit.

a. Qui patrini munus per procuratorem exercet, ipse, non procurator, cognitionem contrahit.⁴⁾

b. Si infidelis baptizat filium hominis fidelis, ipse non contrahit cognitionem spiritualem, quia infidelis illius incapax est; cognatio autem ex una parte tantum oriri non potest, cum sit relatio, quae natura sua est reciproca.⁵⁾ Hinc si eiusmodi infidelis postea ipse baptismum recipiat, nulla existit cognatio spiritualis.

3. Cognatio spiritualis multiplex, quae antea in nonnullis casibus intercedere poterat, nunc vix unquam existit. Unicus casus, qui fingi posset, hic est: si nempe idem esset baptizans et patrinus, qui munus patrini per procuratorem exerceret, duplex adesset cognatis spiritualis inter baptizatum et baptizantem. Iam pridem declaratum fuit, cognitionem

¹⁾ Cn 1079 et cn 768.

²⁾ Sess. 24. c. 2. De reform. matr.

³⁾ Cf. cn 762, 2.

⁴⁾ S. C. C. 11. iun. 1881.

⁵⁾ Lacroix l. 6. pr. 1. 368 s. Sanchez l. 7. disp. 60.

spiritualem non multiplicari, si quis eorundem parentum plures filios in eodem sacramento teneat.¹⁾

4. Si baptismus sub condicione iteratur, cognatio spiritualis non contrahitur, nisi idem patrinus in utroque baptismo adhibitus fuerit. Ergo eam non contrahit nec patrinus, qui priori, nec patrinus, qui posteriori adfuerit.²⁾

Cognatio legalis.

104. Natura impedimenti. 1. Impedimentum cognationis legalis (Bürgerliche Verwandtschaft) in eo consistit, quod inter personas, quae ex adoptione cognationem contraxerunt, validum matrimonium iniri non possit.

a. Ex iure romano Cognatio legalis est propinquitas personarum ex adoptione proveniens. Dicitur legalis, quia a lege civili primo inventa est, etsi postea etiam a iure ecclesiastico recepta sit.

b. Adoptio definitur actus legitimus, quo in filium assumitur, qui natura filius non est. Distinguitur adoptio perfecta et imperfecta. Perfecta seu arrogatio dicitur, si quis auctoritate principis ita in filium assumitur, ut in potestatem et familiam adoptantis transeat eiusque heres necessarius fiat aequae ac filii naturales et legitimi; imperfecta seu adoptio dicitur, si quis auctoritate inferioris magistratus ita in filium assumitur, ut non transeat in potestatem et familiam adoptantis, sed tamen ius in hereditatem accipiat.

c. Triplex cognatio legalis ex adoptione oritur: paternitas legalis inter adoptantem et adoptatum eiusque descendentes; fraternitas legalis inter adoptatum et legitimos filios adoptantis, qui sub paterna potestate existunt; affinitas legalis, quae intercedit inter adoptantem et uxorem adoptati et vicissim inter adoptatum et uxorem adoptantis.

2. Impedimentum cognationis legalis est mere iuris ecclesiastici. Ratio potissima statuendi hoc impedimentum est peculiaris relatio reverentiae et amicitiae, quae ex adoptione inter adoptantem et adoptatum oritur. Huic accedit alia ratio, cavendi scilicet periculum fornicationis, quod immineret inter personas in eadem familia commorantes, si spes matrimonii afflueret.

¹⁾ S. Officium 29. apr. 1894

²⁾ Cn 763, 2

105. Declaratio. 1. Hucusque impedimentum dirimens cognationis legalis in iis locis vigeat, in quibus lex adoptionis quoad substantialia cum adoptione iuris romani conveniebat. Hoc autem accidit ex authentica declaratione s. sedis in Gallia et in regno neapolitano et ex interpretatione auctorum in Austria, Germania, Italia, Hispania et in compluribus rebus publicis Americae latinae. In his ergo locis cognatio legalis usque ad 19. maii 1918 impedimentum dirimens constituit.

Matrimonium autem dirimit:

a. Inter adoptantem, adoptatum et adoptati liberos ac descendentes (paternitas legalis).

b. Inter adoptatum et liberos legitimos adoptantis, qui tempore adoptionis in patria potestate constituti sunt (fraternitas legalis).

c. Inter adoptantem et uxorem adoptati et vicissim inter adoptatum et uxorem adoptantis (affinitas legalis).

Impedimentum cognationis legalis perpetuum est i. e. etiam soluta adoptione durat in iis, inter quos paternitas et affinitas legalis existit, in iis vero, inter quos fraternitas legalis intercedit, soluta adoptione impedimentum cessat.

Adoptio solvitur tum per emancipationem personae adoptatae aut filii (filiae) adoptantis, tum per mortem adoptantis.

2. Novus Codex statuit, cognationem legalem matrimonium ibi dirimere, ubi ea ex lege civili matrimonium dirimit.¹⁾ Nunc ergo in singulis civitatibus dispiciendum est, num adoptio ex lege civili illius loci matrimonium dirimat et inter quas personas invalidum sit. In diiudicando igitur hocce impedimento non amplius ad ius romanum, sed ad ius recens cuiusque civitatis attendendum est.

3. Ex modernis codicibus cognatio legalis impedimentum dirimens est in Croatia, Slavonia, Italia, Hispania, Polonia et in principatu Monacensi. In Austria et in Germania cognatio legalis matrimonium impedit, non dirimit.²⁾

4. In hoc impedimento, ut supra monuimus, materia legis ex codice civili desumitur, forma legis seu vis obligandi ex

¹⁾ Cn 1080.

²⁾ Cf. Chelodi n. 107 s.

iure ecclesiastico descendit. Habemus legem civilem ab ecclesia canonizatam.

§ 10. Affinitas.

106. Natura impedimenti. 1. Impedimentum affinitatis in eo consistit, quod matrimonium inter personas in certo gradu affines sit invalidum.

2. Affinitas, qua late patet, est iuris ecclesiastici; nec videtur admittendum affinitatem in primo gradu lineae rectae matrimonium dirimere iure naturae.

a. Ex iure naturae quidem est, quod oriatur affinitas; sed ex iure naturae non est, quod affinitas matrimonium dirimat: et sane inter personas affines in primo gradu non existit relatio principii et ex principio orti, et proinde nec debitum specialis reverentiae ut inter patrem et filiam; ergo deest fundamentum, quo impedimentum iuris naturae oriatur.

b. Olim vehemens agebatur controversia de quaestione, num ecclesia in impedimento affinitatis primi gradus lineae rectae dispensare possit; verum hodie communis evasit inter theologos sententia affirmans, nec superest ratio dubitandi, cum impedimentum sit iuris ecclesiastici et ecclesia ipsa declaraverit, non esse dubitandum de potestate pontificis concedendi dispensationem in hoc casu.¹⁾ Attamen ecclesia saepius rogata et existentibus gravissimis dispensandi causis dispensationem in affinitate lineae rectae nunquam concessit ob magnam indecentiam, quam matrimonia inter affines in linea recta prae se ferunt; etenim apud omnes gentes satis cultas affines in linea recta descendente instar filiorum habentur. Concurrentibus peculiaribus omnino adiunctis s. Sedes 2. dec. 1911 prima vice in hoc impedimento dispensavit. Cf. Archiv f. k. K. 1913, S. 677 ff.

107. Declarationes. 1. Affinitas est propinquitas personarum orta ex matrimonio valido, sive rato tantum sive rato et consummato, inter virum et consanguineos mulieris, et vicissim inter mulierem et consanguineos viri.²⁾

a. Statuta hac affinitatis definitione tum praxis confessoriorum tum examen sponsorum multo redduntur faciliora, cum de copula carnali habita cum persona consanguinea non sit amplius interrogandum.

¹⁾ S. Officium 4. Sept. 1743.

²⁾ Cn 97, 1. 2.

- Ex eadem definitione patet nullam oriri affinitatem ex matrimonio invalido, etsi putativo.

b. Quamvis Codex de solo matrimonio rato baptizatorum loquatur, affinitas tamen atque impedimentum affinitatis oriri videtur etiam ex matrimonio legitimo non baptizatorum. Scilicet affinitas, quippe quae naturaliter ex matrimonio valido oriatur, etiam inter infideles existit, impedimentum vero affinitatis inter eos non existit. Quodsi infideles soluti ad fidem convertuntur, impedimento affinitatis ligantur, quam in infidelitate contraxerant. Ideo coniux e. g. qui post mortem uxoris suae baptismum suscepit, non posset ducere sororem baptizatam defunctae uxoris.

c. Solutio matrimonio, quod est veluti principium affinitatis, sive per mortem alterius coniugis sive per dispensationem s. pontificis sive per professionem, ipsa affinitas non cessat, sed perdurat usque ad mortem.

d. Ergo affinitas superveniens, qua coniux propter adulterium cum persona affine commissum amittebat ius petendi debitum ab altero coniuge, non amplius existit. Propter adulterium autem amittit ius exigendi debitum ab altero coniuge.

e. Nova hac affinitatis definitione stabilita, in hac re conformitas est iuris canonici cum iure civili Austriae atque Germaniae.¹⁾

2. Affinitas contrahitur a solo viro cum consanguineis uxoris et a sola muliere cum consanguineis mariti. Ergo non contrahitur a. a marito et uxore, qui sunt veluti principium affinitatis, nec b. a consanguineis unius cum consanguineis alterius: affinitas non parit affinitatem.²⁾

Hinc duo fratres possunt ducere duas sorores, immo pater et filius possunt ducere matrem et filiam, et generatim quilibet consanguineus mariti potest ducere consanguineam uxoris, et vicissim quilibet consanguineus uxoris potest ducere consanguineam mariti. Ideo etiam privigni, qui pleno sensu tales sunt, i. e. qui nec patrem nec matrem communem habent, ut cum viduus habens filium ducit viduam habentem filiam, matrimonium inire possunt.

3. Affinitas sequitur gradum et lineam consanguinitatis; quare in determinanda affinitate haec regula servanda est: Qui sunt consanguinei viri, iidem in eadem linea et gradu sunt affines mulieris et vice versa.³⁾

¹⁾ Cf. Cod. austr. § 66. Cod. germ. § 1590.

²⁾ Cn 97, 2.

³⁾ Cn 97, 3.

Claudius ergo cum matre uxoris suae in primo et cum avia eisdem in secundo gradu lineae rectae — cum sorore uxoris suae in primo et cum nepte uxoris suae in secundo gradu lineae collateralis affinis est.

4. Etiam affinitas potest esse multiplex. Multiplicatur autem a. quoties multiplicatur consanguinitas, a qua procedit: b. iterato successive matrimonio cum consanguineo coniugis defuncti.¹⁾

108. Nomina personarum affinium.

a. Socer, Sc wiegervater; socrus, Schwiegermutter.

b. Vitricus, Stiefvater; noverca, Stiefmutter.

a. Gener, Sc wiegersohn; nurus, Schwiegertochter.

b. Privignus, Stiefsohn; privigna, Stieftochter.

a. Levir, des Mannes Bruder: glos. des Mannes Schwester.

b. Sororius, der Schwester Mann. Schwager; fratria, des Bruders Weib, Schwägerin.

109. Principia. 1. Affinitas in linea recta matrimonium dirimit in quolibet gradu.

2. Affinitas in linea collateralis matrimonium dirimit usque ad secundum gradum inclusive.²⁾

Nota. Impedimentum affinitatis per novum Codicem tum quoad fundamentum tum quoad ambitum immutatum est.

a. Hucusque fundamentum impedimenti erat copula perfecta quaecunque, dummodo fuerit perfecta. Nunc eius fundamentum est matrimonium validum, sive consummatum fuerit sive ratum tantum.

b. Hucusque affinitas licita matrimonium dirimebat in linea recta in quolibet gradu, in linea collateralis usque ad gradum quartum; affinitas illicita usque ad gradum secundum. Nunc affinitas (licita) matrimonium dirimit in linea recta in quovis gradu, in linea collateralis usque ad gradum secundum inclusive. Affinitas illicita nulla existit.

c. Hucusque ex matrimonio rato non consummato ortum est impedimentum publicae honestatis: nunc ex eodem oritur impedimentum affinitatis.

d. Hucusque coniuges per incestum contrahere poterant affinitatem (subsequentem): nunc affinitas subsequens nulla existit.

¹⁾ Cn 1077, 2.

²⁾ Cn 1077, 1.

§ 11. Publica honestas.

110. Natura impedimenti. 1. Impedimentum publicae honestatis in eo consistit, quod matrimonium inter eos, qui matrimonium invalidum contraxerunt (sive consummatum sit sive non), item inter eos, qui in publico concubinato vivunt, et certas personas consanguineas invalidum sit.¹⁾

a. Publica honestas in iure vocatur etiam quasi affinitas, quae ex novo Codice definienda est: propinquitas personarum orta ex matrimonio invalido (sive consummato sive non consummato) et ex publico et notorio concubinato inter virum et consanguineos mulieris et vicissim. Haec propinquitas huius impedimenti fundamentum est.

b. Sicut affinitas oritur ex matrimonio valido, ita publica honestas procedit ex matrimonio invalido atque ex publico concubinato. Ergo ex commercio carnali extra concubinatum hoc impedimentum non oritur, sed solum si coniunctum sit cum concubinato.

c. Hoc impedimentum ex matrimonio utcumque invalido oritur, sive invalidum sit ex defectu consensus sive ex alio impedimento; ergo etiam ex matrimonio civili, cum hoc matrimonium inter catholicos ob clandestinitatem invalidum sit.

2. Impedimentum publicae honestatis existit inter virum; qui matrimonium invalidum contraxit vel in publico concubinato vivit, et consanguineos mulieris; item inter mulierem, quae matrimonium invalidum contraxit vel in concubinato vivit, et consanguineos viri.

3. Impedimentum publicae honestatis matrimonium dirimit in primo et secundo gradu lineae rectae inter virum et consanguineos mulieris et vice versa, non item in linea collateralis.²⁾

4. Hoc impedimentum iuris ecclesiastici est. Ius naturae ostendit quidem, esse contra decentiam, ut quis matrimonium ineat cum propinquis personae, quae sibi publice tam intime coniuncta est, at eiusmodi matrimonium invalidum esse non ostendit. Quare ab infidelibus hoc impedimentum non contrahitur. Insuper affinitas matrimonium solum iure ecclesiastico dirimit, ergo a fortiori publica honestas.

Nota. Antiquum impedimentum publicae honestatis tum quoad naturam tum quoad ambitum valde immutatum est.

¹⁾ Cn 1078.

²⁾ Cn 1078

a. Antea impedimentum ortum est ex matrimonio ratum valido tum invalido, dummodo invalidum non fuerit ex defectu consensus. Nunc non oritur, nisi ex matrimonio invalido, quaecumque sit invaliditatis causa, vel ex publico concubinato.

b. Antea hoc impedimentum matrimonium dirimebat usque ad quartum gradum inclusive in utraque linea, sive matrimonium validum fuerit sive invalidum. Nunc publica honestas matrimonium dirimit usque ad secundum gradum lineae rectae tantum, sive matrimonium consummatum fuerit sive non fuerit.

c. Hucusque hoc impedimentum ortum est etiam ex sponsalibus validis (quae inde a 19. april. 1908 debent esse scripto inita) et absolutis (non sub conditione suspensiva initis). Nunc ex sponsalibus nulla oritur publica honestas.

§ 12. *Votum sollemne.*

111. Natura impedimenti. Impedimentum voti in eo consistit, quod validum matrimonium inire non possint, qui votum sollemne castitatis perfectae in ordine religioso sponte emiserint, vel simplex tantum, cui tamen ex speciali privilegio vis inest dirimendi matrimonii.¹⁾

a. *Votum sollemne:* votum enim simplex castitatis perfectae in religione emissum matrimonium impedit, non dirimit. b. *In ordine religioso:* votum enim simplex castitatis perfectae et perpetuae in aliqua congregatione emissum pariter matrimonium non dirimit. c. *Castitatis perfectae:* votum enim sollemne castitatis non perfectae sed coniugalis tantum, quod in nonnullis ordinibus equestribus emittitur, impedimentum non constituit. d. *Sponte:* nam ut votum sollemne matrimonium dirimat, professio religiosa debet esse valida; at non est valida, si non est omnino libera, sed fraude vel metu gravi et iniusto extorta.

Votum igitur sollemne castitatis in religione emissum quoad matrimonium duplicem effectum habet, solvendi matrimonium iam con-

¹⁾ Concilium trid. sess. 24. can. 9. De sacr. matrim. Cn 1078: Invalide matrimonium attentant religiosi, qui vota sollemnia professi sint aut vota simplicia, quibus ex speciali s. sedis praescripto vis addita est nuptias irritandi.

tractum, si nondum consummatum est, et dirimendi matrimonium futurum.

1. Impedimentum voti est iuris ecclesiastici tantum: etenim si ipsum votum natura sua hunc effectum produceret, etiam votum simplex, quippe quod interna sua natura a sollemni non differat, matrimonium dirimeret; ergo illud dirimit, quatenus sollemne est; atqui sollemnitate habet votum ab ecclesia: ergo etiam vim dirimendi matrimonium ab ecclesia habet.

a. Hinc sequitur summum pontificem eum, qui sollemnem professionem emiseric, ad matrimonium ineundum dispensare posse; quae quidem dispensatio, etsi raro et difficile concedatur, a summis pontificibus tamen quandoque tum antea, tum nuper iterum a Leone XIII. concessa est.¹⁾

b. In voto sollemni ad ineundum matrimonium dispensans proprie duplicem eamque diversam potestatem exercet, alteram, qua sollemnitate voti seu inhabilitatem ad contrahendum voto annexam aufert, alteram, qua votum ipsum relaxat. Sollemnitas voti est iuris ecclesiastici et matrimonium reddit invalidum; obligatio voti est iuris divini et matrimonium reddit solum illicitum.

2. Ex speciali privilegio summi pontificis vota simplicia scholasticorum et coadiutorum societatis Iesu futurum matrimonium dirimunt, nisi generalis dispensaverit seu quamdiu in societate manserint.²⁾

Ex iure antiquo coniux in saeculo manens, cuius altera pars cum illius consensu religionem ingressa fuerit vel sacros ordines suscepit, votum implex castitatis emittere debebat. Hoc votum matrimonium post mortem coniugis ab altera parte initum iuxta alios illicitum, iuxta alios invalidum faciebat.³⁾ Hodie haec quaestio obsoleta est, cum coniux durante matrimonio ad novitiatum valide admitti nequeat.⁴⁾

§ 13. *Ordo sacer.*

112. Natura impedimenti. Impedimentum ordinis in eo consistit, quod matrimonium validum inire non possit,

¹⁾ S. Officium 20. febr. 1888.

²⁾ Constitutio Ascendente Domino Gregorii XIII. 25. maii 1584; const. Dolentes Leonis XIII. 13. iul. 1886.

³⁾ Cf. Wernz IV. n. 380. 395. Benedictus XIV. De synodo l. 13. c. 12. n. 16.

⁴⁾ Cn 542, 1.

qui ordinem sacrum (subdiaconatus, diaconatus, presbyteratus) suscepit.¹⁾

a. Ordo sacer matrimonium antea contractum non dirimit, sed solum eius usum impedit.

b. Questionem hucusque agitatam, num clericus ordinem maiorem suscipiens votum castitatis saltem implicite emittere debeat, novus Codex non solvit. Ideo certo non constat, utrum vis matrimonium irritans ex sola lege ecclesiastica, an ex lege ecclesiae mediante voto, vel ex lege et voto simul oriatur.

1. Triplex condicio requiritur ad inducendum hoc impedimentum: a. ut ordinatio valida sit;

b. Ut sit libere suscepta. Codex de hac re statuit: Qui gravi metu coactus ordinem sacrum suscipit nec, metu remoto, ordinationem ratam habuit, ab obligationibus clericalibus immunis declaretur.²⁾ Quo facto valide et licite matrimonium inire potest.

c. Ut sit suscepta cum cognitione obligationis: ecclesia enim non vult clerico hoc onus imponere, nisi ipse ultro velit.

a. Si quis gravi et iniusto metu coactus sacram ordinationem suscipit, ordinatio valida quidem est, attamen ordinatus neque ad continentiam tenetur, neque ad matrimonium contrahendum inhabilis redditur, nisi postea expresse vel tacite (per exercitium s. ordinis) in obligationem coelibatus ex statuto ecclesiae ordini annexam consentiat.

b. Sunt, qui dicant votum sollemne in ordine religioso et in suscipiendo ordine sacro emissum unum esse impedimentum;³⁾ attamen nonnulli auctores tenent diversa esse impedimenta, quia utriusque impedimenti diversa sit ratio et diversus effectus.⁴⁾

2. Hoc impedimentum est iuris ecclesiastici: etenim neque ex natura ordinis sacri neque ex vi interna voti sollemnis castitatis, sed ex sola lege ecclesiastica derivandum est.⁵⁾ Votum enim non natura sua, sed ex dispositione ecclesiae matrimonium dirimit. Ordinem sacrum autem cum matrimonio consociari posse, ex praxi ecclesiae orientalis colligitur.

¹⁾ Concilium trid. sess. 24. can. 9. De sacr. matrim. Cn 1072: Invalide matrimonium attentant clerici in sacris ordinibus constituti.

²⁾ Cn 214, 1.

³⁾ Lehmkühl Th. mor. II. n. 749 (n. 981).

⁴⁾ Cf. Matharan n. 251.

⁵⁾ Benedictus XIV. De synodol. 12. c. 4. n. 2. Wernz IV. n. 392 s.

Licet ideo non sit omnino indispensabile, valde tamen difficile sacerdoti conceditur dispensatio, adeo ut ex actis non constet unquam concessam esse hanc dispensationem ad contrahendum (sed solum ad convalidandum) matrimonium. Minor est dispensationis difficultas cum diaconis et subdiaconis.

3. Poenae hodie vigentes sunt: a. Excommunicatio latae sententiae sedi apostolicae simpliciter reservata, quam incurrit tum clericus matrimonium attentans, tum persona, quaecum illud attentat.¹⁾ b. Ammissio omnium officiorum ipso facto, si matrimonium etiam civile tantum contraxerit;²⁾ c. Degradatio, si ab ordinario monitus post praefinitum tempus non resipuerit;³⁾ d. Irregularitas ex delicto.⁴⁾

§ 14. Crimen.

113. Natura impedimenti. 1. Crimen, quod matrimonium dirimit, consistit in iniuria, quam ambo, qui matrimonium inire intendunt, matrimonio unius illorum iam existenti inferunt. Reipsa impedimentum criminis tria impedimenta continet inter se diversa:

a. Primum contrahitur ab iis, qui mutua opera physica vel morali, etiam sine adulterio, mortem coniugi intulerunt.⁵⁾

b. Secundum contrahitur ab iis, qui perdurante eodem legitimo matrimonio adulterium inter se consummarunt eorumque alter coniugicidium patravit?⁶⁾

c. Tertium contrahitur ab iis, qui perdurante eodem legitimo matrimonio adulterium inter se consummarunt et fidem sibi mutuo dederunt de matrimonio ineundo vel ipsum matrimonium, etiam per civilem actum tantum, attentaverunt.⁷⁾

¹⁾ Cn 2388, 1.

²⁾ Cn 188, 5.

³⁾ Cn 2388, 1.

⁴⁾ Cn 985, 3.

⁵⁾ Caius cum Bertha coniugatus conspirat cum Semproniam ad occidendam Bertham, ut Semproniam ducat.

⁶⁾ Caius cum Bertha coniugatus adulterium committit cum Semproniam et deinde interficit Bertham, ut Semproniam ducat.

⁷⁾ Caius cum Bertha coniugatus adulterium committit cum Semproniam (sive soluta sive coniugata) eique matrimonium promittit post mortem Berthae ineundum vel ipsum matrimonium cum ea attentat.

Impedimentum criminis ergo contrahitur in triplici casu: a. ob solum coniugicidium; b. ob coniugicidium cum adulterio; c. ob solum adulterium cum promissione vel attentatione matrimonii. Triplex hoc impedimentum, denominatione sumpta a solo coniugicidio, etiam in hunc modum exhiberi solet, ut dicatur, illud contrahi ob crimen a. utroque patrante; b. uno patrante; c. neutro patrante commissum.

2. Tria haec impedimenta sunt iuris ecclesiastici.¹⁾ Ecclesia autem statuens haec impedimenta intendit: a. consulere fidei coniugali et vitae coniugum: adempta enim omni spe matrimonii contrahendi cum complice sive occisionis sive adulterii, simul praecipit ansam committendi haec crimina: b. punire coniuges ob crimen commissum, quo iniuria inferitur matrimonio et coniugi innocenti.

3. Ab his ergo impedimentis ecclesia dispensare potest; at non in omnibus dispensat. Si nempe impedimentum oritur ex adulterio cum promissione matrimonii, existente causa canonica dispensat; si impedimentum oritur ex coniugicidio sive ab utraque sive ab alterutra parte patrato et coniugicidium occultum est, raro et solum ex urgentissima causa dispensat; quodsi coniugicidium publicum est, non dispensat „ob scandali enormitatem“.²⁾

Nota. Num incurrant hoc impedimentum, qui illud ignorant. Sententia negans nunc certa est, cum Codicis en 16, 1 statuatur: „Nulla ignorantia legum irritantium aut inhabilitantium ab eisdem excusat, nisi aliud expresse dicatur;“ aliud autem de hac re nullibi dicitur.

114. Ut ex solo coniugicidio seu ex crimine utroque patrante oriatur impedimentum, haec tria requiruntur:

1. Mutua conspiratio in occisionem coniugis alterutrius ipsorum. Habetur autem conspiratio tum in casu cooperationis etiam remotae, sive physicae e. g. dato veneno, sive moralis e. g. corrumpendo medicum, ne mortem arceat, tum in casu inductionis, qua una pars alteram consilio, precibus aut solo consensu ad necem movet.

¹⁾ Cn 1075, qui impedimentum exhibet verbis supra relatis

²⁾ Cf. Gasparri I. n. 653 ss.

Si ergo alteruter tantum machinatur mortem coniugis, in scia altera parte, neque inter eos intercessit adulterium, non contrahitur impedimentum, etsi pars ignara postea mortem coniugis approbaverit. Pariter non contrahitur, si una pars occisioni quidem consenserit, nec tamen consensus alterum ad occisionem ullatenus moverit.

2. Ut coniugicidium commissum sit saltem ab una parte ex intentione ineundi matrimonii cum complice homicidii, hac intentione exterius manifestata. Quamvis haec condictio in novo iure non sit expressa, recte tamen ex fine legis praesumitur et ab interpretibus communiter exigitur.

Si ergo occisio fieret non ex intentione contrahendi matrimonii cum persona complice, sed ex alio motivo e. g. vindictae vel liberius peccandi cum persona complice, non adest impedimentum, quippe quod a iure statutum est, ne desiderio alieni matrimonii coniuges occidantur.

3. Mors realiter secuta ex actione physica vel morali alterutrius complicitis, non ex alia causa.

Ergo non sufficit homicidium attentatum, sed requiritur realis occisio, sive complices criminis per se sive per alium occisionem exsequantur.

115. Ut ex coniugicidio cum adulterio seu ex crimine uno patrante oriatur impedimentum, haec tria requiruntur:

1. Adulterium verum, ex utraque parte formale, perfectum, ante coniugicidium actuale commissum.

a. Verum, quod supponit validum matrimonium saltem ex parte unius adulteri; ergo non contrahitur impedimentum, si complex adulterii putat alteram partem esse coniugatam, cum non sit; vel si altera pars passim habetur coniugata, cum tamen non sit, quia e. g. eius matrimonium propter occultum impedimentum est invalidum.

b. Ut ex utraque parte formale sit adulterium, requiritur, ut notus sit status coniugalis illius, quocum committitur adulterium; si ergo adulterorum unus tantum est coniugatus, requiritur, ut solutus sciat se peccare cum coniugato, et si ambo adulteri coniugati sunt, non sufficit, ut uterque sciat se esse coniugatum, sed requiritur, ut alteruter sciat complicem adulterii esse coniugatum. Scilicet ut adulterium formale committatur, sufficit quidem, ut adulter sciat se vel complicem esse coniugatum, sed ad inducendum impedimentum criminis non sufficit, ut uterque sciat se esse coniugatum, quia ab utroque adultero eidem matrimonio inferri debet iniuria.

c. Perfectum, i. e. de se aptum ad generandam prolem; ceterum si copula reipsa intercessit, praesumitur perfecta, nisi de contrario constet.

d. Ante coniugicidium actuale commissum. Si adulterium praecesserunt solum machinationes coniugicii, contrahitur impedimentum; quodsi mors ipsa coniugis praecedat, non contrahi ur, quia post mortem coniugis iam non amplius committitur adulterium.

2. Coniugicidium ab una parte patratum, etsi in scia vel etiam invita altera parte, cum intentione ineundi matrimonii cum complice adulterii; ergo non requiritur, ut ambo conspirent in occisionem, sed sufficit, ut alteruter per se vel per alium eam peragat.

Ergo nec intentio homicidii patrandi nec intentio homicidii patrandi ad ineundum matrimonium alteri parti manifestari debet, sed intentio ineundi cum ipsa matrimonii alteri parti nota sit oportet.

3. Mors coniugis realiter secuta actione physica vel morali coniugis.

116. Ut ex solo adulterio cum promissione vel attentatione matrimonii seu ex crimine neutro patrans oriatur impedimentum, haec requiruntur:

1. Adulterium verum, ex utraque parte formale et perfectum, ut supra explicatum est.

2. Promissio matrimonii cum adultero ineundi vera (non sufficit ficta), absoluta (non sufficit condicionata) et mutua i. e. ex una parte facta et ex altera acceptata cum repromissione.

a. Quaestio, num adsit impedimentum, si in promissione matrimonii non servantur condiciones per dec etum Ne temere praescriptae. eo vel magis affirmanda videtur, quod novus Codex ad contrahendum impedimentum non exigat sponsalia sed simplicem promissionem matrimonii.

b. De promissione matrimonii post mortem coniugis ineundi Codex nihil habet, quare haec condicio non amplius requiritur.

c. Si promissio matrimonii revocatur ante adulterium commissum, nullum oritur impedimentum; quodsi revocatur post adulterium commissum, non cessat impedimentum iam contractum.

d. Matrimonii attentatio impedimentum constituit quamvis sit clandestina tantum (coram ministro haeretico, coram magistratu civili, inter solos delinquentes), dummodo attentans sciat alteram partem esse coniugatam vel detecto errore in coniugio perseverat. Si quis ergo

pest initum validum matrimonium divortium civile assequitur et deinde novum matrimonium civile contrahit illudque vivente priore coniuge consummat, contrahit impedimentum criminis; quare mortua priore coniuge non potest sine dispensatione matrimonium inire cum coniuge civili, nisi haec prius matrimonium ignoraverit.

e. Non raro accidit, ut ii. qui vel dispensationem in matrimonio rato et non consummato, vel documentum libertatis ob praesumptam mortem coniugis obtinuerunt, matrimonium contrahere velint cum persona, quacum existente priore vinculo matrimonium civile contraxerant illudque consummarant.

Cum tamen ab impedimento criminis orto ex adulterio cum attentato matrimonio raro petatur dispensatio, Pius X., ne matrimonium periculo nullitatis exponatur, statuit, ut dispensatio ab hoc impedimento concessa censeatur per datam sive dispensationem in matrimonio rato et non consummato sive permissionem transeundi ad alias nuptias.¹⁾

f. Cum sententia, quae docet incurri impedimentum ex adulterio cum promissione ab altera parte acceptata, sed absque repromissione, solum probabilis sit, impedimentum exinde ortum non est nisi impedimentum dubium, impedimentum autem dubium impedimentum nullum.

3. Adulterium et promissio fieri debent durante eodem coniugio: nam ut oriatur impedimentum, tota iniuria uni eidemque coniugio inferri debet. Nihil autem refert, utrum promissio praecedat an comitetur vel sequatur adulterium, et pariter nihil refert, quanto tempore ab invicem distent adulterium et promissio, modo durante eodem coniugio facta sint.

Si Caius matrimonium promittit Berthae vivente sua coniuge Anna, et hac mortua ducit Semproniam, qua vivente adulterium committit cum Bertha, nullum contrahitur impedimentum.

117. Impedimentum criminis multiplicari potest tum ratione delicti tum ratione matrimonii.

1. Si impedimentum oritur ex solo homicidio, duplex habetur impedimentum, quando ambo conspirantes coniugati sunt et utriusque coniux ab eis occiditur.

2. Si impedimentum oritur ex homicidio cum adulterio duplex habetur impedimentum, quando ambo adulteri coniugati sunt et uterque coniugem suum occidit.

3. Si impedimentum oritur ex solo adulterio, duplex habetur impedimentum: a. quando ambo adulteri coniugati sunt et ambo hanc

¹⁾ S. C. de Sac. 3. iun. 1912. Cn 1053.

circumstantiam cognoscunt; b. si Caius cum Bertha coniugatus Semproniam adulterat eique matrimonium promittit, dein mortua Bertha Annam ducit et durante hoc matrimonio Semproniam cum promissione matrimonii iterum cognoscit.

§ 15. *Disparitas cultus.*

118. Natura impedimenti. Impedimentum disparitatis cultus in eo consistit, quod inter baptizatum in ecclesia catholica et non baptizatum matrimonium validum iniri non possit.

Disparitas cultus inter coniuges dicitur perfecta, si una pars baptizata, altera non baptizata est, et dicitur imperfecta, si una pars catholica, altera acatholica seu haeretica vel schismatica est. Illa proprio et stricto sensu disparitas cultus, haec proprio nomine mixta religio vocatur.

1. Hoc impedimentum, quatenus dirimens est, iuris ecclesiastici est: etsi enim testimonium iuris antiqui hoc impedimentum statuente non exstet, longo tamen usu ecclesiae, qui vim legis obtinuit, certum est disparitatem cultus matrimonium dirimere;¹⁾ novo Codice autem expresse statuitur.²⁾

a. Statutum est hoc impedimentum, ne ex arcta familiaritate cum infidelibus fidelis una cum prole periculum amittendae fidei subeat; deinde etiam ne matrimonium, quod inter baptizatos sacramentum est, contrahatur a baptizato cum non baptizato; praesertim vero quia matrimonio, quod natura sua involvit intimam animorum coniunctionem, nihil magis adversatur, quam disparitas cultus et proinde disparitas in supremis vitae moralis et religiosae principiis.

b. Ecclesia ergo in hoc impedimento dispensare potest, et in regionibus quidem infidelium ex causa urgenti facilius dispensat; in nostris autem regionibus valde difficulter conceditur dispensatio, et multo difficilior, si agitur de matrimonio christiani cum iudaeo. Quod si ecclesia ex gravi causa in hoc impedimento dispensat, id solum fit sub iisdem condicionibus, sub quibus matrimonia mixta

¹⁾ Cf. constit. Benedicti XIV. Singulari nobis (9. febr. 1749) n. 10. Ineunte saeculo 13. disparitas cultus iam est impedimentum matrimonii dirimens.

²⁾ Nullum est matrimonium contractum a persona non baptizata cum persona baptizata in ecclesia catholica vel ad eandem ex haeresi vel schismate conversa. Cn 1070, 1.

permittuntur.¹⁾ Quae condiciones si non praestantur, dispensatio nunquam conceditur. Dispensatio vero impertita ab habente a s. sede potestatem non requisitis vel denegatis praescriptis cautionibus invalida est.

c. S. sedes dispensationem in hoc impedimento nunquam concedit, nisi omnes condiciones (seu cautiones) exhibeantur. Dispensatio ab eo, qui potestatem dispensandi habet, concessa invalida est, si praescriptae condiciones (seu cautiones) non requirantur vel negentur. Et matrimonii nullitatem, si de ea ob hanc causam evidenter constat, ipse ordinarius declarare potest, nec necessarius est ad s. sedem recursus.²⁾

d. Ad convalidandum matrimonium propter impedimentum disparitatis cultus invalidum facilius conceditur dispensatio. Sic episcopis americanis concessa est facultas convalidandi per sanationem in radice etiam matrimonia propter disparitatem cultus invalida; solum si agitur de matrimonio inito cum iudaeo, in singulis casibus, expōsitis accurate omnibus adiunctis, recurrere debent ad s. sedem.

2. Hoc impedimentum, quatenus prohibens est, iuris naturalis et divini est; ratio primi est perversionis periculum, quod tum coniugi fideli tum proli futurae imminet; ratio secundi est prohibitio, quae in s. scripturis habetur: nolite iugum ducere cum infidelibus³⁾ i. e. nolite coniugium inire cum infidelibus.

Ergo etiam graviter illicitum est matrimonium inter baptizatum et non baptizatum, quod tum solum licitum fieri potest, si proximum perversionis periculum fiat remotum, et si gravis causa existat petendi et concedendi dispensationem ab hoc impedimento.

3. Haeretici et schismatici hoc impedimento non tenentur. Matrimonium ergo inter haeticum vel schismaticum valide baptizatum et infidelem nunc validum est.

a. Apostatae a vera fide catholica, item haeretici vel schismatici conversi, qui postea a vera fide iterum defecerint, hoc impedimento ligantur.

b. Magnum intercedit discrimen inter antiquum impedimentum disparitatis cultus et modernum. Hucusque enim disparitas cultus matrimonium dirimebat inter quemcunque baptizatum et non baptizatum, nunc autem solum inter baptizatum in ecclesia catholica (cui aequi-

¹⁾ Quae de mixtis matrimoniis (n. 67) praescripta sunt, applicari quoque debent matrimoniis, quibus obstat impedimentum disparitatis cultus. Cn 1071.

²⁾ S. Officium 21. iun. 1912.

³⁾ 2. Cor. 6, 14; idem prohibetur etiam 1. Cor. 7, 39.

parantur haeretici vel schismatici conversi) et non baptizatum. Ergo validum est matrimonium inter haeticum valide baptizatum et infidelem, quod antea invalidum erat.

c. Quia hoc tempore de valore baptismi ab haeticis collati saepe merito dubitatur, complura matrimonia haeticorum ob disparitatem cultus erunt invalida. Forte ideo ecclesia hoc impedimentum restrinxit, ne multa haeticorum matrimonia essent invalida.

d. Matrimonia ergo haeticorum et schismaticorum usque ad 19. maii 1918 contracta iuxta legem pristinam diiudicanda sunt.

119. In dubio de baptismo. Hic non agitur, nisi de quaestione, num baptismus dubius in casu disparitatis cultus inter nupturientes ad validum matrimonium contrahendum sufficiat. Iam vero ex compluribus decretis et declarationibus s. Officii atque ex novo Codice¹⁾ servanda est haec regula:

1. Baptismus dubius, sive de eius collatione sive de valore baptismi collati dubitetur, in ordine ad matrimonium tum contrahendum tum contractum ex praesumptione pro valido habetur, et solum si certo constat baptismum aut non collatum aut invalide collatum fuisse, adest impedimentum disparitatis cultus.

a. Catholicus, qui de valore baptismi suscepti vere dubitat sive in casu matrimonii ineundi sive extra hunc casum, sub condicione rebaptizandus est: agitur enim de sacramento ad animae salutem necessario.

b. Illicita atque reprobanda est praxis administrandi baptismum sub condicione parti acatholicae, quae in haeresi permanere declarat, si ante matrimonium ineundum oriatur dubium de eiusdem valore. Sed orto eiusmodi dubio imprimis investigationes instituendae sunt, quae si inutiles fuerint, dubium ex praesumptione auferendum et matrimonium sive contrahendum sive contractum pro valido habendum est.

c. Si baptismus dubius, qui validus praesumitur, reipsa nullus erat, nonnulli auctores putabant, matrimonium, etsi obstet disparitas cultus, tamen validum fuisse, sive quod ecclesia implicate dispensaverit, sive quod hunc casum ab initio a lege impediendi exemerit.

2. Si baptismus dubius, qui praesumitur validus, postea certo detegatur nullus, recurrendum est ad s. sedem, quae praescribet, quid faciendum sit.

¹⁾ S. Officium 17. nov. 1830; 7. iul. 1880; 9. sept. 1868; 18. sept. 1872; 18. sept. 1890. Cn 1070, 2.

Ut sciatur quando valor baptismi rite praesumi possit, s. Officium haec statuit:

Quoad haereticos, quorum ritualia praescribunt collationem baptismi absque necessario usu materiae et formae essentialis, debet examinari casus particularis.

Quoad alios, qui iuxta ritualia sua valide baptizant, validum censendum est baptisma, nec requiritur ulterius examen in casibus particularibus.

Quodsi dubium persistat, etiam in primo casu censendum est validum baptisma in ordine ad validitatem matrimonii. Unde colligitur principium generale, quod s. sedes in hac re tenet: baptismus dubius in ordine ad matrimonium contrahendum vel iam contractum haberi debet ut validus.

Quaestio quinta.

De dispensationibus matrimonialibus.¹⁾

Articulus primus.

De ipsa dispensatione.

120. 1. Si matrimonio contrahendo obstat impedimentum, hoc imprimis removeri debet, ut matrimonium valide et licite iniri possit. Porro impedimenta matrimonii sive dirimentia sive impediencia tribus modis auferri possunt: a. remotione causae (ligamen, disparitas cultus, raptus); b. lapsu temporis (aetas); c. dispensatione, quae est ordinarius modus auferendi impedimenta matrimonii.

Dispensatio est legis in speciali casu relaxatio.²⁾ Ubi de dispensatione agitur, sermo esse nequit, nisi de impedimentis iuris ecclesiastici: impedimenta enim iuris divini a nulla potestate humana auferri possunt.

2. Facultas dispensandi conceditur pro foro externo vel pro foro interno. Forum internum duplex est, sacramentale et extrasacramentale.

¹⁾ Zitelli, De dispensationibus matrimonialibus (Romae. 1887). Ballerini-Palmieri VI. De dispensationibus q. 734 ss. Wernz IV. De dispensationibus impedimentorum matrimonialium n. 606 s.

²⁾ Cn 80.

a. Dispensatio pro foro externo valet etiam pro foro interno, sed qui potestatem accepit dispensandi pro foro externo, eam adhibere nequit pro foro interno tantum.

b. Si quis usus sit potestate dispensandi in impedimento occulto pro foro interno sacramentali atque impedimentum postea fiat publicum, matrimonium quidem validum est, at nova dispensatio petenda est pro foro externo; quodsi potestas dispensandi data sit pro foro interno non sacramentali, nova dispensatio pro foro externo necessaria non est.¹⁾

3. Cum impedimenta matrimonii sint leges irritantes vel prohibentes universalis ecclesiae, in iis dispensare nequit, nisi summus pontifex et qui ab ipso specialem facultatem dispensandi acceperit. Eiusmodi facultas conceditur ordinariis et in quibusdam adiunctis etiam ministris inferioribus, parochis et confessariis.

Articulus secundus.

De potestate dispensandi.

Consideranda est potestas a. summi pontificis; b. potestas episcopi; c. potestas parochi et confessarii.

§ 1. De potestate summi Pontificis.

121. 1. Romanus pontifex dispensare nequit in impedimentis dirimentibus iuris divini absoluti; at dispensare potest in impedimentis iuris divini condicionati (voti, matrimonii rati).

2. Romanus pontifex dispensare potest in omnibus impedimentis, quae certo sunt iuris ecclesiastici, non tamen in omnibus reipsa dispensat.

a. Tria sunt impedimenta, in quibus nunquam dispensat: affinitas in primo gradu lineae rectae; ordo episcopalis ad ineundum matrimonium; coniugicidium publicum (condicio).

b. Septem sunt impedimenta, in quibus rarissime dispensat, praesertim si agitur de ineundo matrimonio: coniugicidium cum adulterio.

¹⁾ Cn 1047.

raptus, aetas, votum sollemne, ordo sacer, cultus disparitas in regionibus fidelium.

c. Tria sunt impedimenta, in quibus raro dispensat: consanguinitas in linea collateralis tangente primum gradum, cognatio spiritualis inter levantem et levatum.

122. Dispensationes non ipse per se concedit, sed utitur ad hoc negotium congregationibus et tribunalibus suis, quae sunt:

a. Congregatio s. Officii. Haec dispensat in impedimentis disparitatis cultus et mixtae religionis et iudicat in omnibus, quae directe vel indirecte circa haec et privilegium paulinum versantur.¹⁾

b. Congregatio de Sacramentis. Haec dispensat pro foro externo in omnibus reliquis impedimentis sanationemque in radice concedit pro universo orbe exceptis orientalibus.²⁾

c. Congregatio pro ecclesia orientali. Haec dispensat orientales in omnibus impedimentis, etiamsi una pars tantum sit ritus orientalis, salvo tamen iure s. Officii.³⁾

d. S. Poenitentiaria. Haec dispensat in omnibus impedimentis occultis pro foro interno tantum tum sacramentali tum extrasacramentali.⁴⁾

§ 2. De potestate Ordinarii.

123. Locorum ordinariis in novo Codice amplissima potestas conceditur.

Potestate ordinaria dispensare potest:

1. In impedimento impediendi voti ex votis non reservatis orto, et quidem subditos et peregrinos.

Vota non reservata sunt: votum virginitatis, votum non nubendi, suscipiendi ordines sacros, amplectendi statum religiosum in congregatione. Etiam vota perfectae castitatis et ingrediendi religionem votorum sollemnium non sunt reservata, si emissa sint ante annum 18. aut non absolute, en 1809.

¹⁾ Cn 247, 3.

²⁾ Cn 249, 2.

³⁾ Cn 257.

⁴⁾ Cn 258.

2. In mortis periculo ad consulendum conscientiae. et si casus ferat, legitimationi prolis, dispensare potest a. super forma in celebratione matrimonii servanda; b. in omnibus et singulis impedimentis iuris ecclesiastici sive publicis sive occultis etiam multiplicibus, duobus exceptis; c. proprios subditos ubique commorantes et omnes in proprio territorio actu degentes; d. remoto scandalo et, si dispensatio conceditur in cultus disparitate aut mixta religione, praestitis consuetis cautionibus,¹⁾ quibus non requisitis vel non exhibitis dispensatio invalida esset.

a. Periculum mortis: sive ex morbo sive ex causa externa naturae vel hominis proveniat.

b. Facultas valet, etsi non aegrotet persona, quae impedimento afficitur.²⁾

c. Conscientiae consulitur, eo quod peccatum vel peccati proxima occasio vel magna tentatio aufertur, undecunque haec deriventur, sive ex luxuria sive ex avaritia sive ex odio sive ex alia causa.

d. Proli consulitur, eo quod haec postea facilius legitimatur. quin necesse sit pro legitimatione novam gratiam s. sedis impetrare. sive proles sit naturalis sive incestuosa (non autem adulterina vel sacrilega).³⁾

e. Excipienda sunt duo impedimenta ex sacro presbyteratus ordine et ex affinitate in linea recta (consummato matrimonio) provenientes.

f. Scandalum removendum est, si impedimentum sit publicum: eo autem removetur, quod dispensatio conceditur coram testibus quibus eiusdem rationes explicantur.

g. Si loci ordinarius adiri non possit. eadem facultate pollent parochus, sacerdos matrimonio assistens et confessarius, hic tamen pro foro interno tantum.⁴⁾

h. Haec facultas tum pro foro externo tum pro foro interno adhiberi potest, et cum sit ordinaria. etiam aliis habitualiter delegari potest, c. 202, 3.

3. In urgenti necessitate, quando nempe iam omnia sunt parata ad nuptias et matrimonium sine probabili periculo

¹⁾ Cn 1043.

²⁾ S. Officium 1. iul. 1891.

³⁾ S. Officium 8. iul. 1903.

⁴⁾ Cn 1044.

gravis mali differri nequeat, donec a s. sede obtineatur dispensatio, dispensare potest in iisdem impedimentis et sub iisdem condicionibus ut in periculo mortis. Haec facultas valet etiam pro convalidatione matrimonii iam contracti, si idem periculum adsit nec tempus suppetat recurrendi ad s. sedem.¹⁾

a. Malum grave esset infamia, scandalum, notabile damnum temporale etc. Si de convalidatione agitur, grave malum esse posset periculum incontinentiae, si nempe contracto demum matrimonio detegatur impedimentum occultum et coniuges nec sine scandalo vel infamia separari nec sine periculo peccandi cohabitare possent.

b. Ut dispensatio s. sedis obtineri possit, requiritur tempus quindecim circiter dierum, cum nemo teneatur per telegraphum recurrere.

4. In impedimentis dubiis dubio facti sive occultis sive publicis dispensare potest et solet, dummodo agatur de impedimentis, in quibus r. pontifex dispensare solet; in dubio iuris declarat matrimonium tuto celebrari posse.²⁾

124. Potestate delegata dispensare potest in iis impedimentis sive dirimentibus sive impedientibus, pro quibus specialem delegationem accepit. Antea a diversis officiis s. sedis concedebantur complures facultates, quinquennales, triennales, annuales, quae post amplissimas facultates per novum Codicem concessas vix non factae sunt superfluae.³⁾

S. Officium tribuit facultatem dispensandi (vel ad certum tempus vel in certo numero casuum) in mixta religione et in locis missionum etiam in disparitate cultus.

S. Poenitentiaria concedit facultatem dispensandi pro foro interno tantum subditos (sive ipsi et ordinarius sint intra sive extra dioecesim) in occulto impedimento criminis neutro patrante, si agatur de matrimonio iam contracto. Haec facultas habitualiter delegari potest, pro solo tamen foro sacramentali.

¹⁾ Cn 1045.

²⁾ Cn 15.

³⁾ Ideo per decretum Congregationis consistorialis 25. apr. 1918 in omnibus dioecesibus iuri communi obnoxiiis abrogatae sunt omnes facultates fori externi, quae dici solent triennales, quinquennales et decennales, ita ut iis amplius uti non liceat.

§ 3. De potestate parochi et confessarii.

125. 1. Urgente mortis periculo eandem dispensandi facultatem et sub iisdem condicionibus ac ipse ordinarius habent tum parochus, tum sacerdos matrimonio assistens, tum etiam confessarius, qui ordinarie erit sacerdos assistens.¹⁾

a. In hoc casu, si tempus appeteret recurrendi ad ordinarium, recursus necessarius est.

b. Confessarius iisdem facultatibus pollet pro foro interno, sed in confessione sacramentali tantum. Attamen si ipse simul est sacerdos assistens, facultas pollet etiam pro foro externo.

c. Parochus et sacerdos assistens de concessa dispensatione pro foro externo ordinarium loci certiore reddere et curare debent, ut eadem in libro matrimoniorum inscribatur.²⁾

2. In urgenti necessitate, ubi nempe iam omnia parata sunt ad nuptias et matrimonium vel (si agatur de matrimonio contracto) convalidatio sine probabili periculo gravis mali differri non possit, donec a s. sede obtineatur dispensatio, parochus vel sacerdos assistens vel confessarius eadem pollent facultate.³⁾

Cum casus iste antehac difficultatibus non careret et ab auctoribus diversimode solveretur, nomine casus perplexi circumferebatur. Nunc autem, concessa amplissima facultate dispensandi, omnis evanescit difficultas et casus cessat esse perplexus. Enucleate exponam, quid parochus etc. agendum est.

126. 1. Si deprehendit impedimentum publicum e. g. consanguinitatis, impedimentum revelandum et matrimonium differendum est, donec obtenta sit dispensatio: id namque sine scandalo et sponsorum infamia fieri potest.

2. Si impedimentum occultum et indispensabile est (e. g. ligaminis), matrimonium omitti debet, quidquid incommodi ex omissione sequatur, nisi adiuncta sint eiusmodi, ut impedimentum nupturientibus sine gravissimo incommodo tertii revelari non possit.

¹⁾ Cn 1044.

²⁾ Cn 1046.

³⁾ Cn 1045.

3. Si impedimentum dispensabile est, iam haec conceditur facultas dispensandi:¹⁾

a. Dispensari potest in omnibus impedimentis iuris ecclesiastici, sive publicis sive occultis, etiam multiplicibus, exceptis solum ex presbyteratus ordine et ex affinitate in linea recta (consummato matrimonio) provenientiibus; remoto tamen scandalo et praestitis cautionibus, si in cultus disparitate aut in mixta religione dispensatur.

b. Dispensare potest:

Ordinarius loci suos subditos ubique commorantes et omnes in proprio territorio actu degentes;

Parochus et sacerdos, qui matrimonio assistit, sed solum in casibus occultis et si ordinarius aut nullatenus aut solum cum periculo violandi secretum adiri possit.

Confessarius, sed solum pro foro interno et in actu sacramentalis confessionis.

c. Eadem facultas valet etiam pro convalidatione matrimonii iam contracti, si idem periculum sit in mora nec tempus suppetat recurrendi ad s. sedem.

d. Parochus et sacerdos de concessa dispensatione statim certiozem faciant ordinarium loci, id quod a confessario, qui solum pro foro interno dispensavit, non exigitur.

Si impedimentum, in quo parochus vel sacerdos assistens dispensavit, postea fit publicum, nihil ultra requiritur, quia dispensatio etiam pro foro externo concessa est; sed, si impedimentum, in quo confessarius dispensavit, postea fit publicum, petenda est dispensatio pro foro externo, cum data sit solum pro foro interno.

§ 4. De usu facultatum delegatarum.

127. 1. Si contrahentes sunt diversae dioecesis et a. impedimentum est unius contrahentis personale ut impedimentum voti, contrahens a proprio episcopo dispensari debet; hinc si ambo eiusmodi impedimento constringuntur, a suo quisque episcopo dispensari debet; quodsi b. impedimentum est utrique commune ut consanguinitas, affinitas, utriusque episcopus dispensare potest: sublato enim impedimento ex una parte,

¹⁾ Cn 1045.

etiam altera pars libera evadit. Convenit autem, ut dispensatio petatur ab episcopo, in cuius dioecesi matrimonium contrahitur.

2. Si petitio dispensationis ad s. sedem missa est, ordinarius suis facultatibus uti nequit, nisi superveniat gravis et urgens causa. In hoc casu concedenda est dispensatio, at s. sedes statim ea de re monenda est.¹⁾

3. De facultate cumulandi dispensationes i. e. dispensandi in pluribus simul impedimentis in eodem casu concurrentibus, nunc valent, quae sequuntur:²⁾

a. Qui facultatem generalem habet dispensandi in certo aliquo impedimento (e. g. in cognatione), eadem uti potest tum in matrimonio contrahendo tum in contracto, etiamsi idem impedimentum sit multiplex, nisi in ipso indulto aliud praescribatur.

b. Qui facultatem generalem habet dispensandi in pluribus impedimentis diversae speciei, in iis dispensare potest, etsi plura concurrant, sive dirimentia sive impedientia, sive publica sive occulta.

c. Si cum impedimento seu impedimentis publicis, in quibus dispensare potest, concurrat aliud impedimentum, in quo dispensare nequit, pro omnibus s. sedes adiri debet. Si tamen impedimentum seu impedimenta, in quibus dispensare potest, comperiantur post impetratam s. sedis dispensationem, facultate sua uti potest. Quodsi in hoc casu impedimentum, in quo ordinarius dispensare potest, sit occultum, facultate sua pariter uti potest.³⁾

d. Ordinarius in dispensationibus concedendis sequi debet praxim s. sedis circa causas dispensationum i. e. ex iis tantum causis dispensare potest, quae a s. sede sufficientes pro illo impedimento existimantur.

¹⁾ Cn 1048; cn 204.

²⁾ Cn 1049; 1050

³⁾ Cn 1050

Articulus tertius.

De causis dispensandi.¹⁾

128. Declarationes. 1. Ut dispensatio valida sit, iusta dispensandi causa requiritur, non solum ubi dispensatio vi potestatis vicariae ab episcopo vel alio iudice delegato, sed etiam ubi vi potestatis propriae a summo pontifice conceditur, quia sine causa illicite dispensare non vult. In omnibus ergo dispensationibus subintelligitur condicio, si preces veritate nitantur, et nulla est dispensatio, si nulla sit causa motiva dispensandi exceptis impedimentis minoribus.²⁾

2. Ut iusta habeatur dispensandi causa, ex concilio tridentino causa gravis et proportionata requiritur,³⁾ i. e. eo gravior, quo gravius est impedimentum, a quo petitur dispensatio. Hinc fieri potest, ut causa aliqua sufficiat quidem ad obtinendam dispensationem ab impedimento minus gravi et facilius dispensabili, at non sufficiat ad eam obtinendam in impedimento graviore et difficilius dispensabili.

3. Praeter divisionem causarum dispensandi, quae omnibus dispensationibus communis est, scilicet in causas motivas seu finales et impulsivas,⁴⁾ hoc loco notanda est divisio:

a. In causas infamantes (famosas, inhonestas), quae originem habent ex oratorum delicto vel in eorum infamatione consistunt, et in causas honestas, quae nec delictum neque infamationem continent. Quoad concessionem dispensationis graviore sunt causae infamantes quam honestae.

Causae infamantes sunt e. g. a. legitimatio prolis, quae supponit copulam illicitam; b. suspecta familiaritas, quae impediri non potest.

¹⁾ Cf. Formulae apostolicae Datariae pro matrimonialibus dispensationibus (Romae, Typographia augustiniana, 1901). Praxis apostolicarum dispensationum super impedimentis matrimonii (Romae, Typogr. augustiniana, 1902). Libelli in hac re summi momenti sunt, quia ex eis discitur, quomodo supplices libelli exarandi sint.

²⁾ Concilium trid. sess. 24. c. 5. De ref. matr. Cn 1054.

³⁾ Concilium trid. ibid.

⁴⁾ Cf. De principiis¹² n. 185.

b. In causas canonicas et non-canonicas. Canonicae vocantur, quae ex stilo curiae romanae tamquam admissae pro dispensationibus matrimonialibus expresse referuntur: non-canonicae vocantur omnes aliae, quae inter causas ex stilo curiae romanae admissas expresse non referuntur.

Etiam causas non-canonicas in dispensationibus matrimonialibus admitti certum est; immo quandoque ex solis causis non-canonicis dispensatio conceditur.

129. Causae dispensandi canonicae numero sex decimae sunt:¹⁾

1. „Angustia loci sive absoluta sive relativa (ratione tantum oratricis), cum scilicet in loco originis vel etiam domicilii cognatio feminae ita sit propagata, ut alium paris conditionis, cui nubat, invenire nequeat nisi consanguineum vel affinem; patriam vero deserere sit ei durum.“

Haec causa praecipuis in sponsa attenditur. Locus potest esse locus, ubi orta est vel ubi habitat seu domicilium vel quasi-domicilium habet sponsa. Si locus sponsi idem est vel si alius est, sed pari modo angustus, id in libello indicari potest in hunc modum: angustia loci, ubi oratores orti sunt vel angustia locorum, ubi oratores etc.

Locus hic non intelligitur parochia, sed pagus vel civitas, etsi in ea plures sint parochiae, dummodo ab aliis locis uno saltem milliari (1500 metris) distet. Si ergo suburbium sit locus ab urbe distinctus propriumque nomen habeat, allegari potest angustia loci, dummodo ab urbe metris 1500 circiter distet.²⁾

Angustus censetur locus, si non plures contineat quam 300 focos seu 1500 incolas demptis acatholicis, non autem incredulis et impiis.

Paris conditionis late accipiendum est, non solum de statu et opibus, sed etiam de aetate, educatione, genio, indole religiosa etc.

Invenire nullum sponsum dicitur mulier, si hic et nunc aptam nubendi occasionem non habeat, etsi nullum sponsum quaesierit, unum alterumve antea respuerit, ex alio loco virum habere possit, unus paris conditionis eam ducere velit, ne scilicet matrimonii libertas nimium coarctetur.

2. „Aetas feminae superadulta, si scilicet vigesimum quartum aetatis annum iam egressa haecenus virum paris con-

¹⁾ Recensentur in instructione S. C. de prop. fide 9. maii 1877.

²⁾ S. C. C. 8. iul. 1876.

dicionis, cui nubere possit, non invenit. Haec vero causa non suffragatur viduae, quae ad alias nuptias convolare cupiat.“

Si femina maioris adhuc aetatis sit, iuvat id in libello supplicii exprimere, quo facilius dispensatio obtineatur.

Opinabantur complures, si quando dispensatio concedatur propter aetatem sponsae superadultam, in verificatione causae ad validitatem dispensationis utrumque probari debere: mulierem esse superadultam eamque usque ad illud tempus virum paris condicionis, cui nubere possit, non invenisse, verum satis est, si certo constet de aetate superadultae.¹⁾

3. „Deficientia aut incompetentia dotis, si nempe femina non habeat actu tantam dotem, ut extraneo aequalis condicionis, qui neque consanguineus neque affinis sit, nubere possit in proprio loco, in quo commoratur. Quae causa magis urget, si mulier penitus indotata existat et consanguineus vel affinis eam in uxorem ducere aut etiam convenienter ex integro dotare paratus sit.“

Dotis nomen late intelligendum est de bonis fortunae, quibus onera matrimonii sustineri possint, non solum de dote stricte accepta, ubi nempe viget systema dotale.

Actu, etsi postea dotem habitura sit, sive a parentibus, qui eam nunc dare non possunt aut dare nolunt, quin ad eam dandam cogi possint, sive a consanguineo, qui partem hereditatis promisit.

4. „Lites super successione bonorum iam exortae vel earundem grave aut imminens periculum. Si mulier gravem litem super successione bonorum magni momenti sustineat, neque adest alius, qui litem huiusmodi in se suscipiat propriisque expensis prosequatur praeter illum, qui ipsam in uxorem ducere cupit, dispensatio concedi solet: interest enim reipublicae, ut lites exstinguantur. Huc proxime accedit alia causa, scilicet dos litibus involuta, cum nimirum mulier alio est destituta viro, cuius ope bona sua recuperare valeat. Verum huiusmodi causa nonnisi pro remotioribus gradibus sufficit.“

5. „Paupertas viduae, quae numerosa prole sit onerata et vir eam alere polliceatur. Sed quandoque remedio dispensationis

¹⁾ S. Poenitentiaria 5. apr. 1902.

succurritur viduae ea tantum de causa, quod iunior sit atque in periculo incontinentiae versetur.“

6. „Bonum pacis, quo nomine veniunt nedum foedera inter regna et principes, sed etiam exstinctio gravium inimicitiarum, rixarum et odiorum civilium. Haec causa adducitur vel ad exstinguendas graves inimicitias, quae inter contrahentium consanguineos vel affines ortae sint quaeque matrimonii celebratione omnino componerentur, vel quando inter contrahentium consanguineos et affines inimicitiae graves viguerint, et, licet pax inter eos inita iam sit, celebratio tamen matrimonii ad ipsius pacis firmationem maxime conducere.“

7. „Nimia, suspecta, periculosa familiaritas necnon cohabitatio sub eodem tecto, quae facile impediri posset.“

Cum ratio huius causae reponitur in scandalo vitando, requiritur, ut haec familiaritas vel cohabitatio sub eodem tecto originem dederit suspicioni de turpi conversatione inter nupturientes.¹⁾

8. „Copula cum consanguinea vel affine vel alia persona impedimento laborante praehabitata, et praegnantia ideoque legitimatio prolis, ut nempe consulatur bono prolis ipsius et honori mulieris, quae secus innupta maneret.“

Si copula incestuosa, quae allegatur tamquam causa dispensationis, non ex humana fragilitate, sed ex spe facilius dispensationem obtinendi habita fuerit, haec circumstantia in supplicatione amplius exprimi non debet.

9. „Infamia mulieris ex suspitione orta, quod illa suo consanguineo aut affini nimis familiaris cognita sit ab eodem, licet suspicio sit falsa, cum nempe, nisi matrimonium contrahatur, mulier graviter diffamata vel innupta maneret, vel disparis condicionis viro nubere deberet aut gravia damna orirentur.“

10. „Revalidatio matrimonii, quod bona fide et publice, servata tridentini forma, contractum est, quia eius dissolutio vix fieri potest sine publico scandalo et gravi damno, praesertim feminae. At si mala fide sponsi nuptias inierunt,

¹⁾ Ballerini-Palmieri VI n. 940.

gratiam dispensationis minime merentur, sic disponente conc. trid. (Sess. 24. c. 5. de reform. matrim.).“

a. Ubi agitur de dispensatione ad convalidandum matrimonium, indicari debet, num oratores impedimentum ignoraverint, num ignorantia facti vel iuris, num in facie ecclesiae contraxerint, num copulam habuerint, eamque bona vel mala fide, num de impedimento edocti copulam continuaverint.

b. Si una tantum pars matrimonium mala fide contraxit, semper, anteactis quoque temporibus, concedebatur dispensatio; hodie vero ea conceditur, etsi utraque pars mala fide matrimonium contraxit, praesertim si proles iam nata sit vel matrimonii civilis immineat periculum.

11. „Periculum matrimonii mixti vel coram aca-
tholico ministro celebrandi.“

12. „Periculum incestuosi concubinatus.“

13. „Periculum matrimonii civilis. Ex dictis consequitur probabile periculum, quod illi, qui dispensationem petunt, ea non obtenta, matrimonium duntaxat civile, ut aiunt, celebraturi sint, esse legitimam dispensandi causam.“ Item matrimonium civile iam contractum, quod convalidandum sit.

14. „Remotio gravium scandalorum.“

15. „Cessatio publici concubinatus.“

16. „Excellentia meritorum, cum aliquis (sive sponsorum sive progenitorum) aut contra fidei catholicae hostes dimicatione aut liberalitate erga ecclesiam aut doctrina, virtute aliove modo de religione sit optime meritus.“

130. Causae non-canonicae canonicis adiungendae sunt, sed his deficientibus quandoque ex solis non-canonicis in gradibus remotioribus conceditur dispensatio. Eiusmodi sunt:

1. Ex parte oratricis: a. Si alterutro vel utroque parente orbata; b. ex natalibus illegitimis orta; c. infirmitate, deformitate aliove defectu detenta; d. iam ab alio deflorata est.

2. Ex parte oratoris: a. Si infirmitate detentus; b. si viduus prole oneratus, cui quaerit bonam matrem; c. si adiutorio huius mulieris indigens est e. g. ad gerendam rem domesticam

3. Ex parte matrimonii: a. Propositum contrahendi divulgatum; b. convenientia matrimonii; c. boni mores oratorum; d. bonum parentum, si pater vel mater indiget adiutorio.

Articulus quartus.

De modo petendi dispensationem.

131. Declarationes. Dispensatio petitur per libellum supplicem.

1. Si dispensatio petitur ab impedimentis publicis pro foro externo, libellus supplex conficitur a paracho; si ab impedimentis occultis pro foro interno petitur, a confessario.

2. Libellus supplex, sive a paracho sive a confessario confectus est, ordinarie dirigitur ad episcopum, qui vel ipse dispensat, si ad id potestatem habet, vel libellum dirigit ad congregationes romanas. Solum si agitur de impedimento, quod petentem apud ordinarium diffamaret, vel periculum violandi sigillum abduceret, libellus immediate ad s. Poenitentiarium dirigitur.

3. Si cui ordinarius negaverit dispensationem, eandem a s. sede petere potest, etiam nulla denegationis facta mentione. Quodsi a s. sede primum negata fuerit dispensatio, non potest eadem ab ordinario peti. Immo dispensatio ab una congregatione negata non potest ab alia congregatione aut ab ordinario concedi sine prioris assensu salvo iure s. Poenitentiariae pro foro interno.¹⁾

4. Libellus supplex fit nomine oratorum, non parochi vel confessarii, et quidem, si dispensatio pro foro externo petitur, expressis, si vero dispensatio pro foro interno petitur, tectis oratorum nominibus. In libellis ad congr. de Sacram. directis alloquendus est s. pontifex (beatissime pater); in libellis ad poenitentiarium directis poenitentiarius maior (eminentissime princeps).

5. Ad praecavenda varia incommoda, quae ex petitione dispensationum per telegraphum contingere possunt,

¹⁾ Cn 43.

Leo XIII. prohibuit, ne ss. congregationes ordinarie petitiones hoc medio factas acciperent, idemque ab ordinariis servari mandavit. Si tamen necessitas quamprimum obtinendae dispensationis urgeat, non prohibetur, quominus congregationes vel ordinarii petitiones per telegraphum missas accipiant.¹⁾

6. Dispensatio peti dicitur in forma ordinaria vel in forma nobilium, si oratores solvendae taxae non sunt impares; dispensatio petitur in forma pauperum, si oratores declarant se solvendae taxae aut omnino aut ex parte impares esse. Pari modo dispensatio in forma ordinaria vel nobilium concedi dicitur, quando exigitur taxa, et in forma pauperum concedi dicitur, quando aut nulla aut solum parva iniungitur taxa.

132. Quae in libello supplici exprimenda sint. Etsi libelli supplices ex usu diversarum regionum diversimodeificentur, complura tamen sunt, quae sive ex iure sive ex stilo curiae necessario exprimenda sunt, ut dispensatio valida sit.²⁾

1. Nomen et cognomen oratorum, utrumque distincte ac nitide ac sine ulla litterarum abbreviatione scriptum.

Oratorum nominibus additur: a. aetas sive eo, quod numerus annorum sive eo, quod dies mensis et annus nativitatis indicatur, quamvis id necessarium non sit, nisi aetas sit causa dispensandi; b. dioecesis originis vel actualis domicilii aut quasi domicilii: etenim si petitur dispensatio pro foro externo, executio dispensationis committi solet ordinario. Quodsi petitur dispensatio pro foro interno, reticito nomine dioecesis, indicatur tantum lingua vernacula locus, ad quem mittenda sit dispensatio.

2. Impedimentum seu impedimenta in infima sua specie (consanguinitas, affinitas, publica honestas etc.).

3. Gradus, utrum simplex an mixtus, remotior an propinquior et in qua linea.

4. Numerus impedimentorum, non solum diversae sed etiam eiusdem speciei.

Praeter impedimenta dirimentia indicanda sunt etiam impedimenta impediencia, quamvis episcopus in iis dispensare possit

¹⁾ Secrétaria status 10. dec. 1891

²⁾ Enumerantur haec in instructione S. C. de propag. fide 9. maii 1877, supra n. 627 in nota iam citata.

aut iam dispensaverit: si enim cum impedimento dirimente simul concurrat impediens e. g. mixtæ religionis, multo difficilior in dirimente conceditur dispensatio.

5. Circumstantiæ, quæ efficiunt, ut facilius vel difficilior dispensetur, scil. utrum matrimonium contrahendum sit an contractum, num in forma præscripta, num cognito impedimento, num consummatum sit et utrum bona vel mala fide.

Nota 1. Olim ex variis decretis et instructionibus romanarum congregationum ad validitatem dispensationis exprimi debebat copula incestuosa habita inter sponsores ante dispensationis executionem. etiamsi ipsa copula incestuosa non fuerit causa dispensandi. Nunc vero abrogatis hisce statutis per decretum s. Officii 25. iun. 1885 dispensatio valida est, etsi reticita fuerit copula incestuosa inter sponsores habita. Quin etiam hoc eodem decreto, quo abrogatur obligatio exprimendi incestum commissum, abrogatur etiam obligatio exprimendi intentionem, si adfuerit, per illum facilius obtinendi dispensationem.¹⁾ Ideo sponsi consanguinei in examine sponsorum de incestu inter se habito et de intentione per eum facilius obtinendi dispensationem interrogandi non sunt; quodsi incestus inter ipsos habitus evaserit publicus vel si sponte ab eis aperiatur, hæc circumstantia in libello supplicis indicari vel etiam omitti potest. Ex aliis tamen rationibus necessarium esse potest, ut in libello supplicis declaretur incestus a sponsis commissus e. g. ad legitimandam prolem ex incestu susceptam.

Nota 2. Schema genealogicum (Stammbaum) ex parte congregationum non requiritur, in multis tamen dioecesibus statutum est, ut supplicationi in separato folio addatur.

6. Causæ dispensationis. Supremum hæc in re principium hoc est: „expressio et verificatio causarum pertinet ad substantiam dispensationis.“

a. Necesse non est, ut omnes causæ dispensationis, quæ forte existunt, afferantur; sed pluribus existentibus afferendæ pro lubitu eligi possunt, modo veritate nitantur. Præstat tamen, si adsint, plures afferre, ut certior sit supplicationis effectus.

b. Nihil impedit, quominus in libello supplicis præter causas canonicas etiam aliæ non canonice afferantur, quibus canonice confirmantur.

c. Quandoque dispensatio concedi dicitur sine causa, quod significat dispensationem concedi sine causa canonica aut sine causa ex-

¹⁾ S. Officium 18. mart. 1891

presse allegata. In hoc casu oratoribus pium opus aut largior eleemosyna in compensationem imponitur, adeo ut bonum ecclesiae, quod illo opere promovetur, sit causa dispensandi.

7. Status fortunae oratorum, ut taxa solvenda determinari possit, vel ut dispensatio, si oratores pauperes sint, gratis concedatur. Usus tamen indicandi hunc statum in diversis regionibus diversus est.

a. Iuxta praxim tribunalium romanorum vere pauperes non ii vocantur, qui labore manuum vel industria vivunt; hi proprio nomino miserabiles dicuntur, sed illi, quorum bona detractis debitis aliisque oneribus non multum excedunt tria millia (3000) francorum; et fere pauperes appellantur. quorum bona maiora sunt, sed decem millia (10.000) francorum non, notabiliter excedunt.

b. In taxanda oratorum fortuna simul computari debent utriusque partis facultates. nisi una pars acatholica sit: huius enim fortuna non attenditur; insuper ratio habenda est hereditatis, quam iure expectant et muneris valde lucrosi e. g. regii ministri, medici etc., quod exercent.

c. De condicione oratorum s. sedi constare debet ex ordinarii authentico testimonio, quam condicionem cum ordinarius raro propria scientia cognoscat, eam discere debet ex attestatione parochi, qui proinde interrogatis ipsis oratoribus aliisque personis fide dignis ordinarium de oratorum fortuna certiore reddere debet.

Nota. Hodie tamen s. sedes in multis regionibus acceptat oblationes ab oratoribus sponte factas. etsi taxa minores sint.

Num una pars altera ignara dispensationem petere possit.

a. Si impedimentum natura sua utramque partem simul afficit, ut consanguinitas vel affinitas, sufficit, ut una pars dispensationem petat et acceptet: nam cum dispensatio se extendat ad necessario connexa. una parte dispensata eo ipso impedimentum aufertur etiam ab altera, etsi dispensationem ignoraverit.

b. Si impedimentum natura sua unam partem tantum independenter ab altera afficit, ut votum castitatis sive ab una sive ab utraque emissum, dispensatio peti potest inscia parte, quae impedimento afficitur. Et licet ipsa possit gratia per rescriptum concessa non uti, rescriptum tamen valet ante eius acceptationem, nisi aliud ex apposis *clausulis* appareat.¹⁾

¹⁾ Cn 37.

133. De solvenda taxa vel componenda. Dispensationes pro foro interno conceduntur gratis omnino; pro aliis autem exigitur taxa.

1. Taxa solvenda occasione dispensationis obtentae plura in se continet: a. taxam proprie dictam pro sustentatione ministrorum congregationis romanae; b. componendam seu eleemosynam pro arbitrio s. sedis in pia opera impendendam; c. salarium pro labore agentis, qui in negotiis dioecesis Romae agendis operam suam praestat; d. expensas postales.

2. Si petitur dispensatio in forma ordinaria vel in forma nobilium, oratoribus solvenda iniungitur aliqua taxa, quae pro eorum facultatibus, pro natura impedimenti et pro causa dispensandi diversa est.

Exigit quidem concilium tridentinum, ut gratis dispensetur;¹⁾ attamen his illae tantum taxae prohibentur, quae in lucrum dispensantium cedant, non autem taxae, quae pro necessariis expensis et in pia opera impendantur, praesertim cum hoc modo rariores reddi possint dispensationes.

3. Si dispensatio petitur ab impedimento publico in forma pauperum, aliqua sed minor exigitur componenda, quae pro quibusdam regionibus plane condonatur.

4. Si episcopus vi delegationis in impedimentis matrimonialibus dispensat, excepta modica aliqua praestatione in dispensationibus pro divitibus ad sustentandam cancellariam, nullum emolumentum exigere potest; et si exegerit, tenetur ad restitutionem.²⁾

134. Num valeat dispensatio, si in libello supplici contineatur error.

1. Error circa nomen vel cognomen oratorum non reddit invalidam dispensationem, si error est accidentaliter seu parvi momenti, vel si e. g. una alterave littera vel aliqua syllaba mutatur, vel si omittitur unum nomen illius, qui duo habet, modo de identitate personae constet.

2. Error circa impedimentum.

¹⁾ Concilium trid. sess. 24. c. 5. De reform matr.

²⁾ Cn 1056.

a. Dispensatio ab impedimento consanguinitatis vel affinitatis, concessa in aliquo impedimenti gradu, valet, licet in petitione vel in concessione error circa gradum irrepserit, dummodo gradus revera existens sit inferior, aut licet reticatum fuerit aliud impedimentum eiusdem speciei in aequali vel inferiore gradu.¹⁾

b. Data a s. sede dispensatio super matrimonio rato et non consummato vel facta permissio transitus ad alias nuptias ob praesumptam coniugis mortem, secum fert semper dispensationem ab impedimento proveniente ex adulterio cum promissione vel attentatione matrimonii, si qua opus sit, minime vero si intervenit machinatio.²⁾

3. Error circa causas.

a. Si una tantum causa motiva affertur eaque falsa, dispensatio invalida est, etsi causa impulsiva sit vera.

b. Si una causa motiva affertur eaque vera, dispensatio valet, etsi causae impulsivae omnes falsae sint.

c. Si plures causae motivae et impulsivae afferuntur, dispensatio valet, modo una causa motiva vera sint.

d. Levis quaedam exaggeratio causae ceteroquin verae dispensationem non reddit invalidam.

4. Dispensationes tamen ab impedimentis gradus minoris nullo vitio obreptionis vel subreptionis irritantur, etsi unica causa finalis in precibus exposita falsa fuerit.³⁾

Error circa condicionem oratorum non reddit dispensationem invalidam: „gratiae enim validitati nihil unquam officiet error aut fraus circa oeconomicam oratorum condicionem.“⁴⁾

135. De legitimatione prolis occasione dispensationis matrimonialis.⁵⁾

1. Per dispensationem ab impedimento dirimente concessam ab eo, qui potestatem dispensandi ordinariam habet

¹⁾ Cn 1052.

²⁾ Cn 1053.

³⁾ Cn 1054.

⁴⁾ Constitutio Sapienti consilio Pii X. 29. iun. 1908.

⁵⁾ Cn 1051.

vel delegatam per indultum generale,¹⁾ conceditur etiam eo ipso legitimatio prolis iam natae vel conceptae ex iis, qui dispensantur, nisi proles sit adulterina vel sacrilega.

2. Proles non legitimatur ipsa dispensatione, si dispensatio conceditur ab eo, qui potestatem delegatam habet per rescriptum particulare ad certum casum, sed legitimari debet per decretum speciale.

a. Facultas dispensandi ad certum casum concessa strictae interpretationis est (cn 85); quae ideo praeter facultatem dispensandi non continet etiam facultatem legitimandi.

b. Ad legitimationem, quae nunc ipso iure fit, hucusque necessarium erat speciale decretum, quare ipsa expresse peti et seorsim a dispensatione concedi debebat, nisi per clausulam in rescriptis romanarum congregationum provisum erat.

Articulus quintus.

De modo concedendi et exsequendi dispensationem.

136. De modo concedendi dispensationem. 1. Dispensationes conceduntur aut in forma commissoria aut in forma gratiosa. In forma commissoria concedi dicuntur, si alicui committitur delegata facultas exsequendi dispensationem; in forma gratiosa concedi dicitur, si ipse superior (sancta sedes, episcopus) concedit plenam dispensationem et alteri solum iniungit mandatum cum dispensatis ex officio communicandi dispensationem factam.²⁾

¹⁾ Cf. cn 1043, cn 1044

²⁾ Dispensationes matrimoniales s. sedes tripliciter diverso modo concedit. Quandoque ipsa plenam dispensationem confert, adeo ut nulla exsecutione opus sit (in forma gratiosa). Quandoque facultatem plene dispensandi concedit, quo in casu delegatus totum negotium dispensationis (dispensationem et exsecutionem) ipse perficit. Si dispensatio conceditur in forma commissoria, ipsam dispensationem confert s. sedes, dispensationis exsecutio vero committitur delegato (ideo forma commissoria). Dispensatio in hoc casu effectum non sortitur ante exsecutionem, delegatus tamen eam exsequendo non pro arbitrio procedere potest, sed nudum ministerium exercet nec potestatem suam alteri delegare potest, nisi ad hoc specialem facultatem obtinuerit.

a. In impedimentis occultis dispensatio tum a s. sede tum ab episcopis concedi solet in forma commissoria. In impedimentis publicis a sancta sede dispensationes solent dari in forma commissoria, ab episcopis autem potius in forma gratiosa.

b. Ad diiudicandum valorem dispensationis attendi debet ad formam, qua illa conceditur; nam ut valida sit dispensatio, causae in libello supplici allatae verae esse debent eo tempore, quo conceditur dispensatio. Hinc si dispensatio conceditur in forma commissoria, causae verae esse debent, quando commissarius dispensationem exsequitur, et si dispensatio conceditur in forma gratiosa, causae verae esse debent, quando dispensat curia sive romana sive episcopalis.¹

2. Dispensationes conceduntur aut pro foro externo aut pro foro interno. Inter haec duo genera dispensationum duplex notandum est discrimen: a. dispensationes pro foro externo a s. sede exsequendae committuntur ordinario; dispensationes vero pro foro interno committuntur confessario ab oratoribus eligendo; b. aliae sunt condiciones et clausulae sub quibus conceduntur dispensationes pro foro externo, et aliae, sub quibus conceduntur dispensationes pro foro interno.

3. In iure antiquo is, qui censura etsi occulta irretitus erat, incapax erat, qui gratiam vel dispensationem s. sedis reciperet. Ideo communicationi gratiae pontificiae praemittebatur ad cautelam absolutio a censuris. Nunc vero etiam ii, qui aliqua censura irrititi sunt, valide rescripta gratiae consequi possunt, iis tantum exceptis, in quos lata est sententia declaratoria vel condemnatoria. Post latam eiusmodi sententiam prius a censuris absolvi debent, ut rescriptum s. sedis valide recipere possint, nisi in rescripto pontificio censurae mentio fiat.²) Quam ob rem in facultate dispensandi habitualiter concessa confertur etiam potestas absolvendi a censuris, sed solum ad effectum dispensationis consequendae.³)

¹) Cn 41; cf. tamen cñ 1054.

²) Cn 2265, 3.

³) Cn 66, 3.

137. De commissario seu exsecutore dispensationum, quae pro foro externo conceduntur, ex iure recenti haec notanda sunt.¹⁾

a. Dispensationes ordinario oratorum commissas exsequi debet ordinarius, qui litteras testimoniales dedit vel preces ad s. sedem transmisit, etiamsi sponsi, quo tempore executioni danda est dispensatio, in aliam dioecesin discesserint non amplius reversuri. Attamen monendus est ordinarius loci, in quo matrimonium contrahere cupiunt.²⁾

b. Dispensationes ordinario commissas exsequi potest etiam eius vicarius generalis et sede vacante vicarius capitularis.

c. Vicarius capitularis exsequi potest etiam dispensationes episcopo (defuncto) vel eius vicario generali remissas et nondum executioni mandatas. Dispensationes sede vacante vicario capitulari remissas exsequi potest episcopus successor et eius vicarius generalis.

d. Ordinarius, a quo dispensatio exsequenda est, potestatem eam exsequendi etiam alteri delegare potest, praesertim ordinario, in cuius dioecesi sponsi actu degunt, nisi subdelegatio prohibita fuerit.³⁾

138. De modo exsequendi dispensationes pro foro externo concessas. 1. Facultas dispensandi ab impedimento matrimonii valide exerceri non potest, antequam rescriptum datae facultatis receptum sit; nec sufficit notitia datae facultatis aliunde accepta e. g. per telegraphum, nisi ex officio auctoritate s. sedis transmissa fuerit. Exsecutio ante receptum documentum facta, eodem recepto, repetenda foret.⁴⁾

2. Commissarius accurate observare debet clausulas seu condiciones dispensationis, quae in rescripto continentur: omnes enim rationem praecepti pro qualitate materiae sub gravi vel sub levi obligantis habent; a nonnullis etiam validitas dispensationis dependet.⁵⁾ Praecipuae clausulae sunt:

¹⁾ S. Officium 20. febr. 1888. iussu Leonis XIII. Cn 1055.

²⁾ Cn 1055.

³⁾ Cn 57.

⁴⁾ S. Poenitent. 15. ian. 1894, s. Officium 14. aug. 1892. Cn 53.

⁵⁾ S. Poenitent. 27. apr. 1886.

a. Verificatio precum ante executionem dispensationis, nisi agatur de impedimento gradus minoris. Modus hanc verificationem perficiendi arbitrio ordinarii relinquitur, qui eam plerumque a parocho perficiendam curat. Verificatio potissimum fit examinando testes ipsosque oratores.

b. Remotio, si adsit, scandali praesertim per separationem spon-
 -orum, tempore ordinario bene viso, si fieri possit. Haec clausula, quae in re criptis continetur, quando incestus vel aliud delictum oratorum ut causa dispensationis affertur, ita intelligenda est, ut inter media reparandi scandalum praeferenda sit separatio spon-
 -sorum, quodsi haec fieri non possit, aliud medium eligi debet, modo aptum sit ad finem.¹⁾

3. His (per parochum) praemissis commissarius dispensationem concedit, quae non ad validitatem sed ut licita sit,²⁾ dari debet in scriptis facta expressa mentione delegationis apostolicae et impedimenti, in quo oratores dispensantur.³⁾

4. Si executor in executione rescripti quocunque modo erraverit, dispensationem iterum executioni mandare potest.⁴⁾

139. De modo exsequendi dispensationes pro foro interno concessas. Si Poenitentiaria facultatem dispensandi pro foro interno concedit, quoad clausulas haec notanda sunt.

1. Litterae dispensationis solent inscribi: Discreto viro confessario ab ordinario approbato et ab oratoribus electo; quare dispensationem exsequi potest quilibet confessarius ab oratore electus, dummodo approbatus sit ab ordinario loci, in quo concedenda sit dispensatio.

2. Si in rescripto haec continentur: discretioni tuae committimus, quatenus, si ita sit — his verbis confessario iniungitur obligatio (ut licita sit dispensatio) inquirendi ex

¹⁾ S. Poenitent. 12. apr. 1889. Plerumque ad hunc finem obtinendum nupturientes coram parocho et duobus testibus declarant se detestari iniuriam commissam et paratos esse ad implendam poenitentiam impositam.

²⁾ S. Officium 19. iun. 1875. Cn 56.

³⁾ S. C. de prop. fide 12. ian. 1869. Cn 1057.

⁴⁾ Cn 59, 1.

ipso poenitente, num exposita vera sint. Eius affirmationi simpliciter credere potest, nisi scientia extrasacramentali aliud sciat.

3. Si in litteris dispensationis haec continentur: Latorem, audita prius eius sacramentali confessione a quibusvis censuris etc. absolvas, non valet dispensatio, nisi praemissa confessione sacramentali detur in actu confessionis; at non requiritur absolutio sacramentalis. Hinc si poenitens non sit dispositus ad obtinendam absolutionem, tamen dispensari potest, et si absolutio esset sacrilega, nihilominus valida esset dispensatio.¹⁾ Quodsi confessio expresse non praecipitur, dispensatio pro foro interno concedi potest extra confessionem.

4. Vi huius clausulae: iniuncta poenitentia salutari, iniungi debet poenitentia a poenitentia sacramentali distincta. Quandoque iniugenda praescribitur poenitentia gravis et longa, gravis et diuturna, gravissima et perpetua. Haec poenitentia determinanda est ab eo, qui dispensationem exsequitur, ratione habita condicionis, aetatis, sexus illius, cui iniungenda est.

a. Poenitentia gravis et longa esset opus poenitentiae, quod per annum vel per semestre quin etiam per trimestre singulis hebdomadis peragendum imponitur e. g. singulis hebdomadis semel aut bis rosarium recitare, singulis hebdomadis semel sacrum audire, singulis dominicis viam crucis peragere, saltem semel in mense ss. sacramenta suscipere etc. Poenitentia gravis et diuturna esset eiusmodi opus poenitentiae, quod per tres annos, aut per duos quin etiam per unum annum peragendum iniungitur. Poenitentia gravissima et perpetua esset eiusmodi opus usque ad mortem peragendum.

b. Poenitentia in executione dispensationis matrimonialis imponi et acceptari quidem debet, sed dispensato non redditur invalida, eo quod poenitentia imposita a dispensato non impletur;²⁾ neque in eo casu, quo dispensatus ne intentionem quidem eam implendi habeat.³⁾

5. Cum dispensatio manere debeat occulta, in rescripto dispensationis continentur haec verba: praesentibus litteris

¹⁾ S. Poenitent. 19. maii 1854.

²⁾ S. Poenitent. 14. sept. 1891.

³⁾ S. Poenitent. 12. nov. 1891.

sub poena excommunicationis latae sententiae per te post executionem statim destructis. Destructio statim i. e. saltem inter triduum facienda est comburendo vel dilacerando rescriptum. Hisee tamen confessarius non prohibetur litteras descriptas pro sua instructione servare, dummodo omnia omittantur, ex quibus persona poenitentis cognosci possit.

6. Si impedimentum unam tantum partem afficit ut votum castitatis, sufficit cum una parte dispensare. At si impedimentum utrique parti commune vel ex utriusque culpa inductum est ut impedimentum criminis, utraque pars confessarium (sive eundem sive etiam diversum) adire et dispensationem accipere debet.

a. Si altera pars alium eligit confessarium, rescriptum a primo confessario reddi debet poenitenti, qui illud tradit comparti, ut haec dispensationem a suo confessario petere possit.¹⁾

b. Utriusque partis dispensatio non requiritur ad auferendum impedimentum. quod, cum sit indivisibile, una dispensatione quoad utramque partem aufertur, sed ut poenitentia salutaris utrique parti imponatur, cum utriusque sit culpa communis.²⁾

7. Dispensatio pro foro interno voce conceditur et si in confessione concedenda sit, post absolutionem sacramentalem.

Determinata formula dispensationis non praescribitur; ideo concessa absolutione sacramentali confessarius uti poterit his vel similibus verbis: Insuper auctoritate apostolica mihi commissa dispenso tecum super impedimento (e. g. affinitatis), ut eo non obstante matrimonium inire (si iam contractum sit: denuo inire) valeas. In nomine Patris etc.

¹⁾ S. Poenitent. 15. nov. 1748.

²⁾ S. Poenitent. 7. febr. 1832.

Quaestio sexta.

De celebratione matrimonii.

Agendum est de iis, quae ante celebrationem, et de iis, quae in ipsa matrimonii celebratione praestanda sunt.

Articulus primus.

De examine sponsorum.

140. A quo et quomodo instituendum. 1. Parochus ante proclamationes tum vi officii tum lege positiva sub gravi tenetur instituere examen sponsorum, ut constet, num matrimonio a sponsis celebrando aliquid obstet, atque ideo num matrimonium valide et licite celebrari possit.

Parochus ex officio tenetur procurare ea, quae ad validam et licitam sacramentorum administrationem requiruntur: Benedictus XIV. constitutione Nimiam licentiam (18. maii 1743) obligationem sponso sedulo examinandi lege positiva iniunxit. quam confirmat novus Codex.¹⁾

2. Examen instituere debet parochus, cui ius est assistendi matrimonio.²⁾ Ordinarie is erit parochus sponsae.

De consensu parochi sponsae potest etiam parochus sponsi examen instituere et ea quae necessaria sunt procurare. — Quodsi sponsus impeditur, quominus in locum sponsae ad peragendum examen se conferat, illius parochus, petente parochi sponsae, examen instituit eiusque testimonium parochi sponsae transmittit.

3. Examen institui debet: a. de impedimentis tum publicis tum occultis; b. de libertate consensus praesertim mulieris; c. de religione christiana.³⁾

a. Quoad modum peragendi examen de impedimentis, quod imprimis cum sponsis et duobus testibus simul praesentibus instituitur circa impedimenta publica, deinde cum sponso et sponsa seorsim circa impedimenta occulta, conferantur ritualia dioecesana.

¹⁾ Cn 1020, 1.

²⁾ Cn 1020, 1.

³⁾ Cn 1020, 2.

b. Si matrimonio obstat impedimentum publicum, parochus moneat sponso, ut a matrimonio desistant, nisi adsit sufficiens causa dispensationis et ex omisso matrimonio gravia incommoda oriantur. — Si matrimonio obstat impedimentum civile, etiam huius dispensatio impetrari debet. Pari modo procuranda sunt documenta, si quae exigat ius civile.

4. Examen de religione christiana nunquam omittendum est, nisi parochus aliunde sciat sponso sufficienter instructos esse. Cum enim ipsi sacramentum matrimonii suscepturi sint, et futuram, quam sperare licet, prolem in religione christiana instituere debeant, debita scientia religionis instructi esse debent. Scientia ad id necessaria refertur ad ea, quae unusquisque necessitate medii et praecepti scire debet, ad quae pertinent etiam obligationes proprii status.

Si alteruter vel uterque inveniatur doctrinae christianae ignarus, parochus eum edoceat prima saltem doctrinae christianae elementa; quodsi renuant, sponsi non sunt ideo a matrimonio respuendi.¹⁾

5. Praeter haec monet Codex: a. Nisi sponsi sint ex propria parochia, parochus exigere debet ab utraque parte testimonium baptismi et confirmationis.²⁾

Ex voluntate Codicis nupturientes catholici, qui sacramentum confirmationis nondum receperunt, ante matrimonium illud recipiant, si absque gravi incommodo possint.³⁾ Etsi enim huius rei nulla sit necessitas, valde tamen decet, ut fiat.

b) Tandem sponso vehementer adhortetur, ut ante matrimonii celebrationem sua peccata confiteantur et s. communionem recipiant.⁴⁾

Statuta particularia, quae in aliquibus dioecesibus, etiam sub poena denegandae benedictionis nuptialis, sponso ad susceptionem sacramentorum stricte obligant, post novum Codicem, qui nullam obligationem hac in re statuit, abrogata sunt.⁵⁾

1) Commissio ad Cod. inter. 2, 3 iun. 1918. Cf. Cn 1066.

2) Cn 1021, 1.

3) Cn 1021, 2.

4) Cn 1033.

5) Cn 6, 6.

Nota 1. Absoluto examine parcho se offert occasio monendi hortandi sponso, ut tempus, quod celebrationi matrimonii praecedit, caste transigant atque ad suscipiendum matrimonii sacramentum religiose se praeparent.

Nota 2. Ab examine sponso distingui debet instructio sponso (Brautunterricht), cuius obiectum constituunt mutuae obligationes coniugum, praesertim quoad vitam coniugalem nec non obligationes erga prolem. Cavendum est, ne obiter ac perfunctorie haec instructio habeatur et simul ne castae piaequae aures offendantur; quare diligenter praemeditari ac praeparari ipsa debet. Habenda non est simul cum examine sponso, nec in confessionali occasione confessionis sponso; sed vel brevi ante, vel si fieri potest, brevi post matrimonii celebrationem.¹⁾

Articulus secundus.

De proclamationibus matrimonii.

141. De lege proclamationum. Lex ecclesiae sub gravi obligans praecipit, ut matrimonium, antequam contrahatur, ter a proprio contrahentium parcho tribus continuis diebus dominicis aliisque festis de praeepto in ecclesia inter missarum sollemnia aut inter alia divina officia, ad quae populus frequens accedat, publice denuntietur.²⁾

a. Denuntiationes publicae matrimonii banna vocari solent, quae vox germanica esse et publicam proclamationem significare videtur, etsi hoc sensu nunc non amplius adhibeatur.

b. Legem bannorum in Gallia primitus existentem concilium lateranense IV. sub Innocentio III. ad universam ecclesiam extendit; a concilio vero tridentino et nunc a nova Codice eadem lex innovata et pluribus additis praescriptionibus accuratius determinata est.

¹⁾ Ad hanc instructionem parandam usui esse possunt: Krick, Das Brautexamen (Passau, Bucher 1883); Lauterborn, Das kirchliche Brautexamen (Paderborn, Bonifacius-Druckerei, 1887); Braut-Unterricht (Kempten, Kösel 1898). Fere omnia folia pastoralia eiusmodi instructionem apte exaratam continent: Paderbornense a. 1895; Monasteriense a. 1894 et 1899; Coloniense a. 1884; Passaviense a. 1892; tandem etiam Leitner l. c. p. 528 ss.

²⁾ Concilium trid. sess. 24. c. 1. De reform matr. Cn 1022, 1023, 1024.

c. Parocho cum obligatione proclamandi matrimonium competit ius proclamationes faciendi, quod est proprium ius parochiale. Fideles vero petentes proclamationem acquirunt ius, ut eorum matrimonium a parocho proclametur.

1. Hanc legem gravem esse colligitur: a. ex gravi eius fine, ad quem obtinendum proclamationes multum conferunt: b. ex gravi poena a concilio in transgressores statuta; attamen admittit parvitatem materiae.

a. Finis legis triplex est: ut detegantur, si quae forte existant. impedimenta matrimonii contrahendi; ut eliminentur matrimonia clandestina: ne filii matrimonia contrahant invitis parentibus. Praecipuus autem finis primus est.

b. Materia parva. Unam tantum proclamationem ex tribus requisitis omittere vel eodem die duas facere, leve peccatum non excedit;¹⁾ immo ex quorundam probabili iudicio duas omittere, grave non est, si periculum latentis impedimenti removeatur e. g. per plures dies expectando antequam matrimonium fiat.²⁾ Item circumstantias praescriptas non formaliter, sed solum aequivalenter implere, veniale non excedit. Ex gravi causa omittere ea, quae sub veniali tantum obligant, omni culpa vacat.

2. Lex bannorum obligat quoad omnia catholicorum matrimonia: a. etsi matrimonium contrahendum publice notum sit; b. etsi constet nullum subesse impedimentum, quia lex universalis urget, etsi in particulari casu finis legis cesset.

Excipitur tamen a. matrimonium principum, quod proclamari non solet, quia eorum genus adeo notum est, ut impedimentum, si quod subsit, facile cognosci possit; b. casus urgentis necessitatis, ut si in periculo mortis contrahendum esset matrimonium ad legitimandam prolem.

3. Matrimonia, quae celebrantur cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus aut mixtae religionis de iure non sunt publicanda. Attamen ordinarius id permittere potest servatis hisce conditionibus: quod absit scandalum, praecesserit dispensatio in impedimento et omittatur mentio religionis partis non catholicae.³⁾

¹⁾ S. Alphonsus n. 900.

²⁾ D'Annibale III, n. 453; Gasparri I, n. 152.

³⁾ Cn 1026.

142. De ipsis proclamationibus. Proclamationes fieri debent: 1. A proprio contrahentium paroch¹⁾ vel ab alio de eius licentia.

a. Parochus proprius is est, in cuius parochia nupturientes domicilium aut quasidomicilium habent. Si in duabus parochiis domicilium aut quasidomicilium habent, uterque parochus est eorum proprius. — Eorum, qui non habent, nisi domicilium dioecesanum, parochus proprius is est, in cuius parochia actu habitant. — Vagorum parochus proprius pariter is est, in cuius parochia actu commorantur.

b. Parochus alium sacerdotem vel clericum ad denuntiationes faciendas delegare potest. Laicum autem delegare nequit, nisi ex legitima consuetudine ut in Hispania.

2. Tribus continuis diebus dominicis vel festis, quibus ex praecepto universali ecclesiae vel particulari dioecesis urget obligatio audiendi sacrum, ut adsit concursus populi, non autem diebus festis abrogatis, etsi frequens populus confluere soleat. Continuis i. e. ita sibi succedentibus, ut nullus dies festivus sine denuntiationibus praetermittatur, ne forte populus denuntiationum obliviscatur. Si tamen dies festus ex qualicunque causa praetermittatur, sequenti die festivo proseguenda est denuntiatio.

a. Denuntiationes fieri etiam possunt diebus festivis immediate, sibi succedentibus; quodsi tres dies festi immediate sibi succedant, praestat, ut unus sine proclamationibus praetermittatur.

b. Legi non satisfit, si proclamationes fiant festis devotionis vel diebus ferialibus, etsi frequens populus ad ecclesiam concurrat.

3. In ecclesia (scil. parochiali) inter missarum sollemnia aut inter alia divina officia, ad quae populus frequenter accedat.²⁾

Antea denuntiationes solum inter missarum sollemnia fieri poterant; nunc expresse permittitur, ut etiam inter alia divina officia e. g. in vespers vel occasione processionis vel concionis fieri possint, dummodo frequens populus adsit.

4. Viva voce de iure communi; potest tamen Ordinarius pro suo territorio publicationibus substituere publicam ad valvas ecclesiae parochialis aliusve ecclesiae affixionem nominum

¹⁾ Cn 1023.

²⁾ Cn 1024

contrahentium per spatium saltem octo dierum, ita tamen ut hoc spatio duo dies festi de praecepto comprehendantur.¹⁾

a. Haec exceptio, quae iam pridem (S. C. C. 28 mart. 1908) facta est archiepiscopo Parisiensi pro parochis, quae ultra 10000 animarum continent, nunc facta est universalis.

b. Si parochus in missa denuntiationis faciendae oblitus fuisset, vel si nomina sponsorum ab auditoribus nullatenus intellecta fuissent, proclamatio aut in sequentem diem festum differri aut in vespers fieri posset.

c. Si aliquo die festo in alia ecclesia (filiali) haberetur missa parochialis et frequens populi concursus, ibi fieri posset denuntiatio, quia finis legis ibi melius obtinetur.

5. Considerato iure statuendae sunt sequentes regulae indicantes, utrum in una an in pluribus parochiis publicationes fieri debeant:

a. Si sponsi ad eandem parochiam pertinent, in ea tantum, si ad diversam parochiam pertinent, in utraque publicationes fieri debent.

b. Si alteruter vel uterque sponsorum domicilium vel quasi-domicilium aut duo domicilia habet, in omnibus his parochiis publicationes faciendae sunt: unusquisque enim est parochus proprius.

Minorennnes, qui extra domicilium parentum vel tutorum quasi-domicilium habent, tum in domicilio facti, quod ipsi habent, tum in domicilio parentum, quod est eorum domicilium iuris, proclamari debent.

c. Si alteruter sponsorum post annos pubertatis per sex menses alibi commoratus fuerit, res deferenda est ad ordinarium loci, cuius est proclamationes alibi faciendas aliasque investigationes praescribere.²⁾

d. Si adsit suspicio de contracto impedimento, parochus, etsi nupturiens per brevius tempus quam sex mensium alibi commoratus fuerit, consulat ordinarium, qui matrimonium non permittet, nisi prius suspicio remota sit.³⁾

In parochia originis, si ibi sponsi domicilium non habent, et in parochia simplicis habitationis stricto iure publicationes fieri non

¹⁾ Cn 1025.

²⁾ Cn 1023, 2.

³⁾ Cn 1023, 3.

debent, nisi particularia statuta aliud praescribant, quia illorum locorum parochus non est proprius parochus. Ordinarie autem praescribitur, ut publicationes fiant in parochia originis, si sponsi ab ea recesserunt in aetate adulta, et in parochia habitationis, si ibi per notabile tempus (per semestre) commorati sunt.

Si nupturientes durantibus proclamationibus domicilium mutant novumque acquirunt, parochus novi, non prioris domicilii eorum parochus proprius est, proclamationes tamen in novo domicilio non sunt faciendae nisi ex iure civili.

143. De dispensatione a lege proclamationum.

1. A lege proclamationum non solum rom. pontifex, sed ex iusta causa dispensare potest etiam episcopus, cuius potestatem novus Codex ita determinat:¹⁾

a. Ordinarius proprius a publicationibus etiam in aliena dioecesi faciendis dispensare potest. Nunc ergo certum est, sufficere dispensationem unius ordinarii, illius nempe in cuius dioecesi matrimonium celebratur.

b. Si plures sint ordinarii proprii, ille ius habet dispensandi, in cuius dioecesi matrimonium celebratur. Quodsi matrimonium extra proprias dioeceses ineatur, quilibet ordinarius proprius dispensare potest, ad quem nupturientibus recurrere placuerit.

Parochus a proclamationibus dispensare nequit, nisi ab episcopo ad id delegatus fuerit; urgente autem necessitate declarare potest legem ecclesiae cum tanto incommodo non obligare; postea tamen ea de re moneri debet episcopus.

2. Iusta dispensandi causa non debet esse gravis, dummodo finis legis obtineatur, praesertim si ab una vel altera proclamatione tantum dispensetur.

Iustae causae dispensandi aliae sunt gratiosae, propter quas dispensari potest, aliae necessariae, propter quas dispensari debet, quia alias grave incommodum sponsis oriretur. Huiusmodi causae sunt:

- a. Si periculum est, ne matrimonium malitiose impediatur.
- b. Si periculum est, ne sponsus derelinquat puellam a se violatam.
- c. Si ex dilatione matrimonii infamia contrahentium sequatur.
- d. Si propter necessitatem itineris matrimonium differri nequaet.

¹⁾ Cn 1028.

e. Si sponsi propter senium vel propter condicionem plane dissimilem ludibrio exponantur.

f. Si civili matrimonio iam contracto maritus velit quidem ritum ecclesiasticum peragi, nolit autem proclamationes fieri.

144. De obligatione revelandi impedimenta. 1. Per se existit obligatio gravis revelandi impedimenta matrimonii tum dirimentia tum etiam mere impediencia, etiam occulta. modo vere probabilis eorum notitia habeatur, et quidem quam primum, ne per dilationem matrimonii contrahendi difficultas augeatur.

a. Haec obligatio oritur tum ex praecepto caritatis, quia agitur de praeservando proximo a gravi peccato aliisque malis, quae ex invalido matrimonio oriuntur, tum ex praecepto ecclesiae, quae ipso praecepto proclamationum implicite et novo Codice explicitè manifestationem impedimentorum praescribit.¹⁾

b. Si impedimentum oritur ex peccato occulto, prius monendi sunt sponsi, ut vel a matrimonio desistant vel dispensationem sibi procurent; quodsi monitio profutura non speretur, res immediate deferenda est ad parochum, ne inimicitiae oriantur, si sponsi frustra admoniti a matrimonio arceantur.

2. Ea revelare debet omnis, qui eorum notitiam habet cuiuscunque sit sexus, aetatis, parochiae vel dioecesis, etsi ea solus cognoscat neque iuridice probare possit, quia revelatio non eo tendit, ut aliquis reus condemnetur, sed ut malum proximi et nullitas sacramenti praecaveatur.

3. Ab obligatione impedimenta revelandi excusatur:

a. qui ea revelare non potest sine suo vel aliorum gravi damno; b. qui revelationem inutilem fore iudicat; c. qui scit iam petitam fuisse dispensationem pro foro interno.

Is, qui impedimentum novit sub secreto, certo non excusatur, si impedimentum novit sub secreto naturali vel promisso, at si impedimentum novit sub secreto commisso, non una est auctorum sententia. Communius docent etiam in casu secreti commissi manifestandum esse impedimentum, nisi ratione officii (medici, advocati, obstetricis, parochi etc.) illud commissum fuerit, item nisi ex revelatione sequatur gravis infamia ipsius committentis, qui non est unus ex contrahentibus. Ratio primi est, quia ex servato secreto se-

¹⁾ Cn 1027.

quitur gravissimum damnum plerumque tertii innocentis; ratio secundi est, quia bonum commune, quod exigit hoc secretum, praeferendum est bono, quod ex manifestatione sequitur; ratio tertii est, quia manifestatio cedit in damnum ipsius committentis secretum, ita ut idem ipse ad rem manifestandam non teneatur.¹⁾

145. Peraetis promulgationibus quid faciendum.²⁾

1. Si nullum detectum fuerit impedimentum, nupturientes ad matrimonii celebrationem admittendi sunt.

2. Si impedimentum certum detectum fuerit:

a. Si impedimentum sit occultum, parochus publicationes peragat vel absolvat et rem tectis nominibus deferat ad ordinarium loci vel ad s. Poenitentiarium.

b. Si sit publicum et detegatur ante inceptas publicationes, non est ulterius procedendum, donec impedimentum removeatur, etsi dispensatio pro foro interno obtenta fuerit. Si detegatur post primam aut secundam publicationem, parochus publicationem perficiat, et rem ad ordinarium deferat.

3. Si oritur dubium de existentia alicuius impedimenti:

a. Parochus rem accuratius investiget, interrogando sub iuramento duos saltem testes fide dignos, dummodo non agatur de impedimento, ex cuius notitia infamia partibus oriatur, et si necesse fuerit, ipsas quoque partes.

b. Publicationes peragat vel perficiat, si dubium ortum sit ante inceptas vel expletas publicationes.

c. Matrimonio inconsulto ordinario ne assistat, si adhuc superesse dubium prudenter iudicaverit.

Parocho igitur non licet ex noto adagio: impedimentum dubium impedimentum nullum ad matrimonii celebrationem procedere, sed iudicium de hac re ordinario reservatur.

4. Matrimonium contrahendum non est, antequam omnia documenta necessaria recepta sint et tres dies ab ultima proclamatione decurrerint, nisi rationabilis causa aliud postulet.³⁾

¹⁾ Ballerini-Palmieri VI. n. 582.

²⁾ Cn 1031.

³⁾ Cn 1030, 1.

5. Si peractis proclamationibus matrimonium intra sex menses contractum non fuerit, publicationes repetendae sunt, nisi loci ordinario aliud videatur.¹⁾

Articulus tertius.

De assistentia parochi et testium.

§ 1. De paracho competenti.

146. Quis assistere debeat. 1. Matrimonio assistere debet parochus loci, qui valide quidem assistit matrimonio tum subditorum tum etiam non-subditorum, licite autem a. matrimonio suorum subditorum absolute sine ulteriore licentia: b. non-subditorum cum licentia parochi eorum.

a. Quod de paracho loci relate ad parochiam dicitur, idem valet etiam de ordinario (et vicario generali) relate ad dioecesim.

b. Antea parochus erat proprius sponsorum parochus ratione domicilii vel quasi-domicilii sponsorum, nunc competens ad valide assistendum est quilibet parochus in suo territorio vi officii parochialis, ita ut semper valide assistat, sive sponsi ex sua sive ex aliena parochia sunt.

c. Parochus, qui territorium cumulative cum alio paracho habet, matrimoniis suorum subditorum valide et licite, matrimoniis autem aliorum valide sed illicite assistit.²⁾

d. Quoad parochos castrenses declarat s. congregatio per novum decretum nihil esse immutatum. Ex quibus infertur parochos castrenses matrimoniis militum subditorum ubique valide et licite assistere vel alium ad assistentiam delegare posse, ubi morantur; alios autem parochos matrimoniis militum valide assistere non posse, nec parochos castrenses matrimoniis aliorum fidelium. Ut ergo parochus loci valide matrimonio militum assistere possit, indiget delegatione parochi castrensis, nisi sponsa ex eius parochia sit, quae delegatio a fortiori requiritur, si alius sacerdos matrimonio assistit; hic tamen licentia parochi sponsae non indiget.³⁾

¹⁾ Cn. 1030, 2.

²⁾ S. C. C. 1. febr. 1908 n. 8.

³⁾ Cf. Archiv f. k. K. 88. Bd. (1908) S. 729 ff. Sunt tamen, qui censeant, capellanos militum cum propria cura animarum ut in Austria,

e. Parochi, qui in nonnullas personas vel familias in territorio alius parochi habitantes iurisdictionem exercent, matrimoniis suorum subditorum, sed horum tantum, ubique in territorio, ubi habitant, valide et licite assistere possunt.

f. Capellani seu rectores piorum locorum in loco iurisdictionis suae matrimoniis suorum, non item aliorum, valide et licite assistere possunt absque delegatione parochi loci, ubi situs est locus pius.

2. Valide assistit etiam parochus putativus, qui parochus non est, sed errore communi talis esse putatur, etsi titulum coloratum non habeat;¹⁾ valide autem non assistit parochus intrusus, quia nec parochus nec a legitima auctoritate (etsi invalide) parochus nominatus est.

Parochus intrusus dicitur, qui absque superioris legitimi consensu ab auctoritate illegitima e. g. civili nominatus et institutus est.

147. Condiciones ad validam assistentiam²⁾ Valide parochus solum assistit:

1. A die adeptae possessionis beneficii vel initi officii, nisi per sententiam fuerit excommunicatus vel interdictus vel suspensus ab officio vel ut talis declaratus.

a. Si ergo parochus ante sollemnem institutionem (installationem) parochiam administrat, matrimoniis valide assistere nequit, nisi ab ordinario facultatem assistendi expresse obtinuerit. — Possessionem beneficii adipiscitur parochus per illum actum (sive nominatur investitura, institutio sive inthronisatio, installatio), quo ei confertur liberum exercitium potestatis suo officio annexae. Qui parochiae praesunt ut vicarii parochiales (Pfarrverweser), matrimoniis valide assistunt a die officii legitime initi.

b. Antea parochus matrimoniis valide assistere poterat, etsi nominatim excommunicatus vel suspensus; nunc potestas assistendi aufertur parocho, qui per sententiam fuerit excommunicatus vel interdictus vel suspensus ab officio (ubi agitur de censura ferendae sententiae) vel per sententiam ut talis declaratus (ubi agitur de censura latae sententiae). Parochus ergo suspensus ab ordine, a beneficio, a iurisdictione valide assistere potest.

et Germania habere quidem iurisdictionem in milites personalem, adeo ut eorum matrimoniis ubique assistere possint, at non exclusivam, adeo ut etiam parochus utriusque vel alterutrius ex contrahentibus eorum matrimonio valide et licite assistere possit.

¹⁾ Cf. cn 209.

²⁾ Cn 1095, 1. 2 3.

2. Si neque vi nec gravi metu constrictus contrahentium consensum requirat atque excipiat.

Ex iure antiquo validum erat matrimonium, etsi parochus coactus et metu gravi constrictus adstisset. — Quod decretum Ne temere exigit, ut parochus antecederet a contrahentibus invitatus et rogatus assistat, non requiritur, cum Codex hanc condicionem omittat. Sufficit ergo, ut contrahentes coram eo se sistant et ipse nulla vi coactus libere ab eis consensum exquirat atque recipiat.

3. Intra limites sui territorii.

Ergo extra parochiam (dioecesim) suam ne suorum quidem subditorum matrimonio valide assistit, nisi ad id delegatus sit; sed intra parochiam suam matrimoniis tum subditorum tum non subditorum valide assistit. Si ergo parochus suae parochiae sponso alibi copulare desiderat, a parocho loci, in quo fit matrimonium, delegari debet, ut matrimonium validum sit.

148. Condiçiones ad licitam assistentiam.¹⁾

1. Ut de statu libero sponsorum atque de absentia cuiuslibet impedimenti certam cognitionem sibi comparaverit.

a. Praestat, ut unus, isque parochus sponsae, quantum fieri potest, omnia curet, quae matrimonio praemitti debent (examen sponsorum, necessaria documenta, petitio di pensionum, monitio de proclamationibus alibi faciendis), quia ipse primo loco ad assistentiam competens est.

b. Ut sacerdos assistens certam cognitionem status liberi nupturientium sibi comparare possit, praestat, ut licentiam assistendi concedat parochus sponsae, qui examen sponsorum habuit, isque simul referat, promulgationes rite factas esse, nullum obstare impedimentum (vel dispensatum esse), sponso tali die, mense, anno et loco natos esse.

2. Ut unus saltem sponsorum subditus sit i. e. in parochia domicilium vel quasi-domicilium habeat aut saltem per mensem ibi commoratus sit, et si de vago agatur, ut alteruter contrahentium actu in loco matrimonii commoretur.²⁾

Mensis intelligitur spatium 30 dierum, intra quod unius vel alterius diei a loco habitationis absentia menstruam habitationem a iure requisitam non impedit, etsi a loco habitationis recesserit cum animo non amplius redeundi, dummodo reipsa post paucos dies iterum redierit. Si quis ergo negotii causa ad aliquem locum se contulerit,

¹⁾ Cn 1097, 1. 2.

²⁾ Cn 1047, 1. 2.

sed a qualitate negotii quavis hebdomada per unum alterumve diem avocetur, elapso mense parochus loci eius matrimonio assistere potest.

3. Si sponsi non sunt subditi (alibi locum domicilii vel quasi domicilii vel menstruae commorationis habentes), ut parochus alterutrius sponsi licentiam assistendi dederit, nisi necessitas gravis ab ea excuset vel de vagis actu itinerantibus agatur, qui nullibi commorationis sedem habent.

Gravis necessitas adesset, si celebratio non posset differri (e. g. propter instantem necessitatem proficiscendi, propter imminens periculum gravis damni), nec suppeteret tempus petendi licentiam. Prudentia exigit, ut parochus assistens sive per testes sive per scriptum necessitatis probationem, si forte exigatur, sibi procuret.

Nota. Novus Codex ait: Regula sit, ut matrimonium coram paracho sponsae celebretur, nisi iusta causa excuset. Matrimonia autem catholicorum mixti ritus in ritu viri et coram eiusdem paracho celebranda sunt, nisi aliud particulari iure cautum sit.¹⁾

Ex his verbis quidem paracho sponsae primo loco competit ius assistendi matrimonio; practice tamen in hac re non erit urgendum discrimen inter parochum sponsi et parochum sponsae. Cum enim non requiratur nisi iusta causa, ut parochus sponsi licite assistat, quaevis autem rationabilis causa utilitatis vel convenientiae vel consuetudinis censeatur iusta, vix unquam deerit iusta causa. ubi nupturientes petunt, ut coram paracho sponsi contrahere possint.

149. De sanctione legis.

Qui matrimonio adstiterit sine licentia proprii parochi vel ordinarii, ubi talis licentia requiritur, emolumenta stolae proprio contrahentium paracho remittere debet.²⁾

a. Qui ergo peregrinorum matrimonio assistit sine licentia proprii sponsorum parochi, ius in emolumenta stolae amittit, quae remitti debent sponsorum paracho. Ad hanc remissionem ex iustitia tenetur, quia lex impedit, quominus emolumenta stolae faciat sua i. e. domirium in ea acquirat.

b. Ex his colligitur ius, in emolumenta stolae non habere proprium seu competentem parochum, sed sacerdotem assistantem. Ordinarii erit determinare, num et quodnam emolumentum concedendum sit paracho, qui examen sponsorum etc. curaverit.

¹⁾ Cn 1097, 2.

²⁾ Cn 1097, 3.

150. De matrimoniis vagorum. 1. Vagi dicuntur, qui nullibi nec domicilium nec quasidomicilium habent.¹⁾

Post decretum Ne temere nonnulli putabant, illum in re matrimoniali vrgis accensendum non esse, qui per mensem alicubi commoratus fuerit; attamen ex novo Codice (cn 91) menstrua commoratio non sufficit, ut quis desinat esse *vagus*.

2. Quoad vagos parochus loci prius diligentem inquisitionem de statu libero et de absentia cuiusvis impedimenti instituere et (extra casum necessitatis), re ad ordinarium vel ad sacerdotem ab eo delegatum delata, licentiam assistendi obtinere debet.²⁾

a. Ordinariis recenti decreto conceditur facultas delegandi in dioecesi sacerdotem (sacerdotes), qui, examinatis parochorum actis de matrimoniis vagorum, licentiam concedere potest assistendi eorum matrimoniis.

b. Parochus vagorum matrimoniis assistere potest: si adest casus necessitatis sine licentia; si licentiam obtinuerit ab ordinario vel a sacerdote ab ordinario delegato.

c. Si unus tantum nupturientium vagus est, pariter requiritur licentia ordinarii vel sacerdotis ab eo ad hanc concedendam delegati.

d. In casu necessitatis, ubi nempe non suppetit tempus recurrendi, tota res committitur parocho, qui accuratam investigationem instituere debet, et si moralem certitudinem acquisierit de absentia cuiusvis impedimenti, matrimonio sine licentia assistere potest.

3. Actualiter (momentanee) vagi hac lege non comprehenduntur; potest ergo parochus loci, ubi ipsi contrahere voluerint, eorum matrimonio sine ordinarii licentia assistere.

Actualiter vagi dicuntur, qui ante breve tempus domicilium habuerunt et paulo post iterum habituri sunt, ut cum sponsi paucis diebus ante celebrationem matrimonii suum domicilium dimittunt et paulo post celebrationem novum acquirunt. Quodsi ipsi apud parochum prioris domicilii examen sponsorum subierunt, necessaria documenta ei exhibuerunt et legi bannorum satisfecerunt, quivis parochus eorum matrimonio licite assistere potest. Quin etiam ad eos actualiter vagos haec exceptio a nonnullis extenditur, qui apud parochum prioris domicilii examen sponsorum non fecerunt. Sic, si sponsi relicto domicilio alicubi exspectant opportunitatem navigandi in Americam, ubi novum domicilium figere intendunt, quilibet parochus, nullius (nec ali-

¹⁾ Cn 91.

²⁾ Cn 1032.

cuius parochi nec ordinarii aut sacerdotis pro vagis delegati) requisita licentia, eorum matrimonio valide et licite assistere potest.

§ 2. De sacerdote delegato.

151. Condiciones ad delegationem requisitae.¹⁾

Delegatio in rigore vocis collationem iurisdictionis significat, facultas autem assistendi iurisdictionem non continet; ideo collatio facultatis assistendi potius licentia assistendi dicenda est. Attamen in hac quaestione delegatio et licentia indiscriminatim vel ab ipso Codice usurpantur.

Si parochus competens matrimonice non assistit, delegare potest alium sacerdotem, qui loco sui matrimonio assistat.²⁾ Exponendae sunt condiciones, quae sive ad validam sive ad licitam delegationem requirantur.

1. Ut delegatus **valide** matrimonio assistat:

1. Delegatio dari debet expresse, sive in scriptis sive verbis sive nutibus; ideo nihil valet delegatio tacita, praesumpta, interpretativa. Delegatio gravi metu extorta non est invalida: etenim requiritur quidem assistentia libera, non autem libera delegatio.

Exedit ut delegatio per scripturam concedatur, attamen in casu necessitatis etiam per telegraphum peti et dari potest. Quodsi per statuta particularia delegatio in forma telegraphica prohibita sit, id delegationem telegraphicam non reddit invalidam.

2. Dari debet sacerdoti determinato, qui non sit per sententiam excommunicatus vel interdictus vel ab officio suspensus, nec ut talis declaratus.

a. Determinatus est, si indicatur persona et status: N. N. cooperator in N.; si indicatur sola persona (N. N.), dummodo persona ita designetur, ut cum alia commutari non possit; si indicatur solus status (cooperator in N., primus cooperator in N.).

b. Nihil impedit, quominus plures sacerdotes determinati delegentur, sive singuli sive omnes collective nominentur: N. N. parochus et N. cooperator; omnes cooperatorum ad s. Iacobi Oeniponte; omnes Patres Servitae in Weissenstein; clerus parochialis parochiae N. At non amplius valet haec delegatio: nupturientium matrimonio quivis

¹⁾ Cn 1095—1098.

²⁾ Concilium trid., c. Tametsi 1 sess. 24. De reform. matr. Cn 1095, 2.

sacerdos assistere potest, quem sponsi elegerint; vel: officio parochiali (dem Pfarramt) conceditur facultas assistendi.

c. Sacerdoti delegato concedi potest facultas tum specialis tum generalis subdelegandi: eiusmodi enim delegatio non censetur indeterminata, dummodo delegatus sibi non substituat (non subdeleget) nisi personam determinatam.

3. Dari debet ad matrimonium determinatum seu pro personis determinatis. Delegatio generalis e. g. pro omnibus matrimoniis, quae in parochia celebrantur, invalida est.

Delegationem generalem habet sacerdos, qui parochi diutius absentis vices vel parochiae vacantis curam gerit, eamque accipere possunt parochorum cooperatores, capellani seu vicarii, sed praeter hos nullus alius.

4. Dari nequit, nisi pro territorio delegantis.

Parochus alium sacerdotem solum delegare potest, ut intra limites suae parochiae, ordinarius, ut intra limites suae dioecesis matrimonio assistat.

5. Debet esse nota delegato: delegatio enim, quae a delegato ignoratur, nihil prodest.

6. Ut delegatus valide et licite assistat, servare debet limites mandati et regulas pro paracho (ordinario) statutas.

Ad has regulas servandas requiritur primo, ut libere sine coactione nec gravi metu constrictus assistat, deinde ut requirat atque excipiat contrahentium consensum.

7. Delegatio cessat revocatione a delegante facta et delegato directe intimata aliisque casibus in iure recensitis;¹⁾ at non cessat morte vel resolutio iure delegantis.

II. Ut **licite** assistat:

1. Delegatio non est concedenda, nisi parochus (ordinarius) iam omnia compleverit, quae ius exigit ad libertatem status probandam (denuntiationes, examen sponsorum).

2. Si contrahentes non habent nec domicilium nec quasidomicilium, nec per mensem commorati sunt in loco parochi (ordinarii), qui matrimonio assistit, hic ad licite agendum indiget licentia parochi (ordinarii) domicilii vel quasidomicilii vel menstruae commorationis alterutrius contrahentium, primo loco parochi (ordinarii) sponsae, nisi agatur de vago. Ab hac

¹⁾ Cn 207.

licentia expetenda Codex solummodo casum gravis necessitatis excipit (cn 1097; 3) e. g. periculum matrimonii civilis, discessus non differendus etc.

Nota. 1. Quoad delegationem nec decretum Ne temere nec novus Codex quidquam immutavit, praeterquam quod fieri debeat sacerdoti determinato et particulariter exceptis cooperatoribus, nec valeat nisi intra territorium delegantis. Ergo parochus sacerdotes in ipsa parochia curae animarum addictos etiam generaliter, sacerdotes autem in parochia curae animarum non addictos solum particulariter pro singulis casibus delegare potest.

2. Cum recens decretum de subdelegatione nihil statuatur, servandae sunt regulae iuris antea de hac re statutae. Itaque

a. Capellanus simplex (cooperator, vicarius, coadiutor) ex se seu vi muneris sui matrimoniis valide assistere nequit, nisi a paroko vel ab ordinario potestatem delegatam acceperit. Quamvis ab episcopo mittatur non solum ad sacramenta administranda, sed ad universam curam exercendam, in hac missione tamen non continetur potestas valide assistendi matrimoniis, nisi a paroko vel episcopo ad id delegatus fuerit.

b. Iam fieri potest, ut parochus hanc potestatem singulis vicibus pro particulari casu tantum concedat, et tunc subdelegare nequit, nisi etiam hanc facultatem acceperit. Fieri potest, ut parochus universalem delegationem pro omnibus matrimoniis in parochia contrahendis ei concedat; et tunc per se etiam subdelegare potest, cum sit delegatus ad universalitatem causarum in hoc genere matrimoniorum. In praxi tamen attendendum est ad locorum consuetudinem, nec non ad statuta dioecessana.

Exempla, in quibus nomine delegationis significatur facultas valide, nomine licentiae facultas licite assistendi.

1. Si sponsi ex A contrahunt in B assistente paroko ex B, hic nulla indiget delegatione, sed solum licentia assistendi a paroko in A concessa.

2. Si sponsi ex A contrahunt in B assistente paroko ex C, parochus in A validam delegationem concedere nequit, sed parochus in B eam concedere potest et debet; parochus in A licentiam assistendi dare debet.

3. Si sponsus ex A (sive ratione domicilii sive quasidomicilii sive menstruae habitationis) et sponsa ex B contrahunt in C, assistente paroko in C, hic non indiget delegatione, sed solum licentia assistendi aut parochi in A aut parochi in B (stricto parochi in B, utpote parochi sponsae).

4. Si sponsus ex A et sponsa ex B contrahunt in sanctuario C, ito in parochia D, assistente Marco, sponsae consanguineo, delegationem dare debet parochus in D, licentiam autem assistendi aut parochus in A aut parochus in B (theoretice parochus in B).

5. Si sponsi, habentes domicilium in A et quasi-domicilium in B, contrahunt in B, assistente sponsi consanguineo Petro, delegationem dare debet parochus in B, qui licentia non indiget.

Cum C. A. § 75 habeat: „Die Erklärung der Einwilligung muß vor dem ordentlichen Seelsorger oder dessen Stellvertreter geschehen“ fieri potest, ut matrimonium civiliter sit invalidum, quod in facie ecclesiae validum est, ubi nempe contrahitur coram parcho, qui non est, proprius contrahentium parochus, cum sola licentia proprii parochi, vel ubi in casu necessitatis sine licentia proprii parochi contrahitur. Attamen periculum discordiae inter forum ecclesiasticum et civile in hac re non est serium. Aut enim fieri potest, ut licentia proprii parochi (etsi stricte non sit delegatio) ex mente legis civilis ad valorem matrimonii in foro civili sufficere dicatur, aut iniungendum est, ne unquam sine licentia proprii parochi matrimonium contrahatur, insuper ut parochus proprius licentiae assistendi ab ecclesia requisitae etiam delegationem pro foro civili addat, quo fit, ut matrimonium civiliter validum sit.

§ 3. De testibus.

152. Qui et quomodo assistere debeant. Ut matrimonium validum sit, ex decreto tridentino et ex novo Codice saltem duo testes ei assistere debent.¹⁾ Novum ius specialem qualitatem in eis non requirit.

1. Testes esse possunt omnes, qui de aliquo facto testificari possunt; ergo ad matrimonii validitatem nihil refert, sive testes sunt mares sive feminae, sive fideles sive infideles, sive consanguinei sive extranei, sive puberes sive impuberes, modo rationis usum habeant et de contracto matrimonio testari possint. Attamen illicite adhibentur testes acatholici, ubi catholici haberi possunt.²⁾

2. Ut de matrimonio valide testari possint, requiritur omnium testium (parochi et aliorum) praesentia a. physica, ut

¹⁾ Cn 1094.

²⁾ S. Officium 19. aug. 1891 statuit „non esse adhibendos (haereticos); posse tamen ab ordinario tolerari ex gravi causa, dummodo non adsit scandalum“.

scire possint, quid agatur: b. simultanea: cum enim de eodem actu fidem facere debeant, ei simul adesse debent; c. formalis i. e. contrahentes intentionem habere debent utendi eorum praesentia ad matrimonium celebrandum, quam intentionem oculis, nutu etc. sufficienter exprimere possunt, modo testes hanc intentionem advertant.¹⁾

Ergo etiam is, qui casu adest, qui dolo, vel metu ad testificandum inducitur, valide testis esse potest, quod tamen de parcho non valet.

Articulus quartus.

De ipsa celebratione matrimonii.

Ad matrimonii celebrationem aliud ex parte contrahentium, aliud ex parte parochi requiritur.

153. Ex parte contrahentium requiritur: 1. Ut matrimonium in ecclesia parochiali cum ritu sacro ab ecclesia praescripto contrahant; in alia ecclesia vel in oratorio sive publico sive semipublico solum de licentia ordinarii vel parochi celebrari potest.

Ut in aedibus privatis celebretur, ordinarius in extraordinario solum casu ex iusta causa permittere potest. Ut in ecclesia vel oratorio seminarii vel religiosarum celebretur, permittere non potest, nisi urgente necessitate et adhibitis opportunis cautelis.²⁾

a. Coniuges catholici, qui validum matrimonium contraxerunt, sed ex qualicunque causa ritum sacrum matrimonialem non peregerunt (e. g. contrahentes in locis missionum coram duobus testibus sine parcho propter eius absentiam), sub gravi eum supplere teneantur, quo in casu omittitur declaratio consensus et formula copulationis: Ego vos coniungo etc.

b. Econtra si coniuges infideles legitimo matrimonio iuncti ad religionem catholicam convertuntur, consulendum est eis, ut ritum sacrum peragant, at obligandi non sunt.

2. Ut in statu gratiae sint, quia sacramentum vivorum suscipiunt: ideo statuta particularia quandoque praescribunt.

¹⁾ Ballerini-Palmieri VI. n. 859.

²⁾ Cn 1109. 1. 2.

ut matrimonio praemittatur confessio; lege tamen universali non praecipitur, ut potius per confessionem quam per contritionem perfectam statum gratiae sibi comparent: concilium enim tridentinum solum hortatur sponso, ut ante matrimonium confiteantur.¹⁾

Non peccat: a. qui matrimonium contrahit cum comparte, quam novit esse in statu peccati mortalis: materialem enim hanc cooperationem excusat notabilis utilitas, quam ei affert matrimonium.²⁾

Nec peccat b. qui sacramentum matrimonii administrat comparti indignae, quia non tenetur cavere, ne sacramentum administretur indigno: non enim agit personam publicam, quae vi muneris sui attendere debet ad dispositiones recipientis, sed est persona privata celebrans contractum, quae vi muneris solum attendit ad utilitatem propriam.³⁾

3. Ut benedictionem nuptialem accipiant: etsi enim ecclesia eam nupturientibus non praecipiat, enixe tamen desiderat, ut eam petant et accipiant.⁴⁾

a. Nomine benedictionis nuptialis designantur tres orationes, quae in missa pro sponso in missali habentur, quarum duae post Pater noster, tertia vero post *Ite* missa est vel *Benedicamus Domino* super sponso recitantur. Cum benedictio nuptialis a missa pro sponso separari nequeat, monendi sunt nupturientes, ut nuptias mane celebrent, quando missa dici potest.

b. Si nupturientes benedictionem nuptialem ex qualicunque causa c. g. quia tempore clauso nuptias celebrarunt, quia in celebratione nuptiarum missa dici non poterat) non acceperunt, curandam est, ut eam postea opportuno tempore accipiant, etsi iam in matrimonio vixerent.⁵⁾ — Quodsi sponsi adduci non possint, ut nuptias celebrent tempore, quo missa dici potest, benedictio eis conceditur extra missam, at non secundum formam, quae in missa pro sponso habetur, sed secundum formam, quae exstat in Rituali romano vel in Rituali dioecesano.

154. Ex parte parochi requiritur: a. ut assistentiam exhibeat; b. ut ritum matrimoniale peragat.

De assistentia. Distinguitur assistentia activa, qua parochus ritum sacrum in ecclesia peragit, et assistentia pas-

¹⁾ Sess. 24. c. 1. De reform. matr.

²⁾ Cf. De Praeceptis¹² n. 118.

³⁾ Cf. Lugo. De sacram. in genere disp. 8. sect. 14. n. 230

⁴⁾ Cn 1101, 1.

⁵⁾ Cn 1001, 1.

siva, qua parochus absque ullo ritu sacro extra ecclesiam materiali tantum praesentia matrimonio intervenit.

a. Assistentia activa continet vestem sacram, copulationem cum suis orationibus, missam cum benedictione, aptam monitionem, locum sacrum; cum ergo plura contineat, magis et minus plena atque perfecta esse potest. Quare duplex assistentia activa distingui potest, altera sollemnis, altera minus sollemnis in qua saltem missae celebratio cum benedictione nuptiali semper omittenda est. Nunc etiam duplex assistentia passiva distingui potest, assistentia mere passiva, ubi nupturientes solum coram parochο consensum exprimunt, et assistentia (simpliciter) passiva, ubi parochus sine ullo alio ritu solum interrogationes de consensu proponit.

b. Si matrimonium extra ecclesiam contrahendum est, iniri debet in loco decenti, ut est sacristia (alii sacristiam tamquam ad ecclesiam pertinentem considerant), oratorium privatum, domus parochialis.

1. Si nupturientes sunt in statu peccati, parochus sine iusta causa assistere nequit, tum quia eorum sacrilegio cooperatur, tum quia ex officio salutem suorum parochianorum procurare eorumque peccata impedire debet.

Assistere potest et debet, tum si solum ex confessione novit sponso esse in statu peccati, tum si solum ob occultum peccatum vel occultam censuram indigni sunt: primum, ne laedat sigillum, alterum, ne laedat eorum famam.

2. Si nupturientes sunt publici peccatores vel notorie excommunicati, per se non est exhibenda nisi assistentia passiva; attamen ad cavenda maiora mala ordinarii in casibus particularibus id statuere possunt, quod magis expedire iudicaverint.¹⁾ Possunt ergo activam assistentiam permittere excluso tamen missae sacrificio et sollemni benedictione, immo si adiuncta id exigant, etiam missae celebratio et sollemnis benedictio concedi potest.²⁾

Si nupturientium una pars est catholica, altera fide abiecta nulli sectae religiosae adhaeret, res referenda est ad episcopum, qui inspectis omnibus casus adiunctis permittere poterit, ut parochus passive matrimonio intersit, dummodo cautum sit catholicae educationi universae prolis.³⁾

¹⁾ Cn 1101, 1.

²⁾ S. Officium 25. maii 1897.

³⁾ S. Officium 25. maii 1897.

155. Ritus matrimonialis duo complectitur: a. copulationem; b. benedictionem nuptialem.

Ritus matrimonialis, qui habetur in Rituali romano,¹⁾ non est praeceptivus, quare observari possunt laudabiles provinciarum consuetudines iuxta ritualia dioecesana.²⁾

1. Copulatio seu coniunctio sponsorum. Parochus utrumque contrahentem interrogare debet de consensu, ut testes de contracto matrimonio fidem facere possint.

Intellecto consensu sponso copulare debet his vel similibus verbis iuxta receptum provinciae usum: ego vos in matrimonium coniungo in nomine P. et F. et Sp. S. Horum omissio pariter veniale non excedit.

Peracta copulatione sponsis, si nihil obsta., benedictionem nuptialem impertiri debet.

Benedictio annuli, quae est sacramentale, non est omittenda. In secundis quoque nuptiis fieri potest, etsi idem annulus in primis iam adhibitus et benedictus fuerit. Si annulus nuptialis amittitur vel frangitur, novus eadem ritualis formula benedici potest.

2. Benedictio nuptialis. a. Benedictionem nuptialem ille tantum vel ipse per se vel per alium dare potest, qui valide et licite matrimonio assistere potest:³⁾ est enim functio paracho reservata.⁴⁾ Si ergo alius sacerdos eam dare velit, indiget licentia parochi, qui valide et licite matrimonio assistere potest.

b. Ubi ex praescripto ecclesiae licet, semper concedenda est, si sponsa eam nondum accepit, sive haec virgo sive vidua sive deflorata est, etsi sponsus sit viduus et benedictionem iam semel acceperit.

c. Concedenda non est in his casibus: Si sponsa vidua est et benedictionem iam acciepit;⁵⁾ si nuptiae tempore clauso, etsi permittente episcopo celebrantur; attamen postea suppleri potest; si matrimonium mixtum, etsi cum dispensatione summi pontificis, contrahitur.

¹⁾ Rituale rom. tit. 7. c. 2.

²⁾ Concilium trid. sess. 24. c. 1. De reform. matr. Cn 1100.

³⁾ Cn 1101, 2.

⁴⁾ Cn 462, 4.

⁵⁾ Cn 1143.

d. Missa votiva pro sponsis solum propter benedictionem nuptialem dici potest, quare haec missa dici nequit, ubi benedictio non conceditur, etsi per rubricas missa votiva dici posset.

156. De matrimonio inscribendo. Quae a concilio tridentino¹⁾ et a Rituali romano²⁾ de hac re praecipuntur, a decreto Ne temere nec non a Codice³⁾ (paucis abrogatis) accuratius determinantur.

a. Parochus vel eius vices gerens celebratum matrimonium in libro matrimoniorum quamprimum describere tenetur, etsi ordinarius vel sacerdos delegatus matrimonio adstiterit.

Ex iure recenti non amplius parochus proprius sponsorum celebratum matrimonium in libro matrimoniorum describere tenetur, sed parochus loci, ubi celebratur matrimonium vel eius vices gerens. Si ergo parochus proprius sponsorum in aliena parochia matrimonio assistit, parochus huius loci, et si sacerdos in ecclesia alicuius sanctuarii vel in ecclesia regularium matrimonio assistit, parochus loci, in quo situm est sanctuarium vel monasterium, matrimonium inscribere debet.⁴⁾ Assistens vero sacerdos parochum de celebrato matrimonio monere tenetur. Quodsi parochus absens sit, sacerdos as istens notitias necessarias scripto relinquat parocho.

b. Insuper etiam in libro baptizatorum adnotare debet, coniuges tali die in sua parochia matrimonium contraxisse, idque tum ad nomen sponsi tum ad nomen sponsae. Quodsi coniux alibi baptizatus fuerit, matrimonii parochus notitiam initi matrimonii, sive per se sive per curiam episcopalem, ad parochum baptismi transmittat, ut matrimonium in librum baptismi referatur.⁵⁾

Res nova, quae hisce praescribitur, gravis est, quia eius finis gravis est, ut scilicet de matrimonio contracto constet, nec ullum matrimonium occultari vel negari possit.

c. Si matrimonium sine parocho contrahitur, sacerdos, et si matrimonium sine assistentia sacerdotis contrahitur, testes in solidum cum contrahentibus curare tenentur, ut initum coniugium in praescriptis libris quamprimum adnotetur.⁶⁾

¹⁾ Sess. 24. c. Tametsi 1.

²⁾ Tit. 10. c. 5.

³⁾ Cn 1103, 1.

⁴⁾ Ex praescripto C. A. § 80 ss. fieri potest, ut matrimonium celebratum etiam a parocho proprio nupturientium describi debeat.

⁵⁾ Cn 1102, 2.

⁶⁾ Cn 1103, 3.

Contrahentes ergo in primo casu una cum sacerdote, in altero una cum testibus curare tenentur, ut inscriptio quamprimum fiat.

Articulus quintus.

De celebratione matrimonii mixti.

157. De assistentia licita. 1. De iure communi etiam in matrimoniis mixtis licitis non licet praestare nisi assistentiam passivam, quae nunc in eo consistit, ut parochus interrogationes de consensu faciat (cum brevi forte sermone), sed praeter haec nullo actu positivo nulloque ritu sacro intersit.¹⁾

a. Activa assistentia ideo potissimum interdicitur, ut fideles ingiter moneantur, ecclesiam matrimonia mixta detestari eamque fideles ab iis contrahendis nunquam non detertere.

b. Eiusmodi matrimonium ergo contrahendum est extra ecclesiam, sine veste sacra et sine ulla ceremonia rituali. Ex declaratione s. sedis vestis talaris vel consuetae vestes praelatitiae non censentur sacrae.²⁾

2. Ubi tamen ex negata omni prorsus assistentia activa graviora mala timenda essent, ordinarius permittere potest, ut matrimonium in ecclesia celebretur cum aliqua ex consuetis ceremoniis ecclesiasticis, exclusa semper missae celebratione cum benedictione nuptiali.³⁾

a. Assistentia licita est partim passiva, partim activa minus sollemnis; semper excluditur non solum missa votiva pro sponsis, sed etiam quaevis alia, quae tamquam ceremoniae matrimonialis complementum habeatur. Licet ergo matrimonium in ecclesia celebrare, superpelliceo et stola uti et aliquem ritum sacrum adhibere e. g. benedictionem sponsorum, qualis in ritualibus dioecesanis haberi solet.

b. Mala, ad quae praecavenda s. sedes aliqualem assistentiam activam permittit, potissimum haec sunt: haereticorum quaerimoniae et odia adversus fideles et ecclesiam, periculum matrimonii civilis vel coram ministro haeretico; periculum ne cautiones non servantur vel coniux catholicus a fide deficiat et eiusmodi.

3. In matrimoniis mixtis illicitis, in quibus nempe debita cautiones exhibitae non sunt, ne assistentia passiva quidem praestari potest. Attamen Pius VIII. 25. mart. 1830 et Gre-

¹⁾ Cn 1102, 1, 2.

²⁾ S. Officium 17. ian. 1877.

³⁾ Cn 1109, 3. — Cn 1102, 2.

gorius XVI. 30. apr. 1841 concesserunt assistentiam mere passivam pro Borussia, Bavaria, Austria, Hungaria. Haec assistentia in eo consistit, quod nupturientes consensum exprimant coram parochio, qui consensum non exquirat, nec ullum ritum liturgicum adhibet.

a. Cum interrogationes de consensu ex decreto Ne temere atque ex novo Codice ad matrimonii validitatem requirantur, s. sedes declaravit, easdem in matrimoniis mixtis illicitis ad validitatem necessarias non esse, assistentiam mere passivam autem secundum concessionem et instructionem Gregorii XVI. tolerari.

b. Tandem die 5. augusti 1916 s. Officium declaravit, assistentiam mere passivam tolerari pro iis tantum regionibus, quibus ante decretum Ne temere speciales concessioness datae sunt, in aliis autem regionibus matrimonia mixta, etsi cum assistentia mere passiva contracta, invalida esse. Cum pro Austria et Hungaria tales concessioness datae sint, matrimonia mixta cum assistentia mere passiva contracta ibidem valida sunt.

158. De adeundo ministro haeretico.¹⁾ a. Ministrum haereticum tamquam officialem civilem adire sive ante sive post matrimonium contractum ob gravem causam licet, ubi e. g. lex civilis id praecipit ad actum civilem implendum.

b. Ministrum haereticum tamquam ministrum sacrum ad celebrandum matrimonium adire non licet, et qui id faciunt, graviter peccant ratione prohibitionis ecclesiasticae, scandali et vetitae communicationis in sacris, et insuper excommunicationem incurrunt ordinario reservatam.²⁾

c. Si parochus certo noverit sponsoz ministrum haereticum iam adisse vel eum adituros esse, eorum matrimonio ne assistat nisi ex gravissima causa, remoto scandalo et consulto prius ordinario.³⁾

Quodsi parochum adeant, postquam coram ministro haeretico etiam contraxerunt, quantum fieri potest, curandum est, ut cautiones

¹⁾ Hue pertinet duplex instructio s. Officii 17. febr. 1864 ad episcopus regni Hannoveriani et 12. dec. 1888 ad episcopos rituum orientalium. Cn 1063.

²⁾ Cn 2319.

³⁾ Cn 1063, 2.

exhibeantur et pars catholica facti poenitens a commisso peccato et a contracta censura prius absolvatur.

Quaestio septima.

De revalidatione matrimonii.

159. Declarationes. 1. Fieri potest, ut matrimonium sive bona sive mala fide contractum postea propter occultum impedimentum reperiatur invalidum. Medium rem in hoc casu componendi vel est declaratio nullitatis et coniugum separatio vel cohabitatio ut frater et soror, vel dissimulatio, qua coniuges putativi in bona fide relinquuntur, ordinarie vero matrimonii revalidatio.

2. Revalidatio matrimonii est ille actus, quo matrimonium eousque invalidum redditur validum: si enim contractus hucusque invalidus valorem accipit, revalidari dicitur. Duplex distinguitur matrimonii revalidatio, altera dicitur revalidatio simplex altera sanatio in radice.

a. Inter utrumque revalidationis modum hoc potissimum discrimen intercedit, quod in convalidatione renovatio consensus requiritur, in sanatione autem matrimonium sine renovatione consensus fit validum.

b. Quandoquidem per matrimonii revalidationem sacramentum administratur et recipitur, quantum fieri potest, curari debet, ut coniuges sint in statu gratiae, quando matrimonium revalidatur i. e. quando renovatur consensus aut applicatur sanatio.

Quid confessario agendum sit, quando advertit aliquod matrimonium esse invalidum. — Cavere debet, ne incaute statim matrimonii nullitatem declaret.

1. Si coniuges in bona fide sunt et ex declarata matrimonii nullitate maiora mala sequerentur, in bona fide relinquendi sunt.

Id observari debet, non solum ubi impedimentum, quod detegitur, occultum et indispensabile est, ideoque coniuges nec sine scandalo separari nec sine periculo peccandi cohabitare possunt, sed etiam ubi de impedimento occulto et dispensabili agitur: moraliter enim sperari

non potest putativos coniuges matrimonio non esse usuros, quare monitio id efficeret, ut ex peccatoribus materialibus formales fierent.

2. Si matrimonii nullitas utrique nota est, revalidatio autem obtineri nequit, coniuges omnino separandi sunt. Quoniam autem separatio urgenda sit, ex adiunctis dependet; scilicet:

a. Si nullitas matrimonii iuridice probari potest, per sententiam iudicis ecclesiastici perfecte separandi sunt.

b. Si nullitas matrimonii iuridice probari non potest et ex cohabitatione oritur incontinentiae periculum, sub specie divortii a toro et cohabitatione separandi sunt.

c. Si ex cohabitatione non oritur incontinentiae periculum, sufficit, ut a communi toro separentur et tamquam frater et soror cohabitent.

3. Si matrimonii revalidatio obtineri potest, ea procurari debet; interim vero, donec matrimonium obtenta dispensatione revalidari possit, haec servando sunt:

a. Si matrimonii nullitas publice nota est, coniuges a toro et cohabitatione separandi sunt, donec obtineatur impedimenti dispensatio.

b. Si matrimonii nullitas utrique parti tantum nota est, et ex cohabitatione non oritur peccandi periculum, sufficit, ut a toro separentur; quodsi existit peccandi periculum, sub aliquo praetextu e. g. itineris etiam a cohabitatione separari debent.

c. Si matrimonii nullitas uni tantum parti nota est, haec compartem, si fieri potest, monere debet, ut ab usu matrimonii absteat; si eam monere non potest, sub aliquo praetextu a debito reddendo, etiam sub quocunque incommodo, abstinere debet, quia copula, utpote fornicaria, prorsus illicita esset.

Casus iste in praxi maximam difficultatem afferre potest. Cum enim parti impedimenti consciae non liceat debitum reddere, facile accidere potest, ut debitum, quod a comparte impedimenti ignara petitur, sine gravissimo incommodo recusari non possit. Et si quidem consilia, quae in eiusmodi adiunctis ab auctoribus suppeditantur — ut pars impedimenti conscia sub aliquo praetextu salva tamen veritate, a comparte se separet e. g. iter instituendo, ut compartem de nullitate matrimonii doceat, — si haec inquam consilia iniri possunt, pars

impedimenti conscia ad ea arripienda tenetur. Quodsi absque gravissimo incommodo nihil horum fieri potest, ex probabili quorundam sententia cessat impedimentum, quia lex positiva, etsi irritans, non obligat cum tanto incommodo. Ablato iam impedimento pars eius conscia ad convalidandum matrimonium consensum renovare et debitum reddere potest. Manet tamen obligatio petendi ad cautelam dispensationem.¹⁾

d. Si matrimonii nullitas neutri parti nota est et monitio obfutura praevidetur, relinquendi sunt in bona fide, donec obtineatur dispensatio et matrimonium convalidari possit.

Articulus primus.

De revalidatione simplici.

Per revalidationem simplicem matrimonium eo convalidatur, quod suppletur id, quod ab initio defuit et matrimonium fecit invalidum. Iam vero ex triplici defectu matrimonium potest esse invalidum: ex defectu habilitatis in personis propter impedimentum dirimens; ex defectu consensus et ex defectu formae. Triplex ergo diversus est modus revalidandi matrimonium invalidum.

160. Revalidatio ex defectu habilitatis. Si matrimonium invalidum est propter impedimentum dirimens, quod dispensatione removeri potest, imprimis petenda est dispensatio, qua obtenta personae ad contrahendum habiles sunt; et si consensus initio ab eis praestitus perseverat, ex rei natura iam nihil obstat, quominus matrimonium sine renovatione consensus fiat validum.²⁾ Ecclesia autem hunc consensum ut validum non agnoscit, nisi aut utraque pars aut saltem pars impedimenti conscia consensum renovaverit, et ita quidem, ut novus voluntatis actus ponatur, quo in matrimonium iterum consentit,³⁾ sciens illud hucusque fuisse invalidum; alias

¹⁾ Cf. Lehmkühl II, n. 826 (n. 1054 ss). Ballerini-Palmieri VI n. 307.

²⁾ Cn 1133, 2.

³⁾ Cn 1134

renovatio non esset, nisi confirmatio prioris consensus, ad convalidandum matrimonium inefficax. Renovatio autem fieri debet iuxta sequentes regulas:¹⁾

1. Si impedimentum sit publicum, consensus ab utraque parte renovandus est forma iure praescripta i. e. coram parochio et testibus, ut de convalidatione publice constet.

2. Si sit occultum et utrique parti notum, satis est, ut consensus ab utraque parte renovetur privatim et secreto.

3. Si sit occultum et uni parti ignotum, satis est, ut sola pars impedimenti conscia consensum privatim et secreto renovet, dummodo altera in consensu praestito perseveret.

a. Ex antiquo iure dispensatio ab impedimento occulto sub hac solum condicione concedebatur, ut altera pars impedimenti ignara de nullitate matrimonii certior redderetur. Cum tamen pars impedimenti ignara saepe non sine magna difficultate de hoc certior reddi poterat et ipsa haec certioratio solum iure positivo non ex rei natura exigebatur, a novo Codice (cn 1135, 3) non amplius exigitur.

b. Si pars impedimenti ignara de nullitate matrimonii absque difficultate moneri potest, praestat, ut moneatur, ut ambo simul consensum renovent. Difficultates, quae monitioni frequenter obstant, hae sunt, quod vehementer tristaretur, vel quod in cognitionem criminis veniret, propter quod matrimonium invalidum est, vel quod in matrimonium non amplius consentiret, si eius invaliditatem cognosceret.

c. Si utraque vel alterutra pars adduci non possit, ut denuo publice contrahat, potest parochus de licentia ordinarii rem occulte peragere, dummodo removeatur scandalum; quodsi ne hoc quidem obtineri possit, petenda est sanatio in radice.

d. Consensus initio praestitus perdurare praesumitur, nisi expresse revocatus fuerit.²⁾ Privatim et secreto renovatur vel per actum internum vel per vitam coniugalem hac intentione continuatam.

161. Revalidatio ob defectum consensus. Si matrimonium invalidum est propter defectum consensus, sive quod ficte aut ex errore aut ex metu consensus exhibitus fuit, aliud ad eius convalidationem non requiritur, nisi ut novus consensus vel ex utraque parte vel saltem ex una parte formaliter exhibeatur et quidem:

¹⁾ Cn 1135.

²⁾ Ca 1093.

1. Si consensus ex utraque parte defuit, ab utraque parte formaliter exhiberi debet, ac si primo contraheretur matrimonium.

Cum matrimonium debita forma initum sit, insuper personae habiles fuerint, et solum consensus invalidus fuerit, per se sufficit, ut utraque pars vel per actum mere internum vel per actum etiam externum (cohabitatione, copula coniugali) in matrimonium consentiat.

2. Si consensus ex una parte tantum defuit, haec certe illum supplere debet, et sufficit, ut una pars consensum suum addat alterius consensui, qui initio verus et validus erat et moraliter adhuc perdurat, quin altera pars de nullitate matrimonii moneatur.

a. Sunt, qui renovationem consensus ex utraque parte exhibendam etiam in hoc casu necessariam dicant, sed immerito: matrimonium enim sequitur naturam contractus; ad valide autem contrahendum non requiritur, ut utraque pars simul actu consensum eliciat, sed sufficit ut unius consensus adhuc moraliter perduret, quando alter consensum formaliter elicit. Id confirmatur per novum Codicem.¹⁾

b. Si consensus initio praestitus ab altera parte retractatus est, matrimonium solum per utriusque consensum convalidari potest. Verum ut consensus retractatus censeatur, requiritur actualis revocatio per actum positivum voluntatis; non sufficit revocatio interpretativa seu animi dispositio, qua consensus revocaretur, si nullitas matrimonii cognita esset.²⁾

3. Defectus consensus aut internus aut externus esse potest.

a. Si fuerit mere internus, satis est, ut pars, quae non consenserat, interius consentiat.

b. Si fuerit etiam externus, necesse est consensum etiam exterius manifestare vel forma iure praescripta, si defectus fuerit publicus, vel alio modo privato et secreto, si fuerit occultus.

In hoc ultimo casu consensus signo aliquo exprimaturnecesse est, exprimi autem potest vel verbis vel factis scilicet cohabitatione vel copula coniugali cum intentione habita consentiendi in matrimonium. — In forma autem iure praescripta consensus manifestari debet i. e. nova matrimonii celebratio necessaria est, si defectus tot personis, novo iure saltem duabus,

¹⁾ Cn 1136, 1.

²⁾ Cn 1093.

cognitus est, ut matrimonii nullitas in foro probari posset. Cum enim matrimonium coram ecclesia irritum sit, in foro ecclesiae convalidari debet.¹⁾

162. Revalidatio ob defectum formae. 1. Si matrimonium invalidum est, quia clandestine contractum fuit, convalidari debet, eo quod renovatur consensus in forma praescripta, nisi ab hac lege obtineatur dispensatio, quae valde raro conceditur.

2. Si nullitas matrimonii publice nota est et contrahentes non renuunt publice se sistere coram parocho et testibus, consensus publice renovari debet ad removendum scandalum: quodsi nullitas matrimonii occulta est, sufficit, ut coram parocho et duobus testibus secreto renovetur consensus ad praecavendam coniugum infamiam.

Publicitas renovationis maior minorve esse potest. Supremus gradus publicitatis habetur, si praemissis consuetis proclamationibus renovatio fit palam in ecclesia coram parocho et testibus. Et haec quidem publicitas per se necessaria est, ubi nullitas matrimonii notoria evasit. Si tamen sufficientes rationes minorem publicitatem suadent, peti potest dispensatio a proclamationibus et ordinarius permittere potest, ut renovatio consensus fiat vel in aedibus parochialibus vel in domo sponsorum coram parocho nulla veste sacra induto et duobus testibus, qui revalidationem, si opus fuerit, promulgare poterunt.

3. Si aut utraque aut alterutra pars adduci nequit, ut ad renovandum consensum coram parocho et testibus compareat, in hunc modum agendum est:

a. Si una pars tantum renuit comparere coram parocho et testibus, curandum est, ut ea per procuratorem vel epistolam directam ad eum, qui de iure matrimonio assistit, consensum suum coram parocho et testibus exprimat; quodsi ne istud quidem obtineri possit, sanatio matrimonii in radice petenda est, modo constet consensum matrimonialem non fuisse revocatum.

b. Si utraque pars renuit comparere coram parocho et testibus, nihil fieri potest, nisi quod preces pro aeterna eorum

¹⁾ S. C. C. 2, aug. 1907. Cn 1137.

salute fundantur: pro iis enim, qui in leges ecclesiae contumaces sunt, non est petenda gratia dispensationis seu sanationis in radice.

c. Si una vel utraque pars solum renuit pergere ad ecclesiam, at non renuit consensum renovare coram paracho et testibus, coniungendi sunt in domo sua vel in alio loco, ad quem pergere parati sunt.

Nota. Matrimonia, quae invalide contracta sunt propter impedimentum per novum Codicem abrogatum, manent invalida etiam postquam vim suam exserere incepit Codex, proindeque revalidatione indigent. Quoniam autem impedimentum vim suam iam amisit, ad convalidationem sufficit renovatio consensus.

Impedimenta abrogata sunt haec:

1. Consanguinitas in 4. gradu lineae collateralis.
2. Consanguinitas secunda et tertia etc. eo quod sponsi pluries ab eodem stipite descendunt.
3. Affinitas ex copula illicita.
4. Affinitas ex matrimonio in 3. et 4. gradu lineae collateralis.
5. Publica honestas ex sponsalibus.
6. Publica honestas ex matrimonio rato tantum.
7. Cognatio spiritualis ex confirmatione.
8. Cognatio spiritualis inter baptizantem et parentes baptizati.
9. Cognatio spiritualis inter levantem et parentes levati.
10. Cognatio legalis in Austria et Germania.

Articulus secundus.

De sanatione in radice.¹⁾

163. Declaratio. 1. Sanatio in radice est dispensatio ab impedimento dirimenti, quod matrimonio obstat, qua concessa summus pontifex consensum matrimonialem vere sed nulliter praestitum ita a nullitate sanat, ut matrimonium reddat validum et nullitatis effectus auferat.

¹⁾ Cn 1138—1141.

Primum exemplum matrimonii in radice sanati sub Bonifacio VIII. † 1303) occurrit; postea frequentius matrimonia irrita hac via revalidantur, praesertim ubi multa simul matrimonia invalida convalidanda sunt.

a. Sanatio matrimonii in radice ita intelligenda est. Radix matrimonii sananda est consensus. Iam vero propter impedimentum dirimens, quod obstabat ab initio, consensus invalidus erat, qui consensus invalidus adhuc perdurat. Iam summus pontifex per dispensationem aufert legem consensum irritantem, qua sublata consensus initio invalidum sanat et aptum reddit ad efficiendum validum matrimonium. Dispensatio ordinaria non versatur circa consensum, sed solum aufert legem irritantem, qua sublata putativis coniugibus datur potestas eliciendi novum eumque validum consensum; dispensatio autem in radice versatur circa consensum ab initio invalidum, quem ablata lege irritante reddit efficacem ad producendum vinculum matrimoniale. Insuper per eundem actum sanationis summus pontifex vult, ut matrimonium quoad effectus iuridicos ita habeatur, ac si ab initio validum fuisset.

b. Sanatio in radice, ablato per dispensationem impedimento dirimente, duos effectus proprios habet: convalidationem matrimonii et legitimationem prolis. Prior producit ex nunc i. e. a die concessae et applicatae sanationis; posterior producit ex tunc i. e. a die contracti matrimonii. Sed haec duo non semper simul conceduntur: etenim si alteruter coniugum iam obiit, conceditur legitimitas sine convalidatione, quae impossibilis est; item viventibus coniugibus fieri potest, ut revalidetur matrimonium, legitimitas prolis autem, si in adulterio procreata est, impossibilis sit.

c. Ex his patet duplex potissimum esse discrimen inter utramque revalidationis speciem: sanatio in radice novum consensum proprie et necessario non requirit: vinculum matrimonii oritur ex primo consensu ab inefficacia sanato; in revalidatione autem ordinario modo facta novus consensus formaliter exhiberi debet: vinculum matrimonii ex novo consensu oritur; sanatio in radice suos effectus extendit etiam ad tempus praeteritum, revalidatio ordinaria autem solum ad tempus futurum.

2. Ex usu ecclesiastico sanatio sine renovatione consensus fieri solet, praesertim ubi putativi coniuges nullitatem sui matrimonii ignorant nec de ea moneri possunt; nihilominus s. pontifex quandoque praecepit renovationem consensus in poenam, ubi scilicet una pars tempore celebrationis mala fide egit. Quodsi novus consensus praescribitur, is ad valorem matrimonii necessarius est.

Ex his patet sanationem matrimonii etiam in seia utraque parte fieri posse et reipsa fieri quoties ex motivatione damnum timetur: ex parte enim coniugum nullus actus ad sanationem requiritur.

3. Potestas matrimonium in radice sanandi soli competit romano pontifici, attamen nunc temporis etiam episcopis, praesertim in regionibus missionum, speciali indulto conceditur haec potestas, „quando comperitur adfuisse impedimentum dirimens, super quo ex apostolicae sedis indulto dispensare ipsi possint, magnumque fore incommodum requirendi a parte innoxia renovationem consensus“.

164. Quatuor condiciones requiruntur, ut sanatio in radice fieri possit:

1. Ut impedimentum, quod validitati matrimonii a principio obstabat, sit iuris ecclesiastici, non iuris naturalis aut iuris divini, quia in his ecclesia dispensare nequit.

Summum pontificem non posse sanare matrimonium invalidum propter impedimentum iuris divini, quod adhuc perduret, manifestum est. Sed si matrimonio obstabat impedimentum iuris naturalis aut divini, quod per se cessat e. g. ligamen, posset quidem matrimonium in radice sanare, postquam impedimentum cessavit, at ecclesia illud non sanat, ne a momento quidem cessationis impediti (cn 1133, 2), ut videtur in poenam coniugum. Qui e. g. durante legitimo matrimonio aliud matrimonium invalide contrahit, defuncto priore coniuge convalidationem secundi matrimonii non per sanationem in radice, sed solum per renovationem consensus obtinere potest.

2. Ut in principio consensus verus datus sit: sanatur enim radix matrimonii seu consensus: sed sanari non potest, quod nullo modo existit.¹⁾

a. Si una tantum pars verum consensum dedit et bona fide putat matrimonium esse validum, eius consensus sanari potest; altera autem pars consensum renovare debet. Si uterque coniux sciens nullitatem matrimonii mala fide contraxit, matrimonium in radice sanari non potest, quia nullus aderat verus consensus.

b. Etiam matrimonium civile ex iusta causa in radice sanari potest et de facto existente gravi causa sanari solet, modo ab initio verus consensus matrimonialis datus sit. Praeter gravem concedendae sanationis causam duo in hoc casu requiruntur: ut in contrahendo matrimonio civili verus consensus matrimonialis adfuerit et non solum intentio ineundi illicitam coniunctionem seu vivendi in con-

¹⁾ Cn 1141.

cubinato; deinde ut in casu concessae dispensationis absit scandalum, quod aberit, si ignotum sit matrimonium civile tantum contractum fuisse.

3. Ut consensus in principio datus ex utraque parte perduret: matrimonium enim per sanationem incipit esse validum; sed validum matrimonium incipere non potest nisi per mutuum consensum; at consensus in sanatione non renovatur; ergo saltem perdurare debet.

a. Quaestio autem utrum consensus virtualiter perdurare debeat, an vero sufficiat, si habitualiter tantum perduret, videtur esse inutilis: nam in coniugibus, qui cohabitant et vitam matrimonialem agunt, certe virtualiter perdurat. Hinc dolor de matrimonio inito semel conceptus vel etiam saepius iteratus sanationi non obest. Pariter intentio interpretativa discedendi non obest durationi consensus requisitae, sed solum positiva voluntas solvendi matrimonium. Matrimonium sanari non potest utroque vel alterutro coniugum defuncto; nihil autem impedit, quominus defunctorum coniugum matrimonium sanetur quoad effectus iuridicos, praesertim quoad legitimitatem prolis.

b. Si matrimonium ex utraque parte ab initio bona fide contractum fuit et deinde coniuges detecto impedimento contra conscientiam in matrimonio perseverarunt, matrimonium nihilominus in radice sanari potest, modo consensus initio datus adhuc perduret.

4. Ut adsit causa proportionate gravis: etsi enim sanatio valeret, quam summus pontifex sine causa concederet, ad dispensationem tamen licite concedendam requiritur causa, quae eo gravior esse debet, quo maior est gratia, quae hac dispensatione conceditur.

In quadruplici casu adest causa satis gravis, adeoque in hoc quadruplici casu peti potest sanatio in radice:

a. si una pars ad renovandum consensum adduci nequit et nihilominus in matrimonio vult permanere;

b. si uni tantum parti nota est nullitas matrimonii, quae alteri parti absque gravi incommodo revelari nequit;

c. si ambo coniuges sunt in bona fide et de nullitate matrimonii moneri non possunt;

d. si multa matrimonia convalidanda sunt, quae alia via convalidari nequeunt.

165. De procuranda sanatione in radice. Si sanatio petenda est propter impedimentum occultum, haec servanda sunt:

1. Sanatio occulte peti et executioni mandari debet.

2. Eam procurare potest confessarius, si in confessione impedimentum detectum fuit.

3. Immediate ad s. sedem, et quidem ad Poenitentiarium recurrentum est, non ad episcopum; etsi litterae (clausae propter sigillum) per episcopum ad s. sedem dirigi possint.

4. In petitione a. casus accurate describi et in specie exprimi debet: num consensus ab initio adfuerit et perduret in utraque parte, num coniuges in bona fide fuerint; b. petendus est modus convalidationis per sanationem in radice, indicandae sunt causae dispensationis et praesertim causae, quae sanationem in radice postulant; c. in fine addendum est nomen confessarii cum dioecesi et loco, ubi habitat, ut rescriptum ad ipsum dirigi possit.

5. Dispensationis executio seu sanationis applicatio proprie non requiritur, nec reipsa ulla fit, si uterque coniux impedimentum ignorat. Quodsi una pars impedimentum cognoscit et rite disposita est, applicatio fieri solet in confessione sacramentali (sed posset etiam extra confessionem fieri) post absolutionem a peccatis, ante orationem Passio. Ceterum accurate servandum est rescriptum.

Etsi in exsequenda sanatione matrimonii in radice nulla formula sit necessaria, apte tamen haec vel similis adhibetur: Ego auctoritate apostolica mihi concessa matrimonium a te contractum cum N. in radice eius sano et prolem susceptam et suscipiendam legitimam declaro. In nomine Patris etc.

6. Si impedimentum antea occultum postea publicum fiat, sanatio in radice pro foro externo (nisi etiam pro hoc foro concessa fuerit) nihil valet; quare nova dein petenda est.

Quaestio octava.

De dissolutione matrimonii.

Duplex distinguitur matrimonii dissolutio seu coniugum separatio, altera quoad vinculum (plena), altera manente vinculo quoad cohabitationem seu quoad mensam et torum (imperfecta). Haec fieri potest aut mutuo coniugum consensu aut ex causa unius partis, ex qua alteri parti conceditur ius discedendi. Utraque potest esse aut perpetua aut temporanea. De solutione matrimonii quoad vinculum per privilegium paulinum, per professionem religiosam et per dispensationem s. pontificis dictum est supra (n. 29 ss.); de solutione quoad cohabitationem nunc agendum est.¹⁾

Articulus primus.

De separatione ex mutuo consensu.

Coniuges individuum vitae consuetudinem servare tenentur, nisi iusta causa eos excuset.²⁾ Iustae separationis causae complures existunt, adeo ut coniuges ex mutuo consensu sive in perpetuum sive ad tempus ab invicem discedere possint.

166. Separatio perpetua. 1. In duplici casu coniuges vitae consuetudinem in perpetuum solvere possunt, si alteruter coniugum religionem ingredi aut vir sacros ordines suscipere intendit, cum Dominus dicat: Omnis, qui reliquerit uxorem . . . propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit.³⁾

¹⁾ In iure antiquo separatio coniugum vocatur divortium (a divertendo), et quidem imperfectum, ut distinguatur a divortio perfecto, quod solutionem matrimonii etiam quoad vinculum significat. Novus Codex hunc terminum non adhibet.

²⁾ Cn 1128.

³⁾ Matth. 19. 29.

2. Ut coniux religionem ingredi vel sacros ordines suscipere possit, hae condiciones requiruntur:

a. Ut adsit consensus alterius coniugis.

Professio religiosa invalida est, non solum si ab uno coniuge altero invito, sed etiam si ab uno coniuge sine alterius consensu emittatur. Coniux, qui invalide professus est, ad alterum redire tenetur, si hic velit. Ordo sacer, qui a viro uxore invita suscipitur, invalidus quidem non est, at vir ad uxorem redire tenetur, si ab ea requiratur.¹⁾

b. Ut obtineatur dispensatio s. sedis. In novo iure status matrimonio contrarius sine dispensatione s. sedis assumi nequit: etenim viri uxorem habentes ad suscipiendos sacros ordines simpliciter impediti sunt;²⁾ et coniuges durante matrimonio ad novitiatum valide admitti non possunt.³⁾

167. Separatio temporanea. Coniuges ad tempus se separare possunt tum ob causam supernaturalem, maiorem nempe vitae spiritualis perfectionem, tum ob causam naturalem, modo sit honesta et vere gravis e. g. negotii, studiorum, negotiationis etc.

a. Finem separationis supernaturalem innuit s. Paulus: Nolite fraudare invicem nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi. In hanc separationem coniuges consentire possunt addito etiam voto continentiae; quo emissio ad pericula excludenda a toro separari deberent. Propter haec pericula separatio permittenda non est nisi ad tempus (in novendiali praeparatione ad festa Domini vel b. Virginis, tempore adventus, tempore quadragesimae); ideo apostolus subiungit: Et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.⁴⁾

b. Cum ob diuturnam separationem uterque coniux magnis periculis exponatur, monendi sunt, ne se separent nisi ex causa vere gravi, et ut maritus, quantum fieri potest, secum habeat uxorem.

¹⁾ Cf. Ferraris, Bibliotheca. Vox Coniux n. 15. ss. — Bal-
lerini-Palmieri VI. n. 514.

²⁾ Cn 987.

³⁾ Cn 542.

⁴⁾ 1. Cor. 7, 15.

Articulus secundus.**De separatione ex causa unius partis.**

168. Separatio perpetua. 1. Novus Codex unicam perpetuae separationis causam admittit, nempe adulterium unius partis.¹⁾ Tum iure divino²⁾ tum iure ecclesiastico³⁾ constat, propter adulterium unius partis fieri posse coniugum separationem.

a. Si Christus permittit, ut uxor (coniux) ob fornicationis causam dimitti possit, id concedit, quod ex iure naturae coniugibus competit: cum enim ad cohabitationem vi contractus matrimonialis teneantur, ab hac obligatione pars innocens eximitur, simul ac altera pars contractum matrimonium per adulterium laeserit.

b. Ad divortium instituendum sufficit quilibet alienus concubitus, etiam ille, qui fit per sodomiam vel bestialitatem, dummodo divisio carnis cum alio per seminis effusionem in vase alieno contingat: divisio enim carnis est propria divortii causa, quia per divisionem carnis fides matrimonialis frangitur.

2. Hae condiciones requiruntur, ut adulterium sit separationis causa iusta:

a. Ut sit moraliter certum: in dubio enim nemo privandus est iure suo: attamen non requiritur, ut adulterium iuridice plene probatum sit, sed sufficit, ut habeantur vehementissimae suspiciones, quae moralem certitudinem praebeant, ut si uxor alias iam malae famae sola cum solo in loco ad peccandum apto reperiatur, vel si maritus de adulterio uxoris certior fiat a persona fide dignissima.

b. Ut sit perfectum seu carnali copula consummatum, sine qua non fit carnis divisio.

c. Ut sit formale, non materiale tantum sine interno consensu: poena enim divortii supponit praecedentem culpam.

d. Ut alter coniux in crimen non consenserit vel eidem causam dederit. Cum consentienti non fiat iniuria, coniux ius discedendi non habet, si in adulterium alterius partis consentiat.⁴⁾

¹⁾ In iure antiquo etiam unius coniugis lapsus in haeresim vel apostasia a fide alteri parti dabat ius discedendi.

²⁾ Matth. 19, 9.

³⁾ Concilium trid. sess. 24. can. 7. — Codex i. c. c. n. 1129, 1.

⁴⁾ Cn 1124, 1.

e. Ut illud expresse vel tacite non condonaverit.

Tacita condonatio a. habetur, si coniux innocens, postquam de adulterio certior factus est, cum altero coniuge sponte maritali affectu conversatus fuerit; b. praesumitur, si intra sex menses adulterum coniugem non expulerit vel dereliquerit aut accusaverit.¹⁾

f. Ut non ipse quoque idem crimen commiserit, quo in casu iniuria illata mutuo compensatur et ius discedendi amittitur.

3. Haec adiuncta separationis propter adulterium instituendae notanda sunt:

a. Pars innocens potest, sed non tenetur partem adulteram dimittere. Ius enim se separandi in eius favorem concessum est, cui favori ipsa renuntiare potest.

Obligatio dimittendi uxorem adulteram oriri potest ex scandalo, ubi nempe uxore in adulterio persistente maritus in suspicionem consensus in adulterium deveniat. Verum hocce scandalum plerumque aliis mediis praecaveri potest, adeo ut vix unquam statui possit obligatio dimittendi uxorem.

b. Si adulterium certum est, potest pars innocens vel propria auctoritate se separare vel a iudice ecclesiastico sententiam separationis petere. Si adulterium dubium est, semper sententia iudicis invocanda est.

c. Pars innocens coniugem adulterum nunquam admittere tenetur, sive iudicialiter sive propria auctoritate separatio facta fuerit; potest autem eundem admittere vel revocare, nisi ex ipsius consensu ille statum matrimonio contrarium suscepit.²⁾ Quodsi iuste revocetur, edire tenetur.

Status matrimonio contrarius est status clericalis per suspensionem sacrorum ordinum et status religiosus per professionem religiosam. Pars rea igitur eiusmodi statum suscipere nequit sine consensu partis innocentis. Si tamen haec statum elegit, qui vitae coniugalis continuationem impossibilem reddit, etiam pars rea eiusmodi statum eligere potest. Sed nec pars innocens talem statum assumere potest, non obtenta romani pontificis licentia³⁾

¹⁾ Cn 1129, 2.

²⁾ Cn 1130.

³⁾ Cf. cn 3^o7 et cn 542.

169. Separatio temporanea. 1. Causae separationis temporaneae in novo iure in hunc modum recensentur: Si alter coniux sectae acatholicae nomen dederit, si prolem acatholice educaverit, si vitam criminiosam et ignominiosam ducat, si grave seu animae seu corporis periculum alteri facessat, si saevitiis vitam communem nimis difficilem reddat — haec aliaeque id genus sunt pro altero coniuge totidem legitimae causae discedendi, auctoritate ordinarii loci et etiam propria auctoritate, si de eis certo constet et periculum sit in mora.¹⁾

Non omnes, sed praecipuae separationis causae, quae ad tempus fieri potest, hic enumerantur, de quibus haec notanda sunt:

a. Quod in iure antiquo causa erat perpetuae separationis, scil. haeresis et apostasia a fide, id nunc causam suppeditat temporaneae separationis, cui additur vita criminosa atque ignominiosa.

b. Periculum animae inducitur, si coniux conatur trahere compartem ad peccatum e. g. ad haeresim vel ad gravia peccata contra castitatem coniugalem. Si grave labendi periculum proximum est, illudque aliis mediis sufficienter removeri non potest, pars innocens se separare tenetur.

Maritus uxorem ad peccatum trahere censetur etiam in hoc casu, quod ei ex rebus furto ablatis vel iniuste acquisitis alimenta subministrat, quia hoc modo sui criminis participem eam efficit. Si tamen uxor aliunde non habeat, unde vivat, illis bonis uti potest, quia necessitas eam excusat: quodsi alimenta aliunde habeat, illis bonis uti non potest et licite a marito recedit.

c. Periculum corporis oritur ex morbo contagioso, nunc temporis praesertim ex morbo syphilitico, quo coniux coniugem in ipso usu matrimonii inficit; insuper ex saeva et crudeli tractatione, quae cohabitationem periculosam reddat.

d. Vitam communem nimis difficilem reddere potest:

Saeva et dura tractatio.

¹⁾ Cn 1131, 1

Quanta debeat esse saevitia, ut altera pars ius acquirat se separandi, prudenti iudicio consideratis locorum et personarum adiunctis determinari debet: quae enim ab uxoribus plebeis levia habentur, honestioris condicionis uxori intolerabilia videri possunt.¹⁾ Sic convicia et imprecationes, etsi frequentes, a muliere humilis condicionis forte parvi fiunt, mulieri vero bene educatae gravissima esse possunt.

Iurgia continua, rixae, inveterata aversio et odium, quo una pars fertur in alteram. Periculum, quod imminet bonis fortunae uxoris, si hoc periculum alio medio removeri non possit.

2. Causae separationis cognoscendae et approbandae sunt a iudice ecclesiastico, qui separationem concedit vel ad certum tempus vel indeterminate, donec pars culpabilis resipuerit. Solum si de culpa constet et periculum sit in mora, licet parti innocenti propria auctoritate discedere.²⁾

3. Cessante causa separationis vitae consuetudo iterum restauranda est. Solum si separatio ab ordinario pronuntiata fuerit ad certum tempus, pars innocens redire non tenetur, nisi elapsum sit tempus constitutum; et si nullum tempus determinatum fuerit, exspectare potest novam ordinarii sententiam.³⁾

4. Instituta separatione filii educandi sunt penes coniugem innocentem; et si alter coniugum sit acatholicus, penes coniugem catholicum, nisi in utroque casu ordinarius pro ipsorum filiorum bono, salva semper eorundem catholica educatione, aliud decreverit.⁴⁾

Nota. Haec pro praxi moneri debent.

a. Nec coniugum nec potestatis civilis sed solius auctoritatis ecclesiasticae est causam separationis examinare eiusque sententiam pronuntiare. Quare parochus vel confessarius coniugem causam separationis praetendentem ad iudicem ecclesiasticum dirigere debet. Quia tamen hodie fideles aegre adduci possunt, ut ad iudicem ecclesiasticum recurrant, saepius praestabit, ut confessarius coram iis, qui hanc obligationem ignorant, eam dissimulet, modo certa sit causa separationis. Quae dissimulatio praesertim tum suaderi debet, cum coniuges sive

¹⁾ Ballerini-Palmieri VI. n. 507.

²⁾ Cn 1131, 1.

³⁾ Cn 1131, 2.

⁴⁾ Cn 1132.

propria sive iudicis civilis auctoritate in bona fide iam separati vivunt, modo non subsit scandalum.

b. Cavere debet confessarius, ne uxoribus de saevitiis et molestiis mariti conquerentibus facile credat, neve separationem quoad habitationem aut consulat aut permittat. Solent enim morosae uxores proprios dissimulare, mariti vero defectus valde augere. Insuper res multo peior fieret, si uxor permittente confessario maritum relinqueret, hic vero uxorem, quae separationis causam coram iudice probare nequeat, ope potestatis civilis repeteret.¹⁾

c. Cum ex coniugum separatione tot et tanta mala oriantur, ut sunt odia, inimicitiae, adulteria, ipsa semper esse debet ultimum remedium, quod solum in maxima necessitate adhibeatur. Uxores autem iugiter monendae sunt ipsas matrimonium ireuntes hinc quidem obligationem contraxisse patientiae et mansuetudinis, inde vero per sacramentum gratiae auxilia recepisse aequanimiter ferendi onera matrimonii.

Articulus tertius.

De separatione civili.²⁾

170. Status quaestionis. 1. Ex iis, quae supra disputata sunt, nihil obstat, quominus iudices civiles causas matrimoniales agant subditorum infidelium, dummodo observent statuta iuris naturalis, item causas matrimoniales fidelium, in quibus agitur de effectibus mere civilibus, vel si agitur de matrimonio mere civili, vel si agitur de matrimonio in facie ecclesiae quidem inito, quod tamen per sententiam iudicis ecclesiastici iam declaratum est invalidum vel solutum, vel tandem si sententia iudicialis conformis est iuri divino et canonico, ut cum separatio vel solutio, quam coniuges iniuste et illicite petunt, negatur.

In his ultimis casibus iudex civilis competentiam quidem excedit, eo quod iurisdictionem usurpat, quae ipsi non convenit, at sententia quoad rem seu obiectum non est iuri divino vel ecclesiastico contraria.

2. Verum accidit, ut iudices civiles in causis matrimonialibus sententias ferant, quae iuri ecclesiastico vel divino contrariae sint, si nimirum coniugum separationem decernunt, ubi desunt separationis causae canonicae, vel si coniuges cohabitare coguntur, ubi cohabitatio iure divino interdicta est; pariter si declarant valida matrimonia, quae

¹⁾ Cf. Genicot II. n. 558. Aertnys II. 537.

²⁾ Cf. Lehmkühl, Das bürgerliche Gesetzbuch des deutschen Reiches 5 (Freiburg. Herder. 1900) S. 415 ff.

ecclesia iudicat invalida, vel si matrimonia solvunt, quae iure divino sunt indissolubilia. Iam vero in his casibus quaeritur: a. num iudici civili sententiam divortii secundum vigentes leges civiles pronuntiare; b. num partibus divortium civile petere; c. num advocato causam divortii civilis coram iudice agere liceat.

171. De iudice civili. Iudex civilis, qui eiusmodi causas divortii agit atque in iis sententiam dicit, ac si ad forum civile pertinerent, illicite et iniuste agit, quia iurisdictionem ecclesiasticam usurpat. Quodsi potestatem ecclesiae agnoscat, licite agere videtur iudex civilis causam divortii agens sententiamque divortii pronuntians, modo has condiciones observet: a. si solum contractum civilem spectet i. e. solum effectus matrimonii civiles abrumpere intendat; b. si gravissimum eiusmodi causam agendi motivum habeat; c. si ad praecavendum scandalum tum coniuges tum alios opportune moneat sententiam suam nullatenus ipsum matrimonium, sed solum civiles effectus spectare; d. si non exsistat specialis ecclesiae prohibitio.

a. Actio iudicis civilis in hoc casu non est intrinsecus mala, sed est actio ex se indifferens: eius enim sententia duo continet: eorum matrimonium a potestate civili non amplius considerari ut verum matrimonium, et proinde novum matrimonium, quod contracturi essent, poenis inflictis non impediri; sed neutrum intrinsecus malum est. Coniuges abutuntur quidem hac sententia ad validum matrimonium solvendum novumque attentandum; verum haec iudicis cooperatio ex gravissima causa licita est.

b. Sunt auctores (Bucceroni, Gasparri, Matharan), qui sententiam divortii civilis in hoc casu dicunt absolute illicitam utpote intrinsecus malam et repugnantem iuri divino. Eorum rationes sunt: intrinsecus mala et iniqua est ipsa lex divortii; ergo a fortiori mala et iniqua est sententia divortii; ex divortio gravissima mala sequuntur: fidelium mentes paulatim subit erroneum iudicium de solubilitate matrimonii nec non de competentia potestatis civilis in causis matrimonialibus; insuper coniuges separati prohibentur instaurare vitae societatem eorumque proli postea susceptae negatur praerogativa legitimitatis; tandem coniugibus separatis permittitur novum matrimonium civile, cui omnia iura et effectus veri matrimonii conceduntur, quo fit, ut adulteria foveantur; ex decisionibus romanarum congregationum evidenter confirmatur haec sententia, quippe quae internam illius actus malitiam statuunt.

c. Alii vero (Ballerini-Palmieri, Lehmkühl, Sabetti, De Becker, Gènicot) sententiam divortii civilis non habent intrinsecus malam, sed exclusa prava intentione eam dicunt in se indifferentem. Et sane eiusmodi sententia non necessario refertur ad solutionem vinculi matrimonialis, sed matrimonium solum privat effectibus legitimi matrimonii coniugibusque impunitatem asserit, si matrimonium civile nierint. Sicut enim matrimonium civile ad verum matrimonium accedere potest, quin vinculum matrimoniale afficiat, ita matrimonium civile solvi potest, quin eius solutio verum vinculum matrimoniale afficiat. Quod quidem admitti potest, etsi legislator et coniuges, qui divortium petunt, ipsam vinculi matrimonialis solutionem intendant.

Ad argumenta primae sententiae animadvertenda sunt:

a. Intentio legislatoris, qua ipsum vinculum matrimoniale solvere intendit, in sententia divortii non necessario includitur, sed ab ea separari potest. Et sane ab assistentia, quam iudex matrimonium contrahentibus exhibet, prava legislatoris intentio, qua ipsum vinculum matrimoniale nectere intendit, separari potest; ergo etiam a sententia divortii separari poterit. Ideo lex civilis in intentione iudicis non necessario dicenda est iniqua, cum non necessario ita accipi debeat, ut coniuges ab ipso vinculo solutos declaret.

b. Ex divortio gravissima mala sequuntur; verum ex hoc aliud non sequitur, nisi cooperationem ad divortium atque ideo ad haec mala solum ex gravissima causa licitam esse. Atqui causa cooperandi proportionate gravis certe adest in hoc casu, quo iudici catholico iudicanda offeratur causa matrimonialis, quam recusare non possit, quin officio privetur, privari autem officio non possit, quin tum ipsi tum bono communi damnum sequatur, quia in eius locum succederet iudex malus et impius.

c. Tandem ad removendum scandalum fidelium iudex partibus declarare debet sententiam divortii non id efficere, ut vinculum coniugale solvatur, sed id solum, ut matrimonium ab auctoritate civili non amplius agnoscatur ut validum matrimonium, quod proinde validi matrimonii iuribus non amplius gaudeat.

172. De responsis s. sedis. Quaestio saepius agitata est in congregationibus romanis, et plura hac de re edita sunt responsa.¹⁾

¹⁾ S. Officium 3. apr. 1877 ad episcopum sangallen, quod iudices in casibus particularibus recurrere iubet. — S. Officium 27. maii 1886 quod pro Gallia sententiam divortii prohibet. — Litterae nuntii ap. ad ministrum regni in Belgio 14. sept. 1886, ubi dicitur prohibitionem pro Gallia editam non esse extendendam ad Belgium. — S. Poenitent. 24. sept. 1887, quae sententiam divortii in casu particulari (lucionensi)

a. Nullum exstat decretum generale, quod hanc quaestionem dirimat, immo a dirimenda quaestione sancta sedes hucusque consulto abstinuit.

b. Plura exstant decreta particularia, quorum alia sententiam divortii in Gallia illicitam, alia autem in Belgio eandem tolerari posse edicunt.

c. Ratio, ob quam ecclesia cooperationem iudicis ad divortium civile in aliis locis toleraverit, in aliis autem interdixerit, haec esse videtur. Quia nempe in hoc casu agitur de cooperatione in exsequendi legibus, quae adversantur iuribus et legibus ecclesiae; eiusmodi autem cooperatio prorsus illicita est, quando cedit in damnum commune ecclesiae. Iam vero iudicium, num leges civiles in commune damnum ecclesiae cedant, ad ipsam ecclesiam pertinet; quare in particularibus casibus ad s. sedem recurrendum est.

d. Ex his omnibus pro praxi id sequitur: quamvis affirmari non possit cooperationem iudicis vel syndici in divortio civili certo licitam esse, id saltem concedi potest, non constare eam illicitam et proinde iudicibus prohibendam esse, nisi ecclesia eam illicitam declaraverit; quare iudices, qui eam bona fide exercent, non sunt inquietandi, nisi ecclesia eam prohibuerit.

173. De coniugibus. a. Si coniuges non intendunt petere divortium, ut ad alias nuptias transire possint, sed solum ut matrimonium effectibus civilibus privetur et ipsi hac ratione a gravi malo et incommodo liberentur, a quo alia via liberari non possunt, id licet.¹⁾ b. Si finem intentum etiam per meram separationem quoad habitationem et bona obtinere possunt, non licet eis petere sententiam divortii: nulla enim est ratio eam petendi. c. Si coniuges petunt ipsam vinculi solutionem, ut ad alias nuptias transire possint, divortium petere non licet, quia petunt rem malam et iuri divino repugnantem. d. Cum causae matrimoniales ad ecclesiam pertineant, non licet coniugibus tolerat. — S. Poenitent. 4. iun. 1890, quae declarat casum lucionensem non posse ad alios casus extendi.

¹⁾ Ad quaestionem: num maritus possit petere divortium ab uxore adultera intendendo tantum abrumpere effectus mere civiles, quando nullum aliud medium suppetit obtinendi repudiationem paternitatis circa filios adulterinos horumque exclusionem a parte proliis legitimae, s. Poenitentiaria 30. iul. 1892 respondit; oratur consulat probatos auctores.

gibus petere divortium civile, nisi antea ob causam canonicam licentiam se separandi obtinuerint.

174. De advocatis. a. Si advocatus par es defensoris vinculi matrimonialis, quod verum matrimonium est, agit, alia difficultas non est, praeterquam quod causa in foro incompetenti nempe civili agatur. Atqui s. sedes declaravit cooperationem in eiusmodi causis tolerari posse, „dummodo episcopo constet de probitate advocati, et advocatus nihil agat, quod a principiis iuris naturalis et ecclesiastici deflectat.“¹⁾ b. Si advocatus causam divortii agit, quando coniuges licite divortium petunt, licite pro divortio disserit. c. Quodsi coniuges aut sine iusta ratione aut ex prava intentione postea ineundi novum matrimonium divortium petunt, causam suscipere certo non potest sine gravissima ratione. Si autem adsit gravissima ratio e. g. notabilis damni vitandi, causam agere potest: non enim necessario se conformare debet intentioni partium; cooperatio autem ad eorum peccatum ob gravissimam causam excusatur.

¹⁾ S. Officium 19. dec. 1860

Appendix.

De matrimonio civili.

175. Definitio. Matrimonium civile dicitur consensus matrimonialis coram magistratu civili eo fine declaratus, ut matrimonium in foro civili tamquam verum et legitimum agnoscatur.

a. Consensus matrimonialis. Auctoritas civilis exigere non potest, ut civiliter contrahentes intentionem habeant verum matrimonium ineundi, sed id solum exigere potest, ut ritum ab auctoritate civili praescriptum eo fine peragant, ut ipsorum matrimonium verum et legitimum habeatur. Primum semper illicitum est, alterum vero in se illicitum non est, modo verum et legitimum matrimonium aut iam initum aut mox ineundum sit: in se enim prohibitum non est, quominus nupturientes coram magistratu civili compareant eumque sub certo ritu de matrimonio contracto vel contrahendo certiore reddant, ut eorum matrimonium effectus legitimi matrimonii sortiatur.

b. Ut tamquam verum agnoscatur. Antiquitus quidem potestas civilis illa matrimonia, quae in foro ecclesiae valida censebantur, ipsa pro validis agnoscebat eisque effectus civiles tribuebat; recenti autem tempore ius sibi arrogat statuendi, ut matrimonium (etiam) coram magistratu civili iniri possit aut debeat, et hoc matrimonium pro valido et licito habet, etsi in foro ecclesiae propter impedimentum dirimens aut impediens invalidum aut illicitum sit.

c. Graviter peccant fideles matrimonium civile contrahentes, qui verum matrimonium coram magistratu civili inire interdunt: verum enim matrimonium per se solum in foro ecclesiae licite iniri potest.

176. Divisio. Triplex matrimonium civile distinguitur: obligatorium, facultativum et necessitatis.

a. Matrimonium civile obligatorium (die obligatorische oder Zwangs-Zivilehe) habetur, quando omnes contrahentes obligantur ad consensum matrimonialem coram magistratu civili exhibendum, ut eorum matrimonium in foro civili pro valido habeatur.

In diversis Europae regionibus iam viget matrimonium civile obligatorium ut in Germania, in Gallia, in Italia, in Hungaria, in Belgio, in Helvetia.

Ubi praecipitur matrimonium civile obligatorium, auctoritas civilis, nihil curans leges matrimoniales ecclesiae, solum matrimonium coram magistratu civili initum verum et validum matrimonium habet; et pari modo in omnibus causis matrimonialibus, sive ad ipsum matrimonium sive ad sponsalia referuntur, foro civili tantum tribuit competentiam de eis iudicandi.

b. Matrimonium civile facultativum (die fakultative oder Wahl-Zivilehe) habetur, quando contrahentibus quibuscunque facultas seu optio datur ineundi matrimonii aut coram ecclesia aut coram magistratu civili. Utrumque matrimonium in foro civili pro valido habetur et utrique effectus civiles tribuntur.

Matrimonium civile facultativum viget in Anglia et in America septentrionali.

c. Matrimonium civile necessitatis (die Not-Zivilehe) habetur, quando contrahentibus solum in casu necessitatis permittitur, ut matrimonium ineant coram magistratu civili.

Matrimonium necessitatis appellatur, quia solum in casu necessitatis admittitur. Duplex distinguitur necessitas: absoluta, quando nupturientes contrahere non possunt, quia matrimonio obstat impedimentum ecclesiasticum, quod lex civilis non agnoscit; relativa, quando nupturientes matrimonium ecclesiasticum inire non possunt, quia nulli confessioni religiosae adhaerent.

Matrimonium civile necessitatis viget in Austria, ubi nupturientibus, qui in foro ecclesiae ob aliquod impedimentum contrahere non possunt, permittitur, ut matrimonium a potestate politica promulgari et coram officiali politico iniri possit, modo non obstat impedimentum iuris civilis.

177. De liceitate matrimonii civilis. 1. Ecclesia reiicit et condemnat quodcunque matrimonium civile; ideo hanc propositionem proscripsit: Vi contractus mere civilis potest inter christianos constare veri nominis matrimonium.¹⁾

¹⁾ Cf. Syllabus n. 33. — Encyclica Leon. XIII. Arcanum 10. febr. 1880.

Et iure quidem illud condemnat: a. Leges matrimonium civile concernentes latae sunt ab auctoritate, cui circa matrimonium ius competit nullum. b. Matrimonium spoliatur ea sanctitate, quae ei suapte natura convenit idemque ut res mere profana tractatur. c. Subditi contra libertatem conscientiae coguntur actionem ponere lege ecclesiastica prohibitam. d. Potestates civiles coniunctiones illicitas sua auctoritate tuetur. e. Eadem potestas matrimonia coram Deo et ecclesia valida iniuste dissolvit. f. Iura ecclesiae contemnit et indifferensismum promovet, eo quod matrimonium admittit, quibus obstat impedimentum mixtae religionis, immo etiam disparitatis cultus. g. Falsam doctrinam promovet, qua contractus a sacramento separari possit.

2. Licet matrimonium civile quodcumque per se illicitum sit, non tamen quaevis eiusdem species aequali modo reiicienda est.

Minimus malitiae gradus convenit matrimonio civili necessitatis relativae: maximus matrimonio necessitatis absolutae: utrum magis reprobandum sit matrimonium civile obligatorium an facultativum, auctores disputant.¹⁾

3. Matrimonium civile obligatorium licite iniri potest, dummodo matrimonium in foro ecclesiae aut iam initum aut mox ineundum sit, et excludatur intentio, ipsum vinculum matrimoniale coram magistratu civili contrahendi: ex iusta enim causa permitti potest, ut ponantur condiciones, quas auctoritas civilis exigit, ut matrimonium agnoscatur validum et effectibus civilibus donetur.

a. Sive actus civilis ante sive post matrimonium ecclesiasticum peragitur, monendi sunt nupturientes, ne aliud quam ceremoniam mere civilem peragere intendant. ut effectus civiles eorum matrimonio tribuantur.²⁾

b. Ubi lex civilis exigit, ut matrimonium civile contrahatur ante matrimonium ecclesiasticum, id licite fieri potest; praestat autem, ut matrimonium civile fiat, postquam matrimonium ecclesiasticum iam initum est. Nam rei natura exigit, ut principale praecedat accessorium; atqui principale est ipsum matrimonium, quod contrahitur coram ecclesia, accessorium sunt effectus civiles, qui matrimonio tribuantur per matrimonium civile. Insuper hoc modo caventur incommoda, quae inde oriri possunt, quod una pars post matrimonium civile iam initum renuit contrahere in facie ecclesiae.

¹⁾ Cf. Schnitzer p. 65 ss.

²⁾ Benedictus XIV. Redditae sunt nobis 17. sept. 1746

c. Ubi igitur matrimonium civile iniri debet ante matrimonium ecclesiasticum, nupturientes de his moneri debent: ne contractum civilem prius ineant, quam certo constet eorum matrimonio ecclesiastico nullum obstare impedimentum; tempore, quod inter matrimonium civile et ecclesiasticum intercedit, ipsos non esse coniuges. sed sponso et proinde more sponsorum conversari debere; eos curare debere, ut utrumque matrimonium eodem die celebretur vel saltem ut inter utrumque exigua tantum mora intercedat.

4. Ordinarie existit obligatio indirecta contrahendi matrimonium civile obligatorium: caritas enim tum erga se ipsos tum erga futuram prolem exigit, ut contrahentes matrimonium suum effectibus civilibus donandum curent.

Haec indirecta obligatio gravis vel levis est, prout damna et incommoda, quae ex omisso matrimonio civili oriuntur, magna vel levia sunt. Ut fideles ab his damnis praeserventur, in nonnullis regionibus e. g. in Belgio ab episcopis prohibitum est, ne parochi matrimonii assistant, nisi constet de peracto matrimonio civili.

178. De valore matrimonii civilis. 1. Matrimonium civile initum inter haereticos, et quidem cum intentione contrahendi verum matrimonium, validum est, dummodo ei non obstet dirimens aliquod impedimentum, quin etiam licitum est, ubi agitur de matrimoniis haereticorum inter se contrahendis.¹⁾ Quodsi eidem obstat aliquod impedimentum dirimens, matrimonium civile non est nisi turpis concubinatus.

2. Matrimonium civile initum inter catholicos invalidum est, quantumvis aliud non obstet dirimens impedimentum, solum quia clandestine contrahitur.

a. Qui notorie in matrimonio civili vivunt, habendi sunt ut publici peccatores, quia in manifesto concubinato vivunt, neque ad sacramenta admitti possunt, nisi prius aut ab invicem separentur aut in foro ecclesiae coniungantur.

b. Si civiliter iuncti parochi se sistant matrimonium in facie ecclesiae contracturi, examini sponsorum subiici debent, et si non obstat impedimentum, eorum matrimonium, nisi petatur dispensatio, proclamandum est, quo facto in facie ecclesiae iungi possunt.

Nota. Matrimonium civile mixtum ubique invalidum est, nisi cum debitis condicionibus initum sit, non amplius excepto imperio Germanico et regno Hungariae (n. 92).

¹⁾ S. C. C. 2. aug. 1907 n. 11, 3.

3. Cum matrimonium civile invalidum rationem matrimonii attentati habeat, haec ex eo consequuntur:

a. Si concurrit cum adulterio, i. e. si una pars coniugata est, ex eo oritur impedimentum criminis.

b. Clerici in sacris constituti et regulares (vel moniales) voto sollemni castitatis obstricti, qui matrimonium civile contrahunt, excommunicationem ordinario reservatam incurrunt.¹⁾

c. Clerici et religiosi, qui matrimonium civile attentant, contrahunt irregularitatem.²⁾

179. Num magistratus et testes matrimonio civili licite assistere possint.

a. Licite assistere possunt, quoties fideles coram magistratu civili comparentes hunc solum de matrimonio contracto vel contrahendo certiore reddere intendunt: actui enim licito assistunt.

b. Si constat nupturientes ex mala voluntate matrimonium ecclesiasticum contrahere nolle et solum civile intendere, nihilominus assistentia ex gravi causa licita est: nam tanquam testem auctorizabilem assistere actui malo natura sua malum non est, alias neque parochus assistere posset matrimonio eorum, qui sacrilege contrahunt.³⁾

Causae, quae cooperationem magistratus licitam reddere possunt, pro testibus quidem non valent, quandoque vero aderunt aliae causae, quae etiam testium cooperationem cohonestent, ut „timor gravis offensae propinqui, spes civiliter coniunctos postea adducendi ad matrimonium in facie ecclesiae celebrandum et similia, praesertim in magnis civitatibus, ubi matrimonia civilia saepius fiunt et parum animos commovent“.⁴⁾

c. Maior est difficultas, si coniux valido matrimonio iunctus, obtenta civilis divortii sententia, vivente adhuc comparte, matrimonium civile inire attentat; verum assistentia syndici ne in hoc quidem casu intrinsecus mala et proinde ex

¹⁾ Constit. Apost. sedis. III. 1., Cn 2388, 2.

²⁾ Cn 985, 3.

³⁾ Cf. Gasparri II. n. 1230, qui premens vestigia Sancti hanc sententiam tuetur.

⁴⁾ Genicot II. 508.

gravissima causa praesertim ad damnum evitandum licita esse videtur.¹⁾

Auctores, qui assistentiam in hoc casu intrinsecus malam dicunt, ita argumentantur: iniuria fit matrimonio iam exsistenti; tribuuntur effectus veri matrimonii nupturientibus, qui illorum non sunt capaces; plura responsa congregationum romanarum assistentiam hanc prorsus illicitam declarant.²⁾

Pro altera sententia haec afferri possunt: Quod priori matrimonio inferitur iniuria, solum demonstrat civiliter contrahentium peccatum in hoc casu maius esse et proinde graviolem causam requiri ad cohonestandam syndici cooperationem. Formalitas matrimonii civilis in se indifferens est, modo syndicus declaret illam coram ecclesia et in conscientia nullum valorem habere: syndicus enim non tribuit nupturientibus effectus civiles, sed formalitatem peragit, qua posita lex nupturientes ut legitimos coniuges considerat eisqne iura civilia veri matrimonii asserit. Responsa congregationum assistentiam non videntur declarare intrinsecus malam, sed in particularibus illis casibus prorsus illicitam sive propter scandalum fidelium sive propter defectum causae cooperationem cohonestantis.³⁾

¹⁾ Cf. Gasparri II. 1231. Genicot II. n. 562. Lehmkuhl II. n. 725 (n. 952) nota.

²⁾ Ballerini-Palmieri VI. n. 530 s.

³⁾ Cf. Schnitzer p. 78 ss. Gennari, Consultazione etc. (Roma, Monitore eccles. 1902) I, cons. 41.

Index.

	Pag.
Quaestio 1. De natura matrimonii	1
Art. 1. De matrimonio ut contractus est	5
Art. 2. De matrimonio ut sacramentum est	16
Art. 3. De matrimonii divisionibus	20
Art. 4. De potestate ecclesiae in matrimonium	23
Art. 5. De potestate auctoritatis civilis in matrimonium	27
Quaestio 2. De proprietatibus matrimonii	30
Art. 1. De unitate matrimonii	30
Art. 2. De indissolubilitate matrimonii	32
§ 1. De matrimonio rato fidelium	32
§ 2. De matrimonio consummato infidelium	34
Quaestio 3. De sponsalibus	42
Art. 1. De natura sponsalium	42
Art. 2. De effectibus sponsalium	52
Art. 3. De dissolutione sponsalium	54
§ 1. Causae, ob quas ipso iure solvuntur	55
§ 2. Causae, ob quas ea rescindere licet	58
Quaestio 4. De impedimentis matrimonii	65
Art. 1. De impedimentis in genere	65
Art. 2. De impedimentis impredientibus in specie	68
§ 1. Ecclesiae vetitum	69
§ 2. Tempus clausum	70
§ 3. Votum	70
§ 4. Mixta religio	72
§ 5. Cognatio legalis	77
Art. 3. De impedimentis dirimentibus in specie	78
§ 1. Error	79
§ 2. Condicio	81
§ 3. Vis seu metus	82
§ 4. Raptus	84
§ 5. Aetas	87
§ 6. Impotentia	88
§ 7. Ligamen	95
§ 8. Clandestinitas	97
§ 9. Cognatio naturalis, spiritualis, legalis	103

	Pag.
§ 10. Affinitas	114
§ 11. Publica honesta	117
§ 12. Votum sollemne	118
§ 13. Ordo sacer	119
§ 14. Crimen	121
§ 15. Disparitas cultus	126
Quaestio 5. De dispensationibus matrimonialibus	129
Art. 1. De ipsa dispensatione	129
Art. 2. De potestate dispensandi	130
§ 1. De potestate s. Pontificis	130
§ 2. De potestate Ordinarii	131
§ 3. De potestate parochi et confessarii	134
§ 4. De usu facultatum delegatarum	135
Art. 3. De causis dispensandi	137
Art. 4. De modo petendi dispensationem	142
Art. 5. De modo concedendi et exsequendi dispensationem	148
Quaestio 6. De celebratione matrimonii	154
Art. 1. De examine sponsorum	154
Art. 2. De proclamationibus matrimonii	156
Art. 3. De assistentia parochi et testium	163
§ 1. De paracho competenti	163
§ 2. De sacerdote delegato	168
§ 3. De testibus	171
Art. 4. De ipsa celebratione matrimonii	172
Art. 5. De celebratione matrimonii mixti	177
Quaestio 7. De revalidatione matrimonii	179
Art. 1. De revalidatione simplici	181
Art. 2. De sanatione in radice	185
Quaestio 8. De dissolutione matrimonii	190
Art. 1. De separatione ex mutuo consensu	190
Art. 2. De separatione ex causa unius partis	192
Art. 3. De separatione civili	196

Appendix

De matrimonio civili	201
--------------------------------	-----

SUMMA THEOLOGIAE MORALIS

SCHOLARUM USUI

ACCOMMODAVIT

H. NOLDIN, S. J.

S. Theologiae professor in Universitate Oenipontana.

COMPLEMENTUM SECUNDUM:
DE CENSURIS.

CUM APPROBATIONE ORDINARIATUS BRIXINENSIS ET SUPERIORUM
ORDINIS.

DE CENSURIS.

SCHOLARUM USUI

ACCOMMODAVERAT

H. NOLDIN, S. J.

S. Theologiae professor in Universitate Oenipontana.

CODICI IURIS CANONICI

ADAPTAVIT

A. SCHÖNEGGER, S. J.

Professor Iuris Canonici in Universitate Oenipontana.

Editio XVIII (CIC adaptata VI).

CUM APPROBATIONE ORDINARIATUS BRIXINENSIS ET SUPERIORUM
ORDINIS.

OENIPONTE.

TYPIS ET SUMPTIBUS FEL. RAUCH.

RATISBONAE ET NEO EBORACI
APUD FRIDERICUM PUSTET.

1926.

Printed in Austria.

Introductio¹⁾.

Tractatum de poenis ecclesiasticis, quae ad obiectum proprium iuris canonici pertinent, Noldin theologiae morali addendum duxit, quia in nonnullis scholis professor theologiae moralis etiam de poenis ecclesiasticis agit. In accommodanda hac nova editione ad normas Codicis iuris canonici, quamquam mens erat intactum relinquere quantum fieri posset clarissimi auctoris tractatum de poenis ecclesiasticis, tamen nonnulla tamquam obsoleta erant omittenda, alia cum novissimo iure non iam concordantia immutanda, non pauca ex Codice iuris canonici addenda.

1. a. Potestas, quam Christus Ecclesiae suae contulit, ut fideles per eam ad finem supernaturalem vitae aeternae dirigerentur, duplex est: *potestas ordinis*, quae est aptitudo ordine sacramentali acquisita peragendi quasdam actiones sacras, praesertim vero oblationem sacrificii eucharistici et administrationem sacramentorum et sacramentalium, et *potestas iurisdictionis*, quae est potestas regendi fideles in ordine ad salutem aeternam.

Potestas iurisdictionis iterum duplex est, *potestas magisterii* seu potestas regendi fideles quoad intellectum per praecepta fidei, et *potestas regiminis*, quae est potestas regendi fideles quoad voluntatem per praecepta morum.

¹⁾ *Thesaurus-Giraldi*, De poenis ecclesiasticis. J. Hollweck, Die kirchlichen Strafgesetze (Mainz. Kirchheim. 1899). *Ballerini-Palmieri*, Opus theol. morale³ (Prati. Giachetti. 1901) VII. De poenis ecclesiasticis. *Lehmkuhl*, Theologia moralis¹² (Friburgi. Herder. 1914) II. *Wernz*, Ius decretalium T. VI: Ius poenale Eccles. catholicae (Prati. Giachetti. 1913). Ex libris de CIC scriptis: *Felix M. Capello S. J.*, Tractatus canonico-moralis de censuris² (Taurinorum Augustae. Marietti. 1925). *P. Cerato*, Censurae vigentes² (Patavii. Typis Seminarii. 1921). *I. Chelodi*, Ius poenale (Tridenti. Libr. Edit. Tridentum. 1920). *Albertus Cipollini*, De censuris latae sententiae iuxta Codicem iuris canonici (Taurini, Marietti. 1925). *Dr. Eduard Eichmann*, Das Strafgesetz des Codex Iuris Canonici (Paderborn. Schöningh. 1920). *P. Ios. Naval, O. P.*, Commentarium Iuris Canonici, Liber V. De Delictis et Poenis (Augustae Taurinorum-Romae. Marietti. 1920). *Pighi Ioan. B.*, Censurae sententiae latae (Veronae. 1919). *Dr. Angel Amor Ruibal*, Censuras y Penas Canónicas, según el Código Vigente, ordinadas en Categorías (Madrid-Barcelona. 1925). *I. Sole*, De delictis et poenis (Romae. Pustet. 1920).

b. Christum Ecclesiam suam instituisse veram, visibilem perfectamque societatem, cui omnem potestatem contulit, quae ad dirigendos fideles in finem salutis aeternae necessaria est, ostendunt tum dogmatici in theologia fundamentali tum canonistae in iure publico. In specie vero iidem ostendunt potestatem iurisdictionis, qua Christus instructam voluit Ecclesiam, potestatem esse non solum leges ferendi, sed etiam vim coactivam exercendi et legum tum divinarum tum ecclesiasticarum transgressores poenis coercendi. Iam vero postquam de legibus actum est, etiam *de legum sanctione seu de poenis ecclesiasticis* agendum est.

c. Scilicet *lex sanctione* indiget, qua observantibus eam praemium, violentibus vero poena decernitur. Duplex est legis christianae sanctio, altera vitae futurae, altera vitae praesentis. Huius vitae sanctio potissimum in *poenis ecclesiasticis* consistit, quibus Ecclesia fideles a legum saltem graviorum violatione abstertere atque ad officia implenda adigere conatur.

Quaestio praevia.

De poenis ecclesiasticis in genere.

2. Definitio. *Poenā ecclesiastica est privatio alicuius boni ad delinquentis correctionem et delicti punctionem a legitima auctoritate inflicta (can. 2215).*

a. Bonum, quo poena ecclesiastica delinquentem privat, tale sit oportet, cuius aut possessio aut usus ab Ecclesia dependet, quo proinde ipsa delinquentem privare potest. Eiusmodi bona sunt sola bona externa; at non sunt sola bona spiritualia, sed etiam bona temporalia ut bona fortunae, fama, libertas etc.

b. Quamvis Ecclesia etiam poenas temporales infligere possit, ordinarie tamen, praesertim quoad laicos, ad obtinendos fines suos non adhibet nisi poenas spirituales, quae consistunt in privatione boni spiritualis vel iam accepti vel postea accipiendi, quare poenae ecclesiasticae solent dici poenae spirituales.

c. Poena natura sua supponit culpam, quia propter culpam commissam infligitur; quare non est poena, ubi non est culpa.

3. Finis poenarum ecclesiasticarum. Distingui debet *comminatio poenae et poenae inflictio atque executio.*

a. Comminationis finis est, ut subditi a violatione legis absterreantur et metu poenae ad eius observationem adigantur.

b. Inflictionis et executionis finis quadruplex est: α. ut ordo laesus restituatur et confirmetur; β. ut emendetur reus; γ. ut tum ipse delinquens tum alii a crimine absterreantur et coërceantur; δ. ut exemplo poenae scandalum crimine datum reparetur.

In omnibus quidem poenis quadruplex iste finis plus minusve intenditur, in diversis tamen poenarum generibus unus prae aliis potissimum respicitur. Primarius et essentialis est restitutio ordinis laesi. Laesio enim ordinis, quae eo facta est, quod delinquens spreto ordinis bono suis concupiscentiis indulgebat, quaedam veluti expiationem et satisfactionem exigit, eo quod idem delinquens de bonis suis aliquid cedere et malum subire cogatur¹⁾.

4. Causa poenae ecclesiasticae est *delictum*.

Nomine *delicti*, iure ecclesiastico, intelligitur externa et moraliter imputabilis legis violatio cui addita sit sanctio canonica saltem indeterminata (can. 2195, § 1).

In iure veteri delicta vocabantur actiones quae levioribus poenis, crimina quae gravioribus plectebantur. CIC non adhibet nisi nomen delicti.

5. Divisio poenarum. Poenae ecclesiasticae multipliciter *dividuntur*.

a. Ratione *subiecti* in *personalem*, quae personam tantum afficit ut suspensio ab audiendis confessionibus; *realem*, quae personam in bonis suis punit ut privatio beneficii, et *mixtam*, quae utrumque complectitur ut excommunicatio, suspensio a celebratione.

b. Ratione *quantitatis* in *ordinariam*, quae non excedit mensuram communiter in hac re servari solitam; et *extraordinariam*, quae ob speciales circumstantias ultra mensuram imponitur, ideoque ne in confuso quidem praevideri potest.

c. Ratione *modi*, quo reus privatur bono, in *negativam*, qua arcetur a bono acquirendo, ut est inhabilitas ad dignitates; officia, beneficia; in *privativam*, qua privatur bono (iure, exercitio iuris) acquisito, ut est privatio vocis activae et passivae, suspensio ab ordine; in *positivam*, qua malum infertur, ut est mulcta pecuniaria. Huius exsecutio positivam aliquam actionem exigit.

d. Ratione *obiecti* in *spiritualem*, quae delinquentem privat bono spirituali; et *temporalem*, quae delinquentem privat bono temporali.

¹⁾ Cf. s. Thomas I. II. q. 87. a. 1.

Dubitari nequit quin Ecclesia etiam poenas temporales infligere possit; cum enim potestatem habeat adhibendi omnia media, quae ad finem necessaria sunt, poenae autem temporales quandoque prorsus necessariae sint, ut ordo externus servari possit, exploratum est Ecclesiam poenas temporales adhibere posse. Ipse CIC declarat: Nativum et proprium Ecclesiae ius est, independens a qualibet humana auctoritate, coercendi delinquentes sibi subditos poenis tum spiritualibus tum etiam temporalibus (can. 2214, § 1). Attamen quoad poenam capitis et mutilationis fere omnes docent Ecclesiam ipsam eam infligere non posse, immo ex complurium sententia Ecclesia neque exigere potest, ut a brachio saeculari infligatur: etenim sollemne est axioma: *Ecclesia non sitit sanguinem*.

e. Ratione formae:

1. in poenam *determinatam* et *indeterminatam*. Dicitur determinata, si in ipsa lege vel praecepto taxative statuta sit; indeterminata, si prudenti arbitrio iudicis vel Superioris relicta sit sive praeceptivis sive facultativis verbis (can. 2217, § 1, 1°).

2. in poenam *latae sententiae*, si poena determinata ita sit addita legi vel praecepto ut incurratur ipso facto commissi delicti; *ferendae sententiae*, si a iudice vel Superiore infligi debeat (can. 2217, § 1, 2°).

α. Sola Ecclesia infligit poenas *latae sententiae*; codex poenalis civilis nullas continet poenas latae sed solum ferendae sententiae.

β. Poena *ferendae sententiae* infligitur per sententiam condemnatoriam quae cadit super ipsam poenam. Poena *latae sententiae* potest declarari per sententiam; haec sententia declaratoria cadit super culpam, in quam poena lata est a lege.

Poenam *latae sententiae* declarare generatim committitur prudentiae Superioris; sed sive ad instantiam partis cuius interest, sive bono communi ita exigente, sententia declaratoria dari debet (can. 2223, § 4).

γ. Poena *latae sententiae*, sive medicinalis sive vindicativa, delinquentem, qui delicti sibi sit conscius, ipso facto in utroque foro tenet; ante sententiam tamen declaratoriam a poena observanda delinquens excusatur quoties eam servare sine infamia nequit, et in foro externo ab eo eiusdem poenae observantiam exigere nemo potest, nisi delictum sit notorium (can. 2232, § 1).

δ. Sententia declaratoria poenam ad momentum commissi delicti retrahit (can. 2232, § 2).

e. Poena intelligitur semper ferendae sententiae nisi expresse dicatur eam esse latae sententiae vel ipso facto seu ipso iure contrahi, vel nisi alia similia verba adhibeantur (can. 2217, § 2).

f. Ratione *causae efficientis* in poenam a iure et ab homine. Dicitur: a iure, si poena determinata in ipsa lege statuatur, sive latae sententiae sit sive ferendae; ab homine, si feratur per modum praecepti peculiaris vel per sententiam iudicalem condemnatoriam, etsi in iure statuta; quare poena ferendae sententiae legi addita, ante sententiam condemnatoriam est a iure tantum, postea a iure simul et ab homine sed consideratur tanquam ab homine (can. 2217, § 1, 3°).

g. Ratione *finis interni*, qui praecipue intenditur, in poenam *medicinalem*, quae principaliter tendit in emendationem delinquentis; et *vindicativam* seu *punitivam*, quae principaliter tendit in punitionem delicti.

Notanda sunt inter utramque discrimina: α. poena vindicativa reus puniri potest pro delicto praeterito, etiam postquam resipuit, poena medicinali autem reus puniri non potest, si iam resipuit; β. poena medicinalis aufertur per absolutionem, quae rite disposito poenam remittit, poena autem vindicativa non indiget absolutione, sed vel per se cessat eius expiatione vel aufertur per dispensationem, quae eximit a lege poenali (cf. can. 2248, 2289).

6. Quae sint poenae ecclesiasticae. Omnes poenae, quas infligit Ecclesia, ad tria genera revocari possunt: A. ad poenas medicinales seu censuras; B. ad poenas vindicativas; C. ad remedia poenalia et poenitentias (cf. can. 2216).

A. *Poenae medicinales seu censurae*, quae principaliter tendunt in restaurationem ordinis externi et in emendationem delinquentis, in tres species dividuntur, quae sunt

a. Excommunicatio;

b. Interdictum;

c. Suspendio (can. 2255 § 1).

B. *Poenae vindicativae*, quae principaliter tendunt in restaurationem ordinis externi et in punitionem delicti, aliae omnibus fidelibus infliguntur, aliae solis clericis.

a. Poenae vindicativae, quae *omnes fideles* pro delictorum gravitate afficere possunt, in Ecclesia praesertim sunt:

1. Interdictum locale et interdictum in communitatem seu collegium in perpetuum vel ad tempus praefinitum vel ad beneplacitum Superioris;

2. Interdictum ab ingressu ecclesiae in perpetuum vel ad tempus praefinitum vel ad beneplacitum Superioris;

3. Poenalis translatio vel suppressio sedis episcopalis vel paroecialis;

4. Infamia iuris;

5. Privatio sepulturae ecclesiasticae, ad normam can. 1240, § 1;

6. Privatio sacramentalium;

7. Privatio vel suspensio ad tempus pensionis quae ab Ecclesia vel ex bonis Ecclesiae solvitur, vel alius iuris seu privilegii ecclesiastici;

8. Remotio ab actibus legitimis ecclesiasticis exercendis;

9. Inhabilitas ad gratias ecclesiasticas aut munia in Ecclesia quae statum clericalem non requirant, vel ad gradus academicos auctoritate ecclesiastica consequendos;

10. Privatio vel suspensio ad tempus muneris, facultatis vel gratiae iam obtentae;

11. Privatio iuris praecedentiae vel vocis activae et passivae vel iuris ferendi titulos honoris, vestem, insignia, quae Ecclesia concesserit;

12. Mulcta pecuniaria (can. 2291).

b. Poenae vindicativae quae *clericis tantum* applicantur, sunt:

1. Prohibitio exercendi sacrum ministerium praeterquam in certa ecclesia;

2. Suspensio in perpetuum vel ad tempus praefinitum, vel ad beneplacitum Superioris;

3. Translatio poenalis ab officio vel beneficio obtento ad inferius;

4. Privatio alicuius iuris cum beneficio vel officio coniuncti;

5. Inhabilitas ad omnes vel ad aliquot dignitates; officia, beneficia aliave munera propria clericorum;

6. Privatio poenalis beneficii vel officii cum vel sine pensione,

7. Prohibitio commorandi in certo loco vel territorio;
8. Praescriptio commorandi in certo loco vel territorio;
9. Privatio ad tempus habitus ecclesiastici;
10. Depositio;
11. Privatio perpetua habitus ecclesiastici;
12. Degradatio (can. 2298).

C. *Remedia poenalia* sunt:

1. Monitio;
2. Correptio;
3. Praeceptum;
4. Vigilantia (can. 2306).

Praecipuae *poenitentiae* sunt praecepta:

1. Recitandi determinatas preces;
2. Peragendi piam aliquam peregrinationem vel alia pietatis opera;
3. Servandi peculiare ieiunium;
4. Erogandi eleemosynas in pios usus;
5. Peragendi exercitia spiritualia in pia aut religiosa domo per aliquot dies (can. 2313, § 1).

Nota. De solis *censuris* et quidem *latae sententiae* hic agemus, quippe quas potissimum nosse oporteat confessarium, illasque tantum censuras accuratius interpretabimur, quae in foro interno poenitentiae frequentius occurrunt.

7. De foro Ecclesiae. 1. Nomine *fori* significatur: *a.* tum locus, in quo res venales exponuntur, tum locus, in quo controversiae et lites aguntur; *b.* territorium, in quo iudex suam iurisdictionem exercere potest.

2. Forum potissimum *dividitur*: in *externum*, in quo causae publicae ad gubernationem Ecclesiae pertinentes tractantur, et *internum* seu conscientiae, in quo res ad spiritualem salutem singulorum spectantes peraguntur et quod subdividitur in forum *sacramentale* et *non sacramentale*.

Facultas (absolvendi, dispensandi) concessa *pro utroque foro* significat: *a.* facultatem, qua quis uti potest aut debet pro foro *externo*, valere etiam pro foro *interno*; *b.* facultatem adhiberi posse tum pro foro *externo* tum pro foro *interno*, prout subiecta materia id exigit i. e. prout res publica est aut occulta.

Liber primus.

De censuris in genere.

Quaestio unica.

De censuris in genere¹⁾.

Articulus primus.

De natura censurae.

8. Notio censurae. *Censura* est poena qua homo baptizatus, delinquens et contumax, quibusdam bonis spiritualibus vel spiritualibus adnexis privatur, donec, a contumacia recedens, absolvatur (can. 2241, § 1). Duobus ergo ad incurrendam censuram opus est: *delicto et contumacia* delinquentis.

a. Nomen *censurae* apud veteres Romanos significabat tum dignitatem et officium censoris, tum eiusdem sententiam, qua aut notam inurebat aut poenam infligebat civibus. Usu ecclesiastico censura significat tum iudicium, quo notatur, utrum aliquid laude an vituperio dignum sit, tum poenam pro crimine inflictam.

¹⁾ *Suarez*, De censuris. *Covarruvias*, Operum t. I. p. 315. *Dicastillo*, De censuris. *Tamburini*, De censuris et irregularitate. *S. Alphonsus* l. VII. De censuris eccles. *Bucceroni*, De censuris etc.⁴ (Romae. Typographia S. C. de prop. fide. 1896). *Hilarius a Sexten*, Tractatus de censuris ecclesiasticis (Moguntiae. Kirchheim. 1898). *Hollweck* l. c. Die Zensuren S. 86 ff. *Heiner*, Die kirchlichen Zensuren (Paderborn. Bonifatius-Druckerei. 1884). *I. Köck*, Die kirchlichen Zensuren latae sententiae (Graz. Styria. 1902). *Paschalis de Siena*, Commentarius in Const. Ap. sedis² (Pustet. Romae. 1902). *Wernz*, l. c. De censuris ecclesiasticis universim spectatis p. 149 sqq. *Eichmann*, l. c. Die Zensuren im allgemeinen S. 74 ff.

b. Contumax: censura ad frangendam contumaciam (contemptum virtuale auctoritatis et censurae, inoboedientiam) infligitur, cuius natura inferius describitur. Ideo contumacia ut condicio ad incurrendam censuram semper requiritur; et cum primum contumacia per emendationem vel satisfactionem delinquentis cessat, auferenda est censura, sicut sanitate recuperata cessat usus medicinae.

c. Bonis spiritualibus vel spiritualibus adnexis: iis scilicet, quae subsunt potestati Ecclesiae. Siquidem praeter bona, quae unicuique habitualiter inhaerent, triplicis generis bona in Ecclesia existunt: bona, quae procedunt *a capite* seu a Christo; bona, quae procedunt *a membris* privatim sumptis; bona, quae procedunt *a corpore* seu ab Ecclesia. Iam vero censuratus non potest privari bonis habitualiter sibi inhaerentibus ut caractere sacramentali, potestate ordinis, fide, spe et caritate etc., nec bonis, quae a Christo, capite Ecclesiae, procedunt, ut sunt gratiae multiplices, quia haec bona non dependent ab Ecclesia; nec privari potest bonis, quae a membris Ecclesiae singillatim sumptis procedunt, ut sunt orationes et opera bona fidelium, quia Ecclesia communionem sanctorum impedire non potest; sed solum bonis, quae ab Ecclesia administrantur et conferuntur, ut sunt usus sacramentorum, sacrificium, indulgentiae, suffragia communia, iurisdictio, beneficia ecclesiastica. Et si quando bonis temporalibus aliquem privat Ecclesia ut civili commercio cum fidelibus, id fit secundo et indirecte, in quantum conducit ad bonum spirituale tum illius, qui censura innodatus est, tum aliorum.

d. Censura est poena medicinalis: Ecclesia enim infligendo censuram principaliter cohibitionem criminis et emendationem delinquentis intendit, quare posita emendatione censura suapte natura exigit, ut auferatur; et si quando in eos fertur, quorum desperata est emendatio, id fit ad terrorem aliis incutiendum. Ex eadem ratione censura simpliciter infligenda est, non in perpetuum nec ad certum diem, ut cum reus se emendaverit, absolvi possit.

9. Divisio censurarum. *a. Ratione essentiae* dividuntur in tres species, in *excommunicationem*, *interdictum*, *suspensionem*: quaelibet enim ex his poenis habet communem rationem censurae et reum privat aliis iisque diversis bonis spiritualibus vel spiritualibus adnexis; aliae autem poenae ecclesiasticae quocunque nomine vocantur, non sunt censurae (cf. can. 2255).

b. Ratione causae efficientis in censuram, quae est *a iure* et quae est *ab homine* (cf. supra 5 f.).

c. *Ratione modi, quo incurruntur, in censuras latae sententiae et ferendae sententiae* (cf. supra 5 e 2).

d. *Ratione potestatis absolvendi in censuras reservatas et non reservatas* (cf. can. 2245, § 1).

A censuris non reservatis, quae verae quidem censurae sunt, quatenus effectus aliarum producunt, censuratus, modo de peccato vere doleat, a quovis confessario absolvi potest.

Censura ab homine est reservata ei qui censuram inflixit aut sententiam tulit, eiusve Superiori competenti, vel successori aut delegato; ex censuris vero a iure reservatis aliae sunt reservatae Ordinario, aliae Apostolicae Sedi (can. 2245, § 2).

Censura latae sententiae non est reservata, nisi in lege vel praecepto id expresse dicatur; et in dubio sive iuris sive facti reservatio non urget (can. 2245, § 4).

e. *Ratione modi, quo reservantur:*

α. in censuras Apostolicae Sedi simpliciter reservatas;

β. in censuras Apostolicae Sedi speciali modo reservatas;

γ. in censuras Apostolicae Sedi specialissimo modo reservatas (can. 2245, § 3).

Complures censurae speciali modo vel etiam specialissimo modo reservatae dicuntur:

a) Quia pro eis generalis facultas absolvendi a censuris Sedi Apostolicae reservatis non sufficit sed omnino specialis respective specialissima facultas requiritur (cf. can. 2253, 3°); b) quia non continentur in facultate Episcopis a iure concessa, absolvendi nempe ab omnibus censuris occultis etiam Papae reservatis (cf. can. 2237, § 2); c) quia sine debita facultate ab his absolvere praesumentes specialem excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam incurrunt (can. 2238, § 1); d) quia a censura specialissimo modo Sedi Apostolicae reservata in periculo mortis absoluti a non habente specialem potestatem, si convalescent, speciali obligatione tenentur recurrendi ad Superiorem et parendi eius mandatis (cf. can. 2252).

f. *Ratione publicitatis in censuras publicas, notorias, occultas.*

10. Cum censurae sensu specifico, prout nempe ad forum externum pertinent, dicantur publicae seu notoriae, indicare iuvat, quid requiratur, ut censura sit publica vel notoria. Censura autem est publica vel notoria, si delictum sub censura prohibitum est publicum vel notorium.

Delictum est publicum, si iam divulgatum est aut talibus contigit seu versatur in adiunctis ut prudenter iudicari possit et debeat facile divulgatum iri (can. 2197, 1°);

Delictum est occultum, quod non est publicum; occultum materialiter, si lateat delictum ipsum; occultum formaliter, si eiusdem imputabilitas latet (can. 2197, 4°). Notorium esse potest delictum aut *iure* aut *facto*.

a. Delictum est notorium *notorietate iuris*, post sententiam iudicis competentis quae in rem iudicatam transierit aut post confessionem delinquentis in iudicio factam (can. 2197, 2°).

b. Delictum est notorium *notorietate facti*, si publice notum sit et in talibus adiunctis commissum, ut nulla tergiversatione celari nulloque iuris suffragio excusari possit (can. 2197, 3°).

Articulus secundus.

De auctore censurae.

11. Quis censuras ferre possit. Censuras ferre potest, qui aut ordinariam aut delegatam potestatem ad id habet.

1. *Potestatem ordinariam* habent omnes et soli Superiores ecclesiastici qui pollent potestate leges ferendi vel praecepta imponendi, nam hi possunt quoque legi vel praecepto poenas adnectere (cf. can. 2220, § 1).

Legislativam habentes potestatem, possunt intra limites suae iurisdictionis, non solum legem a se vel a decessoribus latam, sed etiam ob peculiaria rerum adiuncta, legem tam divinam, quam ecclesiasticam a superiore potestate latam, in territorio vigentem, congrua poena munire aut poenam lege statutam aggravare (can. 2221).

Possunt ergo censuras ferre:

a. *Summus Pontifex* in omnes fideles tum collective sumptos (dioecesis, provincia) tum singillatim acceptos, qui quidem potestatem hanc immediate accipit a Christo; omnes alii eam participant a S. Pontifice.

b. Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchae in suos subditos; Archiepiscopi autem et Patriarchae subditos suffraganeorum suorum censuris ligare non possunt nisi tempore visitationis canonicae, tunc enim in dioecesibus suffraganeis Metropoli potest notoria crimina, manifestas et notorias offensas sibi tum suis forte illatas, iustis poenis, censuris non exclusis, punire (cf. can. 274, 5°); sede vacante *Vicarius Capitularis*, qui Episcopo in iurisdictione succedit, et a fortiori ipsum *Capitulum* Vicario nondum electo; *Vicarius Generalis*, etsi cum Episcopo unum tribunal constituit, tamen non habet potestatem infligendi poenas sine mandato speciali (cf. can. 2220, § 2).

c. Ordinarius loci in religiosos etiam exemptos in omnibus in quibus religiosi subsunt Ordinario loci (cf. can. 619).

d. Concilium generale in totam Ecclesiam et *provinciale* in suam provinciam.

e. Abbates et Praelati nullius habentes iurisdictionem quasi-episcopalem.

f. Administratores, Vicarii et Praefecti Apostolici in suos subditos.

g. Superiores in religionibus clericalibus exemptis in subditos suos attamen secundum statuta sui ordinis.

Parochi potestatem ferendi censuras non habent, quia eis non competit iurdictio in foro externo.

2. *Potestatem delegatam* habent omnes et soli *clerici*, quibus id commissum est ab habentibus potestatem ordinariam.

Clerici: quia omnes et soli clerici capaces sunt iurisdictionis ecclesiasticae, quae ad ferendas censuras requiritur. Quare a potestate ferendi censuras tum ordinaria tum delegata excluduntur laici et mulieres omnes, etiam *Abbatissae*.

Qui iudiciali tantum pollent potestate, possunt solummodo poenas legitime statutas, ad normam iuris applicare (cf. can. 2220).

12. Condiciones requisitae ex parte auctoris. Ut Superior ecclesiasticus valide possit censuras ferre, requiritur:

a. Ut sit rationis compos et habeat voluntatem ligandi eum, contra quem fert censuram: etenim censuram ferre est actus iurisdictionis, qui totam vim suam habet ab actu voluntatis. Quare censura ab ebrio lata esset irrita.

b. Ut libere agat, non coacte.

Censura lata *ex metu gravi* per se dicenda est valida, quia actus ex metu gravi factus per se validus est, nisi speciali iure positivo irri-

tetur; atqui censura ex metu lata iure positivo non irritatur. Excipiendus tamen est casus, quo ferens censuram exterius tantum sine intentione interna eam protulisset.

c. Ut potestatem exerceat *intra fines suae iurisdictionis*: iurisdictio enim contentiosa extra territorium proprium exerceri nequit.

Ergo Episcopus extra suam dioecesim existens nequit censuram ferre, ne in suum quidem subditum, nisi obtinuerit consensum Episcopi loci, in quo reperitur.

Excipiendi tamen sunt complures casus, in quibus Episcopus etiam extra dioecesim existens censuram ferre possit:

α. Si censura fertur non per modum *sententiae* particularis, sed per modum *statuti* ad futura crimina praecavenda.

β. Si censura fertur quidem per modum *sententiae*, quae tamen non indiget cognitione causae, sive quia contumacia manifesta est, sive quia causa iam cognita est in proprio territorio.

γ. Si Episcopus iniuste expulsus est e proprio territorio¹⁾ (cf. can. 1637).

d. Ut delinquentem *de infligenda censura moneat*: censura enim fertur in contumacem; sed ut constet de contumacia, requiritur praevia correptio.

Pro diversitate censurarum diversa requiritur monitio.

α. In censuris *latae sententiae* pro delictis futuris, item in censuris, quae alicui delicto adnexae sunt ut *ferendae sententiae*, sufficit monitio *legalis*, quae in lege promulgata cum adiecta censura consistit: lex enim cognita, quae comminatur censuram, subditos continuo monere censetur de sua obligatione et de poena a transgressoribus incurrenda.

β. In censura, quam nulla lex comminatur, quae igitur *ab homine* pro delicto praeterito vel praesenti *infligitur*, monitio *canonica* seu expressa requiritur. Reus reprehendatur ac moneatur ut a contumacia recedat, dato, si prudenti eiusdem iudicis vel Superioris arbitrio casus id ferat, congruo ad resipiscentiam tempore; contumacia persistente, censura infligi potest (cf. can. 2233, § 2).

Sed si scandalum forte datum aut specialis transgressionis gravitas id ferat, potest legitimus Superior transgressionem legis, etsi nullam sanctionem appositam habeat, etiam sine praevia poenae comminatione, aliqua iusta poena punire (cf. can. 2222, § 1).

Nota. Censura *iniuste* inflicta in conscientia non obligat, sive iniusta est ob defectum culpae sive ob defectum probationis.

¹⁾ *Superiores regulares* suos subditos per modum *sententiae* particularis ubique censura ligare possunt, ubi ipsi morantur, quia eorum iurisdictio potissimum personalis est.

Quare iniuste censuratus non tenetur in occulto observare censuram, publice vero, si aliter sine scandalo fieri non potest tenetur ita se gerere, ac si censura ligatus esset.

Articulus tertius.

De subiecto censurae.

Subiectum censurae capax est solus homo baptizatus, viator, rationis capax et subditus eius, qui censuram fert.

13. Homo baptizatus, tum quia Ecclesia in eos, qui baptizati non sunt, nullam iurisdictionem habet, tum quia soli baptizati gaudent bonis spiritualibus, quibus per censuras privantur.

Ideo Ecclesia neque in infideles et iudaeos neque in catechumenos, bene vero in haereticos et schismaticos, qui ratione baptismi eius iurisdictioni subsunt, censuras ferre potest.

14. Viator: in mortuos enim Ecclesia non habet iurisdictionem.

Quodsi quandoque *mortui* excommunicantur, hi non proprie sententia iudiciali condemnantur, sed Ecclesia ad terrorem fidelibus incutiendum solum declarat, eos in vita propter sua delicta censuram incurrisse et ut censuratos tractandos esse, i. e. eos Ecclesiae suffragiis et sepultura ecclesiastica privandos esse. Pari modo si mortui a censura absolvuntur, Ecclesia solum aufert prohibitionem, qua non poterant participare communia suffragia fidelium nec donari sepultura ecclesiastica¹⁾.

15. Rationis capax: cum enim censura supponat delictum, immo et contumaciam, in eos ferri nequit, qui necdum delictum patrare possunt. Sunt autem delicti incapaces, qui actu carent usu rationis (cf. can. 2201, § 1).

Impuberes qui usum rationis habent per se capaces sunt censurae, ex iuris communis tamen statuto haec tenenda sunt:

¹⁾ Ritus absolvendi excommunicatum mortuum habetur in *Rituale Romano* tit. III. c. 4.

Impuberes excusantur a poenis latae sententiae, et potius punitivis educativis, quam censuris aliisve poenis gravioribus vindicativis corrigantur (can. 2230).

16. Subditus: nulla enim est iurisdictio in eum, qui non est subditus. Ideo

a. Solus S. Pontifex censura ligari non potest, quia superiorem in terris non habet, ipse autem seipsum ligare nequit. Omnes vero fideles a S. Pontifice et omnes dioecesani, nisi a iure eximuntur, ab Episcopo censuris ligari possunt.

a. Quamvis censuras pontificias omnes fideles incurrere possint, tamen S. R. E. Cardinales nisi expresse nominentur sub lege poenali non comprehenduntur, nec Episcopi sub poenis latae sententiae suspensionis et interdicti (cf. can. 2227, § 2).

β. Ex privilegio iuris poena nonnisi a Romano Pontifice infligi aut declarari potest:

1. in eos qui supremum tenent populorum principatum horumque filios ac filias eosve quibus ius est proxime succedendi in principatum;
2. in Patres Cardinales;
3. in Legatos Sedis Apostolicae et Episcopos, etiam titulares (cf. can. 2227, § 1 coll. can. 1557, § 1).

b. Peregrini et vagi incurrunt censuras ipso facto incurrendas adnexas iis legibus aut praeceptis quibus etiam peregrini et vagi tenentur (cf. can. 2226, § 1).

Peregrini tenentur legibus generalibus, etiamsi hae suo in territorio non vigeant, minime vero si in loco in quo versantur non obligent;

Non adstringuntur legibus particularibus sui territorii quamdiu ab eo absunt, nisi aut earum transgressio in proprio territorio noceat, aut leges sint personales;

Neque legibus territorii in quo versantur, iis exceptis quae ordini publico consulunt, vel actuum sollemnia determinant (cf. can. 14, § 1).

Vagi obligantur legibus tam generalibus quam particularibus quae vigent in loco in quo versantur (can. 14, § 2).

Ergo delinquens extra dioecesim incurrit censuram annexam legi cuius transgressio in proprio territorio noceat; incurrit etiam censuram legi personali aut praecepto speciali annexam, ut si Episcopus clerico

sub poena suspensionis latae sententiae ingressum in tabernam prohibeat hic autem extra dioecesim tabernam ingrediatur.

Complures quidem auctores negabant clericum in hoc casu incurrere censuram, quorum sententiam s. *Alphonsus* (n. 23) probabilem dicit; verum, ut post *Laymann* monet *Ballerini*, praeceptum particulare, utpote haerens ossibus, obligat etiam extra dioecesim; quae sententia negans vera probabilitate carere videbatur¹⁾, nunc certo falsa est.

Peregrini ab Episcopo censuris puniri possunt per particulare praeceptum latis, si in eius territorio delictum commiserint: ratione enim delicti fiunt eius subditi.

Cum peregrinus ex statuto iuris sortiatur forum delicti (cf. can. 1566, § 1), tum quia ibi, ubi delictum patratum est, facilius cognoscitur de auctore et quantitate criminis, tum quia laesi ordinis melius ibi obtinetur restauratio, ubi violatio facta est, — ratione delicti peregrinus fit subditus Episcopi loci, in quo deliquit.

c. *Delinquens intra, sed existens extra dioecesim* ab Episcopo censura ligari potest; sic Episcopus suspendere potest parochum commisso delicto aufugientem.

Citatio fieri potest etiam in aliena dioecesi et denuntiatur per schedam, quae si fieri poterit, per Curiae cursorem tradenda est ipsi convento ubicumque is invenitur (cf. can. 1717, § 1 et § 2). Si difficulter per cursorem tradi possit reo convento scheda citatoria, poterit iussu iudicis transmitti per tabellarios publicos modo tutissimo (cf. can. 1719). Quoties, diligenti inquisitione peracta, adhuc ignoratur ubi commoretur reus, locus est citationi per edictum (can. 1720, § 1).

Reus citatus comparere debet; quodsi non compareat poena plecti potest.

Qui censura semel ligatus est, ea ligatus manet, etsi in alias regiones proficiscatur: etenim poena reum ubique terrarum tenet, etiam resolutio iure Superioris, nisi aliud expresse caveatur (can. 2226, § 4).

d. *Religiosi exempti* non incurrunt censuras episcopales, neque ab Episcopis censura ligari possunt nisi in iis, in quibus Episcopis a iure concessa est iurisdictio in religiosos (cf. can. 619).

Regulares extra domum illegitime degentes, etiam sub praetextu accedendi ad Superiores, exemptionis privilegio non gaudent.

Si extra domum delictum commiserint nec a proprio Superiore praemonito puniantur, a loci Ordinario puniri

¹⁾ *Ballerini-Palmieri*, VII. n. 71.

possunt, etsi a domo legitime exierint et domum reversi fuerint (can. 616).

17. Num subiectum censurae possit esse integra communitas e. g. universitas, monasterium, capitulum, civitas.

a. Excommunicatio afficere potest tantum personas physicas, et ideo si quando feratur in corpus morale, intelligitur singulos afficere qui in delictum concurrerint (can. 2255, § 2), non autem innocentes: cum enim in communitate complures soleant esse innocentes, nimis durum esset, si etiam hi poena afficerentur¹⁾.

b. Suspendio ferri potest in totam communitatem ut personam moralem (cf. can. 2255, § 2), licet in ea complures sint innocentes, quia suspensio innocentes non afficit nisi quoad actus, qui toti communitati qua tali competunt ut electio Superiorum.

c. Interdictum ferri potest in totam communitatem ut personam moralem (cf. can. 2255, § 2), licet in ea complures sint innocentes; nam per interdictum proprie non puniuntur innocentes, sed Ecclesia iustas ob causas sua beneficia tam nocentibus quam innocentibus subtrahit.

18. Nihil impedit, quominus aliquis pluribus simul censuris non solum diversae sed etiam eiusdem speciei ligetur (cf. can. 2244, § 1) et pariter si pluribus censuris detineatur ab una solvatur, ceteris minime absolutis (cf. can. 2249, § 1).

a. Nemo dubitat, quin aliquis pluribus censuris diversae speciei e. g. excommunicatione et suspensione ligari possit, sed dubitarunt, num aliquis pluribus censuris eiusdem speciei innodari possit. Cum enim censura consistat in privatione bonorum spiritualium, si quis vi unius censurae bonis iam privatus est, non potest altera censura iisdem bonis denuo vel magis privari. Verum censura formaliter non tam privatio est, quam causa inducens privationem; atqui nihil impedit, quominus eadem privatio ex pluribus titulis et causis existat, sicut plura peccata mortalia privant eadem gratia sanctificante²⁾.

¹⁾ C. Romana ecclesia 5. *De sententia excommun.* (V. 11) in 6°.

²⁾ Cf. *Ballerini-Palmieri* VII. n. 78.

b. Est axioma in iure: ordinarie tot poenae quot delicta (cf. can. 2224, § 1)¹⁾. Si ergo possunt multiplicari *delicta* in eodem subiecto possunt etiam *poenae*.

Censura *latae sententiae* multiplicatur:

1. Si diversa delicta, quorum singula censuram secumferunt, eadem vel distincta actione committantur (can. 2244, § 2, 1°).

Qui ergo committit duo delicta specie distincta, quorum cuilibet distincta annexa est excommunicatio, qui e. g. haeresim committit et librum sub censura prohibitum legit, duplicem excommunicationem incurrit. — Qui committit delictum, quo duae simul leges poenales specie diversae violantur, duplicem incurrit censuram, qui e. g. occidit sacerdotem in ecclesia, incurrit censuram latam in sacrilegium personale et in sacrilegium locale. — Qui plura eaque diversa committit delicta eadem lege poenali prohibita, pluries censuram incurrit, sic qui edit, legit, retinet (nisi retineat praecise ut legat statim librum et donec ipsam lectionem perfecerit) et defendit librum sub excommunicatione prohibitum, ex quadruplici capite excommunicatur, quia omnes quatuor actiones eadem lege poenali prohibentur.

2. Si idem delictum, censura punitum, pluries repetatur ita ut plura sint delicta distincta (can. 2244, § 2, 2°). Qui ergo e. g. bis duellum committit, bis excommunicationem incurrit.

3. Si delictum, diversis censuris a distinctis Superioribus punitum, semel aut pluries committatur (can. 2244, § 2, 3°).

Censura *ab homine* multiplicatur, si plura praecepta vel plures sententiae vel plures distinctae partes eiusdem praecepti aut sententiae suam quaeque censuram infligant (can. 2244, § 3).

Articulus quartus.

De condicionibus ad incurrendam censuram requisitis.

Causa censurae est delictum: delinquenti enim censura infertur; delictum autem, propter quod censura infligitur, debet esse **externum, grave, consummatum, cum contumacia coniunctum**, ut incurratur censura. Potest autem censura ferri etiam in delinquentes ignotos (cf. can. 2242, § 1).

19. Externum. Peccatum enim mere internum censura ferendae sententiae puniri nequit, quia in iudicio probari non potest; censura ipso facto incurrenda puniri

¹⁾ C. Ea, quae 1. *De poenis* (V. 37).

quidem posset, at usus in Ecclesia non viget censuris latae sententiae puniendi peccata interna: *cogitationis poenam nemo patitur*¹⁾).

Aliud est peccatum internum, aliud peccatum *occultum*, cuius solus delinquens notitiam habet. Peccata occulta Ecclesia punire potest et reipsa punit, cum e. g. haeresim occultam excommunicatione ferit; at qui haeresim mere internam committit, in excommunicationem non incidit.

20. Grave quoad actum internum et externum.

a. Poena enim supponit culpam, et poena gravis culpam gravem; censurae autem sunt poenae graves.

α. Ideo invalida esset censura, qua restitutio rei levis sub excommunicatione praeciperetur. Si tamen res in se levis evadat gravis ratione scandali, periculi aut finis, sub gravi et sub censura praecipi aut prohiberi potest. Sic excommunicationem incurrit, qui clausuram parumper tantum violat.

β. Quidquid ergo delinquentem a gravi peccato excusat ut parvas materiae, imperfectio actus, cooperatio materialis ex gravi causa exhibita, eum ab incurrenda quoque censura excusat, saltem coram Deo et in conscientia et, si pro foro externo excusatio evincatur, etiam in foro externo (cf. can. 2218, § 2).

b. Censurae enim immediate propter peccatum externum infliguntur; quare excommunicatio non incurritur ob levem clerici percussorem, etsi ex animo graviter laedendi percutiatur.

Qui actionem sub excommunicatione prohibitam ita committit, ut solum propter intentionem graviter malam vel ex conscientia erronea grave peccatum sit, non incurrit censuram, ut qui librum legit, quem falso putat sub excommunicatione prohibitum.

21. Consummatum i. e. non sufficit actus attentatus (der Versuch), sed actus sub poena prohibitus vere positus et in suo genere per *effectum secutum* completus esse debet: leges enim poenales sunt strictae interpretationis (cf. can. 19), quare ad actus consummatos restringuntur, nisi lex ipsa aliud decernat.

a. Hinc ubi sub excommunicatione prohibetur *violenta manuum iniectio* in clericum, non incurrit censuram, qui in clericum explodit, quin illum attingat, quia non ponitur actio sub censura prohibita. —

¹⁾ C. *Cogitationis* 14. d. 1. De poenit.

Ubi sub censura prohiberetur *incestus*, poena non incurritur nisi ob copulam perfectam cum consanguinea vel affine, quia nomine incestus significatur copula carnalis cum consanguinea vel affine. — Ubi sub poena prohiberetur *homicidium*, censuram non incurrit, qui vulnus letale infligit, nisi mors sequatur, quaecunque sit causa, quae mortem impediat, sive remedium naturale sive miraculum, quia homicidium proprie ille tantum committit, qui ipsam mortem infert.

b. Sic lex ipsa non solum duellum, sed etiam actus duelli praeparatorios, nempe provocationem et acceptationem sub censura prohibet. Hi actus tamen in suo genere completi esse debent, ut inducant censuram; ideo non incurritur censura, si provocatio e. g. ex qualicunque causa ad offensorem non pervenit.

c. Qui posita actione culpabili de ea poenitet, antequam effectus sequatur, incurrit censuram, quia poenitentia non impedit, quominus effectus postea secutus sit voluntarius. Nec dicatur cum s. *Alphonso* (n. 40) non puniri nisi contumacem, sed contumacem non esse, qui malam voluntatem per poenitentiam retractavit; delictum enim, quod ab Ecclesia punitur, vere cum contumacia commissum est, etsi postea retractatum fuerit. Siquidem contumax ille dicitur, qui cognoscens legem poenalem Ecclesiae, voluntarie eam transgreditur; censuram tamen reipsa non incurrit, antequam secutus sit effectus. Ideo fieri potest, ut quis per contritionem aut confessionem iam sit immunis a peccato, propter quod ab Ecclesia punitur, quando ipsam poenam seu censuram de facto incurrit¹⁾.

d. Num completus esse debeat effectus, qui sub censura prohiberi intenditur, si censura fertur in mandantes vel consulentes, colligi debet ex ipsis verbis legis: etenim si verba legis principaliter prohibent effectum et accessorie tantum mandatum vel consilium, mandantes vel consulentes censuram non incurrunt effectum non secuto; quodsi verba legis principaliter prohibent etiam ipsum mandatum et consilium, censuram incurrunt etiam effectum non secuto, quia ipso mandato vel consilio iam ponitur actio sub poena prohibita.

Notandum tamen, quod non solum mandans qui est principalis delicti auctor, sed etiam qui ad delicti consummationem inducunt vel in hanc quoquo modo concurrunt, si delictum sine eorum opera commissum non fuisset, omnes tenentur nisi lex aliud expresse caverit, eadem poena, licet unus tantum in lege nominetur (can. 2231 coll. can. 2209, § 3).

e. Si conatus delicti (der Versuch) peculiari poena in lege mulctetur, verum constituit delictum (can. 2212, § 4) et sufficit ad incurrendam poenam ut conatus sub poena prohibitus revera positus sit.

¹⁾ Cf. *Lugo*, qui cum *Suaresio* hanc sententiam (De poenit. disp. 16 n. 445) tenetur; item *Ballerini-Palmieri* III. n. 350. VII. n. 95.

Nota. Qui *dubitat*, an contraxerit censuram, ab ea se habere potest immunem, et confessarius eum absolvere potest. Si quis e. g. remedium procurandi abortus efficax dederit et postea nesciat, utrum effectus secutus sit necne, censura oneratus vel ab ea immunis est, prout effectus reipsa secutus est vel non est. Eiusmodi poenitentem tamen confessarius absolvere potest a peccato et a censura, si reipsa adesset, quin iniungat obligationem denuo hoc peccatum declarandi, si compererit effectum secutum esse, quia in dubio positivo et probabili, etiam facti, de existentia censurae Ecclesia potestatem supplet (cf. can. 209).

22. Cum contumacia commissum: ad frangendam enim contumaciam contra potestatem Ecclesiae comminantis poenam censurae institutae sunt. Censetur autem contumax (cf. can. 2242, § 2):

1. Si agatur de censuris *ferendae sententiae*, ille qui, non obstantibus monitionibus ut a contumacia recedat (cf. can. 2233, § 2) a delicto non desistit vel patrati delicti poenitentiam cum debita damnorum et scandali reparatione agere detrectat.

2, Si agatur de incurrenda censura *latae sententiae*, ille qui transgressus est legem vel praeceptum cui sit adnexa latae sententiae poena, nisi reus legitima causa ab hac excusetur.

Duplex distinguitur *contumacia* contra Ecclesiam seu contemptus Ecclesiae: *specialis*, qui per proprium et formalem actum contemptus contra potestatem Ecclesiae committitur et speciale peccatum constituit, et *generalis*, qui implicite continetur in transgressione legis ecclesiasticae ab eo commissae, qui scivit rem esse ab Ecclesia sub poena praeceptam vel prohibitam. Contumacia generalis ad incurrendam censuram sufficit.

Contumaciam desiisse dicendum est, cum reum vere delicti commissi poenituerit et simul ipse congruam satisfactionem pro damnis et scandalo dederit aut saltem serio promiserit; iudicare autem utrum poenitentia vera sit, satisfactio congrua aut eiusdem promissio seria, necne, illius est, a quo censurae absolutio petitur (can. 2242, § 3).

Nota. Hae condiciones requiruntur, ut censura in *foro interno* adsit; delinquens autem, qui delicti sibi sit conscius ipso facto in *utroque foro* tenetur censura latae sententiae (uti generatim poena

latae sententiae, sive medicinali sive vindicativa) (cf. can. 2232). Quoties tamen delinquens poenam sine infamia servare nequit, excusatur a poena observanda ante sententiam declaratoriam et in foro externo ab eo eiusdem poenae observantiam exigere nemo potest nisi delictum sit notorium (ibid.) sive notorietate iuris sive saltem notorietate facti. Quoniam vero condiciones, quae ad incurrendam censuram necessariae sunt, partim, ut scientia et consensus ad grave peccatum requisita natura sua internae sunt, raro adesset notorietas facti, nisi condiciones praesumerentur. Sed posita externa legis violatione, dolus, id est deliberata voluntas violandi legem, in foro externo praesumitur, donec contrarium probetur (cf. can. 2200).

Hinc fieri potest, ut censura incurratur in foro externo, sed non adsit in foro interno. Sic catholici, qui censurae inscii coram ministro haeretico matrimonium inierunt, pro foro externo absolutione indigent, quia cognitio censurae in hoc foro praesumitur, donec coram iudice ignorantia probetur, in foro interno autem a censura propter ignorantiam eius, nisi fuerit crassa vel supina, immunes sunt.

Articulus quintus.

De causis a censuris excusantibus.

23. Ad incurrendam censuram requiritur delictum grave cum contumacia coniunctum; quidquid ergo aufert gravitatem delicti vel contumaciam, ab incurrenda censura excusat. Porro causae, quae ob hanc rationem ab incurrenda censura excusare possunt potissimum numerantur: ignorantia, ebrietas, omissio debitae diligentiae, mentis debilitas, impetus passionis, metus gravis.

Attendendum est utrum lex, cui poena adnexa est, habeat verba: praesumpserit, ausus fuerit, scienter, studiose, temerarie, consulto egerit aliave similia quae plenam cognitionem ac deliberationem exigunt.

A. Si lex illa verba habeat, quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus sive ex parte voluntatis eximit a poenis latae sententiae (cf. can. 2229, § 2). Quare omnes causae quae minuunt delinquentis dolum id est deliberatam voluntatem violandi legem (cf. can. 2200) vel eiusdem culpam in ignorantia legis violatae aut in

omissione debitae diligentiae, quia minuunt delicti imputabilitatem (cf. can. 2199), excusant ab incurrenda censura.

Ignorantia vero *affectata* sive legis sive solius poenae a nullis latae sententiae poenis excusat, licet lex verba illa contineat (cf. can. 2229, § 1). Talis enim ignorantia non minuit culpam neque dolum delinquentis.

B. *Si lex verba illa non habeat*, quoad causas excusantes haec dicenda sunt:

24. Ignorantia. *a. Ignorantia, quae non sit crassa*, semper ab incurrenda censura excusat non autem a vindicativis latae sententiae poenis (cf. can. 2229, § 3, 1°), non solum quando ignoratur actum prohibitum esse, sed etiam quando solum ignoratur prohibitum esse sub censura. Ratio *primi* est, quia censura supponit culpam, sed haec ignorantia (sive antecedens sive concomitans) excusat a culpa, ergo etiam ab incurrenda censura. Ratio *secundi* est, quia ignorans actui peccaminoso annexam esse censuram non est contumax contra potestatem coërcitivam Ecclesiae; censura autem infligitur ad frangendam contumaciam delinquentis¹⁾.

a. Complures auctores (Sanchez, Pirhing, Reuter, Mazzotta, Balzerini) non omnem ignorantiam graviter culpabilem *crassam* appellant, sed admittunt ignorantiam graviter culpabilem, quae non sit crassa: ignorantia enim crassa, ita ipsi, non simpliciter ex negligentia graviter culpabili, sed *ex negligentia cum gravi excessu* oritur. Etiam Codex supponit dari posse ignorantiam graviter culpabilem, quae non sit crassa et supina (cf. can. 2229, § 3, 1° simul cum can. 2218, § 2)²⁾. In praxi valde difficile erit distinguere inter ignorantiam crassam et ignorantiam non crassam, graviter tamen culpabilem; *practice* statui potest solum ignorantiam, quae non sit graviter culpabilis, *semper* excusare ab incurrenda censura.

β. Ergo ignorantia tum *iuris* tum *facti* ab incurrenda censura excusat, atque etiam tum excusat, cum delinquens scit quidem actionem prohibitam esse lege divina sive naturali sive positiva vel lege ecclesiastica, ignorat autem eandem prohibitam esse sub censura ecclesiastica.

¹⁾ Ignorantia vel error circa legem aut poenam generatim non prae-sumitur (cf. can. 16, § 2); ut ergo ignorantia ab incurrenda censura in foro externo excuset, probari debet.

²⁾ Cappello l. c. n. 51.

γ. Ignorantia in eo graviter culpabilis est, qui ignorat, quod ex officio scire debet; ideo laici ab incurrendis censuris, quas ignorant, quia ignorantia non computatur graviter culpabilis, semper excusantur; non item clerici, qui eas ex officio cognoscere debent, nisi affirmari possit eorum negligentiam in addiscendis censuris non fuisse gravem aut saltem non fuisse gravem cum excessu.

b. Ignorantia legis aut etiam solius poenae, si fuerit *crassa vel supina*, a nulla poena latae sententiae eximit (can. 2229, § 3, 1°).

Nota. a. Quodsi quis legem et poenam impositam cognoscat, nesciat autem poenam esse *reservatam*, sunt pauci quidam doctores, qui opinantur ob hanc ignorantiam cessare *reservationem* censurae: reservatio enim ad modum poenae superadditur censurae; sed ignorantia ab incurrenda poena atque ideo ab incurrenda reservatione excusat. Verum communiter auctores docent hanc ignorantiam non efficere, ut censura non sit reservata. Nam ignorantia ideo excusaret, quia Ecclesia ignorantes non vult subiicere poenae *extraordinariae*; at reservatio, quando semel contracta est censura, non est aliquid *extraordinarium*, quod censurae adiciatur, sed potius id, quod eam naturaliter consequitur, nisi legislator ex benignitate absolutionem reddiderit *faciliorem*¹⁾.

b. Ignorantiae aequiparatur *oblivio* et *inadvertentia* censurae, quia contumax contra legem dici nequit, qui ad illam nullo modo advertit.

c. Censurae, praesertim a rudioribus, propter ignorantiam raro incurruntur, donec de re moniti fuerint.

d. Num ignorantia excuset ab incurrenda poena vindicativa. Si lex verba: praesumpserit, ausus fuerit, scienter, studiose, temerarie, consulto egerit aliave similia quae plenam cognitionem ac deliberationem exigunt, non habeat, nulla ignorantia excusat a vindicativis latae sententiae poenis (cf. can. 2229, § 3, 1°); si lex verba illa habeat, ignorantia nisi fuerit affectata eximit a poenis vindicativis latae sententiae (cf. can. 2229, § 1 et § 2).

25. Ebrietas, omissio debitae diligentiae, mentis debilitas, impetus passionis: si, non obstante imputabilitatis deminutione actio sit adhuc graviter culpabilis, a poenis latae sententiae non excusant (can. 2229, § 3, 2°).

Si imputabilitas omnino tollitur vel ita minuitur ut actio iam non sit graviter culpabilis sermo non potest esse de censura.

¹⁾ *Lehmkuhl* l. c. II. n. 1109.

Ebrietas apposite ad delictum patrandum vel excusandum quaesita non minuit imputabilitatem sed potius auget (cf. can. 2201, § 3).

Si quis legem violaverit ex *omissione debitaе diligentiaе* ita tamen ut rem praeviderit, et nihilominus cautiones ad eam evitandam omiserit, quas diligens quivis adhibuisset, culpa est proxima dolo (cf. can. 2203, § 1).

Debilitas mentis delicti imputabilitatem minuit, sed non tollit omnino (can. 2201, § 4).

Passio, si fuerit voluntaria et deliberate excitata vel nutrita, imputabilitatem potius auget; secus eam minuit plus minusve pro diverso passionis aestu (can. 2206).

26. Metus. *a. Metus levis* non eximit a poenis latae sententiae.

b. Metus gravis, si delictum vergat in contemptum fidei aut ecclesiasticae auctoritatis vel in publicum animarum damnum, a poenis latae sententiae nullatenus eximit (can. 2229, § 3, 3°). In his enim casibus metus gravis neque ab observanda lege ecclesiastica excusat¹).

c. Metus gravis a censura excusat, quoties ab observanda lege ecclesiastica excusat, actus enim, qui ex metu gravi procedit, non committitur ex contumacia, sed magis ex naturae infirmitate. Insuper metus gravis damni ab ipso praecepto Ecclesiae per se excusat; sed ubi non committitur peccatum contra praeceptum Ecclesiae, non incurritur censura, quae per se et primario contra laesionem praecepti ecclesiastici statuitur.

α. Scilicet actus sub censura prohibitus vel sola lege ecclesiastica vel simul lege divina (naturali vel positiva) prohibitus est. Si primum, actus ex metu positus non est peccatum; si alterum, actus ex metu positus potest esse peccatum contra legem divinam, at peccatum non est contra legem Ecclesiae, quae cum gravi incommodo non obligat.

β. Quemadmodum metus gravis excusat ab incurrenda censura, ita excusat etiam ab ea observanda: leges enim ecclesiasticae non

¹) Cf. *De principiis*¹⁸ n. 177, ubi exponitur, quando metus gravis seu incommodum grave ab obligatione legis affirmativae excuset.

obligant cum gravi incommodo. Quando ergo observatio censurae e. g. excommunicationis occultae coniuncta est cum metu gravis damni vel cum gravi incommodo, excommunicatus se gerere potest ut immunis a censura.

Articulus sextus.

De absolutione a censuris.

27. De ipsa absolutione. 1. Quaelibet censura, semel contracta, tollitur tantum legitima absolutione (can. 2248, § 1).

a. Censura non aufertur per emendationem rei, nec per mortem vel amotionem ferentis censuram, nec per mortem censurati, qui etsi contritus decesserit, suffragiis Ecclesiae et sepultura ecclesiastica privatur, nisi absolutus fuerit: censura enim semel inflicta manet, donec per absolutionem auferatur.

b. Hinc excommunicatus, qui elicit actum contritionis, in statu gratiae est, manet tamen excommunicatus et privatus communione Ecclesiae. Licet ergo ad incurrendam censuram requiratur culpa, poena tamen manere potest remissa culpa.

2. *Absolutio* censurae est remissio poenae ab eo facta, qui legitimam habet remittendi potestatem.

Differt a *dispensatione*, quia absolutio est *actus iustitiae*, qui ei debetur, qui contumaciam deposuit et satisfactionem, si qua opus erat, praestitit; dispensatio vero, qua quis a communi lege eximitur, est *actus gratiae*, qui etiam disposito negari potest. Insuper, ad absolutionem valide et licite concedendam praeter dispositionem rei nulla alia *causa* requiritur; ad dispensationem valide aut saltem licite concedendam iusta causa requiritur. Poenae medicinales absolutione, poenae vindicativae dispensatione auferuntur (cf. can. 2236).

28. Absolutio a censuris multiplici modo concedi potest: a. in foro externo vel interno tantum (cf. can. 2239, § 1):

In foro interno, quae effectus censurae per se pro solo foro interno aufert.

In foro externo, quae effectus censurae etiam pro foro interno aufert.

b. Absolutio dari potest *absolute* vel sub *condicione* (cf. can. 2239, § 1) et quidem sub *condicione de praeterito, de praesenti, de futuro*. *Condicionem* de praeterito,

terito vel de praesenti adhibere generatim non licet; condicio autem de futuro (e. g. absolvo te, si intra mensem restitueris) ex gravi causa licita est.

c. Absolutio dari potest praesenti vel absenti (cf. can. 2239, § 1).

Attamen praesentia censurati tum ad reverentiam censurarum tum ad humiliationem ipsius censurati magis conducit.

d. Absolutio dari potest oretenus vel scripto. Si tamen poena scripto inflicta fuerit, expedit ut etiam eius remissio scriptis concedatur (cf. can. 2239, § 2).

e. Absolutio *ad reincidentiam* seu sub poena reincidentiae est absolutio sub determinata condicione concessa, ita ut hac non impleta ipso facto eadem censura iterum incurratur.

Censura, per absolutionem sublata, non reviviscit, nisi in casu quo onus impositum sub poena reincidentiae impletum non fuerit (can. 2248, § 3).

Censura, in quam absolutus reincidit, est eiusdem speciei, sed numero nova et distincta; quare poenam reincidentiae absolutioni addere non potest, nisi habens potestatem ferendi censuras. Ad reincidentiam requiritur nova culpa et contumacia atque ad eius ablationem nova absolutio.

f. Absolutio *ad cautelam* datur, quando ignoratur aut dubitatur, num quis censura reipsa ligatus sit. Huiusmodi est absolutio, quae in sacramento poenitentiae datur ante absolutionem a peccatis.

g. Absolutio *ad effectum* quae eo tendit, ut censura non impediat effectum obtinendi gratiam concessam, manente tamen quoad alios effectus censura¹⁾ in rescriptis pontificiis nunc videtur superflua (cf. can. 36, §. 2), nisi agatur de excommunicato vitando vel alio censura inno-

¹⁾ Forma huius absolutionis, quae rescriptis pontificiis apponi solet, haec est: „Nos igitur eundem N. N. a quibusvis excommunicationibus... si quibus quomodolibet innodatus existat, ad effectum dumtaxat praesentium consequendum absolventes et absolutum fore censentes.“

dato post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam (cf. can. 2265, § 2; 2275, n. 3; 2283 et infra n. 45).

Si cui concessa est facultas dispensandi in ea includitur etiam potestas absolventi a poenis ecclesiasticis, si quae forte obstant, sed *ad effectum* dumtaxat dispensationis consequendae (cf. can. 66, § 3).

29. Quis absolvere possit. 1. *Extra mortis periculum* possunt absolvere:

a. A censura *non reservata*, in foro sacramentali quilibet confessarius, extra forum sacramentale quicunque iurisdictionem in foro externo habeat in reum (can. 2253, 1°).

Ut tamen notorie censuratus absolutione in foro interno accepta publice uti possit, ad praecavendum scandalum requiritur, ut de absolutione concessa publice constet.

b. A censura *ab homine*, ille, cui censura reservata est ad normam can. 2245, § 2; ipse autem potest absolutionem concedere, etiamsi reus alio domicilium vel quasi-domicilium transtulerit (can. 2253, 2°).

Potest ergo absolvere qui censuram infligit aut sententiam tulit, eiusve Superior competens, vel successor aut delegatus (cf. can. 2245, § 2).

c. A censura *a iure reservata*, ille qui censuram constituit vel cui reservata est, eorumque successores aut competentes Superiores aut delegati. Quare a censura reservata *Episcopo* vel *Ordinario*, quilibet Ordinarius absolvere potest suos subditos, loci vero Ordinarius etiam peregrinos; a reservata *Sedi Apostolicae*, haec aliive qui absolventi potestatem ab ea impetraverint sive generalem, si censura *simpliciter reservata* sit, sive specialem, si *reservata speciali modo*, sive denique specialissimam, si *reservata specialissimo modo*, salvo praecepto can. 2254 (can. 2253, 3°; quoad can. 2254 vide paulo inferius n. 3)

2. *In periculo mortis* omnes sacerdotes, licet ad confessiones non approbati, valide et licite absolvent quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis aut censuris, quantumvis

reservatis et notoriis, etiamsi praesens sit sacerdos approbatus (can. 882)¹⁾.

Qui in periculo mortis a censuris Romano Pontifici reservatis absolvitur a sacerdote, specialis facultatis experte, non tenetur se sistere Superiori, ubi convalescat, si absolutus fuerit a censuris *simpliciter reservatis* vel *speciali modo reservatis*. Qui absolutus fuerit a censuris *specialissimo modo reservatis*, tenetur postquam convaluerit obligatione recurrendi, sub poena reincidentiae, intra mensem saltem per epistolam et per confessarium si id fieri possit sine gravi incommodo, reticito nomine ad S. Poenitentiarium vel ad Episcopum, qui facultatem habet, aliumve facultate praeditum, eorumque mandatis parendi (cf. can. 2252 et can. 2254, § 1). Si receperit absolutionem ab aliqua censura ab homine recurrere debet ad illum qui censuram tulit (cf. can. 2252).

3. In *casibus urgentioribus* quilibet confessarius in foro sacramentali a censuris latae sententiae, quoquo modo reservatis, absolvere potest, iniuncto onere recurrendi, sub poena reincidentiae, intra mensem saltem per epistolam et per confessarium, si id fieri possit sine gravi incommodo, reticito nomine, ad S. Poenitentiarium vel ad Episcopum aliumve Superiorem praeditum facultate et standi eius mandatis (cf. can. 2254, § 1)²⁾.

a. Habetur casus urgentior, si censurae latae sententiae exterius servari nequeant sine periculo gravis scandali vel infamiae, aut si durum sit poenitenti in statu gravis peccati permanere per tempus necessarium ut Superior competens provideat (cf. can. 2254, § 1).

b. Poenitens potest etiam post acceptam absolutionem et facto recurso ad Superiorem, adire alium confessarium facultate praeditum, ab eoque, repetita confessione saltem delicti cum censura, consequi absolutionem; qua oblenta, mandata ab eodem accipiat, quin teneatur postea stare aliis mandatis ex parte Superioris supervenientibus (cf. can. 2254, § 2).

c. Quod si in casu aliquo extraordinario hic recursus sit moraliter impossibilis, tunc ipsemet confessarius, excepto casu quo agatur de absolutione censurae contractae propter absolutionem complicitis, potest absolutionem concedere sine onere recurrendi, iniunctis tamen de iure iniungendis, et imposita congrua poenitentia et satisfactione pro censura, ita ut poenitens, nisi intra congruum tempus a confessario praefiniendum poenitentiam egerit ac satisfactionem dederit, recadat in censuram (cf. can. 2254, § 3 et can. 2367).

¹⁾ Cf. De Sacramentis¹⁷ n. 346 et 367.

²⁾ Cf. De Sacramentis¹⁷ n. 367.

30. De absolutione in casibus occultis. In casibus occultis potest Ordinarius poenas latae sententiae iure communi statutas per se vel per alium remittere, exceptis censuris specialissimo vel speciali modo Sedi Apostolicae reservatis (cf. can. 2237, § 2). In casibus publicis Ordinarius a censuris Sedi Apostolicae reservatis absolvere non potest (cf. can. 2237, § 1, 2°). Excipitur excommunicatio quam incurrunt a christiana fide apostatae, haeretici, schismatici, a qua, si delictum apostasiae, haeresis vel schismatis ad forum externum Ordinarii loci quovis modo deductum fuerit, idem Ordinarius in foro exteriori absolvere potest (cf. can. 2314, § 2 et infra n. 59 Nota 2).

a. Termini *occultum* et *publicum* in diversis materiis diversum sensum habent. Ubi agitur de impedimentis matrimonialibus strictius¹⁾, ubi agitur de delictis paulo latius intelliguntur²⁾.

b. Crimen dupliciter potest esse occultum (cf. can. 2197, 4°); *materialiter*, cum nempe ignoratur factum ipsum e. g. ingressus in clausuram, aut *formaliter*, si factum notum est, sed latet eius imputabilitas e. g. quia putatur ingressum ex licentia factum esse. Iam vero Ordinarius absolvere potest non solum si delictum materialiter sed etiam si tantum formaliter occultum sit.

c. Nomine Ordinarii in iure intelliguntur pro suo quisque territorio Episcopus residentialis, Abbas vel Praelatus nullius eorumque Vicarius Generalis, Administrator, Vicarius et Praefectus Apostolicus, itemque si qui praedictis deficientibus interim ex iuris praescripto aut ex probatis constitutionibus succedunt in regimine, pro suis vero subditis Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis (cf. can. 198, § 1).

31. De condicionibus ad absolvendum requisitis.

1. A censura absolvi potest etiam *invitus*: convenit tamen, ut absolutio detur solum petenti.

2. Absolutio, vi aut metu gravi extorta, ipso iure irrita est (cf. can. 2238).

3. Petens absolutionem, si pluribus censuris detineatur, debet casus omnes indicare, secus absolutio, si fuerit particularis, valet tantum pro casu expresso; quod si absolutio, quamvis particularis petitio facta sit, fuerit generalis, valet

¹⁾ Cf. *De Sacramentis*¹⁷ n. 552.

²⁾ Cf. supra n. 10 et *De praeceptis*¹⁸ n. 649.

quoque pro reticitis bona fide, excepta censura specialissimo modo Sedi Apostolicae reservata, non autem pro reticitis mala fide (cf. can. 2249, § 2).

4. Condiciones a censurato implendae sunt:

a. *Ut vere delicti commissi poenituerit.*

b. *Ut pro damnis congruam satisfactionem* (revocatione, restitutione, veniae petitione) *dederit* vel si satisfacere nequeat, ut saltem serio promittat se satisfacturum, cum primum poterit, nisi pars laesa iniuriam remiserit vel reus ad satisfaciendum impotens sit.

c. *Ut scandalum reparet*, si quod datum fuerit, id quod iure divino necessarium est. Reparari autem scandalum debet meliore, quo fieri potest, modo, iuxta prudens iudicium illius, qui eum absolvit.

Haec omnia requiruntur ut contumacia desiisse dici possit (cf. can. 2242, § 3). Cum primum autem delinquens a contumacia recesserit, absolutio denegari nequit; a censura autem absolvens potest, si res ferat, pro patrato delicto infligere poenitentiam, praeter sacramentalem, vel congruam vindictivam poenam (cf. can. 2248, § 2).

5. Ad *valide* absolvendum a censura non requiritur determinata verborum *formula*, sed sufficit Superioris voluntas signo sensibili manifestata, sive id verbis sive scripto sive alio signo fit.

Absolutio *in foro non sacramentali* quolibet modo dari potest, sed ad excommunicationis absolutionem regulariter formam adhiberi convenit in libris ritualibus traditam (cf. can. 2250 § 3).

Absolutio censurae *in foro sacramentali* continetur in consueta forma absolutionis peccatorum in libris ritualibus praescripta (can. 2250; § 3)¹⁾; non est ergo necesse ut adhibeatur specialis formula.

¹⁾ *Rituale Rom.* tit. III. c. 3. n. 8. „Ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis et interdicti in quantum possum et tu indiges“.

Nota. 1. Utrum quis possit absolvi a peccatis firma censura.

a. Si agatur de censura *quae non impedit Sacramentorum receptionem*, censuratus, rite dispositus et a contumacia recedens, potest absolvi a peccatis, firma censura (can. 2250, § 1).

b. Si vero agatur de censura *quae impedit Sacramentorum receptionem*, censuratus nequit absolvi a peccatis, nisi prius a censura absolutus fuerit (can. 2250, § 2).

2. De censura reservata. a. Reservatio censurae impediens receptionem Sacramentorum importat reservationem peccati cui censura adnexa est; verum si quis a censura excusatur vel ab eadem fuit absolutus, reservatio peccati penitus cessat (can. 2246, § 3).

b. Reservatio censurae in particulari territorio vim suam extra illius territorii fines non exserit, etiamsi censuratus ad absolutionem obtinendam e territorio egrediatur; censura vero ab homine est ubique locorum reservata ita ut censuratus nullibi absolvi sine debitis facultatibus possit (can. 2247, § 2).

c. Si confessarius ignorans reservationem poenitentem a censura ac peccato absolvat, absolutio censurae valet, dummodo ne sit censura ab homine aut censura specialissimo modo Sedi Apostolicae reservata (can. 2247, § 3).

32. De absolutione censurae danda in foro interno aut externo. In praxi non raro oritur difficultas, utrum absolutio concedi debeat pro foro externo an sufficiat pro foro interno. Censura ab homine lata per sententiam condemnatoriam certo indiget absolutione pro foro externo, de censura latae sententiae haec notanda sunt:

1. Censura latae sententiae tenet quidem delinquentem, qui delicti sibi sit conscius, ipso facto in utroque foro (cf. can. 2232, § 1).

Si vero delictum *occultum* est, de censura in solo foro interno agitur.

Etsi *notoria* sit censura, sufficit absolutio pro foro interno, dummodo de absolutione concessa publice constet.

Concessio absolutionis praesumitur, si publice notum sit censuratum confessum esse et debitam satisfactionem, si quae necessaria erat, praestitisse.

2. Si absolutio censurae detur in foro *externo*, utrumque forum afficit; si in *interno*, absolutus, remoto scandalo, potest uti talem se habere etiam in actibus fori externi; sed nisi concessio absolutionis probetur aut saltem legitime praesumatur in foro externo, censura potest a Superioribus fori externi, quibus reus parere debet, urgeri, donec absolutio in eodem foro habita fuerit (can. 2251).

Articulus septimus.

De censuris hodie vigentibus.

33. Censurae hodie vigentes. Per Codicem iuris canonici statuitur ius novissimum quoad censuras ecclesiasticas. Et quidem exclusivum, scilicet eae tantum censurae vigent, quae in Codice continentur. Nam statuit can. 6, 5°: Quod ad poenas attinet, quarum in Codice nulla fit mentio, spirituales sint vel temporales, *medicinales* vel, ut vocant, vindicativae, latae vel ferendae sententiae, eae tanquam abrogatae habeantur.

Notae historicae. Quovis tempore Ecclesia usa est potestate infligendi censuras ob graviora quaedam crimina, praesertim vero ob crimen haeresis¹⁾. Modus, quo censuras imposuit, diversis temporibus diversus erat, frequentius tamen usa est excommunicationibus, quarum prima iure communi et Romano Pontifici reservata a concilio lateranensi II. (1139) statuta est, cui decursu temporis complures aliae accesserunt. Hae omnes in forma bullae collectae ex voluntate Romanorum Pontificum quotannis Romae in ecclesiis certis diebus, praesertim in Coena Domini, promulgabantur. Earum collectio proinde *Bulla*

¹⁾ Cf. 1. Cor. 5, 1—5. Kober, Der Kirchenbann S. 15 ff. Hausmann, Geschichte der päpstlichen Reservatfälle (Regensburg. Pustet. 1868) S. 21 ff.

Coenae vocatur, quae lapsu temporis cura Romanorum Pontificum usque ad viginti censuras aucta est. Praeter censuras, quae in *Bulla Coenae* continebantur, complures aliae vigeant, tum per constitutiones pontificias tum a concilio tridentino latae. Cum numerus censurarum nimis excresceret earumque nonnullae mutatis moribus atque temporibus minus utiles viderentur, a *Pio IX.* per constitutionem *Apostolicae Sedis* 12. octobris 1869, abrogatis quamplurimis censuris latae sententiae, statutum est ius novum quoad censuras ecclesiasticas. Quapropter post constitutionem *Apostolicae Sedis* iure communi illae tantum censurae latae sententiae vigeant, quae in hac constitutione directe vel indirecte continentur et quae illis post eius promulgationem accesserunt.

Censurae argo post hanc constitutionem usque ad Codicem iuris canonici vigentes erant:

a. Censurae in ipsa bulla expressis verbis inflictæ.

b. Censurae e concilio tridentino inflictæ et ab hac constitutione confirmatae.

Est communis interpretum sententia ex hac constitutione illas tantum censuras tridentinas vim habere, quas concilium tridentinum tum primum inflixit, non autem eas, quas tridentinum ex vetere iure solum renovavit confirmavitque. Verba enim, quibus in hac constitutione utitur S. Pontifex, illas censuras solas designant.

c. Censurae antea vigentes et hac constitutione non mutatae ex constitutionibus: α. pro Romani Pontificis electione; β. pro interno regimine quorumcunque ordinum et institutorum regularium.

d. Censurae, quae post constitutionem *Apostolicae Sedis* latae sunt.

Liber secundus.

De censuris in specie.

Quaestio prima.

De excommunicatione.

Articulus primus.

De excommunicatione in genere.

34. Notio. *Excommunicatio* est censura, qua quis excluditur a communione fidelium cum effectibus qui in canonibus 2259—2267 enumerantur, quique separari nequeunt (cf. can. 2257, § 1).

a. Triplex est fidelium communicatio: *a. mere interna* consistens in fide et caritate, qua fideles inter se et cum Christo mystice uniuntur; *β. mere externa* (in civilibus), quae consistit in actionibus externis profanis, scilicet in fidelium convictu, colloquio, commerciis etc.; *γ. mixta* (in divinis) consistens in actionibus religiosis externis, quae ex sua institutione fructum spiritualem internum producant ut administratio et susceptio sacramentorum, suffragia Ecclesiae, quae in sacrificio missae et in aliis publicis officiis pro omnibus fidelibus funduntur, indulgentiae. Iam vero communione bonorum mere interna Ecclesia neminem privat nec privare potest; communione autem externa et mixta hominem inoboedientem et contumacem privare potest et per excommunicationem reipsa privat.

b. Excommunicatio est omnium poenarum ecclesiasticarum *gravissima*, qua nulla est in Ecclesia maior: cum enim omnibus Ecclesiae bonis privet, alias censuras, quae eisdem bonis solum partialiter privant, virtute in se continet. Ideo monet concilium tridentinum, ne iudices ecclesiastici hac poena utantur, nisi quando iam nullum aliud remedium supersit¹⁾.

c. Nomine *anathematis* designatur ipsa excommunicatio, praesertim si cum sollemnitatibus infligatur quae in Pontificali Romano describuntur (cf. can. 2257, § 2).

35. Divisio excommunicationis. Excommunicatio antea *ex effectu* in *maiolem* et *minorem* dividebatur; illa omnibus bonis communibus privabat, haec parte tantum, scilicet susceptione sacramentorum et electione passiva ad dignitates et beneficia. Excommunicatio minor iam per constitutionem *Apostolicae Sedis* sublata est²⁾ neque in novo Codice habetur.

Excommunicatio minor olim ab iis incurrebatur, qui contra prohibitionem Ecclesiae cum excommunicato vitando communicabant. Nunc ipso facto incurrunt in excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam impendentes quodvis auxilium vel favorem excommunicato vitando in delicto propter quod excommunicatus fuit; itemque clerici scienter et sponte in divinis cum eodem communicantes et ipsum in divinis officiis recipientes (cf. can. 2338, § 2).

36. Discrimen inter excommunicatos. Excommunicati alii sunt *vitandi*, alii tolerati (can. 2258, § 1). Hoc

¹⁾ Sess. 25. c. 3. De reform.

²⁾ *S. Officium* 10. dec. 1883. Cf. Acta S. Sedis XVII p. 555.

discrimen ex praecipuo effectu excommunicationis maioris desumptum hodie adhuc attendendum est.

a. Antiquitus omnes excommunicati maiore excommunicatione erant vitandi. In concilio constantiensi edita est constitutio *Ad evitanda* confirmata a Martino V. et postea a Leone X., quae a. aufert prohibitionem communicandi cum excommunicatis triplici casu excepto, quin tamen β. intendant ipsos excommunicatos in aliquo sublevare vel quomodolibet eis suffragari, sed ad vitanda scandala multaque pericula et ad subveniendum conscientis fidelium.

b. Quibuslibet excommunicatis non omne commercium cum reliquis fidelibus licitum est. In quantum prohibitum sit commercium cum excommunicatis *vitandis* et in quantum etiam cum *toleratis* ex mox dicendis de effectibus excommunicationis patebit.

37. Qui vitandi. Nemo est vitandus, nisi fuerit nominatim a Sede Apostolica excommunicatus, excommunicatio fuerit publice denunciata et in decreto vel sententia expresse dicatur ipsum vitari debere; insuper ille vitandus est et quidem ipso facto, qui violentas manus in personam Romani Pontificis iniecerit (cf. can. 2258, § 2 coll. can. 2343, § 1, 1°).

a. *Nominatim* i. e. expresse nomine vel alio titulo, qui certo personam designat, ideoque nomini aequivalet e. g. excommunicamus huius loci decanum.

b. *Publice* i. e. eo modo, quo fit legis promulgatio, ergo generatim per editionem in Actis Apostolicae Sedis.

c. *Expresse dicatur ipsum vitari debere.* Aliter non est vitandus etsi nominatim et publice fuerit excommunicatus.

Ergo e. g. non sunt vitandi haeretici et schismatici qui ob ipsorum haeresim excommunicati et qua tales publice denunciati sunt, quia *nominatim* non sunt excommunicati et denunciati.

Antea ex iure per concilium constantiense inducto excommunicati vitandi erant:

1. Nominatim et publice excommunicati sive a Romano Pontifice sive ab Episcopo.

2. Qui nominatim et publice tamquam excommunicati a Papa vel ab Episcopo denunciati sunt, ubi nempe de censura latae sententiae agitur.

3. *Notorii clericorum percussores*, etsi non fuerint denunciati tamquam excommunicati.

Mitiorem ergo novus Codex normam statuit.

Articulus secundus.

De effectibus excommunicationis.

38. Effectus excommunicationis alii sunt *immediati*, alii *mediati*; attamen solos vitandos omnes hi effectus afficiunt. Effectus immediati, quibus excommunicati omnibus fere iuribus, quae membris Ecclesiae conveniunt, privantur, recensentur sequentes (can. 2259—2267):

Excommunicatio privat usu divinorum officiorum, usu passivo sacramentorum et sepultura ecclesiastica, usu activo sacramentorum, publicis Ecclesiae suffragiis etc., communicatione forensi, iurisdictione ecclesiastica, capacitate acquirendi beneficii etc., fructibus beneficii etc. vel ipso beneficio etc., communicatione civili.

39. 1. Privat usu divinorum officiorum, i. e. excommunicatus quilibet caret iure assistendi divinis officiis (cf. can. 2259, § 1).

Prohibetur ergo excommunicatus sub gravi divinis officiis in notabili parte interesse, nisi excuset necessitas vitandi scandali vel alterius gravis incommodi.

Habet tamen ius assistendi praedicationi verbi Dei (cf. can. 2259, § 1). Hac enim sperandum est fore ut delinquens ad relinquendam contumaciam inducatur.

a. Nomine divinorum officiorum intelliguntur functiones potestatis ordinis, quae de instituto Christi vel Ecclesiae ad divinum cultum ordinantur et a solis clericis fieri queunt (can. 2256, 1°), ut sacrificium missae, publica oratio, processio, cantus horarum, benedictiones, quae publice et sollemniter fiunt in ecclesia ut benedictio olei, candelarum, palmarum, exsequiae defunctorum etc., non autem eae functiones, quae privata devotione peraguntur ut orare, venerari imagines vel reliquias etc.

Potest ergo excommunicatus tempore, quo non celebrantur officia divina, ecclesiam ingredi ibique privatim orare, sive seorsim in distincto loco sive etiam in eodem loco cum aliis: privatim enim orando cum

aliis non communicat. Sacerdos excommunicatus officium divinum privatim recitare potest et proinde ad illud recitandum etiam tenetur.

b. Si *passive* assistat *toleratus*, non est necesse ut expellatur; si *vitandus*, expellendus est, aut, si expelli nequeat, ab officio cessandum, dummodo id fieri possit sine gravi incommodo (can. 2259, § 2).

α. Si excommunicatus vitandus missae assistit et expelli nequit, sacerdos, nondum incepto canone, Missam abrumpere debet; si canonem iam inchoavit, aut Missam abrumpere aut ceteris abeuntibus eam prosequi potest. Si iam consecravit, solo ministro remanente, sacrificium usque ad communionem prosequi et reliqua vel in sacristia vel in alio loco decenti perficere debet.

β. Non solum excommunicatus, qui officiis divinis interest, peccat, sed etiam alii fideles, qui cum excommunicato vitando eidem officio divino e. g. eidem Missae assistendo communicant, peccatum committunt, et grave quidem in materia gravi.

c. Ab assistentia *activa*, quae aliquam secumferat participationem in celebrandis divinis officiis, repellatur non solum vitandus, sed etiam quilibet post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam aut alioquin notorie excommunicatus (cf. can. 2259, § 2).

Ergo repelli deberet non tantum notorie excommunicatus *clericus* si e. g. Missam celebrare vel diaconum agere sed etiam *laicus* qui tamquam minister ad altare servire vel organum ad functionem liturgicam pulsare vellet.

40. 2. Privat susceptione (usu passivo) Sacramentorum et sepultura ecclesiastica.

1. Nec potest excommunicatus Sacramenta recipere; imo post sententiam declaratoriam aut condemnatoriam nec Sacramentalia (can. 2260, § 1).

a. Excommunicatus sive toleratus sive vitandus Sacramenta *valide* recipit, etiam *poenitentiam*: Ecclesia enim excommunicatum nequit reddere inhabilem ad Sacramenta valide suscipienda.

α. Si excommunicatus ad Sacramentum poenitentiae *mala fide* accedit, absolutio non propter censuram sed propter defectum dispositionis invalida est; quodsi *bona fide* accedit, Sacramentum poenitentiae validum est: confessarius enim non privatur iurisdictione, etsi sciens excommunicatum absolvat, et poenitens non est incapax absolutionis.

etsi excommunicatio sit reservata; remissis tamen peccatis manet excommunicatio, si haec reservata sit¹⁾).

β. Usus *Sacramentalium* excommunicatis non prohibetur nisi post sententiam declaratoriam aut condemnatoriam, sed preces Ecclesiae excommunicatis eis utentibus non assistunt: carent ergo fructu, qui provenit ex precibus Ecclesiae.

b. *Licite* autem Sacramenta neque excommunicatus toleratus neque vitandus recipit; quare ea recipiens graviter peccat, nisi ignorantia vel metus gravis damni sive spiritualis sive temporalis excuset.

α. Excommunicatus ergo absque causa excusante nullum Sacramentum (ne quidem poenitentiam), existente vero causa excusante omnia Sacramenta (etiam eucharistiam) licite suscipere potest.

β. Ex his patet non solum excommunicatis *vitandis* administrari non posse Sacramenta, priusquam ab excommunicatione absoluti fuerint, sed neque *haereticis vel schismaticis*, qui post usum rationis publice in secta haeretica vel schismatica vixerunt, antequam abiurata haeresi veram fidem professi sint.

2. Ecclesiastica sepultura privantur, nisi ante mortem aliqua dederint poenitentiae signa, excommunicati post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam (cf. can. 2260, § 2 coll. can. 1240, § 1, 2°).

Cadaver excommunicati vitandi qui, contra canonum statuta, sepulturam in loco sacro obtinuit, si fieri sine gravi incommodo queat, exhumandum est, obtenta licentia Ordinarii, et in loco profano de quo in can. 1212 reponendum (cf. can. 1242 coll. 1214, § 1).

a. Sepultura excommunicati post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam violatur ecclesia [vel coemeterium (cf. can. 1172, § 1, 4° et can. 1207).

Ergo si ante mortem dederit signa poenitentiae excommunicatus *post sententiam* declaratoriam vel condemnatoriam in loco sacro sepeliri nequit, nisi prius absolvatur; excommunicatus vero *ante sententiam* in loco sacro sepeliri potest, etsi ab excommunicatione non absolvatur, decet autem, ut prius absolvatur.

b. Excluso ab ecclesiastica sepultura deneganda quoque sunt tum quaelibet Missa exsequialis, etiam anniversaria, tum alia publica officia funebria (can. 1241).

¹⁾ *Ballerini-Palmieri* VII. n. 384 s.

Ad quaestionem, quomodo se gerere debeat parochus, si quis censura innodatus obierit, ut propterea carere deberet sepultura ecclesiastica, si vero minis gravibus pertinaciter exigantur exsequiae et ipsa sepultura ecclesiastica, respondit *S. Poenitentiaria* 15. dec. 1860: „Curandum, ut cuncta ad normam sacrorum canonum fiant; quatenus vero absque turbarum et scandali periculo id obtineri nequeat, parochus neque per se neque per alios sacerdotes ad exsequias et ad sepulturam ullo modo concurrat¹⁾).

41. 3. Privat administratione (usu activo) Sacramentorum, i. e. prohibetur excommunicatus licite Sacramenta et Sacramentalia conficere et ministrare salvis exceptionibus quae sequuntur (can. 2261, § 1).

1. Ab excommunicato tolerato ante sententiam condemnatoriam aut declaratoriam fideles possunt ex qualibet iusta causa Sacramenta et Sacramentalia petere, maxime si alii ministri desint, et tunc excommunicatus requisitus potest eadem ministrare neque ulla tenetur obligatione causam a requirente percontandi (cf. can. 2261, § 2).

Ergo excommunicatus *toleratus* illicite administrat Sacramenta, si ipse non rogatus ultro administrationi se ingerit; quodsi a fidelibus rogatur, ratione excommunicationis licite Sacramenta administrat, illicite autem id facit, si est in statu peccati.

Ergo rogatus, quin et recte praesumens fideles rogaturos esse (ut si die festo non adesset alius sacerdos, qui Missam celebraret), potest Missam celebrare. Nec fideles speciali ratione indigent, ut Sacramenta ab eo petant, sed sufficit quaelibet iusta causa.

2. Ab excommunicatis vitandis necnon ab aliis excommunicatis, postquam intercessit sententia condemnatoria aut declaratoria, fideles in solo mortis periculo possunt petere tum absolutionem sacramentalem etiamsi praesens sit sacerdos approbatus (cf. can. 882), tum etiam, si alii desint ministri cetera Sacramenta et Sacramentalia (cf. can. 2261, § 3).

Ergo in hoc casu (si desint alii) excommunicatus post sententiam condemnatoriam aut declaratoriam non solum poenitentiam sed etiam eucharistiam et extremam unctionem licite administrat ne moribundus tanto praesidio privetur. Extra hunc casum *illicite* administrat Sacramenta nisi ipse grave incommodum pateretur, quia Ecclesia non ob-

¹⁾ Cf. Acta S. Sedis I. p. 563 n. 21.

ligat cum tanto incommodo (periculo mortis, infamiae, gravis iacturae bonorum), poenitentiam vero ne *valide* quidem administrat, quia iurisdictione caret (cf. can. 873, § 3).

Parochus (et loci Ordinarius) per sententiam excommunicatus non tantum illicite sed etiam invalide assistit matrimonio neque potest alii sacerdoti licentiam dare ut valide assistat (cf. can. 1095).

42. 4. Privat publicis Ecclesiae suffragiis etc. Excommunicatus non fit particeps indulgentiarum, suffragiorum, publicarum Ecclesiae precum (can. 2262, § 1).

Non prohibentur tamen:

1. Fideles privatim pro eo orare;
2. Sacerdotes Missam privatim ac remoto scandalo pro eo applicare; sed si sit vitandus, pro eius conversione tantum (can. 2262, § 2).

a. Distinguuntur suffragia publica et privata. *Publica* seu communia ea dicuntur, quae fiunt nomine Ecclesiae ab eius ministris; *privata* dicuntur, quae fiunt proprio fidelium nomine. Privantur ergo excommunicati, etsi in statu gratiae sint, fructibus, qui fidelibus proveniunt ex Missae sacrificio, ex recitatione officii, ex publicis Ecclesiae precibus et ex indulgentiis. Privatae autem orationes etiam pro excommunicatis fieri et bona opera eis donari possunt.

b. Utrum his suffragiis priventur solum *vitandi* an etiam *tolerati*, valde controvertebatur. Quaestio, quae potissimum ad Missae sacrificium eiusque applicationem refertur, in hunc modum nunc soluta est: privatim ac remoto scandalo sacerdotes licite Missam applicant pro excommunicato tolerato, pro vitando ne privatim quidem, nisi pro eius conversione¹⁾. Aliis suffragiis publicis aequè privantur tolerati ac vitandi.

43. 5. Privat communicatione forensi. Removetur excommunicatus ab actibus legitimis ecclesiasticis intra fines suis in locis iure definitos; nequit in causis ecclesiasticis agere nisi ad normam can. 1654; prohibetur ecclesiasticis officiis seu numeribus fungi, concessisque antea ab Ecclesia privilegiis frui (can. 2263). Normam can. 1654 vide paulo inferius sub n. 2.

¹⁾ Cf. *De sacramentis*¹⁷ n. 178.

1. *Nomine actuum legitimorum ecclesiasticorum* significantur: munus administratoris gerere bonorum ecclesiasticorum; partes agere iudicis, auditoris et relatoris, defensoris vinculi, promotoris iustitiae et fidei, notarii et cancellarii, cursoris et apparitoris, advocati et procuratoris in causis ecclesiasticis; munus patrini agere in sacramentis baptismi et confirmationis; suffragium ferre in electionibus ecclesiasticis; ius patronatus exercere (cf. can. 2256, 2°).

a. Excommunicatus (nisi sit vitandus) privatur communicatione forensi tantum in foro ecclesiastico non autem in foro civili.

b. Sententia iudicis excommunicati post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam non tantum illicita sed etiam invalida est, quia caret iurisdictione (cf. can. 2264).

c. Ad munus patrini in sacramento baptismi licite admitti nequit excommunicatus propter notorium delictum quin tamen sententia intercesserit (cf. can. 766, 2°); excommunicatus autem sententia condemnatoria vel declaratoria non potest valide esse patrinus in sacramentis baptismi et confirmationis (cf. can. 765, 2° et can. 795, 2°).

d. In electionibus ecclesiasticis suffragium excommunicati post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam nullum est; si talis excommunicatus scienter ad electionem admissus fuerit ipsa electio est invalida (cf. can. 167, § 1, 3° et § 2).

e. Ius patronatus exercere nequit excommunicatus tantum post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam neque tunc uti potest privilegiis iuris patronatus (cf. can. 1470, § 4); iure praesentandi autem prohibetur quilibet excommunicatus, actus tamen praesentationis nullus non est, nisi positus fuerit ab excommunicato *post* sententiam vel ab excommunicato vitando (cf. can. 2265).

2. Excommunicatis vitandis aut toleratis post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam permittitur ut per se ipsi agant tantummodo ad impugnandam iustitiam aut legitimitatem ipsius excommunicationis; per procuratorem, ad aliud quodvis animae suae praeiudicium avertendum; in reliquis ab agendo repelluntur (can. 1654, § 1).

Alii excommunicati generatim stare in iudicio queunt (can. 1654, § 2).

3. Excommunicatus post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam non solum prohibetur frui privilegiis antea ab Ecclesia concessis sed nequit praeterea privilegium ullum

Sedis Apostolicae valide consequi, nisi in pontificio rescripto mentio de excommunicatione fiat (cf. can. 2265, § 2)¹⁾.

44. 6. Privat iurisdictione ecclesiastica, cuius quidem exercitium est praecipua cum fidelibus communicatio.

Actus iurisdictionis tam fori externi quam fori interni positus ab excommunicato est illicitus; et, si lata fuerit sententia condemnatoria vel declaratoria, etiam invalidus, salvo praescripto can. 2261, § 3; secus est validus, imo etiam licitus, si a fidelibus petitus sit ad normam mem. can. 2261, § 2 (can. 2264)²⁾.

a. Per sententiam excommunicatus invalide matrimonio assisteret vel concederet licentiam assistendi alii sacerdoti non quidem quia caret iurisdictione ecclesiastica, cum haec assistentia vel concessio licentiae assistendi non sit actus iurisdictionis, sed quia expresse stabilitum est can. 1095 (cf. supra n. 41).

b. Praelatus excommunicatus valide recipit *professionem religiosam*, quia admissio professionis non est proprie actus iurisdictionis, sed est usus superioritatis, quae praelato ratione officii sui competit; alias nec laicus nec femina posset admittere professionem³⁾.

c. In quolibet iudicii statu et gradu, dummodo ante sententiam definitivam exceptio excommunicationis opponi potest; imo si agatur de excommunicatis vitandis, aut toleratis contra quos sententia condemnatoria vel declaratoria lata fuerit, ii *ex officio* semper excludi debent (cf. can. 1628, § 3).

45. 7. Privat capacitate acquirendi beneficii etc.
Quilibet excommunicatus:

1. Prohibetur iure eligendi, praesentandi, nominandi;
2. Nequit consequi dignitates, officia, beneficia, pensiones ecclesiasticas aliudve munus in Ecclesia;
3. Promoveri nequit ad ordines.

Actus tamen positus contra praescriptum nn. 1, 2, non est nullus, nisi positus fuerit ab excommunicato vitando vel ab alio excommunicato post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam; quod si haec sententia lata fuerit, *ex-*

¹⁾ Cf. infra n. 45.

²⁾ Cf. supra n. 41 sub 2 et 1.

³⁾ Cf. *Schmalzgrueber* n. 167 ss.

communicatus nequit praeterea gratiam ullam pontificiam valide consequi, nisi in pontificio rescripto mentio de excommunicatione fiat (cf. can. 2265).

α. Si ergo pro excommunicato vitando vel post sententiam petitur dispensatio ab impedimento matrimonii, rescriptum dispensationis S. Sedis (non item rescriptum dispensationis Episcopi), sive conceditur in forma gratiosa sive in forma commissoria, ipso iure nullum esset nisi contineret mentionem de excommunicatione. Iam vero ad praecavendam hanc nullitatem in rescriptis apostolicis, apponi solet absolutio ab excommunicatione *ad effectum* (n. 28. g.)¹⁾.

β. Si haec absolutio in forma commissoria ipsi delegato committitur, orator prius absolvi et postea dispensari debet, ut valida sit dispensatio. Haec absolutio non aufert censuram, sed unum solum effectum censurae manente ipsa censura cum aliis effectibus.

γ. Ante Codicem excommunicatus quilibet ipso iure inhabilis erat ad obtinenda quaevis rescripta Sanctae Sedis sive gratiae sive iustitiae quae proinde non obtenta prius absolutione ab excommunicatione ad effectum nulla erant²⁾. Nunc gratiae et dispensationes omne genus a Sede Apostolica concessae etiam censura irretitis validae sunt, nisi lata est sententia declaratoria vel condemnatoria (cf. can. 36, § 2).

46. 8. Privat fructibus beneficii etc. vel ipso beneficio etc.

Post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam excommunicatus manet privatus fructibus dignitatis, officii, beneficii, pensionis, muneris, si quod habeat in Ecclesia; et vitandus ipsamet dignitate, officio, beneficio, pensione, munere (can. 2266).

47. 9. Privat communicatione civili. Communionem in profanis cum excommunicato vitando fideles vitare debent, nisi agatur de coniuge, parentibus, liberis, famulis, subditis, et generatim nisi rationabilis causa excuset (can. 2267).

Ergo per se fideles cum vitando nec contrahere, nec commercia habere, nec cohabitare, nec familiariter conversari possunt. Cum tamen quaelibet rationabilis causa excuset, in praxi hic excommunicationis

¹⁾ Cf. De Sacramentis¹⁷ n. 617.

²⁾ C. Dilectus 26. *De rescriptis* (I. 3). C. Ipso iure 1. *De rescriptis* (I. 3.) 6°.

effectus vix unquam obtinebit. A iure autem haec poena, etsi forte, uti opinabantur recentes auctores (Lehmkuhl, Ballerini) etiam quoad vitandos in desuetudinem abierit, nunc denuo statuitur.

48. Causae excusantes, ob quas cum vitando in civilibus communicare licet, ab antiquis auctoribus admittebantur, quae hoc versiculo continentur:

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse;

Haec quinque solvunt anathema, ne possit obesse.

a. *Utile* significat utilitatem spiritualem vel temporalem communicantis, excommunicati vel tertii, quae aliter procurari commode non potest.

b. *Lex* significat matrimonium, vi cuius coniuges, quorum alteruter vitandus sit, mutuo communicare possunt, non solum quoad debitum coniugale, sed etiam quoad cohabitationem, mensam et domesticam conversationem.

c. *Humile* significat subiectionem; ideo communicare possunt filii cum parentibus, famuli cum dominis, subditi cum superioribus vitandis.

d. *Res ignorata* significat ignorantiam sive iuris sive facti, modo non sit affectata. Ut quis prohibeatur communicare cum vitando, non solum scire debet ipsum esse excommunicatum, sed etiam ipsum esse vitandum.

e. *Necesse* significat quamcunque notabilem necessitatem sive spiritualem sive corporalem communicantis, vitandi vel tertii. Haec causa excusans in prima iam continetur, praeterquam quod ex mente quorundam auctorum sola *utilitas temporalis* vitandi non excuset, sed requiratur *necessitas*, atque ideo addita est haec quinta causa necessitatis temporalis.

49. Effectus mediati excommunicationis illi dicuntur, qui non ex ipsa excommunicatione, sed ex culpa ab excommunicato propter excommunicationem commissa oriuntur. Eiusmodi effectus potissimum numerantur:

a. *Irregularitas*, quae oritur ex violatione censurae: excommunicatus enim, qui culpabiliter actum ordinis cle-

ricis in ordine sacro constitutis reservatum ponit, irregularis fit ex delicto (cf. can. 985, 7°).

b. Suspicio haeresis; qui obdurato animo, per annum insorduerit seu contumaciter perstiterit in censura excommunicationis, est de haeresi suspectus (cf. can. 2340, § 1), quia de potestate Ecclesiae et de Sacramentis, quorum susceptionem omittit, male sentire praesumitur¹⁾.

Ante CIC qui per annum contumaciter in excommunicatione perseveraverat, privandus erat beneficiis ecclesiasticis, si crimen, propter quod excommunicatus erat, huiusmodi privationem merebatur. Nunc privatio beneficiorum tamquam effectus *mediatus* excommunicationis non iam habetur, pro excommunicato vitando est effectus *immediatus* (cf. n. 46).

50. Quale peccatum sit communicare cum excommunicato. *a.* Cum excommunicato communicare *in divinis* mortale est, nisi parvitas materiae excuset.

Clerici scientes et sponte in divinis cum excommunicato vitando communicantes et ipsum in divinis officiis recipientes, ipso facto incurrunt in excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam (cf. can. 2338, § 2).

b. Cum excommunicato communicare *in civilibus*, etiam sine iusta causa, per se veniale peccatum non excedit.

c. Communicare cum excommunicato *in crimine criminoso* mortale peccatum est. In crimine criminoso cum excommunicato communicare dicitur, qui cum eo communicat in illo ipso crimine, propter quod excommunicatus est, ei auxilium vel favorem praestando.

Sic si quis excommunicato propter retentionem boni ecclesiastici auxilium vel favorem praestaret, ne bonum Ecclesiae restituat, cum eo in crimine criminoso communicaret.

Impendentes quodvis auxilium vel favorem excommunicato vitando in delicto propter quod excommunicatus fuit ipso facto incurrunt in excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam (cf. can. 2338, § 2).

Nota. Excommunicationes ante CIC vigentes ipsa constitutio *Apostolicae Sedis* in quatuor series dividit, quarum *prima* continet ex-

¹⁾ *Concilium trid.* sess. 25. c. 3. De reform.

communicationes Romano Pontifici speciali modo reservatas, *secunda* excommunicationes Romano Pontifici ordinario modo reservatas, *tertia* excommunicationes Episcopis reservatas, *quarta* excommunicationes nemini reservatas. CIC alio omnino ordine procedens non enumerat censuras ratione modi quo reservantur sed ordinans delicta ratione obiecti contra quod committuntur in singula delicta statuit poenas. Hic vero ob rationes practicas sequemur ordinem in constitutione *Apostolicae Sedis* servatum quatuor tamen memoratis seriebus aliam anteponendo, quae continet excommunicationes Romano Pontifici specialissimo modo reservatas. Hoc ordine singulae declarabuntur excommunicationes ita tamen, ut breviter explicentur eae, quae rarius, fusiore calamo eae, quae facilius contrahi solent a fidelibus.

Articulus tertius.

De excommunicationibus specialissimo modo Apostolicae Sedi reservatis.

Ad primam seriem quatuor excommunicationes pertinent. Incurrit hanc severissimam poenam ipso facto:

51. I. *Qui species consecratas abiecerit vel ad malum finem abduxerit aut retinuerit* (cf. can. 2320).

Species consecratas i. e. unam vel plures hostias consecratas vel etiam tantum particulas consecratas.

Actiones prohibitae sunt: abiicere, ad malum finem abducere, ad malum finem retinere.

Ergo si fur volens auferre pyxidem deauratam e tabernaculo ponat hostias consecratas in pyxide contentas super pallam in tabernaculo non incurrit censuram. Pia muliercula quae ponit hostiam quam in sacra synaxi accepit in libro devotionis ut eam secum domum portet eo fine ut Christum Dominum sub sacris speciebus domi adorare possit non incurrit excommunicationem.

Ergo non solum qui hostiam consecratam abduxit sed etiam qui eam quam forte ab alio accepit tantummodo retinet ad malum finem e. g. ut inserviat ad iocum sacrilegum hac censura plectitur.

Nota. *Aliae poenae* in hoc delictum:

Delinquens est suspectus de haeresi, est ipso facto infamis, si clericus praeterea est deponendus (cf. can. 2320).

52. II. *Qui violentas manus in personam Romani Pontificis iniecerit* (cf. can. 2343, § 1).

Quantum ad actiones prohibitas v. infra n. 89.

Nota 1. Praeterea delinquens est ipso facto vitandus, est ipso iure infamis, si clericus est degradandus (cf. can. 2343, §. 1).

2. Haec censura ab aliis differt quod percussorem efficiat vitandum, dummodo certe constet percussorem in excommunicationem incidisse, etsi conditiones alias requisitae ut excommunicatus sit vitandus desint (cf. can. 2258, § 2).

53. III. Absolvens vel fingens absolvere complicem in peccato turpi; idque etiam in mortis articulo, si alius sacerdos, licet non approbatus ad confessiones, sine gravi aliqua exoritura infamia et scandalo, possit excipere morientis confessionem, excepto casu quo moribundus recuset alii confiteri (cf. can. 2367, § 1).

Eandem excommunicationem non effugit absolvens vel fingens absolvere complicem qui peccatum quidem complicitatis, a quo nondum est absolutus, non confitetur, sed ideo ita se gerit, quia ad id a complice confessario sive directe sive indirecte inductus est (can. 2367, § 2).

a. Sedulo distingui debet ablatio iurisdictionis in proprium complicem et poena excommunicationis in absolventem proprium complicem lata; fieri enim potest, ut invalida sit absolutio, quin incurratur excommunicatio, et incurratur excommunicatio, ubi valida est absolutio¹⁾.

b. Ad declarandam hanc censuram tria exponenda sunt: α. *notio complicitis*; β. *notio peccati turpis*, a quo sacerdos complex impune absolvere nequit; γ. *actio absolvendi*, ob quam incurritur excommunicatio

54. Complex in peccato turpi. 1. Complex dicitur, qui cum alio idem peccatum (turpe) committit, quicumque ille sit.

a. Hinc non habetur proprie *complicitas*, si sacerdos peccet cum dormiente, ebria, amente invita: lex enim loquitur de *complicitate formali*, ad quam utriusque partis in idem peccatum consensus requiritur.

b. Ad incurrendum casum complicitatis requiritur complicitas *immediata* in ipsa actione turpi, non sufficit cooperatio, quantumvis proxima, ad peccatum turpe alterius.

¹⁾ Cf. *De Sacramentis*¹⁷ n. 370 sq.

c. Ergo nomine complicitis intelligitur non solum femina, sed etiam vir vel puer, etsi nondum puber, quin etiam persona, quacum sacerdos ante susceptum sacerdotium peccavit¹⁾.

2. *Peccatum turpe* intelligitur quodvis peccatum contra sextum praeceptum, quamvis non sit copula consummatum, dummodo sit ex utraque parte *certum, grave et externum*.

a. Ergo complicitatis peccatum constituit etiam solus *tactus* turpis vel *aspectus* vel *colloquium* inhonestum, dummodo sit ex utraque parte mortale peccatum²⁾.

b. Non requiritur, ut uterque operetur ut in mutuis tactibus et colloquiis, sed sufficit, ut unus tantum operetur e. g. unus alterum turpiter tangat et hic consentiat consensumque exterius manifestet. Consensum autem exterius iam manifestare censetur, qui externe non resistit.

c. Ergo non habetur complicitatis peccatum in sequentibus casibus:

α. Si commissa sint solum *peccata venialia* sive ex parvitate materiae sive ex imperfectione actus. Verum ne a venialibus quidem in materia turpi commissis confessarius suum complicem unquam absolvat, etsi non careat ad hoc iurisdictione.

β. Si peccata commissa quoad *actum externum* sint tantum *venialia* e. g. contrectatio manus, etsi interno affectu gravia sint.

γ. Si peccata commissa sint *mere interna* exterius non manifestata.

δ. Si peccata sint *dubia* sive dubio facti sive dubio iuris, ut si dubitet, an graviter peccaverit, an turpiloquia canone 2367 comprehendantur.

ε. Si non constat, num ipse poenitens quoque graviter peccaverit.

55. Absolventes complicem excommunicationem incurrunt:

1. Si *absolvunt* aut saltem absolvere simulant seu *fiſunt*.

a. Post tot declarationes S. Sedis certum erat etiam eos excommunicationem incurrere, qui solum *fiſunt* se absolvere³⁾; CIC ne speciem quidem dubii relinquit. Quare contraria s. *Alphonsi* sententia (n. 556) nequit amplius tuto doceri. Cum ad simulationem seu potius dissimulationem requiratur, ut poenitens, qui se absolvi existimat, in

¹⁾ S. *Poenitent.* 22. ian. 1879.

²⁾ S. *Officium* 28. maii 1873.

³⁾ S. *Poenitent.* 1. mart. 1878. S. *Officium* 10. dec. 1883.

errorem inducatur, excommunicationem non incurrit sacerdos, qui poenitentem hac de re monitum cum sola benedictione dimittit.

b. Qui ergo complicem in confessione solum audit, sed non absolvit neque absolvere fingit, grave quidem peccatum committit, quia ipsa etiam exceptio confessionis sacerdoti complici prohibita est, at censuram non incurrit.

2. Si absolvunt *ab ipso peccato complicitatis* nondum directe remisso et clavibus subiecto; insuper si confessarii ipsi poenitentem ad peccatum complicitatis non declarandum sive directe sive indirecte induxerint et sic indirecte absolverint¹⁾.

a. Qui ergo absolvit complicem, qui complicitatis peccatum non declarat, etsi poenitens culpabiliter illud taceat et confessarius id sciat, censuram non incurrit²⁾, modo complicem ad id faciendum non induxerit; item si poenitens peccatum iam remissum iterum confiteatur.

b. *Directe* confessarius inducit poenitentem, quando positive et explicitè eum praemonet de celando peccato complicitatis; *indirecte* eum inducit, quando suadere conatur poenitenti actionem cum ipso commissam non esse peccatum aut non esse grave peccatum, ita ut poenitens sibi persuadeat peccatum non esse declarandum illudque reipsa non declaret³⁾.

c. Ideo probabiliter excommunicationem non incurrit, qui complicem, urgente praecepto confessionis, si alteri sine periculo gravis infamiae vel scandali confiteri non possit, indirecte tantum a peccato complicitatis absolvit eumque simul monet de obligatione alteri confessario illud postea confitendi⁴⁾.

3. Si absolvendo *graviter peccant*.

a. Cum de gravi peccato certo constare debeat, declarari nequit censura irretitus sacerdos, qui in quadam mentis *perplexitate*, item sacerdos, qui sine *advertentia* ad complicitatem complicem absolvit.

b. Quamvis *ignorantia* censurae simpliciter vincibilis ab incurrenda censura excuset, ignorantia tamen *crassa* a censura non excusat (cf. can. 2229, § 3, 1°). Antiquiores quidem illum quoque a censura excusabant, qui complicem cum *ignorantia crassa* absolvit, quia constitutio benedictina censuram in eum fert, qui *ausus fuerit* absolvere; cum tamen CIC (sicuti iam constitutio *Apost. Sedis*) excommunicatione simpliciter eum feriat, qui *absolvit*, mitior interpretatio amplius non est admittenda.

¹⁾ *S. Poenitent.* 19. febr. 1896.

²⁾ *S. Poenitent.* 16. maii 1877.

³⁾ *S. Poenitent.* 19. febr. 1896.

⁴⁾ *Marc* n. 1782 putat absolutionem in hoc casu probabilius esse invalidam.

c. Qui absolvit poenitentem, de quo dubitat, an sit proprius complex, censuram non incurrit, quia non tenetur in rem inquirere cum periculo famae propriae et totius status sacerdotalis.

d. Pariter censuram non incurrit, qui absolvit complicem, a quo neque in actu peccati nec postea tamquam sacerdos cognitus fuerat, quia non tenetur manifestare delictum suum cum diffamatione propria et status sacerdotalis. Si tamen post patratum peccatum tamquam complex et sacerdos cognoscitur, complicem absolvens censuram contrahit.

e. Pariter censuram incurrit absolvens complicem, qui sacerdotem absolventem hic et nunc, quando absolvit, ut complicem non cognoscit.

4. Si extra *articulum mortis* et extra casum *urgentissimae necessitatis* absolvunt. De articulo mortis inferius dicetur, quoad casum urgentissimum non videtur improbabilis sententia eorum, qui docent non incurrere censuram sacerdotem, qui usus epikia in casu vere urgentissimo complicem absolvit: rationabiliter enim praesumi potest noluisse legislatorem etiam hos casus sua lege comprehendere.

Eiusmodi causae sunt:

a. Si persona complex annuam confessionem et communionem omittere vel alias diu a sacramentis abstinere non possit absque gravi infamiae et scandali periculo, et simul non adsit alius sacerdos, cui confiteri possit.

b. Si persona complex versetur in loco, ubi solus sit confessarius complex, ipsa vero alio divertere ad quaerendum confessarium non possit, nec spes affulgeat illuc adventurum esse alium sacerdotem, adeo ut etiam in paschate a Sacramentis abstinere debeat.

5. *In mortis articulo* (periculo) complicem absolvens excommunicationem incurrit, si alius sacerdos, licet non approbatus, sine gravi aliqua exortura infamia et scandalo possit excipere confessionem, excepto casu quo moribundus recuset alii confiteri.

Quamvis confessarius complex suum complicem *per se* ne in mortis quidem articulo impune absolvere possit, licite tamen eum absolvit:

a. Si nullus alius adest vel vocari potest sacerdos, ne quidem simplex.

b. Si alius sacerdos vocari non potest sine gravi scandalo vel infamia sacerdotis complicitis. Tenetur tamen in hoc casu sacerdos com-

plex periculum scandali vel infamiae antevertere, si possit, e. g. sub aliquo prae-textu abscedendo. Quod si facere omittat, cum possit, vel si periculum confingit, ubi non est, absolvens censuram incurrit.

c. Si moribundus alteri confiteri recusat, adeo ut timenda sit confessio sacrilega.

56. IV. Confessarius, qui sigillum sacramentale directe violare praesumpserit (cf. can. 2369).

Sigillum sacramentale est obligatio sub secreto servandi ea omnia quae ex confessione sacramentali cognita sunt, quorum revelatio sacramentum redderet odiosum.

Quamvis ad sigillum obligantur omnes ad quos notitia sacramentalis confessionis quomodocunque pervenerit non tantum confessarius qui per se et primario tenetur obligatione servandi sigillum, tamen excommunicatio manet solum confessarium violantem sigillum.

Confessarius autem poenae obnoxius est sive sit verus sive fictus seu per errorem existimatus, ergo etiam laicus qui se confessarium simulat vel pro confessario habetur et cui poenitens bona fide confitetur¹⁾.

Ad incurrendam poenam gravissimam requiritur *directa* violatio quae habetur si immediate et per se manifestatur peccatum in confessione accusatum et persona poenitentis. Ut sigillum directe violetur non est necesse ut persona poenitentis expresse nominetur sed sufficit ut ex adiunctis ita perfecte designetur ut certo cognosci possit, neque requiritur ut audientes sciant confessarium loqui de rebus in confessione auditis dummodo id de facto faciat²⁾.

Cum poena habeat illud *praesumpserit* quaelibet imputabilitatis imminutio ab ea eximit (cf. can. 2229, § 2 et supra n. 23).

Articulus quartus.

De excommunicationibus speciali modo Apostolicae Sedi reservatis.

Ad secundam seriem pertinent tredecim excommunicationes. Incurrunt ipso facto excommunicationem:

¹⁾ Contra Cappello, l. c. n. 189; Cocchi, l. c. n. 241.

²⁾ Cf. De Sacramentis¹⁷ n. 416 sqq.

57, I. *Omnes a christiana fide apostatae et omnes et singuli haeretici aut schismatici* (cf. can. 2314, § 1).

1. *Apostata* est, qui post receptum baptismum a fide christiana totaliter recedit (cf. can. 1325, § 2)¹⁾. Ad excommunicationem incurrendam requiritur, ut interna defectio a fide exterius se manifestet, sed nihil refert, utrum apostata ad aliam sectam religiosam transeat, ad iudaismum, paganismum, mohamedanismum, an vero nullum cultum religiosum profiteatur ut athei, deistae, indifferentistae, materialistae, naturalistae, pantheistae, liberi cogitatores.

Qui aut existentiam aut possibilitatem *christianae revelationis* negant, a fide christiana apostatae sunt et hanc excommunicationem incurrunt. Apostatae non sunt, qui *practicum indifferentismum* sectantes officia religionis christianae penitus negligunt, quia exterius a religione christiana non deficiunt, sed adhuc inter catholicos computari volunt.

58. 2. *Haeticus* est, qui post receptum baptismum, nomen retinens christianum pertinaciter aliquam ex veritatibus fide divina et catholica credendis denegat aut de ea dubitat (cf. can. 1325, § 2). Ad excommunicationem incurrendam requiritur, ut haeresis interius concepta exterius aliquo signo, sive verbo sive facto sive scripto, etsi nemine praesente vel audiente, manifestetur. At non requiritur, ut haeticus alicui sectae haeticorum se adiungat, ut sunt protestantes, schismatici in fide errantes, iansenistae, antiinfallibilistae seu veteres catholici.

a. Hanc excommunicationem incurrit etiam ille, qui *exercet superstitionem haeticalem*, ut qui arcana cordium vel futuras hominum liberas actiones soli Deo cognitae divinare conatur per tabulas rotantes, spiritismum et eiusmodi artes magicas, modo ad haeresim in hoc facto implicitam advertat²⁾.

b. Nunc extra dubium est eum excommunicationem incurrere, qui *positive dubitat circa veritatem fidei*, quia talis habendus est haeticus iuxta definitionem CIC (cf. can. 1325, § 2).

c. Eadem poena plectuntur qui implicate tantum haeresim profitentur, erroribus haeticorum per signum aliquod externum assentiendo, etsi neque eorum sectae se adiungant neque eorum doctrinam in particulari perspectam habeant, ut si quis de aliquo, quem scit esse hae-

¹⁾ Cf. *De praeceptis*¹⁶ n. 28.

²⁾ D' Annibale, Commentar. in const. Ap. Sedis n. 31.

reticum, dicat se credere, quidquid iste credit, licet eius errores nesciat, vel si quis cum animo assentiendi eius erroribus alicuius haeretici lectionem vel concionem audiat.

d. Quia hanc censuram ii solum incurrunt, qui formalem haeresim commiserunt, patet fieri posse, ut complures, qui in haeresi educati sunt, ob bonam ipsorum fidem ab excommunicatione sint immunes. Quodsi ad fidem catholicam redeant, in foro externo ab excommunicatione absolvuntur, quia censurae iure notoriae obnoxii sunt; in foro autem interno absolutione ii non indigent, quos in bona fide fuisse constiterit.

e. Qui quoquo modo haeresis propagationem sponte et scienter iuvat, aut qui communicat in divinis cum haeticis contra praescriptum can. 1258, suspectus de haeresi est (can. 2316).

Ergo *fautores* haeticorum, qui eis sive negative sive positive auxilium praestant, ut errores suos facilius diffundere possint, — negative, omittendo scilicet ea, quae non ex mera caritate sed ex officio fieri debent ad eorum progressus impediendos, positive i. e. eos verbis (ut haeticos landantes, commendantes) aut factis (pecunias praebentes) in spargendis erroribus adiuvando — *defensores* haeticorum, qui eorum personas vel doctrinas, quatenus haeticae sunt, tuentur: sunt suspecti de haeresi dummodo his actionibus sponte et scienter iuvent haeresis propagationem.

Item suspecti de haeresi sunt fideles quovis modo active assistentes seu partem habentes in sacris haeticorum (cf. can. 2316 coll. 1258, § 1). Immo etiam assistentes praesentia passiva seu mere materiali nisi id fiat civilis officii vel honoris causa, ob gravem rationem ab Episcopo in casu dubii probandam, in acatholicorum funeribus, nuptiis similibusque sollemniis (cf. can. 2316 coll. 1258, § 2).

Quoad communicantes cum excommunicato vitando v. infra n. 78.

Normas statutas circa suspectos de haeresi v. infra n. 60.

59. 3. *Schismaticus* est, qui post receptum baptismum subesse renuit Summo Pontifici aut cum membris Ecclesiae ei subiectis communicare recusat (cf. can. 1325, § 2).

Hanc censuram incurrunt: a. qui sive ex malitia sive ex errore subiectionem Romano Pontifici denegant et ab unitate Ecclesiae se separantes novam Ecclesiam constituunt vel iam constitutae adhaerent.

b. Qui Romano Pontifici in rebus spiritualibus *oboedientiam denegat*, eius spiritualem auctoritatem reiiciens, quamvis nulli alteri capiti seu Ecclesiae adhaereat et etiamsi cum membris Ecclesiae Romano Pontifici subiectis vellet manere unitus.

Qui non renuens quidem subesse capiti Ecclesiae Romano Pontifici aliquid legitime praecipienti vel prohibenti pertinaciter non ob-

temperat schismaticus non est neque huic poenae obnoxius sed pro gravitate culpae puniendus congruis poenis, censuris non exclusis (cf. can. 2331, § 1).

c. Qui communicare cum membris Ecclesiae recusat, schismaticus est, quia se separat ab unione Ecclesiae.

Nota. 1. *Aliae poenae* in apostatas, haereticos, schismaticos (cf. can. 2314, § 1):

a. Nisi moniti resipuerint, priventur beneficio, dignitate, pensione, officio aliove munere, si quod in Ecclesia habeant, infames declarentur, et clerici, iterata monitione, deponantur.

b. Si sectae acatholicae nomen dederint vel publice adhaeserint, ipso facto infames sunt et clerici ipso facto et sine ulla declaratione amittunt quaelibet officia ecclesiastica et, monitione incassum praemissa, degradantur.

2. Si delictum apostasiae, haeresis vel schismatis ad forum externum Ordinarii loci quovis modo deductum fuerit, etiam per voluntariam confessionem, idem Ordinarius, non vero Vicarius Generalis sine mandato speciali, resipiscentem, praevia abiuratione iuridice peracta aliisque servatis de iure servandis, sua auctoritate ordinaria in foro exteriori absolvere potest; ita vero absolutus, potest deinde a peccato absolvi a quolibet confessario in foro conscientiae (cf. can. 2314, § 2).

60. II. *Suspectus de haeresi, si monitus causam suspicionis non removeat et propterea punitus intra sex menses a contracta poena completos sese non emendaverit. Hic enim tamquam haereticus habeatur, haereticorum poenis obnoxius* (cf. can. 2315).

Suspecti de haeresi habendi sunt:

1. Qui quoquo modo haeresis propagationem sponte et scienter iuvat (cf. can. 2316 et supra n. 58 c);

2. Qui communicat in divinis cum haereticis contra praescriptum can. 1258 (cf. can. 2316 et supra n. 58 c);

3. Qui matrimonio uniuntur cum pacto explicito vel implicito ut omnis vel aliqua proles educetur extra catholicam Ecclesiam (cf. can. 2319 et infra n. 87);

4. Qui scienter liberos suos acatholicis ministris baptizandos offerre praesumunt (cf. can. 2319 et infra n. 87);

5. Parentes vel parentum locum tenentes qui liberos in religione acatholica educandos vel instituendos scienter tradunt (cf. can. 2319 et infra n. 87);

6. Qui species consecratas abiecerit vel ad malum finem abduxerit aut retinuerit (cf. can. 2320 et supra n. 50);

7. Omnes et singuli cuiuscunque status, gradus seu conditionis etiam regalis, episcopalis vel cardinalitiae fuerint, a legibus, decretis, mandatis Romani Pontificis pro tempore existentis ad Universale Concilium appellantes (cf. can. 2332 et infra n. 64);

8. Qui, obdurato animo, per annum insorduerit in censura excommunicationis (cf. can. 2340, § 1 et supra n. 49);

9. Omnes, etiam episcopali dignitate aucti, qui per simoniam ad ordines scienter promoverint vel promoti fuerint aut alia Sacramenta ministraverint vel receperint (cf. can. 2371).

61. III. Opere publici iuris facto, editores librorum apostatarum, haereticorum et schismaticorum, qui apostasiam, haeresim, schisma propugnant, itemque eosdem libros aliosve per apostolicas litteras nominatim prohibitos defendentes aut scienter sine debita licentia legentes vel retinentes (cf. can. 2318, § 1).

Libri sub censura prohibiti sunt duplicis generis:

1. *Libri apostatarum, haereticorum et schismaticorum, apostasiam, haeresim, schisma propugnantes.* Triplex igitur condicio ratione obiecti requiritur ad incurrendam censuram: *a.* ut sit *liber*, non solum manuscriptum vel minoris voluminis libellus; *b.* ut sit ab *auctore apostata* vel haeretico, vel schismatico conscriptus; *c.* ut apostasiam, haeresim, schisma *propugnet*.

a. Ergo excommunicationem non incurrunt: *α.* qui legit *ephemerides*¹⁾ vel libellos haeresim propugnantes; *β.* qui legit librum haeresim propugnantem ab ethnico, iudaeo vel ab alio conscriptum, qui proprie neque haeticus neque apostata sit; *γ.* qui legit librum haeresim continentem vel eam solum obiter et paucis defendentem.

b. Ex declaratione *s. Officii* excommunicationem incurrunt, „qui scienter legunt publicationes periodicas in fasciculos ligatas habentes auctorem haeticum et haeresim propugnantes“²⁾.

¹⁾ *S. Officium* 21. apr. 1880.

²⁾ *S. Officium* 13. ian. 1892.

c. Ad hanc censuram incurrendam requiritur, ut legenti *certo constet* (non solum probabiliter: dicitur enim *scienter* legentes) auctorem libri esse haeticum eumque haeresim propugnare. Auctorem esse haeticum constare potest aut ex nomine auctoris, si sit notus haeticus, aut ex indole libri: etenim si in libro manifesta haeresis pertinaciter propugnatur, satis constat auctorem esse haeticum vel apostatam; ergo aut ex secta, cui adhaeret, aut ex manifesta doctrina, quam propugnat.

d. Non requiritur, ut liber ex professo de religione tractet; qui ergo legit librum profanum e. g. historicum, physicum, philosophicum in quo auctor haeticus haeresim propugnat, excommunicationem in currit.

2. *Libri cuiusvis auctoris per apostolicas litteras nominatim prohibiti.* Tres condiciones etiam in hoc genere ex parte libri requiruntur: a. ut *per litteras apostolicas*, cuiuscunque sint formae: bullae, brevis, encyclicae, prohibitus sit; b. ut *nominatim* i. e. expresso proprio eius titulo; c. ut *sub excommunicatione Romano Pontifici reservata* prohibitus sit (haec auctorum interpretatio constitutionis *Apost. Sedis* etiam nunc valet)¹⁾. At nihil refert, cuius sit auctoris et quid contineat.

Ergo huc non pertinent: a. libri per decreta C. S. Officii prohibiti, quia eiusmodi decreta non sunt litterae Apostolicae; b. libri alicuius auctoris in globo damnati, quia non prohibentur *nominatim*; c. libri damnati quidem per apostolicas litteras, at non sub *excommunicatione reservata*.

Nota. Cum impossibile sit, ut confessarius omnia opera haeresim propugnantia cognoscat, occurrente casu interroget poenitentem de argumento libri pravi, quem legit, atque exinde diiudicet, utrum liber haeresim propugnet ideoque sub excommunicatione prohibitus sit, neene.

62. Actiones prohibitaе hae sunt:

1. quoad libros apostatarum, haeticorum et schismaticorum, qui apostasiam, haeresim, schisma propugnant: *edere*;

2. quoad eosdem libros, aliosve per apostolicas litteras nominatim prohibitos: *defendere, legere, retinere*, quae quidem duae ultimae actiones scienter et sine debita licentia exerceri debent, ut per eas incurratur censura. Ignorantia tamen affectata non excusat ab incurrenda censura (cf.

¹⁾ Cappello, l. c. n. 229 immerito putat opinionem, quae negat necessitatem prohibitionis *sub excommunicatione S. Sedi reservata*, quoad *futurum* probabilem dici posse.

can. 2229, § 1 et supra n. 23). De licentia legendi vel retinendi libros prohibitos alibi dicitur¹⁾; item quid terminis *legere* et *retinere* intelligatur²⁾; restat ut termini *editores* et *defendentes* explicantur.

a. Editores stricte intelligendi sunt (Herausgeber, Verleger); solummodo ipse editor censuram incurrit non vero auctor neque typographus multoque minus qui ad ipsam impressionem operam praestant ut typos collocantes et prelum versantes.

b. Defendentes dicuntur, qui physice vel moraliter impediunt, ne liber destruaturn vel denuntietur, qui suadere conantur librum bonum esse, doctrinam in eo contentam vel eius eruditionem et scientiam ita laudant, ut pravae doctrinae approbatio appareat.

a. Ad incurrendam censuram in legentes vel retinentes latam requiritur triplex cognitio: α. librum esse apostatae vel haeritici aut schismatici, aut illum esse per litteras apostolicas prohibitum; β. eiusdem lectionem, vel retentionem esse sub excommunicatione prohibitam; γ. si non sit per litteras apostolicas prohibitus, ipsum propugnare haeresim. Sufficit autem, ut haec sciantur aut fama publica aut a viro fide digno.

b. Legere et retinere sunt actiones distinctae quarum utraque ex se sufficit ut per eam censura incurratur. Ergo etiam qui librum tantum retinet quin eum legat poenae obnoxius est. Neque tamen videtur dicendum illum qui librum tantum retinet ut eum legat et quamdiu legat duplicem censuram incurrere. Aliter si etiam post lectionem retineat librum (cf. can. 2244, § 2, 1° et supra n. 18).

c. Si societates litterariae (Leihbibliotheken) libros sub censura prohibitos asservant, excommunicationem incurrunr praeter praesidem et bibliothecarium omnes, qui librorum condominium habent. *Bibliothecas* autem *publicas* haec censura afficere non videtur.

63. IV. *Ad ordinem sacerdotalem non promotus, si Missae celebrationem simulaverit aut sacramentalem confessionem exceperit* (cf. can. 2322).

Non solum laicus simulans Missae celebrationem incurrit censuram sed etiam clericus non sacerdos.

¹⁾ Cf. *De praeceptis*¹⁶ n. 711 sqq.

²⁾ Cf. *De praeceptis*¹⁶ n. 706.

Aliae poenae: laicus privetur pensione aut munere, si quod habeat in Ecclesia, aliisque poenis pro gravitate culpae puniatur; clericus vero deponatur (cf. can. 2322).

64. V. *Omnes et singuli cuiuscunque status, gradus seu condicionis etiam regalis, episcopalis vel cardinalitiae fuerint, a legibus, decretis, mandatis Romani Pontificis pro tempore existentis ad Universale Concilium appellantes* (cf. can. 2332).

Personae physicae quaecumque: personae autem morales (Universitates, Collegia, Capitula aliaeve) incurrunt interdictum speciali modo Sedi Apostolicae reservatum; appellantes a Pontificis regnantis legibus, decretis, mandatis ad *Universale Concilium*; non sufficit ergo appellatio ad futurum Pontificem, neque ad Concilium provinciale, sufficit vero appellatio ad Concilium Universale praesens.

65. VI. *Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas litteras vel acta quaelibet a Sede Apostolica vel ab eiusdem Legatis profecta, eorumve promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes, aut eorum causa sive eos ad quos pertinent litterae vel acta sive alios laedentes vel perterrefacientes* (cf. can. 2333).

a. Acta Sedis Apostolicae intelliguntur tum ea, quae immediate a Romano Pontifice proficiuntur, tum ea, quae mediate a Congregationibus, Tribunalibus, Officiis, per quae Romanus Pontifex negotia Ecclesiae universae expedire solet (cf. can. 7).

b. *Legati* hic intelliguntur omnes, qui Legati a Romano Pontifice mittuntur: *Legati a latere*, Legati cum titulo *Nuntii* aut *Internuntii*, etiam Legati qui mittuntur cum titulo *Delegati Apostolici*; non vero Episcopi qui, ratione sedis, titulo Legati Apostolici decorantur.

c. Excommunicationem incurrunt: α. *Recurrentes* ad laicam potestatem i. e. ad eos, qui vere et proprie dicta potestate pollent sive sit iurisdictionis sive administrativa, ut sunt iudices et magistratus; incurritur censura, etsi recurrens a laica potestate passus sit repulsam¹⁾; β. *Prohibentes* promulgationem vel executionem intelliguntur personae auctoritate praeditae; et videtur sententia praeferenda, quae tenet incurri excommunicationem, etsi prohibitio effectum non sequatur, dummodo veri nominis prohibitio intercesserit²⁾; γ. *Laedentes* i. e. damno gravi afficientes iuxta alios in corpore, iuxta alios etiam in honore et in bonis fortunae; δ. *Perterrefacientes* i. e. metu valde gravi afficientes eos ad quos acta S. Sedis directa sunt; sive *alios*, quibus nempe commissa est actorum promulgatio vel executio.

66. VII. *Qui leges, mandata vel decreta contra libertatem aut iura Ecclesiae edunt* (cf. can. 2334, 1°).

¹⁾ Aliter Chelodi, l. c. n. 70, 1; Cappello, l. c. n. 247; Cerato, l. c. n. 73 c.

²⁾ Cappello, l. c. n. 251; aliter Chelodi, l. c. n. 70, 1; Cerato, l. c. n. 73 d.

1. *Edentes* sunt auctores legum, mandatorum, decretorum, qui auctoritate condendi leges, mandata, decreta pollent, et qui ad ea condenda concurrere debent.

Ergo *princeps*, qui leges approbat et promulgat, *ministri rectores* provinciarum et civitatum, *deputati* tum ad comitia imperii tum ad comitia provinciae et *consilarii* locales, qui suffragio suo concurrunt; *populus*, sicubi suffragio populi leges condantur.

2. *Leges* sunt ordinationes universales et perpetuae, quae a suprema potestate emanant; *decreta* sunt ordinationes item generales, quae a competenti potestate e. g. a municipiis emanant; *mandata* sunt ordinationes quae pro personis aut casibus particularibus feruntur. Huc non pertinent *sententiae* a iudicibus latae.

3. *Contra libertatem aut iura Ecclesiae*, quae verba sensu latissimo accipienda sunt, adeo ut excommunicationi obnoxii sint, qui leges vel decreta condunt, quibus ius Ecclesiae quandoque tollitur, restringitur vel perturbatur, ut ius docendi, promovendi ad beneficia, publicas supplicationes extra templum instituendi, ecclesias, beneficia, pia sodalitia erigendi; *iura*, quae Ecclesiae tamquam societati competunt ut ius acquiriti, alienandi, elocandi, immunitas cleri a servitio militari.

Aliae poenae: Clerici plectantur poena suspensionis vel privationis ipsius beneficii, officii, dignitatis, pensionis aut muneris, si qua forte in Ecclesia habeant; religiosi autem privatione officii et vocis activae ac passivae aliisque poenis ad normam constitutionum (cf. can. 2336, § 1).

67. VIII. *Qui impediunt directe vel indirecte exercitium iurisdictionis ecclesiasticae sive interni sive externi fori, ad hoc recurrentes ad quamlibet laicalem potestatem* (cf. can. 2334, 2°).

a. Ad tuendam *libertatem* iurisdictionis ecclesiasticae haec censura statuta est, quam contrahunt impediens exercitium *iurisdictionis ecclesiasticae*, non tamen impediens exercitium iurisdictionis superiorum regularium. Excommunicationem ergo non incurrunt impediens exercitium potestatis *ordinis* ut sacrum facere, Sacramenta administrare, benedicere etc, nec impediens exercitium *officii* ecclesiastici ut praedicare, docere; incurrunt autem impediens eum, qui peragenda committit ea, quae sunt ordinis, vel eum, qui deputat ad officia ecclesiastica.

b. Duo ergo ad incurrendam censuram requiruntur: α. ut quis exercitium iurisdictionis ecclesiasticae (e. g. publicationem, executionem constitutionis pontificiae) *impediat* et quidem β. ad hunc finem *recurrat* ad potestatem laicalem. Sed perinde est quaenam sit haec

laicalis potestas: iudices vel magistratus civiles vel qui supremum tenent populorum principatum.

Aliae poenae: eadem ac in numero praecedenti.

68. IX. *Si quis contra praescriptum can. 120 ausus fuerit ad iudicem laicum trahere aliquem ex S. R. E. Cardinalibus vel Legatis Sedis Apostolicae, vel Officialibus maioribus Romanae Curiae ob negotia ad eorum munus pertinentia, vel Ordinarium proprium* (cf. can. 2341).

Can. 120 praescribit:

§ 1. Clerici in omnibus causis sive contentiosis sive criminalibus apud iudicem ecclesiasticum conveniri debent, nisi aliter pro locis particularibus provisum fuerit.

§ 1. Patres Cardinales, Legati Sedis Apostolicae, Episcopi etiam titulares, Abbates vel Praelati *nullius*, supremi religionum iuris pontificii Superiores, Officiales maiores Romanae Curiae, ob negotia ad ipsorum munus pertinentia, apud iudicem laicum conveniri nequeunt sine venia Sedis Apostolicae; ceteri privilegio fori gaudentes, sine venia Ordinarii loci in quo causa peragitur; quam tamen licentiam Ordinarius, praesertim cum actor est laicus, ne deneget sine iusta et gravi causa, tum maxime cum controversiae inter partes componendae frustra operam dederit.

§ 3. Si nihilominus ab eo qui nullam prae habuerit veniam, conveniantur, possunt, ratione necessitatis, ad vitanda maiora mala comparere, certiore tamen facto Superiore a quo venia obtenta non fuit.

a. Ergo non incurritur haec poena, si alicubi a S. Sede (per concordata) permittatur, ut ecclesiastici ad tribunal laicum trahantur.

In *Austria* vi concordati causae mere civiles et mere criminales clericorum coram tribunali laicorum peragi potuerunt. In *Germania* (quin etiam alibi) privilegium fori sive expresse sive tacite abrogatum censetur.

In iis tamen locis, in quibus fori privilegio per Summos Pontifices derogatum non fuit, si in eis non datur iura sua persequi nisi apud iudices laicos, tenentur singuli prius a competenti auctoritate

ecclesiastica veniam petere, ut clericos in forma laicorum convenire possint.

b. Qui trahit talem personam privilegiatam ad iudicem laicum non ut eam conveniat apud iudicem sed alio titulo e. g. tamquam tutorem vel testem non peccat contra praescriptum can 120.

c. Qui aliquem ex Officialibus maioribus Romanae Curiae apud iudicem laicum vult convenire non ob negotia ad eorum munus pertinentia sed ob aliud negotium non indiget (nisi Officialis maior sit Cardinalis) venia Sedis Apostolicae sed Ordinarii loci in quo causa peragitur (ergo Cardinalis Vicarii Urbis si causa Romae agitur).

Quinam sint intelligendi officiales maiores Romanae Curiae videre est in A. A. S.: Ordo servandus in S. Congregationibus, Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae, 29. sept. 1908 (A. A. S. I 36 sqq.); et Const. „Sapienti consilio“, 29. iun. 1908 (A. A. S. I 20).

d. Nomine *Ordinarii* quinam in iure intelligantur v. supra n. 30 c.

Suum quisque *Ordinarium* (*proprium*) sortitur sive per domicilium sive per quasi-domicilium (cf. can. 94, § 1).

Proprius *vagi* Ordinarius est Ordinarius loci in quo vagus actu commoratur (cf. can. 94, § 2).

Qui *Ordinarium non proprium* ad iudicem laicum trahit aliam incurrit excommunicationem; cf. infra n. 79.

69. X. *Qui violentas manus iniecerit in personam S. R. E. Cardinalis vel Legati Romani Pontificis, Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi etiam titularis tantum* (cf. can. 2343, § 2 et § 3).

Quantum ad actiones prohibitas v. infra n. 91

Nota. Qui violentas manus in personam S. R. E. Cardinalis vel Legati Romani Pontificis iniecerit, praeterea:

a. Est ipso iure infamis.

b. Privetur beneficiis, officiis, dignitatibus, pensionibus et quolibet munere, si quod in Ecclesia habeat (cf. can. 2343, § 2, 2° et 3°).

70. XI. *Usurpantes vel detinentes per se vel per alios bona aut iura ad Ecclesiam Romanam pertinentia* (cf. can. 2345).

Tres sunt excommunicationes contra eos latae, qui de bonis ecclesiasticis iniuste vel illicite disponunt: 1. contra usurpantes vel detinentes bona Ecclesiae Romanae (series 2. XI.); 2. contra usurpantes bona ecclesiastica cuiuslibet generis (series 3. VII. infra n. 81); 3. contra alienantes bona ecclesiastica sine beneplacito Apostolico (series 5. III. infra n. 98).

Haec censura (XI) bona et iura *Sedis Apostolicae* tueri intendit;

Censuram incurrunt: *a. usurpantes*, i. e. qui rem adhuc in potestate domini existentem occupant auctoritative tamquam iure sibi debitam;

b. detinentes, i. e. qui rem habent in sua potestate sive ipsi usurpaverint sive ab aliis acceperint.

Nota. Si delinquentes *clerici* fuerint, praeterea dignitatibus, beneficiis, officiis, pensionibus priventur atque inhabiles ad eadem declarentur (cf. can. 2345).

71. XII. *Omnes fabricatores vel falsarii litterarum, decretorum vel rescriptorum Sedis Apostolicae vel iisdem litteris, decretis vel rescriptis scienter utentes* (cf. can. 2360, § 1).

a. Crimen falsi per scripturas commissum, quod anteactis saeculis relate ad litteras pontificias (bullas, encyclicas, brevia) frequentissime in usu erat, hac censura punitur.

b. Eam incurrunt: *α. fabricatores*, qui falsas litteras, decreta vel rescripta Sedis Apostolicae conficiunt *β. falsarii*, qui in litteris apostolicis, decretis vel rescriptis, postquam signatae sunt, aliquid addunt, demunt, mutant, ita ut sensus mutetur; *γ. iisdem litteris, decretis vel rescriptis falsis scienter utentes* i. e. ad obtinendum effectum in eis contentum eas exhibentes, etsi effectum non obtineant, sive clerici sive laici sunt.

Nota. *Clerici* hoc delictum committentes aliis poenis praeterea coerceantur, quae usque ad privationem beneficii, officii, dignitatis et pensionis ecclesiasticae extendi possunt; religiosi autem priventur omnibus officiis quae in religione habent et voce activa ac passiva, praeter alias poenas in propriis cuiusque constitutionibus statutas (cf. can. 2360, § 2).

72. XIII. *Si quis per seipsum vel per alios confessarium de sollicitationis crimine apud Superiores falso denuntiaverit* (cf. can. 2363).

De sollicitatione in confessione confer in volumine De Sacramentis¹⁷ n. 373 sqq.; de obligatione denuntiandi confessarios sollicitantes ibidem n. 378 sq.

Ad incurrendam hanc censuram in falso denuntiantes latam requiritur, ut denuntiatio fiat apud Superiores, ut sit denuntiatio iuridica non privata, ut denuntians sibi conscius sit se falso denunciare confessarium.

Qui ita denunciaverit confessarium, nequit ullo in casu absolvi a censura, nisi falsam denuntiationem formaliter retractaverit, et damna, si qua inde secuta sint, pro viribus reparaverit, imposita insuper gravi ac diuturnâ poenitentia.

Insuper falsa delatio, qua sacerdos innocens accusatur de crimine sollicitationis apud iudices ecclesiasticos est peccatum (et quidem unicum) ratione sui reservatum Sanctae Sedi (cf. can. 894)¹⁾.

Etiam si ergo *censura* non sit contracta (e. g. propter ignorantiam poenae), manet tamen *peccatum* reservatum, neque extra mortis periculum et casum urgentiorem absolvi potest sine S. Sedis facultate.

Articulus quintus.

De excommunicationibus simpliciter Apostolicae Sedi reservatis.

Tertia series continet undecim excommunicationes. Contrahunt ipso facto excommunicationem:

73. I. Quaestum facientes ex indulgentiis (cf. can. 2327).

Quaestum facere dicitur, qui accepto pretio aliquid lucratur, et quidem *concedendo* indulgentias solventibus pecuniam, item *publicando* vel *publicari iubendo* indulgentias concedi solventibus pecuniam, etsi haec fiant sub praetextu operis boni.

74. II. Nomen dantes sectae massonicae aliisve eiusdem generis associationibus quae contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinantur (cf. can. 2335).

Sectae sub censura prohibitae. 1. Distinguendae sunt societates sub gravi quidem sed *sine censura* prohi-

¹⁾ Cf. De Sacramentis¹⁷ n. 379.

bitae, et societates *sub censura prohibita*¹⁾. Ad societates sine censura prohibitas pertinent:

a. Societates biblicae pluries a summis pontificibus damnatae;

b. Tres americanae societates operariorum, quarum nomina sunt: *α. Socii singulares* (Odd fellows); *β. Filii temperantiae* (Sons of temperance); *γ. Equites Pythiae* (Knights of Pythia's)²⁾;

c. Societas „Independent order of Good templars“ (Guttempler-Orden) nuncupata³⁾;

Haec societas a. 1851 in America fundata brevi in maioribus Europae civitatibus praesertim Norwegiae et Helvetiae propagata est. In ebrietatem impugnandam potissimum intendit, sed, cum spiritu protestantismi tota imbuta sit, catholicis prohibita est⁴⁾.

*d. Societates, quibus propositum est promovere usum comburendi hominum cadavera*⁵⁾.

Ad societates prohibitas certe illae omnes pertinent, quae a sectatoribus suis exigunt iuramentum servandi secretum et praestandi omnimodam obedientiam occultis ducibus. Eiusmodi enim iuramentum peccaminosum est, quia promittitur secretum etiam tum servandum, quando legitimis superioribus manifestandum esset, et quia implicite promittitur obedientia etiam ad illicita. Ubi vero tale iuramentum non exigitur, societas non est inconsulta S. Sede privata solum auctoritate dicenda prohibita.

2. Ut societas *sub censura prohibita* sit, requiritur, ut cum secta massonica ratione occultae organisationis et ratione finis similitudinem referat seu *eiusdem generis* sit, i. e.: *a.* ut membra vinculo sociali unita occulta statuta habeant et occultis ducibus regantur; *b.* ut Ecclesiam vel rempublicam impugnare et evertere intendant. Eiusmodi societates sunt:

a. Societas massonica;

Massones pluries a Romanis Pontificibus, excommunicati sunt. Primus censuram in eos tulit Clemens XII. constitutione *In eminenti*

¹⁾ S. Officium 10. maii 1884.

²⁾ S. Officium 20. aug. 1894

³⁾ S. Officium 9. aug. 1893.

⁴⁾ S. Officium 17. aug. 1899

⁵⁾ S. Officium 19. maii 1886

28. apr. 1738; deinde Benedictus XIV. constitutione *Providas* 18. maii 1751; Leo XII. constitutione *Quo graviora* 13. mart. 1825; Pius VIII. litteris encyclicis *Traditi* 24. maii 1829; Pius IX. constitutione *Apostolicae Sedis* poenam usque ad CIC vigentem statuit; tandem Leo XIII. litteris encyclicis *Humanum genus* 20. apr. 1884 decessorum suorum poenas innovavit.

Comparantibus constitutionem *Apost. Sedis* cum iure antiquo illico patebit duplicem mutationem inductam esse: α. Ut societates sub censura prohibita sint, non requiritur, ut finem suum clam prosequantur; sed omnes censurantur, quae contra *Ecclesiam vel legitimas potestates seu palam seu clandestine* machinantur. Ideo nihil etiam refert, utrum a suis asseclis iuramentum servandi secreti exigant necne¹⁾. β. Non imponitur amplius sub excommunicatione obligatio *denuntiandi* massones omnes eorumque fautores, sed *solos occultos coryphaeos et duces*. Nunc post CIC neque occultos coryphaeos ac duces *non denuntiantes* incurrunt censuram.

b. Societas carbonaria;

Carbonarios excommunicavit Pius VII. constitutione *Ecclesiam* 15. sept. 1821 et Leo XII. constitutione *Quo graviora* 13. mart. 1825.

c. Societas fenianorum;

Sectam hanc americanam et hibernicam sub excommunicatione prohibitam esse declaravit *S. Officium* 12. ian. 1870.

d. Societates nihilisticae et anarchisticae.

Has sectas in Russia potissimum propagatas sub censura prohibitas esse patet ex fine, quem prosequantur.

Utrum *societates socialisticae* sub censura prohibita an simpliciter prohibita sint, controvertitur. Alii, (*D' Annibale, Ballerini-Palmieri*) putant omnes societates, quae ex fine suo *Ecclesiam vel rempublicam* impugnant, huic censurae obnoxias esse; alii vero (*Vermeersch, Lehmkuhl, Köck*) non improbabiler opinantur, duas notas supra recensitas requiri, ut societas sub censura prohibita sit, ideoque societates biblicas, clerico-liberales, neo-protestanticam veterum catholicorum, item societates communisticas et socialisticas, quas alii censurae obnoxiae declarant, excipiunt. Socialistae autem, qui potius factionem politicam quam sectam seditiosam constituunt, ut socialistae in Belgio, excommunicationem non contrahunt. Qui tamen his societatibus, earum principia et finem cognoscentes, adhaerent, excommunicationem Romano Pontifici speciali modo reservatam *propter haeresim* incurrunt²⁾.

¹⁾ *S. Officium* 10. maii 1884.

²⁾ *Lehmkuhl*, Casus consc. I. n. 1058 s.

75. Personae, quae propter has sectas censurantur.

Patet censuram non incurrere, nisi qui sciant societatem sub censura prohibitam esse, i. e. nisi sciant societatem contra Ecclesiam aut gubernium machinari et eiusmodi societates censurae obnoxias esse (aliter si ignorantia esset affectata, crassa vel supina).

Nomen dantes, i. e. qui associationem sub censura prohibitam ingrediuntur, eo quod illius membrum se constituunt.

Si quis bona fide associationi sub censura prohibita nomen dedit eamque re comperta non deserit, non incurrit excommunicationem, si invitus interim ad effugienda gravissima mala in ea remanet, donec absque gravi incommodo eam deserere possit.

Nota. 1. *Clerici* qui hoc delictum sub censura prohibitum commiserunt, praeter censuram excommunicationis poena suspensionis vel privationis ipsius beneficii, officii, dignitatis, pensionis aut muneris, si qua forte in Ecclesia habeant; *religiosi* autem privatione officii et vocis activae ac passivae aliisque poenis ad normam constitutionum plectantur (cf. can. 2336, § 1).

2. Insuper *clerici et religiosi* nomen dantes sectae massonicae aliisque similibus associationibus denunciari debent Sacrae Congregationi S. Officii (can. 2336, § 2).

76. De absolute fracomurarii. Ut absolvi possit, qui adscriptus est sectae massonicae vel alteri eiusdem generis associationi, Sancta Sedes has condiciones exigere solebat, quando facultatem concessit eiusmodi poenitentem a censuris absolvendi:

a. Ut associationi prohibita nuntium mittat omnemque cum eius membris communicationem abrumpat.

Remota quavis alia sectarum participatione licet nomen proprium in sociorum catalogo retinere, necnon in taxae vel aeris alieni solutione stato tempore perseverare sed solummodo sequentibus conditionibus et adjunctis simul in casu concurrentibus, scilicet:

1. Si bona fide sectae primitus nomen dederint, antequam sibi innotuisset, societatem fuisse damnatam.

2. Si absit scandalum, vel opportuna removeatur declaratione, id a se fieri, ne ius ad emolumenta vel beneficium temporis in aere alieno solvendo amittat a quavis interim sectae communione et a quovis inter-ventu, etiam materiali ut praemittitur abstinendo.

3. Si grave damnum sibi aut familiae in renuntiatione obveniat.

4. Tandem ut non adsit vel homini illi, vel familiae eius periculum perversionis ex parte sectariorum spectato praecipue casu vel

infirmittatis vel mortis, neve similiter adsit periculum funeris peragendi, a ritibus catholicis alieni.¹⁾

b. Ut associationis libros, manuscripta et signa, si quae retineat, confessario tradat, qui ea quamprimum ad ordinarium transmittenda vel, si id fieri non possit, comburenda curabit.

c. Ut occultos associationis duces, si absque gravi incommodo fieri possit, ordinario denuntiet.

Raro fiet, ut quis bona fide sectae francomurariorum nomen dederit et propter ignorantiam censuram non contraxerit. Si tamen occurrat poenitens, qui pravam sectae finem ignorans bona fide ei nomen dedit, de lege prohibente Ecclesiae atque de obligatione sectae nuntium mittendi omnemque cum ea communicationem abrumpendi omnino monendus est propter continuum peccandi periculum, quod ex hac communicatione ei imminet, et propter aliorum scandalum. Quòdsi in casu rarissimo propter peculiaria personae adiuncta utrumque incommodum vere cessaret, monitio, quae praevideretur nociva, omitti posset.

77. III. *Absolvere praesumentes sine debita facultate ab excommunicatione latae sententiae specialissimo vel speciali modo Sedi Apostolicae reservata* (cf. can. 2338, § 1).

Hanc censuram incurrunt *confessarii*, qui scienter et sponte absque facultate poenitentem absolvunt ab excommunicatione latae sententiae specialissimo vel speciali modo Romano Pontifici reservata.

Quando quis etiam sine speciali vel specialissima facultate absolvere possit a censuris quoquo modo reservatis vide supra n. 29.

Quaelibet imputabilitatis imminutio ergo etiam ignorantia crassa vel supina eximit ab hac poena.

Si confessarius, ignorans reservationem, poenitentem absolvat, absolutio censurae valet, si censura sit speciali modo, non valet, si sit specialissimo modo Sedi Apostolicae reservata (cf. can. 2247, § 3 et supra n. 31 Nota 2 c).

78. IV. *Impendentes quodvis auxilium vel favorem excommunicato vitando in delicto propter quod excommunicatus fuerit, itemque clerici scienter et sponte in divinis cum eodem communicantes et ipsum in divinis officiis recipientes* (cf. can. 2338, § 2).

a. Etsi communicatio in crimine criminoso cum quovis excommunicato prohibita sit, in censuram tamen ille tantum incidit, qui communicat cum *excommunicato vitando*; quis censeatur vitandus, vide supra n. 36.

b. Censura tamen illa tantum communicatio plectitur, quae consistit in auxilio vel favore excommunicato exhibito, ut in suo delicto, propter quod excommunicatus fuit, persistat.

¹⁾ S. *Officium* 19. ian. 1896, cf. Acta S. Sedis XXVIII p. 699.

c. Hanc censuram incurrunt etiam *clerici*, qui *scientes* aliquem esse excommunicatum vitandum; *sponte*, non vi aut metu adacti cum eo in divinis communicant, eo quod illum in divinis officiis recipiunt i. e. ad divina officia peragenda admittunt. Ergo excommunicationem non incurrit clericus, qui simul cum excommunicato vitando officiis assistit, vel eius missam audit, quia eum non recipit in officiis, sed rector ecclesiae, qui eum admittit ad missam dicendam. Haec canonis explicatio, quae illud „et“ sumit *explicative* ab auctoribus veteribus adhibita, etiam nunc valet (cf. can. 6, 2°). Quidnam intelligatur nomine *divinorum officiorum* vide supra n. 38 a.

Cum canon habeat verba *scienter et sponte* quaelibet imputabilitatis imminutio clericos ab incurrenda hac poena eximit (cf. can. 2229, § 2).

79. V. *Si quis contra praescriptum can. 120 ausus fuerit ad iudicem laicum trahere alium Episcopum (qui non sit Ordinarius proprius neque S. R. E. Cardinalis vel Legatus Sedis Apostolicae vel Officialis maior Romanae Curiae) etiam mere titularem, aut Abbatem vel Praelatum nullius, vel aliquem ex maioribus religionum iuris pontificii Superioribus* (cf. can. 2341).

Praescriptum can. 120 vide supra n. 68; item explicationes ad can. 2341.

a. Religio iuris pontificii est religio quae vel approbationem vel saltem laudis decretum ab Apostolica Sede est consecuta (cf. can. 488, 3°). Superiores maiores: Abbas Primas, Abbas Superior Congregationis monasticae, Abbas monasterii sui iuris, licet ad monasticam Congregationem pertinentis, supremus religionis Moderator, Superior provincialis, eorundem vicarii alique ad instar provincialium potestatem habentes (cf. can. 488, 8°).

b. Si quis *subditus* in religionibus clericalibus exemptis suum Superiorem maiorem ad iudicem laicum trahere ausus fuerit vel *subditus suum* Abbatem vel Praelatum *nullius*, incurrit in excommunicationem Sedi Apostolicae *speciali modo* reservatam (cf. can. 2341 coll. can. 198, § 1).

80. VI. 1° *Clausuram monialium violantes cuiuscunque generis aut condicionis vel sexus sint, in earum monasteria sine legitima licentia ingrediendo, pariterque eos introducentes vel admittentes;*

2° *Mulieres violantes regularium virorum clausuram et Superiores alique, quicunque ii sint, eas cuiuscunque aetatis introducentes vel admittentes;*

3° *Moniales e clausura illegitime exeuntes contra praescriptum can. 601 (cf. can. 2342).*

Can. 601 praescribit:

§. 1. Nemini monialium liceat post professionem exire e monasterio, etiam ad breve tempus, quovis praetextu, sine speciali Sanctae Sedis indulto, excepto casu imminentis periculi mortis vel alius gravissimi mali.

§ 2. Hoc periculum, si tempus suppetat, scripto recognoscendum est a loci Ordinario.

a. Censura refertur ad *clausuram papalem*, quae servanda est in domibus regularium sive virorum sive mulierum canonice constitutis, etiam non formatis (cf. can. 597, § 1).

Lege clausurae papalis afficitur tota domus quam communitas regularis inhabitat, cum hortis et viridariis accessui religiosorum reservatis; excluso, praeter publicum templum cum continente sacrario, etiam hospitio pro advenis, si adsit, et collocutorio, quod, quantum fieri potest, prope ianuam domus constitui debet (can. 597, § 2).

Veniunt nomine *regularium*, qui vota nuncuparunt in Ordine id est in religione in qua vota sollemnia nuncupantur; *monialium*, religiosae votorum sollemnium non autem, cum hic agatur de clausura papali, religiosae quarum vota ex instituto sunt sollemnia, sed pro aliquibus locis ex Apostolicae Sedis praescripto sunt simplicia (cf. can. 488, 2° et 7°).

b. Ad contrahendam censuram requiritur,

A. si agitur de clausura monialium: ut clausura violetur

α. vel per ingressum in monasterium sine legitima licentia.

Sed ita clausuram violantes censuram contrahunt, quicumque sint, etiam mulieres exceptis tamen impuberibus.

Licentia ingrediendi clausuram monialium a iure communi conceditur (cf. can. 600):

1° Ordinario loci aut Superiori regulari, monasterium monialium visitantibus vel aliis Visitatoribus ab ipsis delegatis dumtaxat inspectionis causa, cautoque ut unus saltem clericus vel religiosus vir maturae aetatis eos comitetur;

2° Confessario vel qui eius vices gerit, cum debitis cautelis, ad ministranda Sacramenta infirmis aut ad assistendum morientibus;

3° Iis qui supremum actu tenent populorum principatum eorumque uxoribus cum comitatu; itemque S. R. E. Cardinalibus. Praeterea

4° Antistitae est, adhibitis debitis cautelis, ingressum permittere medicis, chirurgis, aliisque quorum opera sit necessaria, impetrata prius saltem habituali approbatione ab Ordinario loci; si vero necessitas urgeat nec tempus suppetat approbationem petendi, haec iure praesumitur.

Aliae personae omnes indigent licentia Sanctae Sedis.

Introducere dicuntur, qui ingredi volenti ianuam aperiunt. *Admittere* dicuntur recipientes, qui, dum possent et deberent, ingressum non impediunt, scilicet praefectae et ostiariae, non item privatae moniales. Idem dicendum est de iis, qui detinent vel non expellunt eos, qui ingressi sunt.

β. vel per egressum illegitimum monialis e clausura.

Legitime exit monialis e clausura

1° si habet speciale indultum Sanctae Sedis,

2° si imminet periculum mortis vel alius gravissimi mali e. gr. ex causa magni incendii, infirmitatis leprae, epidemiae, invasionis hostilis.

Rigorosius, quam par est, hanc censuram interpretantur, qui nullam admittentes parvitatem materiae cum s. Alphonso (n. 229) docent, monialem, quae exeat e clausura, vel eum, qui ingreditur clausuram *uno passu* tantum, excommunicationem incurrere.

B. si agitur de clausura regularium virorum: ut clausura violetur per ingressum mulieris. Incurrunt censuram:

α. *Mulieres* violantes clausuram omnes (nisi habeant indultum speciale Sanctae Sedis), post annos pubertatis, excipiuntur tamen uxores eorum qui supremum actu tenent populorum principatum, cum comitatu (cf. can. 598, § 2).

β. *Superiores aliique*, quicumque ii sint eas cuiuscunque aetatis, ergo etiam impuberes immo infantes quoque, introducentes vel admittentes.

Nota: Clausuram monialium violantes, si clerici sint, praeterea suspendantur per tempus pro gravitate culpae

ab Ordinario definiendum (cf. can. 2342, 1°); Religiosi introducentes vel admittentes mulieres in regularium virorum clausuram praeterea priventur officio, si quod habeant, et voce activa et passiva (cf. can. 2342, 2°).

81. VII. *Si quis bona ecclesiastica cuiuslibet generis, sive mobilia sive immobilia, sive corporalia sive incorporalia, per se vel per alios in proprios usus convertere et usurpare praesumpserit aut impedire ne eorundem fructus seu redditus ab iis, ad quos iure pertinent, percipiantur* (cf. can. 2346).

a. Haec censura tuetur *bona ecclesiastica* latissimo sensu, bona scilicet temporalia, sive corporalia, tum immobilia tum mobilia, sive incorporalia, quae vel ad Ecclesiam universam et ad Apostolicam Sedem vel ad aliam in Ecclesia personam moralem pertineant (cf. can. 1497, § 1), ad quae partim refertur etiam secundae seriei articulus XI. In casibus ergo, qui ad utramque censuram pertinent, contrahitur censura *speciali modo* Apostolicae Sedi reservata (cf. supra n. 70).

b. Censuram contrahunt laici, clerici, religiosi, immo etiam episcopi¹⁾, qui bona Ecclesiae *usurpant*, ea auctoritative tamquam iure sibi debita occupando, vel qui *impediunt*, ne ab iis, ad quos de iure pertinent, eorundem bonorum fructus seu redditus percipiantur.

c. In hac re disputabant, utrum *omnes usurpationes* hac censura plectantur, an solum *auctoritativae*, quae scilicet per publicam auctoritatem fiant. Ex declaratione S. Sedis fures et latrones hanc censuram non incurrunt²⁾.

d. Qui eiusmodi bona ab usurpatoribus *emerint* vel alio ex se legitimo titulo (donatione, hereditate, legato etc.) acquisierint, usurpare bona dicendi sunt, quia ea sibi tamquam propria vindicant, et minime dubitandum, quin censuram incurrant³⁾.

e. Cum lex habeat *praesumpserit*, quaelibet imputabilitatis immunitio eximit a censura. Qui nescit bona quae usurpat esse ecclesiastica, non incurrit excommunicationem, quia deest ratio delicti.

f. Excommunicationi tandiu subiacet, quandiu bona ipsa integre restituerit, praedictum impedimentum (ne bonorum fructus seu redditus ab iis, ad quos iure pertinent, percipiantur) removerit, ac deinde a Sede Apostolica absolutionem impetraverit (cf. can. 2346).

Nota. Quod si delinquens eiusdem ecclesiae seu bonorum *patronus* fuerit, etiam iure patronatus eo ipso privatus existat; *clericus* vero hoc delictum committens vel in eodem consentiens, privetur praeterea

¹⁾ Cappello, l. c. n. 329.

²⁾ *S. Officium* 9. mart. 1870.

³⁾ *S. Officium* 8. iul. 1874.

beneficiis quibuscumque, ad alia quaelibet inhabilis efficiatur et a suorum ordinum executione, etiam post integram satisfactionem et absolutionem, sui Ordinarii arbitrio suspendatur (cf. can. 2346).

82. VIII. *Duellum perpetrantes aut simpliciter ad illud provocantes vel ipsum acceptantes vel quamlibet operam aut favorem praebentes, nec non de industria spectantes illudque permittentes vel quantum in ipsis est non prohibentes, cuiuscunque dignitatis sint* (cf. can. 2351).

Personae, quae censuram incurrunt. Quandoquidem iam constat, in quonam consistat ratio criminis *duelli privati*, quod hac excommunicatione feritur¹⁾, solum restat, ut *personae* indicentur, quae eam incurrunt.

1. *Perpetrantes*, qui nempe duellum committunt sive adhibitis sive non adhibitis patrinis, modo vere et proprie duellum sit.

2. *Provocantes*, et hi quidem excommunicationem incurrunt, sive alter acceptat sive non acceptat, sive provocans ipse locum, tempus et arma determinat sive haec alteri determinanda relinquit, sive duellum reipsa sequitur sive non sequitur.

3. *Acceptantes*, qui pariter excommunicationem incurrunt, etsi duellum reipsa non sequatur: cum enim censura afficiat *simpliciter* provocantes et acceptantes, ipsa provocatio et acceptatio serio facta censura feritur.

a. Nihil refert, ex qua intentione vel ex quo motivo provocantes et acceptantes agant, modo velint inire duellum; quodsi provocatio vel acceptatio non fiat cum animo ineundi duellum sed fide e. g. ad ignaviae notam hic et nunc vitandam, excommunicatio non incurritur.

b. *Metus gravis* acceptantes duellum ab incurrenda censura non excusat: quando enim bonum commune exigit, ut lex poenalis urgeat, etsi grave damnum propter eius observationem subiri debeat, metus a lege et proinde etiam a poena non excusat; sed bonum commune

¹⁾ Cf. De praeceptis¹⁶ n. 347.

exigit, ut lex duellum prohibens, etiam quatenus humana est, propter metum gravis mali non cesset.

4. *Operam vel favorem praebentes* intelliguntur, qui quocunque modo propius ad duellum cooperantur, dummodo duellum reipsa sequatur. Quare excommunicationem incurrunt: qui locum ad duellum praebent, qui publicos custodes removent, ne duellum impedian, qui duellantes comitantur eisque sic animum addunt, qui litteras provocatorias scribunt aut deferunt; *medici*, qui *ex conducto cum duellantibus* duello assistunt vel in loco propinque versantur, etsi cum intentione citius finiendi pugnam aut vulnera ligandi¹⁾; *confessarii*, qui *ex conducto cum duellantibus* in loco vicino consistunt ad praebendum duellantibus suum ministerium, si opus fuerit²⁾; *patrini* seu testes; *consulentes*; *mandantes*, dummodo consilium vel mandatum verum influxum in duellum vel in provocationem vel in acceptationem habuerit, et duellum reipsa secutum fuerit.

a. Excommunicationem non incurrunt, qui *remote* tantum ad duellum *cooperantur*, ut lanistae, qui duellaturos artem gladiatoriam docent vel qui arma eis vendunt vel locant, dummodo id pro ratione artis et muneris erga omnes indiscriminatim faciant; aurigae, qui duellantes ad locum duelli vehunt.

b. Excommunicationem non incurrunt, qui munus testis vel patrini acceptant ad reconciliationem inducendam, qui duellantes ad locum certaminis comitantur eo solum fine, ut duellum impedian, vel, ubi norunt duellantes decrevisse ad mortem usque decertare, ut certamini finem imponant, cum primum alteruter vulnus acceperit.

5. *De industria spectantes* i. e. qui data opera et aperte consciis duellantibus duello intersunt.

Ergo excommunicationem non incurrunt, qui casu transeuntes subsistunt et curiositatis gratia aspiciunt, aut qui a longe vel ex occulto loco spectant, aut qui interveniunt, ut duellum impedian, nec milites, qui ex mera curiositate spectant commilitones in contubernio duellantes³⁾, quia hi omnes sua praesentia non augent animum ad pugnam.

¹⁾ S. Officium 28. maii 1884.

²⁾ S. Officium l. c.

³⁾ Génicot-Salsmans¹⁰, II. n. 601.

6. *Permittentes* vel non prohibentes non intelliguntur homines privati, sed homines publica auctoritate praediti sive civili sive militari, qui duellum aut positive permittunt, aut, cum possent, non impediunt ut principes in territoriis suis vel duces inter milites suos.

Nota. 1. Ipsi duellantes et qui eorum patrini vocantur, sunt praeterea ipso facto infames (cf. can. 2351, § 2).

2. Mortui in duello aut ex vulnere inde relato ecclesiastica sepultura privantur, nisi ante mortem aliqua derint poenitentiae signa (cf. can. 1240, § 1, 4°).

83. IX. *Clerici in sacris constituti vel regulares aut moniales post votum sollemne castitatis, itemque omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium, etiam civiliter tantum contrahere praesumentes* (cf. can. 2388, § 1).

a. Putabant nonnulli: α. ad incurrendam censuram requiri, ut huiusmodi matrimonio aliud non obstat impedimentum; at declaravit S. Sedes censuram contrahi, etsi praeter ordinem vel votum adsint alia impedimenta dirimentia e. g. affinitatis vel consanguinitatis¹⁾; β. censuram non incurri, si contrahant *matrimonium civile* in loco, ubi lex tridentina de clandestinitate viget; at vero iterum declaravit S. Sedes censuram contrahi per matrimonium civile, etiam in loco, ubi lex tridentina viget²⁾; nunc in ipso Codice res extra dubium posita est.

b. *Praesumentes*. Ergo excusat quaelibet imputabilitatis imminutio.

Cum in clericis et religiosis *ignorantia* legis matrimonium prohibentis sit impossibilis, solum ignorantia poenae (si ignoratur ordo vel votum, quo alter ligatur, deest ratio delicti) excusare poterit.

c. De professis votorum *simplicium* vide infra n. 93.

Nota. Clerici praeterea, si moniti, tempore ab Ordinario pro adiunctorum diversitate praefinito, non resipuerint, degradentur (cf. can. 2388, § 1).

Officia quaelibet, quae clericus habuerit, ob tacitam renunciationem ab ipso iure admissam vacant ipso facto et sine ulla declaratione (cf. can. 2388, § 1 coll. can. 188, n. 5).

84. X. *Delictum perpetrantes simoniae in quibuslibet officiis, beneficiis aut dignitatibus ecclesiasticis* (cf. can. 2392).

¹⁾ S. Officium 13. ian. 1892.

²⁾ S. Officium 22. dec. 1880.

a. De notione simoniae vide can. 727, 728, 730 et De Praeceptis¹⁶ n. 181 sqq. ubi in extenso de simonia agitur.

Censura plecti videtur quodlibet delictum simoniae non tantum simonia iuris divini sed etiam simonia iuris ecclesiastici, non sola simonia *realis* sed etiam *conventionalis et confidentialis*, non tamen simonia *mentalis* quae quidem est peccatum sed non delictum cadens sub censura.

b. In quibuslibet officiis et beneficiis, quae sensu stricto iuris canonici talia sunt. *Officium ecclesiasticum* stricto sensu est munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum, ad normam sacrorum canonum conferendum, aliquam saltem secumferens participationem ecclesiasticae potestatis sive ordinis sive iurisdictionis (cf. can. 145).

Beneficium ecclesiasticum est ens iuridicum a competente ecclesiastica auctoritate in perpetuum constitutum seu erectum, constans officio sacro et iure percipiendi redditus ex dote officio adnexos (can. 1409).

Licet aliquam cum beneficiis similitudinem praeseferant, in iure tamen beneficii nomine non veniunt:

1° Vicariae paroeciales non in perpetuum erectae;

2° Cappellaniae laicales, quae scilicet erectae non sunt a competente auctoritate ecclesiastica;

3° Coadiutoriae cum vel sine futura successione;

4° Pensiones personales;

5° Commenda temporaria, idest concessio reddituum alicuius ecclesiae aut monasterii alicui facta ita ut, eo deficiente, redditus ipsi ad ecclesiam vel monasterium revertantur (can. 1412).

c. Contrahunt hanc poenam omnes delictum simoniae perpetrantes in collatione, susceptione et dimissione dignitatum, officiorum ecclesiasticorum; etiam Episcopi, non tamen S. R. E. Cardinales (cf. can. 2227, § 2).

Quoad *complices* applicandae sunt normae can. 2231 coll. 2209 (cf. supra n. 21, d).

85. Nota. 1. Aliae poenae in delinquentes (cf. can. 2392):

Ipo facto privati in perpetuum manent iure eligendi, praesentandi, nominandi, si quod habeant (cf. etiam can. 1470, § 1, 6°);

Si clerici sint, praeterea suspendantur.

2. Contractus ipse simoniacus et subsequens provisio beneficiorum, officiorum, dignitatum omni vi caret, licet simonia a tertia persona commissa fuerit, etiam inscio proviso, dummodo hoc non fiat in fraudem eiusdem provisi aut eo contradicente.

Quare: 1° Ante quamlibet iudicis sententiam res simoniace data et accepta, si restitutionis sit capax nec obstat reverentia rei spirituali debita, restitui debet, et beneficium, officium, dignitas dimitti;

2° Simoniace provisos non facit fructus suos; quod si eos bona fide perceperit, prudentiae iudicis vel Ordinarii permittitur fructus perceptos ex toto vel ex parte eidem condonare (cf. can. 729).

86. XI. *Vicarius Capitularis aliive omnes tam de Capitulo, quam extranei, qui documentum quodlibet ad Curiam episcopalem pertinens sive per se sive per alium subtraxerint vel destruxerint vel celaverint vel substantialiter immutaverint* (cf. can. 2405).

Actiones sub censura prohibita sunt subtrahere, destruere, celare, substantialiter immutare; utrum delictum aliquis per se vel per alium patriverit perinde est.

Requiritur tamen ut documentum pertineat ad Curiam episcopalem, ergo ut sit officiale sive a Curia confectum sive ad eam directum.

Nota. Delinquentes praeterea ab Ordinario etiam privatione officii, beneficii, plecti poterunt (cf. can. 2405).

Articulus sextus.

De excommunicationibus ex iure Ordinario reservatis.

In quarta serie excommunicationes numerantur *sex*. Quae quidem censurae, cum a Romano Pontifice reserventur, proprie *papales* dicendae sunt, a quibus tamen Episcopi vi potestatis iurisdictionis *ordinariae*, utpote ipso iure officio adnexae absolvere possunt. Incurrunt hanc poenam:

87. I. *Catholici*:

1° *Qui matrimonium ineunt coram ministro acatholico contra praescriptum can. 1063, § 1;*

2° *Qui matrimonio uniuntur cum pacto explicito vel implicito ut omnis vel aliqua proles educetur extra catholicam Ecclesiam;*

3° *Qui scienter liberos suos acatholicis ministris baptizandos offerre praesumunt;*

4° *Parentes vel parentum locum tenentes qui liberos in religione acatholica educandos vel instituendos scienter tradunt* (cf. can. 2319, § 1).

Can. 1063, § 1 praescribit:

Etsi ab Ecclesia obtenta sit dispensatio super impedimento mixtae religionis, coniuges nequeunt, vel ante vel post matrimonium coram Ecclesia initum, adire quoque sive per se sive per procuratorem, ministrum acatholicum uti sacris addictum, ad matrimonialem consensum praestandum vel renovandum.

a. Uti sacris addictum: qui enim adeunt ministrum acatholicum officialis civilis tantum munere fungentem, idque ad actum civilem dumtaxat explendum, effectuum civilium gratia, non incurrunt censuram, immo, lege civili hoc iubente, non improbatur ab Ecclesia quod coniuges se sistant etiam coram ministro acatholico ex praedicta causa et intentione (cf. can. 1063, § 3).

Si vero se sistant coram ministro acatholico uti sacris addicto, incurrunt excommunicationem non tantum, si eum adeunt ad matrimoniale consensum *praestandum*, sed etiam si solummodo ad *renovandum*.

Ante Codicem coniuges, qui matrimonium inibant coram ministro acatholico, censura plectebantur ratione haeresis et disputabant auctores, quatenam esset huius censurae causa; alii ut *fautores* haereticorum, alii vero ut *credentes* haereticis in foro externo eos excommunicari dicebant: nunc propria haec censura stabilita est.

Hanc censuram ii quoque incurrere videntur, qui absque dispensatione ab impedimento mixtae religionis et sine intentione contrahendi matrimonium in forma ab ecclesia catholica praescripta adeunt ministrum acatholicum ut sacris addictum ad matrimoniale consensum praestandum.

In praxi praeterea attendendum est, num forte habeatur casus can. 2316 vel fortasse etiam can. 2314.

Nota 1. Qui coram ministro acatholico matrimonium contrahunt, incurrunt saltem pro foro externo excommunicationem, *etsi censurae inscii fuissent*. Eximit quidem ignorantia etiam solius poenae, si non fuerit crassa vel supina, a censura (cf. can. 2229, § 3, 1°) sed ignorantia circa legem aut poenam generatim non praesumitur (cf. can. 16, § 2). Qui ergo censuram cognoscunt, eam pro utroque foro, qui vero eam ignorant, censuram pro solo foro externo incurrunt. Celebratio enim matrimonii natura sua actus publicus est, qui ad forum externum pertinet, ideoque vetita illius celebratio directe pro foro externo censura punitur. Ut ergo ad sacramenta admitti possit, qui coram ministro acatholico contraxit, saltem pro foro externo a censura absolvi debet.

Nota 2. Reconciliatio, supposito valore matrimonii, hoc modo fit:

a. Reconciliandus monetur *a.* de gravitate peccatorum, quae commisit contrahendo coram ministro haeretico et de obligatione de iis dolendi seque in confessione de iis accusandi; *β.* de obligatione liberos catholice educandi, vel, si mulier est, curandi, ut maritus catholicam liberorum educationem permittat, quodsi eam non permitteret, curandi ut liberi, quantum ab ipso dependet, catholice educentur.

β. Libellus supplex ad episcopum mittitur, in quo, expresso nomine reconciliandi, exponitur factum, de quo agitur, cum omnibus suis adiunctis (praesertim reconciliandum suis obligationibus satisfacere velle) et petitur facultas absolvendi ab excommunicatione pro foro externo. Qua obtenta reconciliandus iuxta Rituale romanum (tit. 3. c. 3) ab

excommunicatione absolvitur. Concessa absolutione acta iuxta dispositionem ordinarii conficiuntur, facta reconciliatione poenitens a quovis confessario a peccato absolvi potest.

γ. Si delictum in loco, ubi reconciliandus versatur, notum non est, non requiritur, ut causa in foro externo peragatur. Sufficit ergo, ut confessarius petat facultatem absolvendi reconciliandum in actu sacramentalis confessionis, quae absolutio valet etiam pro foro externo.

b. Ad incurrendam censuram sufficit, ut matrimonium initum sit cum pacto, ut proles extra catholicam Ecclesiam educetur, neque requiritur, ut tradatur educanda alicui sectae acatholicae. Si tale pactum versetur circa partem liberorum e. g. circa pueros tantum, vel circa puellas incurritur censura. Coniuges, qui post initum matrimonium tale pactum fecerint, non plectuntur censura ex hoc capite, sed possunt subesse poenae ex ratione n. 4° allata.

c. Quoad nn. 3. et 4. attendendum est ad „scienter“. Quare non solum ignorantia sed quaelibet imputabilitatis imminutio eximit a poena (cf. can. 2229, § 2). Ergo uxor e. g. timens minas vel rixas mariti et ita consentiens in hoc delictum, non incurrit excommunicationem.

Nota. Ii, de quibus in nn. 2—4, sunt praeterea suspecti de haeresi (cf. can. 2319, § 2 et supra n. 59).

88. II. *Qui falsas reliquias conficit, aut scienter vendit, distribuit vel publicae fidelium venerationi exponit* (cf. can. 2326).

Quattuor sunt *actiones* sub censura prohibitae: *conficere* falsas reliquias, *scienter vendere*, *scienter distribuere*, *scienter exponere* publicae venerationi.

Qui putat falsas reliquias quas vendit esse genuinas, non incurrit excommunicationem sed peccat, quia sacras reliquias vendere nefas est (cf. can. 1289). Qui vendit vel distribuit vel publicae venerationi exponit reliquias quas falsas esse non certo sciatur, non incurrit excommunicationem, etiamsi valde dubitet de earum genuinitate, dummodo ignorantia non sit affectata. Sacrista, qui ex metu obsecundans rectori Ecclesiae exponeret publicae venerationi reliquias quas falsas esse certo cognoscit, non est obnoxius poenae excommunicationis, quae lata est in eum qui *scienter* exponit. Exponere falsas reliquias *privatae* venerationi non plectitur censura.

89. III. *Qui violentas manus iniecerit in personam aliorum clericorum (qui sunt Episcopis inferiores) vel utriusque sexus religiosorum* (cf. can. 2343, § 4).

Haec excommunicatio continet privilegium canone 15. concilii lateranensis II. (1139) statutum, propter quod *privilegium canonis* appellari consuevit¹⁾.

Haec censura ab aliis differt, quod non strictae sed *latae interpretationis* sit, tum quia continet favorem ordini clericali concessum, tum quia interpretanda est ad eum modum, quo censuram in constitutione *Apostolicae Sedis* interpretari solebant doctores; sed late eam interpretati sunt, modum secuti doctorum antiquorum, qui canonem concilii lateranensis latissime semper sunt interpretati. Differabat haec censura ab aliis etiam eo, quod percussorem efficiebat *vitandum*, si certe constabat percussorem in excommunicationem incidisse, etsi non esset nominatim denunciatus; nunc hic effectus solummodo obtinet, si quis violentas manus in personam Romani Pontificis iniecerit (cf. can. 2343, § 1, 1° coll. can. 2258, § 2; supra n. 52).

Duo de hac re declaranda sunt: *a.* quaenam personae hoc privilegio gaudeant; *b.* quaenam actiones censura plectantur.

90. Personae: clerici vel utriusque sexus religiosi.

1. *Clerici*, i. e. quicumque per primam tonsuram divinis ministeriis mancipati sunt (cf. can. 108, § 1) et privilegium canonis non amiserunt, ergo etiam excommunicati, suspensi, interdicti, immo etiam depositi (cf. can. 2303, § 1) non vero qui perpetuo privati sunt iure deferendi habitum ecclesiasticum (cf. can. 2304, § 2) multoque minus degradati (cf. can. 2305) omnesque legitime redacti aut regressi ad statum laicalem (cf. can. 213, § 1).

Sunt, qui affirmant (s. *Alphonsus* n. 271) hoc privilegio gaudere etiam seminaristas et pueros in parvis seminariis, etsi primam tonsuram nondum acceperint, quod tamen demonstrari nequit.

2. *Religiosi* utriusque sexus, quo nomine sensu stricto comprehenduntur omnes qui vota nuncuparunt in aliqua religione (cf. can. 488, 7°):

¹⁾ C. *Si quis suadente* 29. c. 17. q. 4.

a. *Regulares* qui vota nuncuparunt in Ordine et *religiosi votorum simplicium* qui in Congregatione religiosa; sive clerici sint sive laici;

b. *Moniales*, religiosas votorum sollemnium, et *sorores*, religiosas votorum simplicium;

Censura tuetur etiam:

α. Novitios (cf. can. 614, coll. can. 119), non vero postulantes¹⁾;

β. *Fratres et sorores tertii ordinis* s. Francisci et s. Dominici et, qui dicuntur *oblati*, modo habitum religiosum gestent et cum claustralibus vivant;

γ. Sodales in societatibus sive virorum sive mulierum in communi viventium sine votis (de quibus agitur in can. 673 sqq.) etiam laicis (cf. can. 680 coll. can. 119).

91. Actiones comprehenduntur hac clausula: *violenta manuum iniectio*, quae significat quamlibet iniuriam externam et graviter peccaminosam, quae non solis verbis sed factis personae clerici infertur. Eiusmodi iniuria triplici modo inferri potest:

1. *laesione corporis*: occidendo, vulnerando, percutiendo, deiiciendo, persequendo, ut ea de causa corruat etc;

2. *laesione libertatis*: incarcerando, detinendo in custodia, in loco etiam privato;

3. *laesione dignitatis*: quocunque modo vim inferendo, vestes conscindendo, sputo vel sordibus foedando, currum, quo persona ecclesiastica vehitur, vi sistendo, pileum, crumenam, baculum detrahendo etc.

a. Ad incurrendam hanc censuram non requiritur, ut ipsae actiones in se sint graviter peccaminosae, sed sufficit, ut honorem clericalem graviter laedant, id quod fieri potest etiam per actiones in se leves, quibus in morali hominum aestimatione dignitas clericalis graviter laedatur.

b. Utrum hac censura plectantur etiam *cooperantes* (scilicet *mandantes* vel *consulentes*) et *ratihabentes* percussorem clerici, an solum *re* percutientes, disputabant auctores.

¹⁾ Ita auctores communiter e. g. Eichmann, l. c. § 50, 4; Cerato, l. c. n. 49; Chelodi, l. c. n. 75; contra at minus recte Cappello, l. c. n. 382 quem sequitur Cocchi, l. c. n. 187 coll. p. VIII.

Nunc dicendum est *cooperantes* tunc tantum eadem poena teneri, si delictum sine eorum opera commissum non fuisset (cf. can. 2231 coll. can. 2209, § 1—3).

c. Item disputabant, num *impuberes* hanc censuram incurrerent. Per CIC quaestio negative decisa est (cf. can. 2230).

Ad incurrendam censuram actiones iniuriosae debent esse sacrilegae et graviter peccaminosae etiam interius, non solum exterius, si non laesione corporis, saltem laesione honoris (quod antea exprimebatur clausula „suadente diabolo“).

Quare haec excommunicatio non incurritur:

a. *Si percussio fiat ex iusta causa*, ut si quis clericum percutiat iustae defensionis gratia et cum debito moderamine, vel si fiat correctionis gratia, ut si pater vel magister clericum in minoribus constitutum vel per se vel per alium moderate percutiat, vel si quis clericum etiam sacerdotem pro delictis suis iusta poena e. g. carceris afficiat.

b. *Si fiat absque sacrilegio*, ut si quis ignoret eum, quem percutit, esse clericum.

c. *Si fiat absque gravi culpa*, ut si quis clericum percutiat sine plena advertentia ex subita ira, vel si ioco faciat,

Nota. 1. Nonnemo opinatur clericum, qui se ipsum non spiritu poenitentiae ductus sed pravo animo percusserit, excommunicationem incurrere; verum recte s. *Alphonsus* probabile censet canonem solum loqui de altero clericum percutiente¹⁾.

2. Ordinarius proprius pro suo prudenti arbitrio delinquentem praeterea aliis poenis, si res ferat, puniat (cf. can. 2343, § 4).

92. IV. *Procurantes abortum, matre non excepta, effectu secuto* (cf. can. 2350, § 1).

Declaratio. Ex ipsis huius censurae verbis tria ad eam incurrendam requiruntur: a. ut *verus abortus* habeatur, b. ut abortus *procuratus* fuerit, c. ut *effectus secutus* sit.

1. *Ut verus abortus habeatur.* Ex iis, quae alibi de ratione abortus dicta sunt²⁾, constat ad verum abortum requiri: a. ut *fetus* eiiciatur: etenim si certo non constat, id, quod eiicitur, esse fetum et non solam molam, non incurritur excommunicatio; b. ut *ante septimum gestationis mensem* eiiciatur: etenim post septimum gestationis mensem non habetur abortus, sed acceleratus partus.

¹⁾ Cf. s. *Alphonsus* l. 7. n. 274.

²⁾ Cf. De praeceptis¹⁷ n. 342.

α. Ergo non incurritur excommunicatio, si semen statim post copulam expellitur, quia conceptio nondum est certa; nec si eiicitur fetus iam mortuus, etsi procurans nesciebat eum iam mortuum esse.

β. Operatio chirurgica, quae vocatur *craniotomia*, non tam procuratio abortus quam directum homicidium est, idcirco qui peragit craniotomiam, non incurrit excommunicationem, qua procurantes abortum feriuntur¹⁾.

γ. Nihil refert, quo tempore post conceptionem procuretur abortus, quia verba canonis non distinguunt inter fetum animatum et inanimatum (leges recentes ab antiqua et obsoleta hypothesi fetus inanimati praescindere censentur), sed absolute dicunt: *procurantes abortum*.

2. *Ut procuratus fuerit.* Abortum *procurare* dicuntur, qui sive per se sive per alium ex directa intentione abortus actione ex se efficaci illum producere conantur, ut si medicus amasius mulieri ad finem abortus remedium praebeat vel ei terrorem incutiat: aliquid *procurare* enim dicitur, qui de industria illud quaerit.

Ergo excommunicationem non incurrunt, qui mulierem praegnantem ex ira, odio vel alio motivo licet graviter peccaminoso percutiunt, ita ut *per accidens* abortus sequatur, etsi praevius fuerit.

α. Num excommunicationem incurrat *mater*, quae sibi abortum procurat, antea disputatum est. Nunc per CIC res extra dubium posita est. Dicendum tamen videtur matrem, quae ex gravi metu ad procurandum sibi abortum inducta fuerit, a censura immunem esse.

β. Non solum qui *per se*, sed etiam qui *per alium* efficiunt, ut mulier fetum eiiciat, abortum *procurare* dicuntur, ideo mandantes tum mulieri, ut sibi, tum aliis, ut mulieri abortum procurent, excommunicatione feriuntur. Etiam ad abortum *cooperantes* sive physice sive moraliter ex iure recenti excommunicationem incurrunt, si delictum sine eorum opera commissum non fuisset non autem si eorum concursus facilius tantum reddidit delictum (cf. can. 2231 coll. can. 2209 § 1—4).

3. *Ut effectus secutus sit.* Duo ergo ex hoc capite ad incurrendam censuram requiruntur: α. ut abortus ex medio adhibito reipsa secutus sit; β. ut certo constet eum ex hoc ipso et non potius ex alio medio secutum esse.

¹⁾ Aliter *Eichmann* l. c. p. 176. Decisiones S. C. Inquisitionis ab auctore allatae probant quidem craniotomiam non esse licitam, non autem delinquentem incurrere excommunicationem.

Ex sententia s. *Alphonsi* (n. 40) excommunicationem non incurrit, quem procurati abortus poenitet, priusquam effectus sequatur, quia in hoc casu delinquens non est amplius contumax, quando peccatum fit opere consummatum. Attamen poenitentia efficit quidem, ut cesset peccatum antea commissum, at impedire nequit, quominus incurratur censura propter peccatum cum prava et contumaci voluntate antea commissum. Nec obstat, quod poena contrahatur, quando peccatum iam remissum est: poena enim non est effectus perseverantis peccati. sed peccati prius commissi (n. 21).

Nota. Si delinquentes sint clerici praeterea deponantur (cf. can. 2350).

Qui fetus humani abortum procuraverunt, effectu secuto, omnesque cooperantes sunt irregulares ex delicto (cf. can. 985, 4°).

93. V. *Professi votorum simplicium perpetuorum tam in Ordinibus quam in Congregationibus religiosis itemque omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium etiam civiliter tantum contrahere praesumentes* (cf. can. 2388, § 2).

Vide quae habentur supra (n. 83) ad n. IX. seriei tertiae.

Quod si vota simplicia sint temporanea excommunicatione non incurritur.

94. VI. *Religiosus, apostata a religione* (cf. can. 2385).

Religiosi intelliguntur (sive viri sive mulieres) qui vota nuncuparunt in aliqua religione (cf. can. 488, 7° et can. 490).

Apostata a religione dicitur professus a votis perpetuis sive sollemnibus sive simplicibus qui e domo religiosa illegitime egreditur cum animo non redeundi, vel qui, etsi legitime egressus, non redit eo animo ut religiosae obedientiae sese subtrahat (can. 644, § 1).

Qui, sine Superiorum licentia, domum religiosam deserit cum animo ad religionem redeundi non est apostata sed fugitivus propriis poenis obnoxius (cf. can. 644, § 3 et can. 2386).

Malitiosus animus, de quo in citata § 1, iure praesumitur, si religiosus intra mensem nec reversus fuerit nec Superiori animum redeundi manifestaverit (cf. can. 644, § 2).

Excommunicatio est reservata Ordinario et quidem

1. Superiori maiori, si religio sit clericalis exempta;

2. Ordinario loci in quo commoratur delinquens, si religio sit laicalis aut non exempta (cf. can. 2385).

Nota. 1. Religiosus, apostata a religione, praeterea ab actibus legitimis ecclesiasticis est exclusus, privilegiis omnibus suae religionis privatus; et si redierit perpetuo caret voce activa et passiva, ac praeterea aliis poenis pro gravitate culpae a Superioribus puniri debet ad normam constitutionum (cf. can. 2385).

2. Religiosus, apostata a religione, si praeterea sit publicus apostata a fide catholica vel religiosus, qui cum muliere, aut religiosa quae cum viro fugam arripuerit, vel si attentaverit aut contraxerit matrimonium aut etiam vinculum, ut aiunt, civile: ipso facto habendus est tamquam legitime dimissus a religione (cf. can. 2385 coll. can. 646, § 1).

95. De absolutione a censuris Ordinario a iure reservatis. Vide supra 29.

a. In articulo mortis constitutus a quovis confessario absolvi potest, nec remanet obligatio adeundi Episcopum, si absolutus convaluerit.

b. Regulares potestatem habent ab his casibus a iure Ordinario reservatis absolvendi; etenim ante constitutionem „Apostolicae Sedis“ vi privilegii a casibus revervatis (exceptis episcopalibus) absolvere poterant; per constitutionem autem praedictam revocatum est privilegium absolvendi a casibus Romano Pontifici revervatis: mansit ergo facultas absolvendi a casibus Romano Pontifici non reservatis, quod privilegium neque per CIC revocatum est.

Articulus septimus.

De excommunicationibus nemini reservatis.

Quinta series continet quinque excommunicationes quas incurrunt:

96. I. *Auctores et editores qui sine debita licentia sacrarum Scripturarum libros vel earum adnotationes aut commentarios imprimi curant* (cf. can. 2318, § 2).

De debita licentia edendi libros sacrarum Scripturarum alibi tractatur¹⁾ (videri potest can. 1385 et 1391).

Censuram incurrunt: auctor et editor, si librum imprimendum curant, non autem imprimentes seu typographi, nisi ipsi sint libri auctores vel editores, multoque minus ad impressionem solummodo cooperantes.

97. II. *Qui ausi fuerint mandare seu cogere tradi ecclesiasticae sepulturae infideles, apostatas a fide, haereticos schismaticos, aliosve sive excommunicatos sive interdictos contra praescriptum can. 1240, § 1* (cf. can. 2339).

¹⁾ Cf. De Praeceptis¹⁶ n. 698 sqq.

Can. 1240, § 1 praescribit:

Ecclesiastica sepultura privantur, nisi ante mortem aliqua dederint poenitentiae signa:

1° Notorii apostatae a christiana fide, aut sectae haereticae vel schismaticae aut sectae massonicae aliisque eiusdem generis societatibus notorie addicti;

2° Excommunicati vel interdicti post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam;

3° Qui se ipsi occiderint deliberato consilio;

4° Mortui in duello aut ex vulnere inde relato;

5° Qui mandaverint suum corpus cremationi tradi¹⁾;

6° Alii peccatores publici et manifesti.

a. Sepultura ecclesiastica secundum can. 1204 consistit in cadaveris translatione ad ecclesiam, exsequiis super illud in eadem celebratis, illius depositione in loco legitime deputato fidelibus defunctis condendis. Haec verba utut dent sepulturae ecclesiasticae notionem sensu *strictissimo et perfectissimo*, non tamen omnia huius descriptionis elementa videntur esse necessaria, ut habeatur *vera et proprie dicta* sepultura ecclesiastica circa quam versetur haec excommunicatio, sed standum esse videtur explicationibus veterum auctorum. Secundum has autem sepultura ecclesiastica habetur, si defunctus deponitur in loco sacro et ritu sacro; immo etsi deponatur sine ritu sacro, dummodo id fiat in loco sacro, iam incurritur censura²⁾; at non incurritur, si sepeliatur ritu sacro in loco profano. Locus sacer autem non tantum coemeterium benedictum intelligendus videtur sed etiam tumulus benedictus in coemeterio non benedicto. — Si omnia elementa, quae habet can. 1204, *simul* requirerentur ad sepulturam ecclesiasticam, sequeretur quod in regionibus, ubi a legibus civilibus prohibetur cadaveris translatio ad ecclesiam, non habetur *vera et proprie dicta* sepultura ecclesiastica, quod affirmare absonum videtur. Cum tamen plures auctores teneant sententiam, requiri, ut incurratur censura can. 2339, sepulturam ecclesiasticam sensu *strictissimo* cum omnibus elementis can. 1204 simul sumptis³⁾ — quamvis nobis talis sententia non probetur — videtur dicendum esse, donec ab auctoritate ecclesiastica quaestio decidatur, *prae*-*practice* non incurri excommunicationem nisi in casu adsit sepultura ecclesiastica sensu *strictissimo*.

¹⁾ „etiamsi crematio ad normam canonis 1203 § 2 non sequatur“ (declaratio Pontificiae Commissionis ad Codicis canones authentice interpretandos 10. nov. 1925; A. A. S. XVII. [1925] p. 583).

²⁾ Aliter sentire videtur *Eichmann* (l. c. § 46) qui partem essentialem sepulturae ecclesiasticae ponit in exsequiis secundum ritus liturgicos.

³⁾ E. g. Cappello, l. c. n. 401; Cocchi, l. c. n. 179; Chelodi, l. c. n. 73; Cerato, l. c. n. 42.

b. Mandantes seu cogentes intelliguntur, qui publica auctoritate praediti aut imperio iubent sepulturam, aut vi vel metu alios cogunt ad sepeliendum. Ergo *sepelientes* vel sepulturae *assistantes* censuram non incurrunt. Sponte vero sepulturam eisdem donantes contrahunt interdictum ab ingressu ecclesiae Ordinario reservatum (cf. can. 2339 et infra n. 111).

c. Infideles, qui sine baptismo decesserint; catechumeni autem qui nulla sua culpa sine baptismo moriantur, baptizatis accensendi sunt et proinde sepultura ecclesiastica donandi (cf. can. 1239).

Apostatae a fide, haeretici, schismatici, aliive sive excommunicati sive interdicti ii tantum qui sepultura ecclesiastica privantur; ergo apostatae *notorii*, etsi non sint vitandi nec ulli sectae adhaeserint, dummodo publice constet eos fuisse haereticos et in haeresi decessisse, sive notorietate iuris sive facti haeretici et schismatici *notorie sectae addicti*, excommunicati vel interdicti post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam; hi autem omnes solum, nisi ante mortem aliqua dederint poenitentiae signa (cf. can. 1240). Ita enim interpretanda videntur verba „contra praescriptum can. 1240, § 1¹⁾“.

d. Cum lex habeat verba „*ausi fuerint*“ quaelibet imputabilitatis imminutio eximit ab hac poena. Ergo cum in Austria ex lege civili haeretici in duplici casu sepeliri debeant in coemeterio catholicorum, notandum est eos censuram non incurrere, qui non proprio nomine, sed vi legis civilis vel nomine superioris sepulturam mandant vel alios ad sepeliendum cogunt.

98. III. *Si in alienandis bonis ecclesiasticis beneplacitum apostolicum in canonibus 534, § 1 et 1532 praescriptum, fuerit scienter praetermissum, omnes quovis modo rei sive dando sive recipiendo sive consensum praebendo* (cf. can. 2347, 3°).

Can. 534, § 1 statuit: si agatur de alienandis rebus pretiosis aliisve bonis *intellige*: alicuius religionis, provinciae, domus, quorum valor superet summam triginta millium francorum seu libellarum, vel de contrahendis debitis et obligationibus ultra indicatam summam, contractus vi caret, nisi beneplacitum apostolicum antecesserit.

§ 2. In precibus pro obtinendo consensu ad contrahenda debita vel obligationes, exprimi debent alia debita vel obligationes, quibus ipsa persona moralis, religio vel provincia vel domus, ad eum diem gravatur; secus obtenta venia invalida est.

¹⁾ Similiter *Eichmann*, l. c. § 46, qui tamen haec verba referenda putat tantum ad circumstantiam „post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam“. Aliam autem interpretationem supponit Codicis Index Analytico-alphabeticus (cf. quae ibi habentur ad verba „*suicidae*“ et „*crematio*“).

Can. 1532 decernit: Legitimus Superior cuius licentia ad alienandas res ecclesiasticas immobiles aut mobiles, quae servando servari possunt, requiritur et sine cuius licentia alienatio invalida est, est Sedes Apostolica, si agitur:

1° De rebus pretiosis;

2° De rebus quae valorem excedunt triginta millium libellarum seu francorum (cf. § 1 coll. can. 1530, § 1, n. 3). Si agatur de alienanda re divisibili, in petenda licentia aut consensu pro alienatione exprimi debent partes antea alienatae; secus licentia irrita est (§ 4).

Iam ad declarandam excommunicationem, magis exponi debet: α. quae bona ecclesiastica hic intelligantur; β. quae actiones sub censura prohibitae sint; γ. quae personae hac censura plectantur.

99. Quae bona ecclesiastica. 1. *Bona ecclesiastica* sunt bona temporalia, sive corporalia, tum immobilia tum mobilia, sive incorporalia, quae vel ad Ecclesiam universam et ad Apostolicam Sedem vel ad aliam in Ecclesia personam moralem pertineant (cf. can. 1497, § 1).

Bona ecclesiastica non sunt pia legata vel alia bona Ecclesiae donata, quae nondum sunt ab Ecclesia acceptata vel rite acquisita, nec cappellaniae laicales, quae scilicet erectae non sunt a competente auctoritate ecclesiastica, quamvis ne istae quidem pro lubitu alienari possint¹⁾. Bona autem, quae ad instituta virorum et mulierum, sive a S. Sede approbata sive tantum dioecesana, pertinent, ecclesiastica sunt, quae sine licentia S. Sedis alienari non possunt, et sic alienantes excommunicationem incurrunt²⁾.

2. Non tamen indiscriminatim omnia bona ecclesiastica inconsulta S. Sede alienari prohibentur sed solum res pretiosae et res quarum valor superat summam triginta millium francorum seu libellarum. Perinde est utrum res sint immobiles an mobiles, dummodo servando servari possint.

Dicuntur *res pretiosae*, quibus notabilis valor sit, artis vel historiae vel materiae causa (cf. can. 1497, § 2). Ergo e. g. vasa aurea vel argentea, statuae vel imagines vel ornamenta, quae antiquitate vel

¹⁾ S. C. C. 8. febr. 1871. Cf. Acta S. Sedis VI. 476

²⁾ S. C. de prop. fide 15. ian. 1903.

artificio praestant etc., dummodo ne sint exigui valoris. Exigui autem valoris censebantur ante Codicem bona, quae summam 600 K seu 500 marc. seu 600 fr. non excedebant¹⁾. Mutato autem nunc mirum in modum valore coronarum et marcarum licebit exigui valoris censere res quae summam nunc aequivalentem 600 fr. helv. non superant.

Ad res pretiosas in ordine ad hanc legem non referuntur tituli publici seu obligationes et actiones, insignes reliquiae quae tamen nequeunt valide alienari sine Apostolicae Sedis permissu (cf. can. 1281, § 1), vetus suppellex, quae ex consuetudine alienari potest ad novam aequae pretiosam comparandam. Fructus et bona, quae servando servari non possunt non cadunt sub hac lege de alienatione.

100. Actiones sub censura prohibitae sunt alienatio et quae ei respondet *receptio* seu acquisitio (praesumptuosa) bonorum ecclesiasticorum et consensus in talem contractum. Nomine *alienationis* intelligitur quivis contractus, quo dominium rei directum vel utile vel usufructus vel ius in alium transfertur aut quocunque modo imminuitur aut oneratur. Eiusmodi actiones sunt:

a. Venditio, permutatio (datio in solutum), donatio, haereditaria transmissio (Vererbung) etc., quibus dominium in alium transfertur;

b. Pignoratio, hypothecatio, impositio servitutis etc. quibus bona ecclesiae onerantur;

c. Infeudatio (Lehensgebung), locatio ultra novennium, emphyteusis etc., quibus dominium utile in alium transfertur;

d. Compromissum, transactio, remissio servitutis, cessio litis etc., quibus iura ceduntur.

Hoc lato sensu, veteres auctores *alienationem* intellexerunt. Quae interpretatio etiam nunc videtur admittenda (cf. can. 6). Certum est *beneplacitum apostolicum*, de quo in can. 1532, requiri non solum in alienatione proprie dicta, sed etiam in quolibet contractu quo conditio Ecclesiae peior fieri possit (cf. can. 1533). Hinc utique nondum sequitur etiam *censuram* versari circa quemlibet contractum peiorantem Ecclesiae conditionem et non tantum circa alienationem *proprie dictam*, et cum in can. 2347, 3° mentio sit tantum de can. 1532 non etiam

¹⁾ *S. C. epp. et reg.* 1. maii 1840. Summa 25 aureorum, quam hoc decreto ex antiquioribus responsis (a 1611 et 1698) memorat congregatio, summae superius positae, mutato pecuniae valore, nunc recte aequivalere censetur.

de can. 1533, fatendum est oriri posse dubium, utrum revera in can. 2347 alienatio accipienda sit *lato sensu*¹⁾.

α. Si bonum ecclesiasticum (domus vel ager) ad longius tempus elocandum esset, administrator ad effugiendam censuram sibi reservare deberet ius contractum *singulis novenniis* rescindendi. Promissio elapso novennio renovandi contractum non inducit censuram. Ceterum si locatio non sit ultra novennium (si valor locationis excedat triginta millia libellarum seu francorum) legitimus Superior cuius requiritur licentia est loci Ordinarius, dummodo accesserit consensus tum Capituli cathedralis, tum Consilii administrationis, tum eorum quorum interest (cf. can. 1541, § 2, 1° coll. can. 1532, § 3).

β. Ad incurrendam censuram requiritur, ut *alienatio ex* utraque parte sit *perfecta*. Si ergo alienatio boni ecclesiastici fiat *sub reservatione beneplaciti apostolici*, ex multorum sententia excommunicatio non incurritur, modo contractus executioni non mandetur, antequam advenerit licentia apostolica: etenim quod adhuc in dominio venditoris est, nequit dici alienatum. Pari modo ubi venditio non perficitur nisi rei traditione, censura non incurritur, antequam venditio traditione rei perfecta fuerit, ubi autem venditio solo partium consensu perficitur, censura iam ante rei traditionem incurritur.

γ. Num alienationes factae inter ecclesias vel loca pia obnoxiae sint censurae, disputabatur; sententiae neganti obstare videntur nonnullae decisiones S. Congr. e. g. decretum S. C. C. 24. ian. 1632, auctores tamen eam probabilem faciunt.

101. Personae, quae hac censura plectuntur, sunt omnes quoquo modo rei sive dando sive recipiendo sive consensum praebendo, si beneplacitum apostolicum fuerit scienter praetermissum.

1. *Dantes* ii solum intelliguntur, quorum nomine alienatio peragitur, parochi vel rectores, non autem eorum mandatarii vel alio modo in delictum concurrentes nisi delictum sine eorum opera commissum non fuisset, neque eiusmodi bona destruentes vel furantes²⁾.

a. *Laici* vi legum civilium bona ecclesiastica administrantes, qui ipsi horum bonorum alienationem illicite peragunt, in excommunicationem incidunt.

¹⁾ Eichmann, l. c. § 54 *alienationem* sensu stricto sumendam esse putat. Ita etiam Cappello, l. c. n. 410.

²⁾ S. *Officium* 9. mart. 1870.

b. Non consentiebant auctores, num etiam *episcopi et abbates* illi-
cite alienantes bona ecclesiastica hanc excommunicationem incurrerent.
Sententia affirmans iam antea multo probabilior nunc ut certa admit-
tenda videtur.

2. *Recipientes* dicuntur, qui bona ecclesiastica emunt
vel locant, vel generatim ii, in quorum commodum con-
tractus fit.

3. *Consensum praebentes*, si consensus ad valorem con-
tractus requiritur, non autem delictum patratum laudantes.

Sic si leges civiles laicorum consensum in alienatione requirunt
non tantum parochus vel alia persona ecclesiastica quae alienationem
peragit sed ipsi etiam laici excommunicationem incurrunt.

4. Si beneplacitum apostolicum fuerit *scienter* praeter-
missum. Ergo non tantum ignorantia non affectata excusat
et quidem non solum recipientes et consentientes sed etiam
alienantes, sed quaevis imputabilitatis diminutio.

Beneplacitum seu licentia *Apostolicae Sedis* non requi-
ritur: *a.* quando occasio occurrit, quae non sinit expec-
tare S. Sedis responsum; in hoc casu tamen Episcopi
licentia requiritur; *b.* quando bona immobilia relictia sunt
monasterio, quod talia retinere prohibetur; *c.* quando ec-
clesiae relictia sunt bona sub condicione, ut vendantur.
Requiritur autem licentia, etsi alienatio ob iustam causam
idest urgentem necessitatem vel evidentem utilitatem Ec-
clesiae, vel pietatem fiat: nam ipsa hac lege Sancta Sedes
iudicium de iusta causa faciendae alienationis sibi reser-
vavit et licentia praeter iustam causam requiritur (cf. can.
1530, § 1).

Nota. 1. Praetermisso beneplacito apostolico alienationis actus
nullus est et manet obligatio etiam per censuram urgenda resti-
tuendi bona illegitime acquisita ac reparandi damna forte illata (cf.
can. 2347).

2. Si agitur de rebus, quae valorem non excedunt triginta mil-
lium libellarum seu francorum aliae sollemnitates requiruntur aliaeque
poenae in transgressores stabilitae sunt (cf. can. 534, 1532, 2347, 1° et 2°).

102. IV. *Omnes, qualibet etiam dignitate fulgentes, qui
quoquo modo cogant sive virum ad statum clericalem amplec-*

tendum, sive virum aut mulierem ad religionem ingrediendam vel ad emittendam religiosam professionem tam sollemnem quam simplicem, tam perpetuam quam temporariam (cf. can. 2352).

a. Censura plectit etiam Superiores maiores, Episcopos, non autem Cardinales.

b. Sufficit quaelibet coactio dummodo sit causa efficax ob quam statum clericalem amplexus sit vir, vel vir aut mulier religionem ingressi sint aut professionem religiosam emisierint.

c. Materiam censurae constituit coactio, ad ingressum in quamlibet religionem sive ordo sit sive Congregatio, sive sit religio clericalis sive laicalis, iuris pontificii vel iuris dioecesani.

d. Impedire canonice idoneum quominus statum clericalem amplectatur vel religionem ingrediatur vel professionem religiosam emitat nefas quidem est, impediennes autem nulla censura latae sententiae plectuntur.

103. V. *Fidelis, qui scienter omiserit eum, a quo sollicitatus fuerit intra mensem denuntiare contra praescriptum can. 904 (cf. can. 2368, § 2).*

Huius censurae declarationem confer in volumine *De Sacramentis*¹⁵ n. 378. Hoc loco haec solum notanda:

a. Non solum ignorantia obligationis vel solius censurae sed quaelibet imputabilitatis imminutio eximit a poena;

b. Si persona sollicitata est fide digna et serio promittit se intra mensem denuntiaturam esse, a peccatis absolvi potest;

c. Si censuram incurrerit delinquens, non est a censura absolvendus, nisi postquam obligationi satisfecerit aut se satisfacturum serio promiserit. Quodsi postea mutata voluntate non denuntiet, censura non reviviscit, quia de reincidentia nihil habetur.

Haec ut compleatur materia de excommunicationibus latae sententiae adnectendus est:

Articulus octavus.

De excommunicationibus in delicta quae in eligendo Summo Pontifice committi possunt.

104. Sunt excommunicationes statutae in const. Pii X. *Vacante Sede Apostolica*, 25. Dec. 1904 (cf. can. 2330) sequentibus normis:

I. *Cardinales omnes et singuli, valetudine non impediti, cum tertio pulsata per loca solita conclavis campanula fuerit, ad scrutinium convenire debent; cui legi si quis non obtemperaverit, latae sententiae excommunicationis poenam incurrat (cf. const. Vacante S. A. n. 37).*

II. *Absolute autem omnibus interdiciamus, ne ephemerides quotidianae vel periodicae extra Conclave mittantur. Qui vero contra fecerint, poenae excommunicationis latae sententiae subiaceant (cf. const. Vacante S. A. n. 50).*

III. *Severe praecipimus et mandamus ut ab omnibus in Conclavi partem habentibus secretum religiosissime servetur in iis omnibus, quae ad electionem Romani Pontificis pertineant, et in iis quae in Conclavi, seu in loco electionis agantur. Hinc quaecumque directe vel indirecte secretum violare quomodolibet poterunt, sive verba, sive scripta, sive signa, aut alia quaevis, omnia vitare et cavere omnino tenentur; ita ut hanc legem violantes excommunicationem ipso facto incurrant (cf. const. Vacante S. A. n. 51).*

IV. *Specialiter autem sub eiusdem excommunicationis poena Cardinales prohibemus, ne suis Familiaribus seu Conclavistis vel aliis quibusvis ea pandant, quae scrutinium directe vel indirecte respiciant, itemque quae in Cardinalium Congregationibus sive ante Conclave sive ipso durante habitis acta vel decreta sint (cf. const. Vacante S. A. n. 52).*

V. *Si . . . aliqui Cardinales infirmi sint in suis cellis, tres Cardinales Infirmarii . . . cum capsula clausa, et cum parvo dixo sufficientes schedulas continentes, ad unumquemque eorum accedent; . . . quod si infirmi scribere non possint, sive aliquis ex tribus Cardinalibus Infirmariis, sive alius ex ordine tamen clericali, eorum arbitrio deligendus, praestito de secreto servando in manibus Infirmariorum iuramento, praedicta faciet: atque hi advertere debent quod non solum iuramenti vinculo tenentur servare secretum, sed etiam in excommunicationem latae sententiae, si contra fecerint, incurrent (cf. const. Vacante S. A. n. 69).*

VI. *Simoniae crimen, tam divino quam humano iure detestabile, in electione Romani Pontificis omnino sicut re-*

probatum esse constat, ita et Nos reprobamus atque damnamus, huiusque criminis reos poena excommunicationis latae sententiae innodamus (cf. const. Vacante S. A. n. 79).

VII. Item sub excommunicationis poena prohibemus ne quis, etiamsi Cardinalatus honore fulgeat, vivente Romano Pontifice et eo inconsulto, tractare de ipsius Successoris electione, aut aliquod suffragium polliceri, vel hac de causa privatis conventiculis factis aliquid deliberare et decernere praesumat (cf. const. Vacante S. A. n. 80).

VIII. . . in virtute sanctae obedientiae, sub interminatione divini iudicii et poena excommunicationis latae sententiae, omnes et singulos S. R. E. Cardinales, tam praesentes quam futuros, pariterque Secretarium S. Collegii Cardinalium aliosque omnes in Conclavi partem habentes, prohibemus ne, quovis praetextu, a quavis civili potestate munus recipiant Veto sive Exclusivam, etiam sub forma simplicis desiderii, proponendi, ipsumve hoc Veto, qualibet ratione sibi cognitum, patefaciant sive universo Cardinalium Collegio simul congregato sive singulis purpuratis Patribus, sive scripto, sive ore, sive directo ac proxime, sive oblique ac per alios, sive ante Conclave sive ipso perdurante. Quam prohibitionem extendi volumus ad omnes interventus, intercessionem aliosque modos quoslibet, quibus laicae potestates cuiuslibet gradus et ordinis voluerint sese in Pontificis electione immiscere (cf. const. Vacante S. A. n. 81 et const. Pii PP. X. Commissum Nobis, 20. Ianuarii 1904).

IX. Cardinales praeterea abstineant ab omnibus pactio-nibus, conventionibus, promissionibus aliisque quibuscumque obligationibus, quibus adstringi possint ad suffragium alicui vel aliquibus dandum vel non dandum; quae omnia et singula, si de facto intervenerint contra facientes ex nunc excommunicationis poena innodamus. Tractatus tamen pro electione habendos, Sede vacante, vetare non intelligimus (cf. const. Vacante S. A. n. 82).

X. . . si quis litteras super negotiis quibuscumque confectas, quae a Romano Pontifice ante coronationem suam emanaverint, audeat impugnare, excommunicationis sententia innodamus (cf. const. Vacante S. A. n. 88).

Omnibus his in const. Vacante Sede Apostolica impositis et irrogatis excommunicationis poenis hoc commune est quod qui eas incurrerint a nullo, ne a Maiori quidem Poenitentiario, cuiuslibet facultatis vigore, praeterquam a Romano Pontifice, nisi in mortis articulo, absolvi possint (cf. const. *Vacante Sede Apostolica* n. 51).

Nota. Excommunicationes latae sententiae nunc vigentes omnes (exceptis latis in delicta, quae in eligendo Summo Pontifice committi possunt) brevi conspectu secundum modum, quo reservatae sunt, ordinatae habentur etiam in De Sacramentis¹⁵ in Appendice II. p. 785.

Quaestio secunda.

De interdicto.

Articulus primus.

De interdicto in genere.

105. Natura. Interdictum potest esse tum censura tum poena vindicativa. Quatenus est censura definitur a CIC (can. 2268, § 1):

Interdictum est censura qua fideles, in communione Ecclesiae permanentes, prohibentur quibusdam sacris (quae in CIC canonibus 2270—2277 enumerantur).

a. Ab interdicto, quod est *censura*, distingui debet interdictum, quod est *poena vindicativa*. Interdictum locale et interdictum in communitatem seu collegium in perpetuum vel ad tempus vel ad beneplacitum Superioris est poena vindicativa; item interdictum ab ingressu ecclesiae in perpetuum vel ad tempus praefinitum vel ad beneplacitum Superioris (cf. can. 2291, 1° et 2°).

b. Interdictum differt: α. ab excommunicatione 1° quia haec non immediate sed consequenter, quatenus nempe communionem cum fidelibus prohibet, bonis spiritualibus iisque multo pluribus privat, cum interdictum fideles ceteroquin in communione Ecclesiae permanentes privat sacris quibusdam, 2° quia interdictum non tantum uti excommunicatio afficere potest personas physicas sed etiam communitatem, ut personam moralem, immo etiam locum, 3° quia excommunicatio

est semper censura, interdictum autem potest esse vel censura vel poena vindicativa, sed in dubio praesumitur censura (cf. can. 2255, § 2);

β. a *suspensione*, quia haec solos clericos afficit, interdictum etiam laicos, et quia suspensio non usum *rerum sacrarum*, sed exercitium *potestatis ecclesiasticae* prohibet.

c. Interdicto similis, sed tamen essentialiter diversa, est *cessatio a divinis* (qui tamen terminus in CIC non occurrit), quae non est censura nec proprie poena, sed mera prohibitio clericis facta celebrandi missam, administrandi sacramenta et peragendi divina officia in determinato aliquo loco sacro. Iniungitur cessatio a divinis ob gravissimum et publicum delictum in eo loco commissum in signum moeroris et ad reparandam iniuriam.

106. Divisio. 1. Interdictum aliud est *personale*, per quod prohibitio a sacris fit *directe*, cum personis ipsis usus eorum honorum interdicatur; aliud *locale*, per quod prohibitio fit *indirecte*, cum certis in locis eorundem dispensatio vel perceptio vetatur (cf. can. 2268, § 2).

Interdictum *mixtum*, quod afficiebat immediate locum et personas in CIC non iam habetur.

2. Interdictum *locale* potest esse *generale*, si afficit integrum territorium e. gr. dioecesim, rempublicam, paroeciam; vel *particulare*, si afficit determinatum locum e. gr. ecclesiam paroecialem, coemeterium, altare vel sacellum alicuius ecclesiae.

3. Interdictum *personale* pari modo potest esse *generale*, si fertur in populum dioecesis vel paroeciae vel in integram communitatem seu collegium e. gr. in capitulum, universitatem; vel *particulare*, si fertur in unam vel plures determinatas personas.

Si communitas seu collegium delictum perpetraverit, interdictum ferri potest vel in singulas personas delinquentes (interdictum *particulare*), vel in communitatem, uti talem (interdictum *generale*), vel in personas delinquentes et in communitatem (interdictum simul *particulare* et *generale*) (cf. can. 2274, § 1).

4. Specialem mentionem meretur interdictum *ab ingressu ecclesiae*. Hoc interdictum est *personale particulare*, quod rationem verae censurae habet, nisi sit in perpetuum vel ad tempus praefinitum vel ad beneplacitum Superioris. Secumfert prohibitionem ne quis in ecclesia divina officia

celebret vel eisdem assistat aut ecclesiasticam sepulturam habeat; si autem assistat, non est necesse ut expellatur, nec, si sepeliatur, oportet ut cadaver amoveatur (cf. can. 2277); extra ecclesiam vero interdictus omnia licite peragere potest, quæ alias licita erant: potest ergo celebrare vel sacramenta suscipere in oratorio privato, immo probabiliter potest etiam in ecclesia privatim orare, privatim sacramenta suscipere, concionem audire.

107. Quoad effectus interdicti haec pauca notentur:

a. Interdictum *personale* sequitur personas ubique; *locale* non urget extra locum interdictum, sed in loco interdicto omnes etiam exteri aut exempti, excluso speciali privilegio, illud servare debent (can. 2269, § 2).

b. *Personaliter* interdicti (can. 2275):

1° Nequeunt divina officia celebrare eisve, excepta praedicatione verbi Dei, assistere; passive assistentes non est necesse ut expellantur; sed ab assistentia activa, quæ aliquam secumferat participationem in divinis officiis celebrandis, repellantur interdicti post latam sententiam condemnatoriam vel declaratoriam, aut alioquin notorie interdicti;

2° Prohibentur Sacramenta et Sacramentalia ministrare, conficere et recipere, ad normam can. 2260, § 1, 2261;

3° Praescripto can. 2265 etiam ipsi adstringuntur;

4° Carent sepultura ecclesiastica ad normam can. 1240. § 1, n. 2.

Ad explicationem quod spectat cf. quæ superius habentur nn. 39; 40; 41; 45.

c. Qui interdicto locali vel interdicto in communitatem seu collegium subest, quin idem causam dederit, nec alia censura prohibeatur, potest, si sit rite dispositus, Sacramenta recipere sine absolutione ab interdicto aliave satisfactione (cf. can. 2276).

d. Qui actum ordinis, clericis in ordine sacro constitutis reservatum, ponunt, ab eius exercitio interdicto sive

personali (censura sit vel poena vindicativa) sive locali prohibiti, sunt, dummodo adsint condiciones ceteroquin ad delictum requisitae, irregulares ex delicto (cf. can. 985, 7°).

e. De interdicto *vitando* in novo Codice sermo non est.

108. Quomodo interdictum solvi possit. 1. Interdictum, si est *censura*, tollitur tantum legitima absolutione. De qua vide, quae habentur in articulo sexto libri secundi, supra n. 27 sqq.

2. Interdictum, si est *poena vindicativa*, finitur eius expiatione vel dispensatione ab eo concessa qui legitimam habeat dispensandi potestatem i. e. ab eo qui poenam tulit, vel ab eius competente Superiore aut successore, vel ab eo cui haec potestas commissa est (cf. c. 2289 coll. 2236).

In casibus occultis urgentioribus, si ex observatione poenae vindicativae latae sententiae, reus seipsum proderet cum infamia et scandalo, quilibet confessarius potest in foro sacramentali obligationem servandae poenae suspendere, iniuncto onere recurrendi saltem intra mensem per epistolam et per confessarium, si id fieri possit sine gravi incommodo, reticito nomine, ad S. Poenitentiarium vel ad Episcopum facultate praeditum et standi eius mandatis. Et si in aliquo casu extraordinario hic recursus sit impossibilis, tunc ipsemet confessarius potest dispensationem concedere ad normam can. 2254, § 3 i. e. sine onere recurrendi, iniunctis tamen de iure iniungendis, et imposita congrua poenitentia et satisfactione pro censura, ita ut poenitens, nisi intra congruum tempus a confessario praefiniendum poenitentiam egerit ac satisfactionem dederit, recadat in censuram (cf. can. 2290).

3. Interdictum *locale* quodvis et interdictum *personale generale*, si non sint reservata, solvi possunt a superiore habente iurisdictionem fori externi in locum vel in personas. Confessarius, quamvis privilegiatus sit, circa haec interdicta nihil potest, quia locus et communitas foro poenitentiae non subiiciuntur.

4. Interdictum *personale particulare* simpliciter latum nec reservatum, solvi potest a quovis confessario. Ad hoc sufficit ordinaria absolutionis forma vel adhiberi potest forma, quae in rituali romano habetur¹⁾.

Interdictum personale particulare inflictum ab homine ad tempus determinatum vel expresse in perpetuum natura sua reservatum est, attamen non est censura sed poena vindicativa.

Articulus secundus.

De interdictis in specie.

Interdicta vigentia. Interdicta latae sententiae non numerantur nisi quattuor, quorum primum Romano Pontifici *speciali modo*, secundum Superiori, cuius sententia contempta est, tertium Ordinario, quartum nemini reservatum est.

109. I. *Universitates, Collegia, Capitula aliaeve personae morales, quocunque nomine nuncupentur, a legibus, decretis, mandatis Romani Pontificis pro tempore existentis ad Universale Concilium appellantes, interdictum speciali modo Sedi Apostolicae reservatum incurrunt* (cf. can. 2332).

Si appellantes non sunt personae morales sed physicae, non interdictum sed excommunicationem contrahunt (cf. supra n. 64).

Hoc interdictum latum est in communitatem, uti talem; nequit ergo communitas seu collegium ius ullum spirituale exercere quod ei competat (cf. can. 2274, § 3).

Interdicto omnia quidem membra personae moralis subsunt, ea autem quae eidem causam non dederint, nec alia censura prohibeantur, possunt, si sint rite dispositi, Sacramenta recipere sine absolutione ab interdicto aliae satisfactione (cf. can. 2276).

110. II. *Scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis interdictis vel admittentes ad celebranda officia divina per censuram vetita clericos excommunicatos, interdictos, suspensos post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam, interdictum ab ingressu ecclesiae ipso iure contrahunt, donec,*

¹⁾ Rituale Rom. tit. 3. c. 5.

arbitrio eius cuius sententiam contempserunt, congruenter satisfecerint (can. 2338, § 3).

Scienter, quod pertinet ad celebrantes, celebrari facientes, admittentis: ergo excusat quaelibet imminutio imputabilitatis (cf. can. 2229, § 2).

Hanc poenam incurrunt: *a. clerici*, qui celebrant vel celebrare faciunt in loco interdicto, *exceptis* diebus et locis, in quibus hoc licet, divina, *exceptis* illis, quae etiam in loco interdicto peragere conceditur; *b. clerici*, qui clericos censuratos post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam ad *celebranda* officia divina per censuram vetita (non solum ad assistendum officiis vel ad recipienda sacramenta) *admittunt*, id quod ad eos tantum spectat, qui ecclesiae curam habent¹⁾.

Hoc interdictum censura esse videtur. Non enim est ad beneplacitum Superioris, sed arbitrio eius tantum competit iudicare utrum congruenter satisfecerint delinquentes; cessante autem per congruam satisfactionem contumacia, rei absolutione donandi sunt²⁾.

111. III. *Sponte sepulturam donantes infidelibus, apostatis a fide, vel haereticis, schismaticis, aliisve sive excommunicatis sive interdictis contra praescriptum can. 1240, § 1, contrahunt interdictum ab ingressu ecclesiae Ordinario reservatum* (cf. can. 2339).

Sponte: ergo quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus sive ex parte voluntatis eximit ab hac poena (cf. can. 2229, § 2).

Effectus huius poenae vide supra n. 106 sub 4.

Qui ausi fuerint mandare seu cogere tradi ecclesiasticae sepulturae dictas personas contrahunt excommunicationem latae sententiae nemini reservatam (cf. can. 2339 et supra n. 97 ubi habetur fusior explicatio huius censurae).

112. IV. *Qui causam dederunt interdicto locali aut interdicto in communitatem seu collegium, sunt ipso facto personaliter interdicti* (can. 2338, § 4).

Obnoxii ergo sunt poenis supra n. 107 sub b. recensitis.

¹⁾ Ita etiam Cappello, I. c. n. 488.

²⁾ Cf. *Lehmkuhl*, Theol. mor. II. Edit.¹² n. 1272. Nunc autem in „Quaestiones praecipuae morales novo iuri canonico adaptatae“ (Herder, Friburgi, 1918) p. 80 auctor sententiam mutavit et hoc interdictum ut poenam vindicativam considerandam esse censet.

Quaestio tertia.

De suspensione¹⁾.

Articulus primus.

De suspensione in genere.

113. Natura. 1. Suspendio pariter ac interdictum censura esse potest vel poena vindicativa. CIC hanc ponit definitionem (can. 2278, § 1): *Suspendio est censura, qua clericus officio vel beneficio vel utroque prohibetur.*

a. Quia suspendio est poena *status clericalis* propria, in solos clericos cadere potest non autem in fideles generatim, ut fit in excommunicatione et interdicto.

b. Suspendio, uti interdictum afficere potest non tantum personas physicas sed etiam communitatem, ut personam moralem.

c. Suspendio non aufert ipsum ius vel ipsam potestatem ut beneficium vel officium, sed solum eorum *usum* atque exercitium.

d. Cum suspendio in privatione usus potestatis clericalis consistat, suspensionem ille tantum ferre potest, qui potestatem clericalem concedere potest. Ideo praefectae monialium, sicut neminem suspendere, ita neque ipsae proprie suspendi possunt.

e. Suspendio differt a *depositione* et *degradatione* et *privatione poenali*, quae sunt poenae vindicativae, quibus clericus non solum usu potestatis sed, quantum fieri potest, ipsa potestate (officio, beneficio) privatur (cf. can. 2303, § 1; 2305, § 1; 2298, 6°).

2. Suspendio cum sit *gravissima poena*, per se licite ferri non potest nisi praemissa monitione, declarata causa et per scripturam.

3. A suspensione, quae est censura, distinguenda est suspendio, quae est poena vindicativa, et ea (improprie dicta suspendio), quae est mera prohibitio, si sine culpa feratur.

Suspendio in perpetuum vel ad tempus praefinitum, vel ad beneplacitum Superioris est poena vindicativa (cf. can. 2298, 2°), neque rationem censurae habet, etsi lata sit per modum legis universalis et stabilis.

¹⁾ *Kober*, Die Suspension der Kirchendiener (Tübingen, Laupp, 1862). *Hollweck* l. c. p. 132 ff. *Eichmann* l. c. p. 103 ff.

Si suspensio fertur in communitatem, uti talem, pro iis qui in delicto a communitate patrato partem non habuerunt non habet rationem poenae sed simplicis prohibitionis.

Suspensio quae dicitur *ex informata conscientia* (de qua statim n. sq.) si fertur ad certum tempus poena vindicativa est. Potest vero infligi etiam tanquam censura, dummodo hoc in casu clerico patefiat causa propter quam suspensio irrogatur (cf. can. 2188, 2°).

114. Divisio. 1. Suspensio *generalis* ea dicitur, qua clericus privatur usu omnis potestatis, quam sive ex officio sive ex beneficio habet; *specialis* ea dicitur, qua clericus privatur usu potestatis unius vel alterius tantum speciei, qua scilicet suspenditur aut ab officio aut a beneficio.

2. Suspensio *specialis* vel est *totalis*, si clericum privat usu omnis potestatis alicuius speciei, scilicet aut officii aut beneficii; vel est *partialis*, si eum privat usu partis tantum potestatis alicuius speciei, ut si quis suspenditur tantum a iurisdictione vel solum ab ordinibus vel a certo tantum et definito ministerio, non a toto officio.

a. Suspensio *ab officio* simpliciter, nulla adiecta limitatione, vetat omnem actum tum potestatis ordinis et iurisdictionis, tum etiam merae administrationis ex officio competentis, excepta administratione bonorum proprii beneficii (can. 2279, § 1).

b. Suspensio *a beneficio* privat fructibus beneficii, excepta habitatione in aedibus beneficialibus, non autem iure administrandi beneficialia, nisi decretum vel sententia suspensionis ipsam administrandi potestatem suspenso expresse adimat et alii tribuat (can. 2280, § 1).

c. Nisi aliud constet, in *suspensione generaliter lata* comprehenduntur omnes effectus qui in canonibus 2279—2284 enumerantur; contra, in *suspensione ab officio vel a beneficio* omnes tantum effectus alterutrius speciei (cf. can. 2278, § 2).

3. Suspensiones *partiales* variae in CIC enumerantur (cf. can. 2279, § 2). Suspendio:

1° *A iurisdictione* generatim, vetat omnem actum potestatis iurisdictionis pro utroque foro tam ordinariae quam delegatae (ut dispensare, absolvere, delegare, approbare etc.);

2° *A divinis*, omnem actum potestatis ordinis, quam quis sive per sacram ordinationem sive per privilegium obtinet;

Antea suspensio *a divinis* ab aliis (*Hilarius a Sexten*) intelligebatur de suspensione ab ordine i. e. ab omni exercitio ordinis sacri; ab aliis (*D' Annibale*) de suspensione ab officio i. e. ab omni usu tum ordinis tum iurisdictionis.

3° *Ab ordinibus*, omnem actum potestatis ordinis receptae per ordinationem (ergo non actus ordinum minorum, quos etiam laici exercere possunt);

4° *A sacris ordinibus*, omnem actum potestatis ordinis receptae per ordinationem in sacris (ergo non actus qui etiam minoristis permittuntur);

5° *A certo et definito ordine exercendo*, omnem actum ordinis designati; suspensus autem prohibetur insuper eundem ordinem conferre et superiorem recipere receptumque post suspensionem exercere;

6° *A certo et definito ordine conferendo*, ipsum ordinem conferre, non vero inferiorem nec superiorem;

7° *A certo et definito ministerio*, ex. gr., audiendi confessiones, vel officio, ex. gr., cum cura animarum, omnem actum eiusdem ministerii vel officii;

8° *Ab ordine pontificali*, omnem actum potestatis ordinis episcopalis (ut ordinandi, confirmandi etc.);

9° *A pontificalibus*, exercitium actuum pontificalium, ad normam can. 337, § 2 i. e. earum sacrarum functionum quae ex legibus liturgicis requirunt insignia pontificalia, idest baculum et mitram (ut ordines conferre, ecclesiam consecrare etc.); at non prohibentur a pontificalibus suspensi illis actibus, qui sine eiusmodi insignibus fieri possunt (ut celebrare more sacerdotum, confirmare sine baculo et mitra).

4. Ratione subiecti distinguitur suspensio, quae fertur *in singulares personas*, et suspensio, quae fertur *in integram communitatem*.

De hac ultima suspensione duo notanda sunt:

a. Si suspensio fertur in communitatem, uti talem, *communitas* prohibetur exercitio iurium spiritualium quae ipsi, uti communitati, competunt. Sic capitulum suspensum prohibetur electiones facere, solemniter divina celebrare etc.

b. Si suspensio fertur simul in personas delinquentes et communitatem praeter effectum sub a notatum qui afficit communitatem uti

talem personae delinquentes subsunt effectibus specialibus suspensionis; quoad innocentes autem haec suspensio habet rationem solius prohibitionis: nemo enim puniri potest pro culpa aliena¹⁾.

5. *Suspensio ex informata conscientia*²⁾ infligitur ob causas ferenti (Ordinario) notas ideoque extraiudicialiter nulla praemissa monitione. Has causas praelatus non tenetur manifestare delinquenti, sed solum S. Sedi, si suspensus ad eam recurrat.

115. Effectus suspensionis partim iam e numero praecedente elucet. Praeterea notentur haec:

1. *Suspensio* generaliter lata, vel suspensio *ab officio* aut *a beneficio* afficit omnia officia aut beneficia, quae clericus habet in dioecesi Superioris suspendentis, nisi aliud appareat (can. 2281).

2. Loci Ordinarius nequit clericum suspendere a determinato officio vel beneficio quod in aliena dioecesi reperiatur; sed suspensio *latae sententiae*, iure communi irrogata, afficit omnia officia vel beneficia in quacunque dioecesi possideantur (can. 2282).

3. Suspensus *ab ordine* per sententiam ordinarii sui ubique ab exercitio ordinis prohibiti arcetur; at suspensus *a iurisdictione* non prohibetur, quominus in alia dioecesi iurisdictionem accipiat³⁾.

Suspensus non prohibetur sacramenta poenitentiae et eucharistiae suscipere, modo de culpa, propter quam lata est suspensio, vere doleat, nec privatur communibus Ecclesiae suffragiis.

4. Quae de excommunicatione can. 2265 statuuntur, etiam suspensioni sunt applicanda (can. 2283; explicationem vide supra n. 45).

5. Si incursa fuerit censura suspensionis quae vetat administrationem Sacramentorum et Sacramentalium, servetur praescriptum can. 2261 (cf. can. 2284 et supra n. 41); si censura suspensionis quae prohibet actum iurisdictionis

¹⁾ Cf. s. *Alphonsus* n. 317.

²⁾ Cf. de hac suspensione CIC can. 2186—2194 et canonistas.

³⁾ *Ballerini-Palmieri* VII. n. 347.

in foro sive interno sive externo, actus est invalidus, ex gr., absolutio sacramentalis, si lata sit sententia condemnatoria vel declaratoria, aut Superior expresse declaret se ipsam iurisdictionis potestatem revocare; secus est illicitus tantum, nisi a fidelibus petitus fuerit ad normam mem. can. 2261, § 2 (cf. can. 2284 et supra n. 41).

6. Actus, quos ponit *suspensus a beneficio* ut contractus etc., sunt validi, nisi decretum vel sententia suspensionis ipsam administrandi potestatem suspenso expresse adimat et alii tribuat (cf. can. 2280, § 1).

7. Si, quamvis suspensio *a beneficio* obstet, beneficiarius fructus percipiat, fructus restituere debet et ad hanc restitutionem cogi potest canonicis quoque, si opus sit, sanctionibus (cf. can. 2280, § 2).

8. Qui actum ordinis, clericis in ordine sacro constitutis reservatum, ponunt ab eius exercitio suspensione sive sit censura sive poena vindicativa prohibiti, sunt irregulares ex delicto (cf. can. 985, 7°), dummodo adsint eae condiciones quae generatim ad delictum requiruntur.

9. Suspensus, qui exercet actum per suspensionem sibi prohibitum, *graviter peccat*, nisi parvitas materiae a peccato gravi excuset.

a. Actus ordinum sacrorum natura sua graves censentur, quam ob rem in eorum exercitio, si sollemniter peragantur, non datur parvitas materiae.

b. Suspensus, qui non sponte sed a fidelibus requisitus exercet functiones sibi prohibitas, non peccat; suspensus autem postquam intercessit sententia condemnatoria aut declaratoria peccat, etsi a fidelibus requiratur, nisi in solo mortis periculo, si alii desint ministri, vel etiam quamvis adsint alii ministri, si agitur de absolutione sacramentali (cf. can. 2284 coll. can. 2261). De suspenso vitando in novo Codice sermo non est.

116. Quomodo suspensio solvi possit. Finitur suspensio sive per absolutionem, si est censura, sive per expiationem vel dispensationem si est poena vindicativa. Applicentur quae supra n. 108 de interdicto habentur.

Articulus secundus.

De suspensionibus in specie.

117. Suspensiones latae sententiae hodie vigentes numerantur sexdecim:

a. Novem reservatae Apostolicae Sedi (quatuor generales nn. I, II, XII, XIII; tres a divinis nn. III—V; una a collatione ordinum n. XIV; una a iure eligendi n. XV);

b. Una reservata Ordinario (ab officio n. VI);

c. Una reservata Superiori maiori (generalis n. VII);

d. Quinque nemini reservatae (una a iurisdictione n. VIII; una a divinis n. IX; una ab ordine recepto n. X; una ab audiendis confessionibus n. XI; una a celebratione missae n. XVI);

Harum suspensionum undecim (nn. I—XI) sunt censurae, reliquae quinque (nn. XII—XVI) censentur esse poenae vindicativae.

Suspensiones quae sunt censurae.

118. I. 1. Religiosus, qui vota perpetua nuncuparit, clericus in sacris, si dimittatur ob delicta minora iis de quibus in can. 670, ipso facto suspensus manet, donec a Sancta Sede absolutionem obtinuerit (cf. can. 671, 1°).

Delicta de quibus in can. 670 (coll. can. 646) sunt:

1°. Publica apostasia a fide catholica;

2°. Fuga cum muliere;

3°. Attentatio aut contractus matrimonii aut etiam vinculi, ut aiunt, civilis;

4°. Delictum quod iure communi punitur infamia iuris vel depositione vel degradatione (cf. can. 2303 § 3, 2305 § 2, 2314 § 1 n. 2. et 3, 2320, 2322 n. 1, 2328, 2343 § 1 n. 2 et 3 § 2 n. 2, 2350 § 1, 2351 § 2, 2354 § 2, 2356, 2357 § 1, 2359 § 2, 2368 § 1, 2379, 2388 § 1, 2394 n. 2, 2401).

Haec poena suspensionis lata est in religiosos dimissos, qui vota perpetua nuncuparunt. Est suspensio generaliter lata, censura Sedi Apostolicae reservata. Si dimissus per annum aut etiam per brevius tempus, iudicio Ordinarii, tam laudabiliter se gesserit ut merito haberi possit vere emendatus, Ordinarius eius preces apud Sanctam Sedem commendabit pro absolutione a censura suspensionis (cf. can. 671 n. 7 coll. n. 6).

Nota. Religiosus, qui vota perpetua nuncuparit, dimissus ob delicta susperius sub n. 1°—4° incl. enumerata perpetuo prohibetur deferre habitum ecclesiasticum (cf. can. 670); consequenter nequit exercere ministeria ecclesiastica.

119. II. 2. *Clerici omnes, etiam episcopali dignitate aucti, qui per simoniam ad ordines scienter promoverint vel promoti fuerint aut alia Sacramenta ministraverint vel receperint, suspensionem incurrunt Sedi Apostolicae reservatam* (cf. can. 2371).

De notione simoniae vide can. 727, 728, 731 et De Praeceptis¹⁵ n. 181 sqq, ubi in extenso de simonia agitur.

Hic agitur de simoniae delicto in collatione vel susceptione ordinum et in administratione vel receptione aliorum Sacramentorum. Quoad poenam in delictum simoniae perpetrantes in quibuslibet officiis, beneficiis aut dignitatibus ecclesiasticis cf. can. 2392 et supra n. 84.

Censura plecti videtur delictum simoniae realis, conventionalis, confidentialis, non vero simonia mentalis quae non est delictum etsi peccatum.

Ad ordines pertinet hic etiam consecratio episcopalis et tonsura (cf. can. 950).

Huic censurae subsunt etiam *Episcopi*¹⁾ non vero S. R. E. Cardinales (cf. can. 2227, § 2).

Quoad *complices* applicentur normae can. 2231 coll. 2209 (cf. supra n. 21, d).

Nota. Delinquentes praeterea sunt suspecti de haeresi (cf. can. 2371 et supra n. 60).

120. III. 3. *Suspensionem a divinis Sedis Apostolicae reservatam, ipso facto contrahunt, qui recipere ordines praesumunt ab excommunicato vel suspenso vel interdicto post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam, aut a notorio apostata, haeretico, schismatico* (cf. can. 2372).

Qui *mala fide* ordinem ab excommunicato etc. suscipiunt, suspensionem partialem *a divinis* incurrunt, eos tamen excusat quaelibet imputabilitatis imminutio (recipere *praesumunt* cf. can. 2220, § 2); qui *bona fide*, i. e. cum ignorantia ordinantem esse excommunicatum etc. hoc faciunt, censuram non incurrunt, sed exercitio carent ordinis sic recepti donec dispensentur (cf. can. 2372).

¹⁾ Contra sed minus recte Cappello, l. c. n. 510.

Episcopus a R. Pontifice nominatus vel confirmatus. qui consecrationem episcopalem recipere praesumeret ab excommunicato etc. non incurrit hanc censuram (cf. can. 2227, § 2); sed vide etiam infra n. 130.

121. IV. 4. *Clericus qui in manus laicorum officium, beneficium aut dignitatem ecclesiasticam resignare praesumpserit, ipso facto in suspensionem a divinis incurrit* (cf. can. 2400).

Attendendum ad „praesumpserit“ et can. 2229, § 2.

122. V. 5. *Vicarius Capitularis concedens litteras dimissorias pro ordinatione contra praescriptum can. 958, § 1, n. 3, ipso facto subiacet suspensioni a divinis* (can. 2409).

Secundum praescriptum can. 958, § 1, n. 3. Vicarius Capitularis litteras dimissorias pro saecularibus dare potest solum de Capituli consensu *post* annum a sede vacante; *intra* annum vero solis arctatis ratione beneficii recepti vel recipiendi, aut ratione certi alicuius officii, cui propter necessitatem dioecesis sine dilatione sit providendum.

123. VI. 6. *Si quis clericus contra praescriptum can. 120 ausus fuerit ad iudicem laicum trahere aliam personam (Episcopo aut Abbate vel Praelato nullius aut Superiore maiore religionum iuris pontificii inferiorem) privilegio fori fruentem, non obtenta ab Ordinario loci licentia, incurrit ipso facto in suspensionem ab officio reservatam Ordinario* (cf. can. 2341).

Praescriptum can. 120 vide supra n. 68, item explicationes ad can. 2341.

124. VII. 7. *Religiosus fugitivus ipso facto incurrit in suspensionem proprio Superiori maiori reservatam, si sit in sacris* (cf. can. 2386).

Religiosi hic intelliguntur non solum qui vota nuncuparunt in aliqua religione (cf. can. 488, 7°) sed etiam sodales in societatibus virorum qui vivendi rationem religiosorum imitantur in communi degentes sub regimine Superiorum secundum probatas constitutiones, sed tribus consuetis votis publicis non obstringuntur nec nomine religiosorum proprie designantur (cf. can. 673, § 1). Sic declaravit Com-

missio Pontificia ad Codicis canones authentice interpretandos in plenariis coetibus dierum 2.—3. Juni 1918 (A. A. S. X. [1918] p. 347).

Fugitivus est qui, sine Superiorum licentia, domum religiosam deserit cum animo ad religionem redeundi (can. 644, § 3).

Suspensio est generaliter lata, officio autem, si quod in religione habeat, fugitivus ipso facto *privatur*. Praeterea fugitivus, cum redierit, puniatur secundum constitutiones, et si constitutiones nihil de hoc caveant, Superior maior pro gravitate culpae poenas infligit (cf. can. 2886).

Censura reservata est proprio fugitivi Superiori maiori; quinam hi sint vide can. 488, 8º, supra n. 79.

125. VIII. 8. *Abbas vel Praelatus nullius qui contra praescriptum can. 322, § 2, benedictionem non receperit, est ipso facto a iurisdictione suspensus* (can. 2402).

Can. 322, § 2 praescribit: Abbates vel Praelati nullius qui ex praescripto apostolico vel ex propriae religionis constitutionibus benedici debent, intra tres menses a receptis litteris apostolicis, cessante legitimo impedimento, benedictionem ab Episcopo, quem maluerint, accipiant.

126. IX. 9. *Sacerdos qui sine necessaria iurisdictione praesumpserit sacramentales confessiones audire, est ipso facto suspensus a divinis* (cf. can. 2366).

De iurisdictione ad confessiones vide can. 872 sqq. et De Sacramentis¹⁵ n. 337 sqq.

Sine *necessaria* iurisdictione: scilicet respectu habito personarum, temporis, circumstantiarum non autem peccatorum reservatorum. De absolutione a peccatis reservatis cf. infra n. 128.

Praesumpserit: ergo excusat quaelibet imputabilitatis diminutio (cf. can. 2229, § 2).

127. X. 10. *Qui sine litteris vel cum falsis dimissoriis litteris, vel ante canonicam aetatem, vel per saltum ad ordines malitiose accesserit, est ipso facto a recepto ordine suspensus* (cf. can. 2374).

De litteris dimissoriis cf. can. 955, § 1, can. 958—964 et De Sacramentis¹⁵ n. 472; de canonica aetate cf. can. 974 sq. et De Sacramentis¹⁵ n. 468; de ordinatione per saltum cf. can. 977 et De Sacramentis¹⁵ n. 477.

Malitiose: excusat ergo quaelibet imminutio imputabilitatis (cf. can. 2229, § 2).

Suspensus non solum prohibetur exercere omnem actum ordinis malitiose recepti sed etiam superiorem ordinem recipere receptumque post suspensionem exercere (cf. can. 2279, § 2, 5°, supra n. 114, 3, 5°).

128. XI. 11. *Sacerdos qui sine necessaria iurisdictione praesumpserit a peccatis reservatis absolvere, ipso facto suspensus est ab audiendis confessionibus* (cf. can. 2366).

Agitur de *peccatis reservatis* (non de censuris reservatis) aut *ratione sui*, aut *ratione censurae*, quae peccato adnexa est, si censura reservata receptionem sacramenti impedit (cf. De Sacramentis¹⁵ n. 358).

De absolutione a casibus reservatis vide De Sacramentis¹⁵ n. 363 sqq. Attendendum est ad „praesumpserit“.

Appendix.

Suspensiones considerandae ut poenae vindicativae.

129. XII. 1. *Religiosus clericus cuius professio ob admissum ab ipso dolum nulla fuerit declarata, si sit in maioribus, ipso facto suspensus manet, donec Sedi Apostolicae aliter visum fuerit* (cf. can. 2387).

Si professio nulla declarata sit ob aliud vitium, non ob dolum professi, non incurritur haec poena. Professio hic non solum intelligitur de professione votorum publicorum in religione proprie dicta sed etiam professio improprie dicta quae habetur in societatibus virorum in communi viventium sine votis; item religiosus non intelligitur hic tantum religiosus sensu proprio, qui vota nuncupavit in aliqua religione, sed sensu improprio etiam, scilicet sodalis dictae societatis clericalis sine votis (cf. declarationem Pontificiae Commissionis ad Codicis canones authentice interpretandos 2. – 3. Junii 1918; A. A. S. X. [1918], p. 347).

Suspensio est generaliter lata, est reservata Sedi Apostolicae et est ad beneplacitum Superioris („donec Sedi Apostolicae aliter visum fuerit“); est ergo consideranda ut poena vindicativa, non ut censura¹⁾.

Si talis Religiosus clericus sit in *minoribus* ordinibus constitutus, e statu clericali abiciatur (cf. can. 2387).

¹⁾ Ita putat etiam *Lehmkuhl* (Quaestiones praecipuae morales novo iuri canonico adaptatae [Friburgi Brisgoviae, 1918] p. 80); econtra *Eichmann* (l. c. p. 217) videtur hanc poenam considerare ut censuram, loquitur enim de absolutione ab hac suspensione.

130. XIII. 2. *Episcopus aliquem consecrans in Episcopum, Episcopi vel, loco Episcoporum, presbyteri assistentes, et qui consecrationem recipit sine apostolico mandato contra praescriptum can. 953, ipso iure suspensi sunt, donec Sedes Apostolica eos dispensaverit (can. 2370).*

Can. 953. praescribit: Consecratio episcopalis reservatur Romano Pontifici ita ut nulli Episcopo liceat quemquam consecrare in Episcopum, nisi prius constet de pontificio mandato.

Suspensionem incurrunt Episcopus consecrans, assistentes (Episcopi vel presbyteri loco Episcoporum; non ergo alii presbyteri qui intersunt functionibus), ille qui recipit consecrationem.

Suspensio est generaliter lata, reservata Sedi Apostolicae, poena vindictiva („donec Sedes Apostolica eos dispensaverit“).

131. XIV. 3. *In suspensionem per annum ab ordinum collatione Sedi Apostolicae reservatam ipso facto incurrunt (cf. can. 2373):*

1° *Qui contra praescriptum can. 955, alienum subditum sine Ordinarii proprii litteris dimissoriis ordinaverint;*

2° *Qui subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit ut canonicum impedimentum contrahere ibi potuerit, ordinaverint contra praescriptum can. 993, n. 4, 994;*

3° *Qui aliquem ad ordines maiores sine titulo canonico promoverint contra praescriptum can. 974, § 1, n. 7;*

4° *Qui, salvo legitimo privilegio, religiosum, ad familiam pertinentem quae sit extra territorium ipsius ordinantis, promoverint, etiam cum litteris dimissorialibus proprii Superioris, nisi legitime probatum fuerit aliquem e casibus occurrere, de quibus in can. 966 i. e. cum Episcopus dioecesanus (in cuius territorio sit familia religiosa, ad quam pertinet ordinandus) licentiam dederit, aut sit diversi ritus, aut sit absens, aut non sit ordinationem habiturus proximo legitimo tempore ad normam can. 1006, § 2 (scilicet sabbatis Quatuor Temporum, sabbato ante dominicam Passionis, et Sabbato Sancto), vel denique cum dioecesis vacet nec eam regat qui caractere episcopali polleat. Talem casum ad-*

esse Episcopo ordinaturo legitime probatur ex authentico Curiae episcopalis testimonio.

Quis sit Ordinarius proprius respectu ordinationis vide De Sacramentis¹⁷ n. 464; de litteris testimonialibus et quanti temporis debeat esse commoratio in loco ut litterae testimoniales illius Ordinarii loci necessariae sint, et de iuramento suppletorio cf. ibidem n. 472; de litteris dimissoriis et titulo canonico cf. ibidem n. 473 sq.

Suspensionem incurrit qui alieno subdito sine Ordinarii proprii litteris dimissoriis etiam solam primam tonsuram confert (cf. cân. 950), qui tamen casus vix accidet, cum iuxta c. 926, quod attinet ad ordinationem saecularium, episcopum proprium aliquis iam per simplex domicilium acquirat i. e. eo ipso quod actu commoratur in dioecesi cum animo ibi perpetuo manendi, si nihil inde avocet (cf. c. 92, § 1) quem animum utique antequam primam tonsuram accipiat iure iurando firmare debet.

Suspensus est a *collatione* ordinum; ergo *omnium*, maiorum et minorum, immo ipsius primae tonsurae et consecrationis episcopalis (cf. can. 950).

Suspensio est per annum; dispensatio reservata est Sedi Apostolicae.

Haec poena plectitur solus *ordinator*; *ordinatus* incurrit suspensionem (a suscepto ordine) solum si sine litteris dimissoriis (vel cum falsis) malitiose ad ordines suscipiendos accesserit (cf. supra n. 127).

132. XV. 4. *Capitula, conventus aliique omnes ad quos spectat, ad beneficium, officium vel dignitatem ecclesiasticam electos, praesentatos vel nominatos ante litterarum necessariarum confirmationis vel institutionis exhibitionem admittentes ad eorundem beneficiorum, officiorum vel dignitatum ecclesiasticarum possessionem vel regimen seu administrationem, ipso facto a iure eligendi, nominandi vel praesentandi suspensi maneant ad beneplacitum Sedis Apostolicae* (cf. can. 2394, 3°).

Suspensio est partialis, a iure eligendi, nominandi vel praesentandi; dispensatio reservata est Sedi Apostolicae.

Poena afficit capitula et conventus admittentes, uti tales, aliosque omnes qui eiusdem delicti rei sunt extra capitula vel conventus. Poenas partim latae partim ferendae sententiae quas incurrit ad beneficium, officium vel dignitatem ecclesiasticam electus, praesentatus, nominatus, qui in eorundem possessionem vel regimen seu administrationem sese ingesserit, antequam necessarias litteras confirmationis vel institutionis acceperit easque illis ostenderit, quibus de iure debet, vide can. 2394, 1° et 2°.

133. XVI. 5. *Superiores religiosi qui, contra praescriptum can. 965—967, subditos suos ad Episcopum alienum ordinandos remittere praesumpserint, ipso facto suspensi sunt per mensem a Missae celebratione (can. 2410).*

Episcopus alienus intelligitur hic quilibet praeter Episcopum dioecesis, in qua sita est domus religiosa, ad cuius familiam pertinet ordinandus (cf. can. 965).

Casus in quibus Superiori religioso (absque legitimo privilegio) licet subditum ordinandum ad alienum Episcopum mittere vide can. 966 supra n. 131, 4°.

Superiores religiosi in hanc suspensionem incurrunt etiam si in fraudem Episcopi dioecesani subditum ordinandum ad aliam religiosam domum mittunt, aut concessionem litterarum dimissoriarum de industria in id tempus differunt, quo Episcopus vel abfuturus, vel nullas habiturus sit ordinationes (cf. can. 967).

Attendendum tamen ad „praesumpserit“ unde sequitur quamlibet imputabilitatis imminutionem excusare a poena (cf. can. 2229, § 2).

Superiores religiosi hic intelliguntur Superiores non solum religionis proprie dictae sed etiam societatis virorum in communi viventium sine votis (cf. declarationem Pontificiae Commissionis ad Codicis canones authentice interpretandos 2.—3. Junii 1918; A. A. S. X. [1918], p. 347) quatenus societas privilegio gaudeat dimissorias concedendi ad Ordines suis subditis.

Suspensio est partialis, a Missae celebratione, nemini reservata.

Index rerum.

Numerus arabicus numerum marginalem indicat.

A.

Abbas: eum ad iudicem laicum trahentes 79; contra praescriptum can. non benedictus incurrit suspensionem 125.

Abortus: eius procuratio inducit censuram 92.

Absolutio a censuris: quid sit 27; quot modis concedatur 28; quis eam concedere possit 29; in casibus occultis 30; condiciones ad eam requisitae 31; quando concedenda in foro interno, in foro externo 32; sine facultate concessa 77; potestas regularium 95.

— *a peccatis:* sine iurisdictione 126.

— *a peccatis reservatis:* sine iurisdictione 128.

Actus legitimi ecclesiastici: qui sint et quibus prohibendi 43.

Apostatae: a fide 57; eorum librorum editores, defensores etc. 61; ap. a religione 94.

Appellantes: v. **Concilium.**

Associationes: v. **Societates prohibitae.**

B.

Baptismus: a ministro acatholico pro pueris catholicis postulatus 87.

Beneficia ecclesiastica: a quo acquiri nequeant 45; eorum privatio per excommunicationem 46; simonia in iis acquirendis commissa 84; suspensiones, quae incurri possunt: in eorum resignatione 121; in eorum collatione 132.

Bona ecclesiastica: quae sint 99; eorum usurpatio 81; illicita alienatio 98 ss.

— *ad ecclesiam Romanam pertinentia;* eorum usurpatio 70.

C.

Cardinales: eos ad iudicem laicum trahentes 68; eorum violenta laesio 69; censurae ab iis incurrendae propter delicta in electione S. Pontificis commissa 104.

Censura: quid sit 8; quotuplex sit; notoria iure et facto 10; quis eam ferre possit 11; condiciones ad eam ferendam requisitae 12; quis ea feriri possit 13; num peregrinus et vagus, num delinquens extra dioecesim, num regularis exemptus 16; num integra communitas 17; num quis plures simul incurrere possit 18; condiciones ad eam incurrendam requisitae 19 ss.; quae causae ab ea incurrenda excusent 23 ss.; solum absolutione aufertur 27; v. **Abolutio**; quae sint censurae hodie vigentes 33.

Clausura: eius violatio 80.

Clerici: qui clerici sint 90; cl. in divinis eum excommunicato communicantes 78; eorum violenta laesio 89 ss.; cl. procurantes abortum 92 in Nota; cl. in ordinibus sacris constituti vel alii cum iis matrimonium attentantes 93; aliquem ad eorum statum amplectendum cogentes 102; cl. simoniace ordinationem vel alia Sacramenta administrantes aut suscipientes 119; officia, beneficia etc. in manus laicorum resignantes 121; personas ecclesiasticas contra praescriptum can. ad iudicem laicum trahentes 123.

Communicatio cum excommunicatis: v. **Excommunicati**.

Complex in peccato turpi: quis dicatur 54; absolvens complicem quatenus censuram incurrat 53, 55; num in articulo mortis absolvi possit 55.

Concilium: appellantes ad Concilium universale 64, 109.

Confessio sacramentalis: laesio eius sigilli 56; eius simulatio ab eo, qui non est sacerdos 63; eius auditio sine iurisdictione 126, 128.

Contumacia: quis sit contumax 22; divisio cont. 22; quando desinat 22; quae ad incurrendam censuram requiratur 8b, 22.

Curia episcopalis: v. **Documenta**.

D.

Debilitas mentis: quod attinet ad imputabilitatem delicti 25.

Delictum: quid sit 4; d. publicum, occultum, notorium 10; quando eius, imputabilitas minuatur 23 ss.; delicta in electione S. Pontificis commissa 104.

Denuntiatio sollicitationis: falsa 72; omissa 103.

Dignitates ecclesiasticae: v. **Officia ecclesiastica**.

Documenta: ad curiam episcopalem pertinentia, quae subtrahuntur, mutantur etc. 86.

Duellum: perpetrantes, ad illud cooperantes etc. 82.

E.

Ebrietas: num excuset ab incurrenda censura 25.

Educatio: liberorum catholicorum extra ecclesiam catholicam 87.

Episcopus: eius violenta laesio 69; eum ad iudicem laicum trahentes 68, 79; simoniace ad ordines promovens vel promotus 119; contra praescripta can. ordinans 131.

Eucharistia: poena contra abutentes 51.

Excommunicati: tolerati, vitandi 36; qui nunc sint vitandi 37; communicatio cum iis forensis 43; civilis 47; causae, ob quas cum excommunicatis in civilibus communicare liceat 48; quale peccatum sit cum iis communicare 50; excommunicato vitando auxilium impendentes in delicto 78; communicatio clericorum cum excommunicatis in divinis 50, 78.

Excommunicatio: quid sit 34; quotuplex 35; eius effectus immediati 39 ss.; mediati 49; reservatae specialissimo modo 51 ss.; speciali modo 57 ss.; simpliciter 73 ss.; ordinario 87 ss.; nemini 96; incurrendae propter delicta in electione Romani Pontificis commissa 104.

F.

Falsarii litterarum, documentorum etc.: pertinentium ad Sedem Apostolicam 71; ad curiam episcopalem 86.

Forum Ecclesiae: quid sit 7; eius divisio 7; quatenus censura incurratur in foro externo, quin incurratur in foro interno 22 in Nota.

Francomurarii: eorum absolutio 76; v. *Societates prohibitae*.

H.

Haeresis: de ea suspecti 60.

Haeretici: qua excommunicatione puniantur 58; eorum librorum editores, defensores etc. 61.

I.

Ignorantia: quoad poenam ecclesiasticam 22.

Indulgentiae: quaestum ex iis facientes 73.

Iniuriae in Ecclesiae principes: quomodo puniantur 68 s., 79.

Interdictum: quid sit 105; eius divisio 106; effectus 107; quomodo solvi possit 108; interd. in specie 109; ei causam dantes 112; v. *Loca interdicta*.

Iurisdictio ecclesiastica: an exerceri possit ab excommunicato 44; eius exercitium impediens 67; eius defectus in audienda confessione 126, 128; v. *Complex*.

L.

Libertas Ecclesiae: eam laedentes 66.

Libri: qui sint prohibiti 61 s.; l. s. Scripturae, quando eorum editio prohibeatur 96.

Litterae Apostolicae: v. *Sedes Apostolica*.

— *dimissoriae:* quando secumferant suspensionem si omissae sint in ordinatione 121, 131.

Loca interdicta: in iis celebrantes vel celebrare facientes 110.

M.

Matrimonium attentatum: a clericis vel professis vot. soll. aut cum iis 83;
a professis vot. simpl. 93.

— coram ministro acatholico vel cum pacto liberos acatholice educandi 87.

Metus: qui ab incurrenda censura excuset 26.

Missae celebratio: simulata a non sacerdote 63; in loco interdicto 110.

O.

Officia divina: privatio usus eorum 39.

— *ecclesiastica:* simonia in iis commissa 84; quando suspensionem secumferat eius resignatio 121; eius collatio 132.

Ordo: eius simoniaca susceptio aut collatio 119; susceptio ab excommunicato, suspenso etc.; susceptio sine litt. dimiss., ante aetatem, per saltum 127; aliae suspensiones in collatione ordinum possibiles 131.

P.

Passio: in ordine ad incurrendam censuram 25.

Peregrini: num censuras incurrant 16.

Poenae ecclesiasticae: quid sit 2; eius finis 3; eius causa 4; poenarum divisio 5; ius ecclesiae eas infligendi 5; earum genera in Ecclesia 6.

Pontifex Rom.: eius violenta laesio 52; laesio legatorum eius 70; censurae propter delicta in eius electione commissa 105.

Privilegium canonis: in quo consistat 90; qui eo gaudeant 90; quomodo laedatur 91.

R.

Recurrentes ad laicam potestatem: ad impediendas litteras vel acta S. Sedis 65; ad impediendum exercitium iurisdictionis ecclesiasticae 67.

Regulares: eorum potestas absolvendi a censuris 95.

Religiosi: qui sint 9; num incurrere possint censuras episcopales 16; eorum violenta laesio 89, 91; matrimonium ipsi vel alii cum ipsis attentantes 93; rel apostatae 94; fugitivi: censurantur 79; suspenduntur 124; dimissi: suspenduntur 118; aliquem ad eorum statum amplectendum cogentes 102; religiosus in sacris constitutus, cuius professio propter dolum nulla declaratur 129.

— *Superiores:* subditos suos contra praescripta can. ordinandos remittentes 133; eos ad iudicem laicum trahentes 79.

Reliquiae: r. falsas conficientes etc. 88.

S.

Sacramenta: quibus prohibeatur eorum susceptio 40; eorum administratio 41; susceptio vel administratio simoniaca 119.

Sacramentalia: quibus eorum usus prohibeatur 40.

Schismatici: qui sint et quam censuram incurrant 59.

Sectae: v. *Societates prohibitae.*

Sedes Apostolica: eius iura, litteras, libertatem impediētes 65 s.; eius legatos vel officiales ad iudicem laicum trahentes 68; eius litteras, decreta falsificantes 71.

Sepultura ecclesiastica: in quo consistat 97; quibus deneganda 40, 97; infideles, apostatas etc. ei tradi mandantes contrahunt censuram 97, 111.

Sigillum sacramentale: eius laesio 56.

Simonia: in officiis, beneficiis etc. 84; in ordinatione aliorumque sacramentorum administratione vel susceptione 119.

Societates prohibitae: quae prohibitae sint 74; quae personae propter eas censurentur 75; absolutio talium personarum 76.

Sollicitatio: v. Denuntiatio.

Suffragia Ecclesiae: in quo consistent, eorum divisio, quinam iis priventur 42.

Superior maior: quis sit 79; v. religiosi superiores.

Suspensio: quid sit 113; quotuplex sit 114; eius effectus 115; quomodo solvi possit 116; susp. hodie vigentes 117; quae sint censurae 119; susp. consideratae ut poenae vindicativae 129.

V.

Vagi: quasnam censuras incurrant 16.

Vicarius Capitularis: documenta ad curiam pertinentia subtrahens 86; litteras dimissorias contra praescripta can. concedens 122.

Index.

	Pag.
Introductio	1
Quaestio praevia. De poenis ecclesiasticis in genere	3
Liber primus. De censuris in genere.	
Quaestio unica. De censuris in genere.	
Art. 1. De natura censurae	9
Art. 2. De auctore censurae	12
Art. 3. De subiecto censurae	15
Art. 4. De condicionibus ad incurrendam censuram requisitis	19
Art. 5. De causis a censuris excusantibus	23
Art. 6. De absolutione a censuris	27
Art. 7. De censuris hodie vigentibus	34
Liber secundus. De censuris in specie.	
Quaestio 1. De excommunicatione.	
Art. 1. De excommunicatione in genere	35
Art. 2. De effectibus excommunicationis	38
Art. 3. De excommunicationibus specialissimo modo Apostolicae Sedi reservatis	48
Art. 4. De excommunicationibus speciali modo Apostolicae Sedi reservatis	53
Art. 5. De excommunicationibus simpliciter Apostolicae Sedi reservatis	65
Art. 6. De excommunicationibus ex iure Ordinario reservatis	78
Art. 7. De excommunicationibus nemini reservatis	86
Art. 8. De excommunicationibus in delicta quae in eligendo Summo Pontifice committi possunt	93
Quaestio 2. De interdicto.	
Art. 1. De interdicto in genere	96
Art. 2. De interdictis in specie	100
Quaestio 3. De suspensione.	
Art. 1. De suspensione in genere	102
Art. 2. De suspensionibus in specie	107
Appendix. Suspensiones considerandae ut poenae vindicativae	111

DATE DUE

GAYLORD	PRINTED IN U.S.A.

GTU Library

3 2400 00393 0157

GTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
For renewals call (510) 649-2500
All items are subject to recall.

